



**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI**

**CUMHURİYET GAZETESİ'NE GÖRE EĞİTİM VE KÜLTÜR
FAALİYETLERİNİN KAMUOYUNA YANSIMASI (1930-1935)**

Yüksek Lisans Tezi

Hayrunnisa ASLAN

Danışman
Prof. Dr. Serpil SÜRMELİ

SAMSUN
2023

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI**



**CUMHURİYET GAZETESİ'NE GÖRE EĞİTİM VE KÜLTÜR
FAALİYETLERİNİN KAMUOYUNA YANSIMASI (1930-1935)**

Yüksek Lisans Tezi

Hayrunnisa ASLAN

Danışman

Prof. Dr. Serpil SÜRMELİ

SAMSUN
2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Hayrunnisa ASLAN tarafından, **Prof. Dr. Serpil SÜRMELİ** danışmanlığında hazırlanan “**CUMHURİYET GAZETESİ’NE GÖRE EĞİTİM VE KÜLTÜR FAALİYETLERİNİN KAMUOYUNA YANSIMASI (1930-1935)**” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. Emine ALTUNAY ŞAM Amasya Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı	☐ Kabul ☐ Ret
Üye	Prof. Dr. Serpil SÜRMELİ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı	☐ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Pelin İSKENDER KILIÇ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı	☐ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi?

Evet ☐

Hayır ☒

27 / 02 / 2023
Hayrunnisa ASLAN

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: CUMHURİYET GAZETESİ'NE GÖRE EĞİTİM VE KÜLTÜR FAALİYETLERİNİN KAMUOYUNA YANSIMASI (1930-1935)

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 17. 01. 2023 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 11

Tek kaynak oranı : % 2 çıkmıştır.

27 / 02 / 2023
Prof. Dr. Serpil SÜRMELİ

ÖZET

CUMHURİYET GAZETESİ'NE GÖRE EĞİTİM VE KÜLTÜR FAALİYETLERİNİN KAMUOYUNA YANSIMASI (1930-1935)

Hayrunnisa ASLAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı

Yüksek Lisans, Şubat/2023

Danışman: Prof. Dr. Serpil SÜRMELİ

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte girilen inkılâp ve çağdaşlaşma hareketleri Türk toplumsal hayatının her alanında olduğu gibi eğitim ve kültür alanında da kendini göstermiştir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen bu inkılâplar, Türk eğitim ve kültürünü çağın gereklerine uygun bir seviyeye yükseltmek için bu alanda ihtiyaç duyulan kurumların kurulmasını zorunlu kılmıştır. Bu suretle alınan kararlar ve yürütülen faaliyetler, 1924'te Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün direktifleriyle Yunus Nadi Abalıoğlu'nun kurduğu Cumhuriyet Gazetesi'nde yer almış, çalışmanın ana konusunu içeren 1930-1935 tarihleri arasındaki eğitim ve kültür faaliyetleri hakkında, gazetenin bünyesinde yer alan yazar ve aydınlarıyla kamuoyu aydınlatılmıştır. Bu çalışmada, Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan yazar ve aydınların, 1930-1935 yılları arasındaki eğitim ve kültür çalışmalarına yönelik düşünce ve görüşleri incelenmiş, bu alanda o günün gündemini tutan konu ve meselelerin nasıl işlendiği, tarihi güncelliği çerçevesinde ortaya konulmuştur. Çalışma, temel nitel araştırma desenine uygun hazırlanmış olup, Cumhuriyet Gazetesi'nin 1930-1935 yılları arasındaki nüshaları taranmak suretiyle, elde edilen veriler doküman analizi ile incelenip yorumlanmıştır. Çalışmanın modeli tarama modeli olup, taranan köşe yazıları, eleştiriler ve makalelerle, yazar ve aydınların bu yıllardaki eğitim ve kültür faaliyetlerine dair görüş, eleştiri ve önerileriyle kamuoyunu aydınlatma, bilgilendirme ve etkileme güçleri ortaya çıkarılmıştır.

Sonuç olarak Cumhuriyet Gazetesi yazar ve aydınlarının, 1930-1935 yılları arasındaki Türk eğitim ve kültür faaliyetlerine dair önemli görüşler ortaya koyduğu, bu alanda dönemin güncel meselelerine duyarsız kalmayarak düşünce ve görüşlerini beyan ettikleri, resmi makamları ve kamuoyunu yönlendirmede ve bilgilendirmede üzerlerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirdikleri, dönemin Cumhuriyet hükümetleri tarafından bu alanda yürütülen faaliyetleri gerek yeri geldiğinde yemek gerekse destek vermek suretiyle katkılarını ortaya koyduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Cumhuriyet dönemi eğitimi, Cumhuriyet dönemi kültür faaliyetleri, Cumhuriyet dönemi kültür kurumları, Cumhuriyet gazetesi.

ABSTRACT

PUBLIC REFLECTION OF EDUCATIONAL AND CULTURAL ACTIVITIES ACCORDING TO CUMHURİYET NEWSPAPER (1930-1935)

Hayrunnisa ASLAN
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of and Social Sciences Education
Social Studies Education Programme
Master, February/2023
Supervisor: Prof. Dr. Serpil SÜRMELİ

The revolution and modernization movements, which were initiated with the proclamation of the Republic, showed themselves in the field of education and culture as well as in all areas of Turkish social life. These reforms, carried out under the leadership of Gazi Mustafa Kemal Atatürk, necessitated the establishment of institutions needed in this field in order to raise Turkish education and culture to a level suitable for the requirements of the age. The decisions taken and the activities carried out in this way were included in the Cumhuriyet Newspaper, founded by Yunus Nadi Abalıoğlu with the directives of Gazi Mustafa Kemal Atatürk in 1924, and the public was enlightened about the educational and cultural activities between 1930-1935, which includes the main subject of the study, by writers and intellectuals of the newspaper. In this study, the thoughts and opinions of the writers and intellectuals in Cumhuriyet Newspaper on education and cultural studies between 1930-1935 were examined, and how the issues and issues that were on the agenda of that time were handled within the framework of historical actuality. The study was prepared in accordance with the basic qualitative research design, and the data obtained by scanning the copies of Cumhuriyet Newspaper between the years 1930-1935 were examined and interpreted by document analysis. The model of the study is the scanning model, and the power of enlightening, informing and influencing the public has been revealed with the scanned columns, criticisms and articles, the opinions, criticisms and suggestions of the writers and intellectuals on the educational and cultural activities of these years.

Consequently, it was seen that Cumhuriyet Newspaper writers and intellectuals put forward important views on Turkish educational and cultural activities between the years 1930-1935, did not remain indifferent to the current issues of the period in this field, and expressed their thoughts and opinions, and fulfilled their duties and responsibilities in guiding and informing the official authorities and the public, set forth their contributions by both criticizing and supporting the activities carried out in this field by the Republican governments of the period in this field.

Keywords: Republican period education, Republican period cultural activities, Republican period cultural institutions, Cumhuriyet newspaper.

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın meydana gelmesi sürecinde, benden ilgi ve desteklerini bir an olsun esirgemedi zihnimi ve yolumu aydınlatan, kadın kimliği ve hayata dair görüşleriyle ve rol modelim, sevgili danışman hocam sayın Prof. Dr. Serpil SÜRMELİ başta olmak üzere, Yüksek Lisans eğitimim boyunca benden desteklerini ve yardımlarını esirgemeyen Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü hocalarıma gönülden teşekkürü bir borç bilirim. İlgili çalışmaya kaynaklık eden çeşitli evraklara ulaşmam konusunda bana büyük yardımları dokunan Türk Tarih Kurumu personellerinden çok sevgili Gökçe UÇARSU ve Mehmet ESGİN'e, destekleri ve arkadaşlıkları için teşekkür ederim. Bugünlere gelebilmem için bana emeklerin en büyüğünü veren sevgili dedem Resul ASLAN'ı minnetle anarak, eğitim ve öğretim hayatım süresince maddi ve manevi desteklerini hep yanımda hissettiğim ASLAN ve TAMUR aileleriyle biricik dostlarıma tüm kalbimle teşekkür ederim.

Hayrunnisa ASLAN

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Konusu	2
1.2. Tezin Gerekçesi	2
1.3. Araştırmanın Amacı	2
1.4. Araştırma Problemleri	2
1.5. Kapsam ve Sınırlılıklar	3
1.6. Araştırmanın Yöntemi	3
1.7. Araştırmanın Modeli	4
1.8. Verilerin Toplanması	4
1.9. Kaynak Özetleri	5
1.9.1. Afet İnan (1984). Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.	5
1.9.2. Cavit Binbaşıoğlu (1999). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi. Ankara: Tekişik Yayıncılık.	5
1.9.3. Cumhuriyet Gazetesi (1930-1935). İstanbul: Çağaloğlu Matbaası.	5
1.9.4. Düstur. Ankara: Başvekalet Matbaası.	6
1.9.5. Enver Ziya Karal (1980). Atatürk ve Devrim. Ankara: T.C. Ziraat Bankası.	6
1.9.6. Erdoğan Başar (2019). Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960). Ankara: Pegem.	6
1.9.7. İlhan Başgöz (2016). Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk. İstanbul: Pan Yayıncılık.	7
1.9.8. Kazım Öztürk (1968). Türkiye Cumhuriyetleri Hükümetleri ve Programları. İstanbul: Ak Yayınları.	7
1.9.9. Mustafa Ergün (2021). Atatürk Devri Türk Eğitimi. Ankara: Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.	7
1.9.10. Necdet Sakaoğlu (1992). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları.	7
1.9.11. Osman Ergin (1977) Türkiye Maarif Tarihi. İstanbul: Eser Matbaası.	8
1.9.12. Şerafettin Turan (2018). Türk Devrim Tarihi. Ankara: Bilgi Yayınevi.	8
1.10. 1930-1935 Yılları Arasındaki Eğitim ve Kültür Faaliyetleri	8
1.10.1. 1930-1935 Yılları Arasında Türkiye'de İlköğretimin Durumu.	13
1.10.2. 1930-1935 Yılları Arasında Türkiye'de Ortaöğretimin Durumu	15
1.10.3. 1930-1935 Yılları Arasında Türkiye'de Mesleki Eğitimin Durumu	17
1.10.4. 1930-1935 Yılları Arasında Öğretmen Yetiştirme Faaliyetleri	19
1.10.5. 1930-1935 Yılları Arasında Türkiye'de Yükseköğretimin Durumu	22
1.10.5.1. Darülfünun'un Kapatılması ve İstanbul Üniversitesi'nin açılması (31 Temmuz 1933-1 Ağustos 1933)	22
1.10.5.2. 1930-1935 Yılları Arasında Yükseköğretime Dair Diğer Faaliyetler	26
1.10.6. Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşu (15 Nisan 1931)	27
1.10.7. Halkevleri'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (19 Şubat 1932)	28
1.10.8. Türk Dil Kurumu'nun Kuruluşu (12 Temmuz 1932)	31
2. BULGULAR VE TARTIŞMA	33
2.1. Cumhuriyet Gazetesi'ne Yansıyan Yönüyle Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri	34
2.1.1. Eğitim ve Öğretime Dair Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Tavsiyeler	34
2.1.2. Eğitim ve Öğretime Dair Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Eleştiriler	41
2.1.3. Öğretmen Sorunlarına Dair Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşler	47

2.1.4. Milli Müziğe Dair Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşler.....	50
2.1.5. Beden Terbiyesi ve Spor Faaliyetlerine Dair Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşler	55
2.1.6. Halka Yönelik Eğitimde Halkevleri'ne Dair Görüşler.....	59
2.2. Cumhuriyet Gazetesi'ne Yansıyan Yönüyle Darülfünun Meselesi	69
2.2.1. Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşlere Göre Darülfünun'a Dair Eleştiriler ve Islah Meselesi.....	70
2.2.2. İstanbul Üniversitesi'nin Kuruluşuna Dair Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşler	82
2.3. Cumhuriyet Gazetesi'ne Yansıyan Yönüyle Milli Tarihe Dair Düşünceler	87
2.3.1. Milli Tarih Yazıcılığıyla İlgili Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşler	91
2.3.2. Türk Tarihinin Kökenleri Hakkında Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşler	93
2.3.3. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti ve Tarih Kurultayı'na Dair Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşler	95
2.4. Cumhuriyet Gazetesi'ne Yansıyan Yönüyle Milli Dile Dair Düşünceler	99
2.4.1. Harf İnkılâbı Sürecine Dair Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşler	104
2.4.2. Dil Encümeni ve Faaliyetlerine Dair Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşler	107
2.4.3. Dilde Sadeleşmeye Dair Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşler	109
2.4.4. Türk Dili Tetkik Cemiyeti ve Dil Kurultayları'na Dair Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşler.....	111
3. SONUÇ	122
KAYNAKÇA.....	127
ÖZ GEÇMİŞ.....	136

1. GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasından çok daha önce başlayan çağdaşlaşma hareketleri, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde milli bir kimlik kazanmıştır. Türk toplumunun içinde bulunduğu siyasi ve sosyal dönüşüm nihayetinde Türklük bilincine doğru evrilmiş; bununla birlikte bilim ve uygarlıkla arasına yıllar giren aynı toplum, sosyal hayatın her alanında gerçekleştirilen inkılâplarla “asri” vatan olma yolunda emin adımlarla ilerlemiştir. Türk toplumunun eğitim ve kültür varlığını derinden etkileyen ve onu çağın gereklerine uygun bir toplum olarak baştan var eden Türk İnkılâbı, devletin eğitim kurumlarından halka doğru yayılarak kısa bir sürede Cumhuriyet tarihinin emsalsiz dönüşümünü başlatmıştır. Türk toplumunun, girilen bu dönüşüm sürecine adaptesinde eğitim ve kültür kurumları önemli ve etkin bir araç olmakla beraber kamuoyunu oluşturmada ve bilgilendirmedeki gücüyle basının üstlendiği görev eğitim kurumları kadar büyük bir önem teşkil etmiştir. Türk toplumunu, gerçekleştirilen bu büyük dönüşüme hazırlayarak yenilikleri anlatması, Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti'nin uygulamaları hakkında vatandaşları haberdar etmesi ve demokratik düşüncenin oluşması açısından basına ve aydınlara önemli görevler düşmüştür.

Çalışmada, Cumhuriyet'in ilanının ardından girilen Türk eğitim ve kültür inkılâbı, 1930-1935 yılları arasındaki hükümet politikaları ve dönemin eğitim faaliyetleri etrafında incelenerek; bu faaliyetlerin halk eğitiminde ve kültürel değerlerin kamuoyuna ulaştırılmasında en etkili araç olarak kullanılan ulusal basının önde gelen gazetelerinden biri olan Cumhuriyet Gazetesi'nin önemi ve taşıdığı sorumluluk ortaya çıkarılmak istenmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi, Yunus Nadi Abalıoğlu yönetiminde çıkarılmaya başlandığı 1924 senesinden itibaren inkılâp hareketlerinin gelişimindeki tarihsel sürecin anlaşılması ve Türk toplumunun aydınlatılmasında en yetkin gazetelerden biri olmuştur. Cumhuriyet Gazetesi, basında sahip olduğu bu güçle uzun yıllar dönemin büyük aydın ve gazetecilerine ev sahipliği yapmış, yazarlar çeşitli sütunlarda makale ve eleştirilerini kaleme alarak hem Cumhuriyet yönetiminin habercisi hem halkın sesi olmuştur (Kaya, 2010: 76; Topuz, 1973:155-156).

Çalışmada Cumhuriyet döneminin 1930-1935 yılları arasındaki eğitim ve kültür faaliyetleri, tarihsel süreç içerisinde, devrin öne çıkan faaliyetlerine göre

sınıflandırılarak ele alınmıştır. İkinci bölümde ise ilgili tarih aralığında gerçekleşen faaliyetlerin Cumhuriyet Gazetesi'ndeki yazar, aydın ve siyasetçi gibi toplum önderleri tarafından hangi yönleriyle ele alınıp işlendiği, yazarların çeşitli eğitim meselelerine dair görüş ve eleştirilerinin neler olduğu ortaya konulmuştur. Cumhuriyet Gazetesi'nin, devrin eğitim ve kültür faaliyetlerini yansıtmadaki gücü; haber, köşe yazısı, bilimsel ve eleştirel makalelerin doküman analizine tabii tutulmasıyla elde edilen veriler ortaya konulmuştur.

1.1. Araştırma Konusu

Çalışmanın konusuna karar verilirken, 1930-1935 yılları arasındaki eğitim ve kültürel faaliyetlerin, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün direktifleriyle Yunus Nadi Bey tarafından kurulan, dönemin en etkili gazetelerinden biri olan Cumhuriyet Gazetesi'ndeki yazar ve aydınların fikirlerinin Türk kamuoyuyla paylaşılmasında üstlendiği rol ve sorumluluk ortaya çıkarılmak istenmiştir. Eğitim tarihi çalışmalarının ulusal basın organlarıyla birlikte okunması merakı, araştırmacıyı bu çalışmayı ulusal gazetelerden biri olan Cumhuriyet Gazetesi üzerinden gerçekleştirmeye iten temel sebep olmuştur.

1.2. Tezin Gerekçesi

Çalışmanın oluşmasındaki temel gerekçe, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasının ardından çağdaş bir gelişim süreci içerisinde yer alan Türk toplumunun eğitim ve kültürel hayatını ilgilendiren değişim ve dönüşümlerini; yazar, aydın ve gazetecilerin kalemıyla kamuoyu oluşturmadaki gücünü ortaya koymaktır. Çalışma bu yönüyle eğitim ve kültür alanında gerçekleştirilen tarih araştırmalarından daha kapsamlı veriler ortaya koymuştur.

1.3. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı, 1930-1935 yılları arasındaki eğitim ve kültür faaliyetlerini, devrinin büyük gazetelerinden biri olan Cumhuriyet Gazetesi yazarlarının görüşleri doğrultusunda incelemektir.

1.4. Araştırma Problemleri

1. 1930-1935 yılları arasında Türkiye'de gerçekleştirilen eğitim ve kültür faaliyetleri nelerdir?

2. 1930-1935 yılları arasında Türkiye’de gerçekleştirilen eğitim ve kültür faaliyetleri kamuoyuna nasıl yansımıştır?

3. 1930-1935 yılları arasında Cumhuriyet Gazetesi’nde eğitim ve kültür faaliyetlerine dair görüşlerini beyan eden yazarlar kimlerdir?

4. Cumhuriyet Gazetesi’nde görüşleriyle yer alan yazarlar, eğitim ve kültür faaliyetleriyle ilgili hangi konuları ele almıştır?

5. Cumhuriyet Gazetesi’nde düşüncelerini kaleme alan yazarların, 1930-1935 yılları arasındaki eğitim ve kültür faaliyetlerine yönelik fikirleri nasıldır?

1.5. Kapsam ve Sınırlılıklar

İlgili çalışmanın ana hatları, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin 1930-1935 yılları arasındaki eğitim ve kültür faaliyetleriyle oluşturulmuştur. Bu yıllar arasında Türk eğitim ve kültür hayatının önemli kurumları olan Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu ve Halkevleri’nin kuruluşuyla, Darülfünun’un İstanbul Üniversitesi’ne dönüştürülmesi süreci ve Türk eğitim ve öğretim kurumlarında ilgili yıllar arasında gerçekleştirilen faaliyetler çalışmanın sınırını teşkil etmektedir. Bu eğitim ve kültür faaliyetlerinin Cumhuriyet Gazetesi’ne yansımalarının incelenmesi amacıyla, gazetenin 1930-1935 yılları arasındaki, 2030-3977 numaralar arasındaki yaklaşık 1950 nüshası incelemeye tabi tutulmuştur.

1.6. Araştırmanın Yöntemi

Çalışma, temel olarak nitel araştırma yönteminin doküman incelemesi deseni kullanılarak hazırlanmıştır. Araştırmanın örneklem yöntemi olarak amaçlı örnekleme tercih edilmiş, bu örnekleme yönteminde elde edilecek verilerin çeşitliliği ve zenginliği, araştırılan konuya dair derinlemesine bir inceleme olanağı sunmasıyla amaca en uygun örneklem yöntemi olarak görülmüştür. Tezin konu aldığı tarih aralığındaki eğitim ve kültür faaliyetleriyle ilgili alan yazın taranarak akademik çalışmalar incelenmiş, çalışmaya temel teşkil edecek kaynaklar aktarılmıştır. Aktarılan bu kaynaklarla 1930-1935 yılları arasındaki eğitim ve kültür kurumlarındaki faaliyetlerin tarihsel gelişimine dair bilgiler pekiştirilmiştir. Çalışmanın temel bulgularını teşkil eden bölümde ise İstanbul Üniversitesi Gazeteden Tarihe Bakış Projesi kapsamında yayınlanan Cumhuriyet Gazetesi nüshaları ve Türk Tarih Kurumu’nun aynı gazeteye ait arşivi taranarak elde edilen baskılar kullanılmıştır. 1930-1935 yılları arasındaki beş yıllık bir süreci kapsayan bu

nüshalar, yayınlandıkları her gün taranarak elde edilen veriler doküman analizi ile incelenip değerlendirilerek yorumlanmıştır. Doküman Analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman inceleme tek başına bir veri toplama tekniği olabileceği gibi diğer veri toplama teknikleriyle birlikte kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018:118-189).

1.7. Araştırmanın Modeli

Araştırma, 1930-1935 yılları arasındaki Cumhuriyet Gazetesi nüshalarından ve bu gazetede yazarların eğitime dair fikir, eleştiri, haber nitelikli makalelerin tarama modeliyle ortaya çıkarılması ve elde edilen verilerin ilgili temalar etrafında gruplandırılarak incelenmesiyle oluşturulmuştur. Karasar (2012)'a göre tarama modeli var olan bir durumun, var olduğu haliyle ortaya çıkarılarak betimlenmesi amacını taşıyan bir araştırma yaklaşımıdır. Tarama modelinde araştırmaya konu olan durumlar, olduğu gibi tanımlanmaktadır.

1.8. Verilerin Toplanması

Çalışmanın verilerinin elde edilmesi aşamasında Cumhuriyet Gazetesi'nin 1930-1935 yılları arasındaki nüshaları asıl kaynak olarak kullanılmıştır. Gazeteden tarama yoluyla elde edilen nüshalarda neşredilen köşe yazısı, eleştiri yazıları ve makaleler ilgili temalar etrafında sınıflandırılarak veriler oluşturulmuştur. Nitekim ilgili yıllar arasındaki eğitim ve kültür faaliyetlerinin tarihsel çerçevesi çizilirken eğitim tarihi alanındaki uzmanların eserleri, akademik eserler, Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuki mevzuatının bulunduğu Düstur ciltleri, hükümet programları ve Cumhuriyet Gazetesi'nin dönemin eğitim ve kültür faaliyetlerine dair haberleri çalışmaya kaynaklık etmiştir.

Tezin "Giriş" bölümü araştırma sürecine dair tanımlamaları içermekte ve konunun kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Bu bölüm, araştırma konusu, çalışmanın gerekçesi ve amacı, araştırma problemleri, kapsam ve sınırlılıklar, kullanılan yöntem ve model, araştırma verilerinin toplanma ve değerlendirme sürecini içermektedir. Birinci bölüm tezin kuramsal tanımlamasının yanı sıra, 1930-1935 tarihleri arasındaki eğitim ve kültür faaliyetlerinin genel tarihsel bir tanımını da içermekle birlikte Cumhuriyet Gazetesi'ndeki haberlerle desteklenerek kaleme alındığı bölümdür.

Çalışmanın ikinci ve “Bulgular” bölümünde ise çalışmaya kaynaklık eden gazetenin ilgili nüshalarından elde edilen veriler, birinci bölümdeki kuramsal çerçeve ile ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Bu bölüm, eğitim ve kültür faaliyetleriyle ilgili çeşitli konularda makale kaleme alan yazar ve gazetecilerin görüşlerine doğrudan alıntılar yoluyla yer verilerek değerlendirildiği bölümdür.

Araştırma üçüncü ve son bölümünde yorumlanan veriler ışığında, çalışmanın asıl kaynağını teşkil eden Cumhuriyet Gazetesi ve yazarlarının, dönemin eğitim ve kültürel faaliyetlerini yansıtmadaki rol ve sorumlulukları vurgulanarak değerlendirilmiştir.

1.9. Kaynak Özetleri

1.9.1. Afet İnan (1984). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Prof. Dr. Afet İnan’ın, Gazi Mustafa Kemal Atatürk’e dair anılarını kaleme aldığı bu değerli eserin ilk bölümü Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün biyografisini, ikinci bölümü Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından bizzat Afet İnan’a yazdırılan hatıraları ve çeşitli meselelere dair görüşleri, üçüncü bölümü Milli Mücadele yıllarına dair incelemeleri, dördüncü bölümü Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün hatıralarını, beşinci bölümü Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün milli kültür kurumlarına dair düşüncelerini, altıncı bölümü kadın haklarını ve kitabın son bölümü olan yedinci bölüm ise, Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Türk milli eğitim ve kültür hayatına dair fikirlerini içermektedir. İş Bankası Kültür Yayınları’nca, Hasan Âli Yücel’in 1959 yılında kaleme aldığı önsöz ile 354 sayfa olarak yayınlanan eserin dördüncü baskısı kullanılmıştır.

1.9.2. Cavit Binbaşoğlu (1999). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi*. Ankara: Tekışık Yayıncılık.

Cumhuriyet Dönemi’nden başlayarak Türkiye’deki çeşitli eğitim disiplinlerinin tarihsel süreçteki değişimleriyle eğitim ve öğretim süreçlerinin detaylı bir şekilde ortaya konulduğu eser, 220 sayfa olarak Tekışık Yayınları tarafından basılmıştır.

1.9.3. Cumhuriyet Gazetesi (1930-1935). İstanbul: Çağaloğlu Matbaası.

Çalışmanın esas kaynağı olan Cumhuriyet Gazetesi, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün direktifleriyle¹ 1924 senesinde neşrolunmaya başlamıştır. Yunus Nadi, Nebizade Hamdi (Ahmet Hamdi Ülkümen) ve Zekeriya Sertel'in ortaklığında ilk baskısını yapan ve 1930'larda iki ortağın ayrılmasıyla uzun yıllar Yunus Nadi imtiyazında kalan gazete, yayın hayatına başladığı İstanbul'da uzun yıllar baskı sayısı en yüksek gazetelerden biri olmuştur (Kaya, 2010: 77). Bünyesinde matbuat çevresinden çeşitli fikri hayat tarzlarına mensup gazeteci, politikacı ve aydınları barındırırken, 1930-1938 yılları arasında Türkiye'nin en faal gazetelerinden biri olarak Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde gerçekleşen inkılapların sözcülüğünü üstlenmiştir. Bu arada 1930-1935 yılları arasındaki eğitim ve kültür faaliyetlerinin icrasında izlenen politikaları zaman zaman eleştirmiş, bunları yaparken mevcut siyasi liderlerle anlaşmazlık yaşadığı da görülmüştür. Yunus Nadi Bey'in sahibi olduğu Cumhuriyet Gazetesi, her gün sabah çıkan siyasi bir gazete olup; 1930-1932 yılları arasında ortalama 6-8, 1933-1934 yılları arasında 8-12, 1935 yılında 8-16 sayfa olarak basılmıştır.

1.9.4. Düstur. Ankara: Başvekalet Matbaası.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin hukuki mevzuatlarının bulunduğu Düstur ciltleri, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Çalışmada kullanılan Düstur ciltleri şöyledir: Üçüncü tertip 11.cilt (14 Kasım 1929-15 Ekim 1930), Üçüncü tertip 14. Cilt (Kasım 1932-Ekim 1933), Üçüncü tertip 15. cilt (Kasım 1933-Ekim 1934), Üçüncü tertip 16. cilt (Kasım 1934-Ekim 1935).

1.9.5. Enver Ziya Karal (1980). Atatürk ve Devrim. Ankara: T.C. Ziraat Bankası.

Ord. Prof. Dr. Enver Ziya Karal'ın, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün fikirleri ve O'nun öncülüğünde gerçekleşen büyük inkılaplar üzerine verdiği konferanslar ve kaleme aldığı makalelerden oluşan eser, Ziraat Bankası tarafından 1980 yılında, 278 sayfa olarak yayınlanmıştır.

¹ Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, "Yunus Nadi Bey, tam gazetecidir. Otururken, gezerken, seyahat ederken her zaman, her yerde yazar." sözleriyle Yunus Nadi Bey'in işine verdiği ehemmiyetten övgüyle bahsettiğine, Abidin Daver, Cumhuriyet Gazetesi'nin Hem Nalına Hem Mihına adlı köşesinde yer vermiştir (Tam Gazeteci, 1934:3).

1.9.6. Erdoğan Başar (2019). *Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960)*. Ankara: Pegem.

1920-1960 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı görevinde bulunmuş siyaset ve eğitimcilerin faaliyetlerinin değerlendirildiği bu kapsamlı eser, Osmanlı Devleti'ndeki eğitime genel bir giriş yapmış, ardından Cumhuriyet dönemindeki eğitimi; Milli Eğitim Bakanları, eğitim kademeleri ve eğitime dair sorunları ortaya koyan araştırma-inceleme türünde bir eserdir. Bu çalışmada eserin 572 sayfa olan ikinci baskısından faydalanılmıştır.

1.9.7. İlhan Başgöz (2016). *Türkiye'nin Eğitim Çıkması ve Atatürk*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

1960'lı yıllarda Türk eğitim sistemine dair sorunları rapor etmek üzere Amerika'dan Türkiye'ye gelen Howard Wilson, Türkiye'deki eğitimin durumunu Türk bir araştırmacıyla işbirliği yaparak kaleme almak istemiş, bu işbirliğinde araştırmacı olan yazar Başgöz, Amerika'ya giderek çalışmalara başlanmıştır. Bu işbirliği içinde Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet Dönemi Köy Enstitüleri'ne kadar, Türk eğitime dair faaliyet ve sorunlar incelenmiştir. Çalışmada bu eserin Pan Yayınları'ndan 318 sayfa olarak çıkan ikinci baskısı kullanılmıştır.

1.9.8. Kazım Öztürk (1968). *Türkiye Cumhuriyetleri Hükümetleri ve Programları*. İstanbul: Ak Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri'nin kadroları ve programlarını içeren eser 479 sayfa olarak Ak Yayınları tarafından yayınlanmıştır.

1.9.9. Mustafa Ergün (2021). *Atatürk Devri Türk Eğitimi*. Ankara: Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen inkılaplarla Türk eğitiminin kuruluşu; eğitim ve kültür politikalarının gerçekleştirilme süreçleri üzerine kaleme alınan eserde, en önemli kaynaklar olan ulusal basından sıklıkla faydalandığı görülmektedir. Çalışmada 205 sayfalık üçüncü baskısından yararlanılan bu eser, Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları'ndan çıkmıştır.

1.9.10. Necdet Sakaoğlu (1992). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

İletişim Yayınları'nın Cep Üniversitesi serisinden çıkan eserde, Cumhuriyet döneminin eğitim ve kültür inkılabları, kurumları, eğitim ve öğretim politikaları değerlendirilerek genel hatlarıyla sunulmuştur. Esere Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nden erişilmiştir.

1.9.11. Osman Ergin (1977) *Türkiye Maarif Tarihi*. İstanbul: Eser Matbaası.

Beş bölümden oluşan eser, Osmanlı Devleti'ndeki eğitimden başlayarak tarihi gelişim sürecinde hem Osmanlı dönemi hem Cumhuriyet dönemindeki eğitimi ve İstanbul'da eğitim veren kurumları detaylıca incelemiştir. Çalışmada, eğitim tarihi alanındaki ilk büyük eserlerden biri olan *Maarif Tarihi*'nin Üçüncü kısmı, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Türkiye'deki eğitimin durumu ve eğitim kurumlarının değerlendirildiği bölümden faydalanılmış olup, eser üç cilt halinde Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

1.9.12. Şerafettin Turan (2018). *Türk Devrim Tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Osmanlı Devleti'nin çöküşüyle Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasından 1980'li yıllara gelene kadar Türkiye Cumhuriyeti tarihinin belirleyici olaylarını, gerçekleştirilen inkılaplarla birlikte kaleme alan yazar, ilk olarak eserini beş ayrı cilt halinde 1996 yılında yayınlamıştır. İlgili çalışmada eserin, “Yeni Türkiye'nin Oluşumu (1923-1938)” adlı üçüncü cildinin ikinci bölümü kullanılmış olup; 295 sayfalık ilgili kaynağın 2018 tarihli üçüncü baskısı Bilgi Yayınevi tarafından yapılmıştır.

1.10. 1930-1935 Yılları Arasındaki Eğitim ve Kültür Faaliyetleri

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulmasıyla birlikte sosyal hayatın her alanında girilen inkılâp hareketleri, kendini en belirgin şekilde Türk toplumunun eğitim ve kültürel hayatında göstermiştir. Bu dönemde eğitim ve kültüre dair gerçekleştirilen yenilikler, temelini Mustafa Kemal Atatürk'ün bu alana dair görüşlerinden almıştır. Kendisi de Osmanlı Devleti'nin geleneksel eğitim sisteminde yetişen Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Osmanlı Devleti'nden miras kalan eğitim sisteminin ulusal bir devlet kurmakta ve milli bilince sahip nesiller yetiştirmekteki

yetersizliğini fark ederek Cumhuriyet idaresinin ihtiyacı olan milli ve modern bir eğitim sistemi kurmayı gerekli görmüştür. Uzun yıllar boyunca Türk toplumunun eğitimden, bilimden, sanattan ve çağdaş tüm yeniliklerden uzak kalmasına sebebiyet veren geleneksel sistemin karşısına; eğitimde, dil ve tarihte, sanatta ve bilimde millileşme ve çağdaşlaşma prensibini koyarak Türk eğitiminde takip edilecek anlayışın ana hatlarını çizen Mustafa Kemal Atatürk, toplumun bilgisizliğindeki temel sebeplerden biri olan harf sorununa müdahale ederek 1928’de Harf İnkılabı’nı gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen bu inkılapla okuma yazma bilmeyen Türk toplumunda okuryazar nesiller yetiştirmekle başlanan eğitim seferberliği, Türk dili alanındaki çalışmalarla devam etmiştir. Eski dilin, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde kurulması amaçlanan milli ve modern eğitime hiçbir katkısının olmadığı gibi halkın okuma ve yazmasında da güçlük yaratması nedeniyle dilde sadeleşme hareketi başlamış, eğitim ve öğretim dili, Türk yurttaşlarının eğitim seviyesi yükseltmek ve toplumda milli birliği sağlamak amacıyla bir yenileme sürecine girmiştir. Türk dili çalışmalarıyla birlikte Türk tarihi alanında da yürütülen faaliyetlerle Türk tarihinin, Osmanlı Devleti’nden önceki dönemleri araştırılmaya başlanmış, Türk tarihinin kökenlerini aydınlatan eserler Türk okullarının her kademesinde okutulmuştur (Demir, 2021:39-40; Karal, 1945:131).

Türk toplumunda eğitim ve kültür birliğini sağlamak üzere Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün liderliğinde başlayan çalışmalar, Türk dili ve Türk tarihi alanlarında vücut bulurken takip eden süreçte, bu eğitim ve kültürel faaliyetlerin Türk toplumunun her kesimine ulaştırılmasında büyük sorumluluklar taşıyan Halkevleri’nin kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Halkevleri, Anadolu’nun çeşitli yerlerinde açılan şubelerinde okuma yazma kursları açmış, çeşitli kültür-sanat etkinlikleri düzenlemiş ve çeşitli gazete ve dergi yayınları yaparak Türk toplumunun eğitim ve kültür hayatının geliştirilmesi, toplumda kültürel bir birliğin sağlanması için hizmet vermiştir. Eğitimin her alanında girişilen bu seferberlik çağdaş, bilimsel, laik ve milli bir eğitim ve öğretimin yapılabilmesi amacıyla, Osmanlı Devleti’nden kalan Darülfünun’un kaldırılması ve Türkiye’nin ilk üniversitesi olan İstanbul Üniversitesi’nin kurulmasıyla yükseköğretim kademesinde de yükselerek devam etmiştir (Şıvgın, 2007:234).

Türk halkının mevcut eğitim durumu ve ülke genelinde görülen bilgisizlik sorunu, Mustafa Kemal Atatürk’ün eğitime dair bu görüş ve hedeflerini

şekillendirirken eğitim ve kültür alanında gerçekleştirilen her faaliyetin de yönünü belirlemiştir. Nihayetinde Türk eğitiminin; Cumhuriyet ilke ve inkılâplarına bağlı, Cumhuriyet idealini koruyan ve yükselten, kendi özünü ve milli değerlerini ortaya koyarak çağdaşlarını yakalayan, bilimsel niteliklere ve laik bir anlayışa sahip olması gerekiyordu. Bu anlayışla temeli atılan eğitimin yetiştirdiği kuşaklar, böylece Cumhuriyet idealine bağlı, fikren ve bedenlen özgür nesiller olarak yetişecektir (Akyüz, 2014:339-340). Cumhuriyet döneminde hükümetlerin ve eğitimin başındaki vekillerin bağlı kaldığı temel ilkeler, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk eğitimine vermeyi düstur edindiği bu hedefler doğrultusunda ilerlemiştir.

1930'lu yıllara gelene kadar Türk eğitim ve kültür hayatında en önemli adımlardan biri eğitim ve öğretimin birleştirildiği Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi, karma eğitimle kız ve erkek çocuklarının birlikte eğitim görmesi, Harf İnkılâbı'yla okuma yazma oranının yükseltilerek ülkede bilgisizliğin önünün alınması, Türk dilinde sadeleşme çalışmalarıyla eğitim dili ve okul kitaplarının daha anlaşılır hale getirilmesi, eğitim ve kültür alanında büyük değişim ve dönüşümlere zemin hazırlanmıştır. Okuma yazma bilmeyen Türk toplumunun bilgisizlik ve cehaletten kurtulabilmesi için ülke genelinde bir seferberliğe girilerek kurulan Millet Mektepleri'yle toplumun her kesimine ulaşmak istenmiştir. Bu anlamda Cumhuriyet dönemi eğitiminin demokratik ve laik temeller etrafında, milli özünü arayan bir felsefeye sahip olduğu görülmektedir. Berkes (2020:547), Türk eğitim ve kültür hayatının bu evresini "kültür devrimi" olarak nitelemiş; dilde, düşüncede, tarih ve kültürün diğer alanlarında mutlak yönün çağdaşlaşma olduğunu vurgulamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin en önemli inkılâplarından biri olan Harf İnkılâbı ve Millet Mektepleri, daha sonra yapılacak olan birçok önemli eğitim ve kültür inkılâbının önünü açan faaliyetler olmuşlardır. Harf İnkılâbı'nın kabulünden önce 1928 yılının Mayıs-Ekim ayları arasında Milliyet Gazetesi'nde bu konuyla ilgili bir dizi makale yayınlayan ve Harf İnkılâbı'nın önde gelen savunucularından biri olan İbrahim Necmi Dilmen'in, Mustafa Kemal Atatürk'ün huzurunda Dolmabahçe Sarayı'nda 11 Ağustos 1928'de ilk alfabe dersini vermesiyle başlayan süreç (Tak, 2007:130); Millet Mektepleri'nin faaliyete geçmesiyle devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin eğitim anlayışının halkla bütünleşmesini sağlayan Millet Mektepleri, uzun yıllar sürececek eğitim seferberliğinin önemli adımını teşkil etmiştir (Avcı, 2019:5; Çelik, 2014:297). Toplumun anlayabildiği, konuşup yazabildiği ve

aydınlarla halkın arasındaki uçurumu ortadan kaldıran Harf İnkılabı; eğitim ve sosyal hayattaki yenileşme atılımlarının tüm yurttaşlara ulaştırılmasında en önemli adımlardan biridir (Çelik, 2014:294).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin harf inkılâbının gerçekleştirilme sürecindeki ciddiyeti ve hassasiyeti, Cumhuriyet Gazetesi'nin 29 Ocak 1930 tarihli sayısında, Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya'nın verdiği tamimden anlaşılmaktadır. Vilayetlerden gelen birtakım evrakların Arap harfleri kullanılarak yazılması üzerine, inkılâbın yurdun her köşesinde gerçekleştirilerek başarıya ulaştırılmak istendiği günlerde, topluma örnek teşkil eden devlet kurumlarının bu davranışlarını Dahiliye Vekili Şükrü Kaya inkılâba uygun bulmayarak eleştirmiş, valilerin teftişlere çıkarak harf inkılabı konusuna hassasiyet göstermelerini istemiştir (Dahiliye Vekilimizi Mühim Bir Tamimi, 1930:3).

1930-1935 yılları arasında görev yapan hükümetlerin programında eğitimde ulaşılmak istenen hedeflerin şekillenmesinde Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitim anlayışı etkin olmuştur. Bu anlayış, milli birlik ve beraberliğin sağlanmasını, toplumun ihtiyaçlarına bilimsel bir anlayışla cevap verilmesini, cinsiyet ve yaş farkı gözetmeksizin tüm yurttaşların topyekûn eğitime katılımını gerektiren bir anlayıştır (Avcı, 2019:3; Tak, 2007:126). 1931 tarihli Cumhuriyet Halk Partisi programının beşinci kısmındaki “Milli talim ve terbiye” bölümünde Türkiye Cumhuriyetinin eğitim politikasında takip edilecek yol şöyle ifade edilmiştir:

1-Milli Talim ve terbiyede esas düsturlarımız şunlardır:

Maarif siyasetimizin temel taşı, cehlin izalesidir. Maarifimizde hergün nispeten daha fazla çocuk ve vatandaş okutacak ve yetiştirecek bir program takip olunacaktır.

Kuvvetli cumhuriyetçi, milliyetçi ve laik vatandaşlar yetiştirmek tahsilin her derecesi için mecburi ihtimam noktasıdır. Türk milletine, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve Türkiye devletine hürmet etmek ve ettirmek hassası bir vazife olarak telkin olunur.

Fikri olduğu gibi bedeni inkişafa da ehemmiyet vermek ve bilhassa milli derin tarihimizin ilham ettiği yüksek derecelere çıkarmak büyük emeldir.

Terbiye ve tedriste takip edilen usul, bilgiyi vatandaş için maddi hayata muvaffak olmayı temin eden bir cihaz haline getirmektir.

Terbiye her türlü hurafeden ve yabancı fikirlerden uzak, üstün, milli ve vatanperver olmalıdır.

Her tahsil ve Terbiye müessesesinde talebenin teşebbüs kabiliyetini kırmamaya şefkat ve nüvazişle itina etmekle beraber onları hayatta kusurlu olmaktan vikaye için ciddi bir intizam ve inzibata ve samimi ahlak telakkisine alıştırmak mühim olduğu kanaatindeyiz.

Fırkamız vatandaşların Türk'ün derin tarihini bilmesine fevkalade ehemmiyet verir bu bilgi Türk'ün kabiliyet ve kudretini nefesine itimat hislerini milli varlık için zarar verecek her cereyan önünde yıkılmaz mukavemetini besleyen mukaddes bir cevherdir.

2- Mektepler hakkında başlıca fikirlerimiz:

Şehirlerde köylerde veya köyler mıntıkasında vaziyet ve ihtiyaca göre gündüzlük ve yatı ilk mektepleri muntazam bir tatbik programı altında artırılacaktır. Köy mekteplerinde sıhhat, yaşayış ve mıntıkası ile münasebeti olan ziraat ve sanat fikirleri verilecektir.

Meslek ve sanat mektepleri memleketin ihtiyacına yetişecek derecede artırılacak ve lüzumlu kurslar açılacaktır.

Her vilayet merkezinde ve orta tahsili memlekete yaymak esası gözetilerek icap eden kazalar mıntıklarında orta mektep bulundurmak lüzumuna kaniiz. Orta mekteplerden uzak muhitlerdeki vatan çocuklarının huzur ve emniyetle istifadelerini temin için talebeyi gece ücretle yatıracak teşkilat yapmaya çalışılacaktır. Bu mekteplerde mıntikalariyle münasebeti olan mesleki malumat verilmesine itina olunacaktır.

Liselerimizi yüksek tahsile tam kabiliyetli talebe yetiştirecek surette her nazardan takviye ve ikmal edeceğiz.

Darülfünun ıslah ve tensik edilerek lazım olan dereceye yükseltilecektir. Yüksek mekteplerimiz kendilerinden beklenen neticeleri verebilecek mükemmeliyete getirilecektir.

3- Güzel sanatlara bilhassa musikiye, inkılabımızın yüksek tecellisi ile mütenasip bir surette, ehemmiyet vereceğiz.

4- Müzelerin ve umumiyetle eski eserlerin itina ile tasniflerine ve icap edenlerin yerlerinde iyi muhafazalarına itina olunacaktır.

5- Türk dilinin milli, mükemmel ve mazbut bir dil haline gelmesi hakkındaki ciddi teşebbüse devam olunacaktır.

6- Kitap, neşriyat ve kütüphane işleri fırka için mühimdir.

7- Fırkamız, Türk vatandaşlarının vücuda getirmiş oldukları ve getirecekleri bütün spor teşekkürlerini milletin kuvvetli ve iradeli tutulması noktasından fevkalade mühim addeder; bu teşekkülleri idame ve himaye eğlenmeyi vazife bilir. (Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi ve Programı, 1931:35-37).

İsmet İnönü, kurduğu beşinci hükümetin 27 Eylül 1930 tarihli kabine görüşmelerinde Cumhuriyet Halk Partisi hükümetinin eğitim politikaları ile ilgili olarak, “Maarif siyasetimizde mesleki tahsil ve ihtisas, az masrafla çok netice arayan ameli mahiyet, mekteplerimizi, her türlü menfi tesirattan münezzeh, ahlak ve intizam cephelerini bilhassa ehemmiyetli tutan bir zihniyet ve yeni bir kuvvetle devam edeceğiz.” sözlerinde bahsettiği gibi (İsmet Paşa’nın Kabine Programı Nutkunda Maarif ve Adliye, 1930:5; Kantarcıoğlu, 1987:41; Öztürk, 1968:142) halkın eğitim ve kültür seviyesini yükselterek inkılâplara bağlı vatandaşlar yetiştirme amacı, Cumhuriyet Halk Partisi’nin 1931 tarihli programında da teyit edilmiş olup, 1930-1935 yılları arasındaki eğitim ve kültür alanında gerçekleştirilen inkılapların da temelini oluşturmuştur. Cumhuriyet idaresinin eğitimi tüm vatandaşlarına yaymada kararlı tutumunu gösteren, yine İsmet Paşa’nın altıncı hükümet programını sunduğu

nutkunda eğitim ve kültür işleriyle ilgili “Maarifte gayelerimizin temini için az masrafla çok okutabilmek usullerinin tatbikatında bilhassa mesai sarfetmek kararındayız.” (Kantarcıoğlu, 1987:41) sözleri bu konuya dair bir diğer örnektir.

Türk toplumunun eğitim ve kültür hayatını yeniden inşa etme süreci, 1930-1935 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin en önemli eğitim ve kültür kurumlarını yaratmıştır. Bu kurumlar, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu olup, Türk Tarih Kurumu’yla Türk tarihinin ve Türk dilinin bilimsel yönden aydınlatılması için büyük çaba ve mesai sarf edilmiş ve Türk Dil Kurumu’yla Türk dilinin inşasına çalışılmış; Halkevleri’nin çeşitli kol ve şubeleriyle başta toplumdaki okuma yazma sorununun giderilmesi olmak üzere eğitim, kültür-sanat faaliyetleri, bilimsel ve sanatsal yayınlarla Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin eğitim seferberliği gerçekleştirilmek istenmiş, Cumhuriyet ideallerine uygun vatandaşlar yetiştirmek için yurdun çeşitli yerlerindeki Halkevleri tüm şubeleriyle senelerce hizmet vermiştir. Bu yıllarda Türkiye’deki üniversite eğitiminin durumunun da ülkenin ve çağın gereklerine uymaması nedeniyle Darülfünun kapatılarak üniversite reformu gerçekleştirilmiş, akademik çalışmaların bilimsel bir anlayışla yürütülmesi ve Türkiye’de yükseköğretimin çağdaşlaşarak uluslararası alanda bir yetkinliğe kavuşması için İstanbul Üniversitesi kurulmuştur.

1.10.1. 1930-1935 Yılları Arasında Türkiye’de İlköğretimin Durumu

1928 Harf İnkılâbı’yla eğitim ve kültürel alanda başlayan süreç, 1930-1935 yılları döneminde hızla devam etmiş, milli bilince sahip, inkılaplara bağlı nesiller yetiştirilmesine büyük özen ve çaba gösterilmiştir. Bu hususta gösterilen önem ve hassasiyeti, 27 Eylül 1930-18 Eylül 1932 yılları arasında Maarif Vekilliği görevinde bulunan Mehmet Esat (Sagay) Bey, şu sözlerle vurgulamıştır: “İlk mektepleri dolaşıyorum ve bunların terbiye ve tedrisatına çok ehemmiyet veriyorum. Cumhuriyet mefkuresinin küçük yaşta çocuklara telkinini esas ittihaz ediyoruz.” (Maarif Vekili İzahat Veriyor, 1930:1). Bu hedefler doğrultusunda okuma yazmanın ülke genelinde yaygınlaştırılma konusu, halledilmesi gereken bir sorun olarak hükümet politikalarını etkilemiştir. Bu sorun ülke genelinde Millet Mektepleri açılmak suretiyle büyük ölçüde çözülmeye çalışılmış ve gazetelerin vatandaşlara “bekçi, amele, odacı” olmamaları ve okuma yazma öğrenmeleri için Millet Mektepleri’ne kayıt yaptırmaları hususunda açık çağrıda bulundukları görülmüştür (Okuma Yazma Bilmiyenler, 1930:2).

Eğitimi ve kültürel inkılâpları ülke geneline yaymak amacıyla politikacılar, köylere yönelerek buralardaki ihtiyaçlara uygun eğitim programlarını düzenlemek üzere faaliyette bulunmuşlardır. Öncelikle ilköğretim çağında bulunan çocukların gidebileceği okulların yetersizliği ve bu çağdaki çocukların okula gönderilmemesi veya okutulmaması, eğitimde yeni çarelerin aranmasına sebebiyet vermiş; 1933’lerden sonra bu sorun üzerinde ciddiyle durulmuştur.

Bu arada 1929’da baş gösteren dünya ekonomik buhranı, Türkiye’yi de derinden etkilemiş milli para politikasıyla devlet bu konuda gerekli tedbirleri almaya yönelmiştir. Buhranın yol açtığı kısıtlamalar, 1930-1935 yılları arasında doğal olarak devletin harcama yapması gereken kalemlere de büyük ölçüde yansımıştır. Bu dönemde öğretimin tüm kademelerinde Milli Eğitime ayrılan kısıtlı bütçeyle eğitim ğretim faaliyetleri yrtlmeye çalışılmıştır. Bu süreçte temel eğitimde fark edilen ve düzeltilmesine uğraşılan sorunlar, tasarrufa gidilen bütçeler nedeniyle çözüme kavuşturulamamış, faaliyetler plan safhasında kalmıştır (Binbaşıoğlu, 1999:25).

1930-1935 yılları arasında ilköğretim kademesindeki sorunların tespiti için komisyonlar kurulmuş; yukarıda bahsedilen nedenlerle okulların kapatılması ve çocukların ilköğretimi yarıda bırakarak iş hayatına atılmak zorunda olmalarıyla işlevini kaybeden eğitime yeniden bir yol belirlemek için Cumhuriyet Halk Partisi harekete geçmiştir (Başar, 2019:302).

Bu yıllar arasında ilköğretim kademesinde gerçekleştirilen belli başlı işlerden biri, yardıma muhtaç öğrencilerden başarılı olanların ortaöğretim ve lisede parasız okumalarıyla ilgili çıkarılan kanun olmuştur:

Lise ve orta mekteplere alınacak leyli meccani talebe hakkında 8 Haziran 1926 tarih ve 915 numaralı kanuna müzeyyel kanun, 19 Mayıs 1932, Kanun No: 1967:

“Madde 1- 22 Temmuz 1931 tarihli bütçe kanunun neşrinden evvel orta mektep ve liselerin ilk mektep sınıflarına kabul edilmiş leyli meccani ve pansiyoner talebeden sınıf imtihanlarını muvaffakiyetle verenlerden yetim veya fakir olanları 8 Haziran 1926 tarih ve 915 numaralı kanunun ahkâmına tabi olmaksızın orta mekteplerde ve liselerde meccanen leyli olarak tahsillerine devam ederler. Bu gibi leyli meccani ve pansiyoner talebeden olupta salıfzzikir bütçe kanunundan sonra leyli meccaniliklerine nihayet verilmiş olan talebe de bu hükümden istifade ederler.

Madde2- Bu kanunun neşrinden sonra lise ve orta mekteplerin ilk mektep sınıflarına leyli meccani talebe kabul edilmez (Dstr, 1931:363).

İlköğretim kademesi için çıkarılan bir diğer önemli kanun ise temel eğitim çağındaki Türk çocuklarının Türk okullarına devam zorunluluğudur. Bununla ilgili kanun şöyledir:

Türkiyede ilk tahsillerini mektepte yapacak Türk vatandaşı çocuklarının Türk mekteplerine girmelerine dair ve 23 Eylül 1329 tarihli tedrisatı iptidaiye kanununa müzeyyel kanun, 23 Mart 1931, Kanun No: 1778

“Madde 1- Türkiyede ilk tahsillerini yapmak üzere mektebe girecek Türk vatandaşı çocuklar, bundan böyle, bu tahsilleri için ancak türk mekteplerine girebilirler (Düstur, 1931:236).

İlköğretimde gerçekleştirilen bir diğer yenilik ise Reşit Galip (Baydur) Bey’in bizzat kendisinin kaleme aldığı Ant²tır. Ant’ta kaleme alınan sözlerle her sabah derse başlayacak çocukların milli bilinçlerinin güçlendirilmesi ve canlı tutulması amaçlanmış; milletin kalkınmasının ancak milli ve toplumsal bir çaba ile mümkün olacağı, Türk çocuğunun durmadan, yılmadan çalışması gerektiği ve Türk’ün idealinin her zaman yükselmek olduğu bu Ant’la çocuklara aşılacak istenmiştir:

Türküm, doğruyum, çalışkanım.

Yasam: küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak, yurdumu, milletimi özümden çok sevmektir.

Ülküm: Yükselmek, ileri gitmektir.

Varlığım Türk varlığına armağan olsun (Akyüz, 1982:214).

1.10.2. 1930-1935 Yılları Arasında Türkiye’de Ortaöğretimin Durumu

1930 tarihli Lise ve Orta mektepler talimatnamesiyle orta öğretim kademesinde çalışan öğretmenlerin Cumhuriyet idealine bağlı eğitim vermeleri ve öğretim programını bu amaçla kullanmaları, sadece programı değil program dışı faaliyetleri de buna göre düzenlemeleri istenmiştir (Akyüz, 2014:347).

Harf İnkılâbının ardından ortaöğretim kademesinde Arapça-Farsça dersleri kaldırılarak bu ders saatlerinin ikinci bir yabancı dil dersine ayrılmasına karar verilmiştir (Binbaşioğlu, 1999:137; Ergün, 2021:123; Sakaoğlu, 1992:44-45). Özellikle bu yıllarda Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi, Sosyoloji, Felsefe; Cumhuriyet ve Yurttaşlık, orta öğretim kademesindeki öğrencilere öğretim programında verilen dersler olmuştur. Okul kitapları da buna göre düzenlenmiş, Türk Tarih Kurumu tarafından hazırlanan Türk Tarihinin Ana Hatları adlı eserden 4

² 19 Eylül 1932-13 Ağustos 1933 yılları arasında Maarif Vekilliği görevinde bulunan Reşit Galip (Baydur) Bey, Cumhuriyet’in 10.yılına özel kaleme aldığı And’ı, 23 Nisan 1933 günü, kendi çocuklarıyla bayramlaşırken onlara söylemiştir. And, 18 Mayıs 1933 tarih ve 1749/42 sayılı “Talebinin Her gün Tekrar Edeceği İbra Hakkında” yayımlanan Bakanlık Genelgesi ile açıklanarak daha sonra İlkokullar Yönetmeliğinde yer almıştır (Kartal, 2019:29). Yayımlanan genelge ile “And”ın okullarda söylenmesine başlanmıştır (İnan, 1984:213).

ciltlik³ tarih kitabı yazılarak ortaöğretim kademesinde kullanılmıştır (Akyüz, 1982:218). Ortaokullarda haftalık 16 saat, liselerde ise 9 saat Türkçe eğitimi başlamış ve Türkçe ve dilbilgisi derslerinin okul programlarında yer almasıyla Türk dilinin, Türkçenin incelikleri tüm yurttaşlara öğretilmeye başlanmıştır. Yurt Bilgisi derslerinde “millet”, “cumhuriyet”, “demokrasi”, “hürriyet” ve “eşitlik” gibi kavramlar öğretilmek suretiyle Cumhuriyet idealine bağlı kuşaklar yetiştirilmesi amaçlanmıştır (Binbaşioğlu,1999:141; Cicioğlu, 1982:173-174; Sakaoğlu,1992:67; Türkçe Kongresi Emin Bey’in Bir Nutku İle Dağıldı, 1930:4).

1931 ve 1932 öğretim yılında ortaokul ve lise programlarına Türk Tarih Kurumu’nun hazırlamış olduğu tarih kitaplarındaki konular girmiş; Yurt Bilgisi dersi için faydalanılan kitaplar arasında birinci cildini Afet (İnan) Hanım’ın Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün fikirleriyle hazırladığı, ikinci cildini ise Recep (Peker) Bey’in kaleme aldığı “Vatandaş İçin Medeni Bilgiler” okutulan kitaplar arasındadır (Akyüz, 1982:218; Avcı, 2019:8; Binbaşioğlu, 1999:137; Metin, 2011:69; Sakaoğlu, 1992:68). Türk Tarih Kurumu’nun hazırlamış olduğu kitaplarla ilgili olarak; Tevfik Bıyıklıoğlu’nun 19 Temmuz 1931’de Türk Ocağı binasında yapılan toplantıda liselerde okutulmak için hazırlanan eseri sunmasının ardından, Gazi Mustafa Kemal Atatürk bizzat direktif vererek eserin hemen basılıp yeni öğretim yılında okutulmasını istemiştir (Atatürk’ün Bütün Eserleri, 2009:206). Bu esere ait ciltler, evrenin ve insanın yaratılışının bilimsel olarak incelendiği, Ortaçağa çok yönlü ve karşılaştırmalı olarak açıklamalar getirildiği, Avrupa ve Amerika aydınlanma tarihi ile Cumhuriyet tarihi ciltlerinden oluşmaktadır (Karal Akgün, 2011:134).

Ortaöğretim kademesinde derslerin adı da değiştirilmiş, Vatani Malûmat Dersi “Yurt Bilgisi”, Musiki “Müzik”, Ecnebi Lisanı “Yabancı Dil” ve Jimnastik “Beden Eğitimi” olmuştur. Ortaokulların haftalık ders saati 2 saat azaltılırken liselerin haftalık ders saati 32’den 34’e çıkarılmış; Coğrafya dersine ek olarak bir saatlik “Tatbikat Dersi” getirilmiş; Fizik dersinin saatleri azaltılmıştır (Avcı, 2019:8; Mektepler ve Dersler, 1930:2). 1934’ten itibaren ortaöğretim programında Felsefe ve Estetik dersleri yer almış; Edebiyat derslerinde Batı edebiyatı ağırlık kazanmıştır. Kimya ve Matematik derslerinde ise bazı konular çıkarılarak program hafifletilmiştir (Binbaşioğlu, 1999:137; Sakaoğlu, 1992:68).

³ Hasan Cicioğlu (1982:176), Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti’nin hazırladığı 4 ciltlik eserin tam künyesine, “T.T.T.C. (1931-1932). *Tarih I, II, III, IV*. Ankara: Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Yayınları.” şeklinde yer vermektedir.

1930-1935 yılları arasında ortaöğretim kademesinde okutulacak okul kitaplarının sorununun çözümüne yönelik bir kanun çıkarılmıştır. Bu kanun “Maarif Vekilliğine bağlı mekteplerde okutulacak ders kitaplarının basılması ve dağıtılmas ile bu maksat için kurulacak mektep kitapları sandığı hakkında kanun” olup 3 Haziran 1933 tarih ve 2259 sayılı kanun ile okul kitaplarının “tab’ı ve tevzii” Maarif Vekâlet’i bünyesine alınmıştır. İlgili kanuna göre oluşturulan mektep kitapları sandığıyla kitapların basım harcamaları yapılmış, harcama yapılmayıp sandıkta kalan paranın ise okul kütüphanelerine aktarılması kararı alınmıştır (Düstur, 1933:1286-1287).

5 Nisan 1934 tarih ve 2005 sayılı “Mektep Pansiyonları Nizamnamesinin mer’iyete konulması hakkında kararname” isimli kanunla ise öğrencilerin eğitim aldıkları süre boyunca ikamet edecekleri pansiyonların masrafları Maarif Vekâleti bütçesine dâhil olunarak; mektep pansiyonlarına öğrenci kabul şartları, öğrencilerin pansiyonlardan faydalanma usulleri, pansiyon idaresi ve mali konulara açıklık getirilmiştir (Başar, 2019:295; Düstur, 1934:316-318). 29 Mayıs 1934 tarih 2471 numaralı kanunla da, 1933-1934 öğretim yılından kalan bütçenin 1934-1935 yılına devredilerek okulların her çeşit ihtiyacına kullanılması kararlaştırılmıştır (Düstur, 1934:643).

1930-1935 yılları arasında ortaöğretim kademesindeki en önemli sorunlar arasında bütçe yetersizliği nedeniyle okul açılmaması ve Türk gençlerinden okumak isteyenlerin, bu yetersizlik nedeniyle okullara yapılan başvurularının kabul edilememiş olmasıdır (Başar, 2019:305).

1.10.3. 1930-1935 Yılları Arasında Türkiye’de Mesleki Eğitimin Durumu

1930-1935 yılları arasında mesleki ve teknik eğitim, diğer eğitim kademeleri gibi ekonomik buhrandan fazlasıyla etkilenmiş, meslek okullarının masrafları bütçe itibariyle bağlı oldukları il yönetimleri tarafından karşılanamayıp, mesleki ve teknik okulların bütçesine katkı sağlamak üzere, devlet genel bütçesinden destek alınmıştır. Hükümetin ekonomik buhran nedeniyle diğer eğitim kademelerinde görülmekte olduğu gibi meslek okullarının masraflarında da tasarrufa gitmesi nedeniyle, mesleki ve teknik okullar birleştirilmiş bu okulların dokuz bölgede toplanarak masraflarının azaltılması amacıyla “San’at ve yatı mekteplerinin idaresi hakkında kanun” çıkarılmıştır:

San'at ve yatı mekteplerinin idaresi hakkında kanun, 22 Temmuz, 1931, Kanun No: 1867

“Madde 1- İstanbul Hâkimiyeti Milliye, İstanbul Dumlupınar, Edirne Gazi Paşa, Edirne Mustafa Necati Bey, Kayseri Zincidere, Elaziz, Amasya, Vona yatı mekteplerile Ankara, Konya, Kastamonu, İzmir, Aydın, Edirne Diyarbakir, Bursa ve İstanbul san'at mekteplerinin maaş ve masrafları ikinci maddede tasrih edildiği veçhile vilayetler hususi idareleri bütçelerinden verilir.

Madde 2- ... Bu müesseselere, mıntıkaya dâhil vilayetlerin her birinden iştirak hisselerile mütenasip talebe alınır. Bugün mevcut talebe için bu nisbet aranılmaz. Bu suretle alınacak talebenin evsaf ve şeraiti Maarif Vekâletince tanzim olunacak bir talimatname ile tayin edilir.

Madde 4- Vilayet bütçelerinden ayrılıp san'at mekteplerinin bulunduğu vilayet emrine verilen tahsisattan sene sonunda tasarruf vaki olduğu takdirde tasarruf edilen miktar mektebin mütedavil sermayesine zammolunur.” (Düstur, 1931:986-987).

İlgili kanunla mesleki ve teknik okulların ihtiyaçlarının, açıldıkları bölgelerdeki iller tarafından giderilmesine karar verilmiştir (Başar, 2019:245-246). 1933 yılında “Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü” kurularak mesleki ve teknik eğitimle ilgili işler, adı geçen müdürlüğe bağlanmıştır (Akyüz, 1982:237). 1935 yılına gelindiğinde mesleki ve teknik okulların giderlerinin iller tarafından karşılanmasına son verilerek, okulların masrafları devlet genel bütçesine dâhil edilmiştir (Akyüz, 2014:371).

1930'lu yıllara kadar mesleki eğitim alanında, okulların teknik ihtiyaçlarını belirlemek üzere ülkeye yabancı uzmanlar davet edilmiş olup; bu yıllarda dünyaca ünlü eğitimcilerden Alfred Kühne, Omer Buyse ve John Dewey'in mesleki ve teknik eğitim alanındaki görüş ve deneyimlerinden yararlanmak üzere Türkiye'ye davet edilmişlerdir. Uzmanlar incelemelerinin ardından Türkiye'deki mesleki ve teknik eğitimle ilgili olarak önemli tespitlerde bulunmuş; meslek eğitiminde iş gücünün yanında mesleki eğitimin içeriğine önem verilerek teknik okulların öğretim programında yapılacak düzenlemelerin okulların açıldıkları bölgelerin ihtiyaçlarına göre düzenlemesi ve meslek okullarının bütçeleri hususunda görüşlerini rapor haline getirerek Maarif Vekaleti'ne sunmuşlardır (Akkutay, 2011: 148-149).

1930-1935 yıllarında teknik ortaöğretimi geliştirmek üzere yabancı uzmanları ülkeye davet etme politikası sürdürülmüş; John Dewey ve çağdaşı eğitimcilerin görüşleri doğrultusunda hazırladıkları raporlardan faydalanılarak teknik eğitimde gerçekleştirilmek istenen yenilikler Maarif Vekâleti tarafından planlanmış, ancak bu okullara sağlanan bütçenin yetersizliği nedeniyle arzu edilen yeniliklerin tamamı hayata geçirilememiştir (Başgöz: 2016:226-227). 1930-1935 yılları arasında yabancı uzmanların mesleki ve teknik eğitime dair raporlarına dayanarak Maarif Vekâleti

tarafından bazı meslek okulları için faaliyete geçildiği görülmekte olup; Ankara Sanat Okulu'nda marangozluk, motor bakımı-tamiri kurslarının açılması kararlaştırılmış; İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde de açılmasını planlanan Ticaret Şubesi'nin programı hazırlanarak Maarif Vekâleti'ne verilmiştir (Akyüz, 2014:371; Başar, 2019:227).

1.10.4. 1930-1935 Yılları Arasında Öğretmen Yetiştirme Faaliyetleri

1930-1935 yılları arasında Türkiye'de öğretmen yetiştirme çalışmaları çeşitli kurumlarla yürütülmeye çalışılmış; Türkiye'de uzun yıllar eğitim kurumlarına öğretmen yetiştiren Gazi Orta Muallim Mektebi bu kurumların başında gelmektedir. Ankara'da uygun bir bina bulunamadığı için 4 Ocak 1927'de Konya'da Türkçe öğretmeni yetiştirmek üzere Orta Muallim Mektebi adıyla açılan okul, 1929 yılının sonlarında Ankara'da Mimar Kemalettin Bey tarafından projesi tasarlanan yeni binaya taşınarak "Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü" adıyla eğitim öğretim hayatına devam etmiştir. Okul Ankara'ya nakledildikten sonra Matematik, Fizik, Tabii İlimler, Tarih-Coğrafya, Pedagoji şubeleriyle, 1932-1933 öğretim yılında Resim-İş ve Beden Eğitimi şubeleri eklenmiş; adı geçen bilim dallarında öğretmen yetiştirilmeye başlanmıştır. Gazi Orta Muallim Mektebi, Beden Eğitimi Şubesi'nin açılmasıyla Türkiye'de ilk defa beden eğitimi ve spor öğretmeni yetiştiren okul olmuştur. Beden Eğitimi Şubesine de diğer şubelerde olduğu gibi sınavla giriş şartı konarak yalnızca erkek öğrencilerin alınması kararlaştırılmış, şubenin mevcudu 30 kişi olarak belirlenmiştir (Akyüz, 2012:362-363; Başar, 2019:256; Özdemir ve Bastık, 2020:1-10). Bu yıllarda Gazi Orta Muallim Mektebi'yle birlikte öğretmen yetiştiren diğer önemli okullardan biri liselere öğretmen yetiştiren Yüksek Muallim Mektebi⁴ ve ilk defa mesleki eğitim alanında öğretmen yetiştirmek üzere Ankara'da 1934-1935 öğretim yılında açılan Kız Meslek Öğretmen Okulu olmuştur (Akyüz, 2012:363; Duman, 2014:66-67). Kız Meslek Öğretmen Okulu, İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde açılmış; okul 1934-1935 öğretim yılında 46 öğrenciyle eğitime başlamıştır (Binbaşioğlu, 1999:159; Maarif Vekilliği, 1939:27; Sakaoğlu, 1992:74).

⁴ 1848 yılında Osmanlı Devleti'nde açılan Darülmuallimin (erkek öğretmen okulu)'in bir şubesi olarak 1876'da açılan liselere öğretmen yetiştiren idadi, 1880 senesinde kapatılmasının ardından 1891 yılında Âlî adıyla eğitime yeniden başlamıştır. Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin kurulmasının ardından lise öğretmeni yetiştiren Âlî şube, 23 Nisan 1924'teki II. Heyeti İlmiye kararlarının ardından ıslah edilerek "Yüksek Muallim Mektebi" adını almıştır (Becerikli, 2023).

Ankara’da “Milli Musiki ve Temsil Akademisi”nin kurulmasıyla birlikte 25 Haziran 1934 tarih 2743 sayılı kanunda belirtildiği üzere Milli Musiki ve Temsil Akademisi’ne bağlı olarak; Musiki Muallim Mektebi, Riyaseti Cumhur Filarmonik Orkestrası ve Temsil Şubesi kurulmuştur. Müzik öğretmeni yetiştirmek üzere açılan Musiki Muallim Mektebi’ne ilkokullardan mezun olan kız ve erkek öğrencilerin müsabaka ve sınav yoluyla alınması, ortaokullardan mezun olan öğrenciler arasında ise musiki bilenlerin sınava tabii tutularak okula kabul edilmesi kararlaştırılmıştır (Düstur, 1934:1329-1333; Sakaoğlu, 1992:77; Zabıt Ceridesi, 1934:280).

İlkokullara öğretmen yetiştiren okullarda ise 1932-1933 yıllarından itibaren eğitim süresi 6 yıla çıkarılarak eğitimin ilk devresi ortaöğretime, son devresi de mesleki eğitime ayrılmıştır. Okulların bu yıllardan itibaren ilk devresine öğrenci alımı ekonomik nedenlerle durdurulmuş, ortaöğretim okullarından mezun olan öğrencilerin mesleki olarak eğitilmesine çalışılmıştır (Akyüz, 1982:242). Türkiye’de ilköğretimin durumunu anlayabilmek için öncelikle köydeki eğitim ve öğretim faaliyetlerine bakmak gerekir ki, 1926-1932 yılları arasında köy okullarına öğretmen yetiştirmek üzere Köy Muallim Mektepleri⁵ hizmet vermiş, 5 yıllık ilköğretimin üzerine 3 senelik eğitimle köylere öğretmen yetiştirilmiştir (Akyüz, 2012:442-443). Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik koşullar sebebiyle köy okullarına öğretmen yetiştirme sorununu çözmeye yönelik bu dönemde etkili adımlar atılamamıştır. 1933 yılına kadar halledilemeyen bu mesele, Reşit Galip Bey’in Maarif Vekilliği sırasında kapsamlıca ele alınmış, köy okullarına duyulan ihtiyacın büyüklüğüyle birlikte köylere öğretmen yetiştirmenin ehemmiyetine odaklanılmıştır. 1933 senesinde köylerin kalkınmasına dair gerekli incelemeleri yaparak görüş beyan etmesi için Köy İşleri Komisyonu kurulmuş, komisyon köylerdeki çalışmaları neticesinde Vekâlete sunduğu raporlarda köy okullarının öğretmene duyduğu ihtiyaca dikkat çekmiştir. Reşit Galip Bey’in, görevinden ayrıldığı süreye kadar hızla yürütülen çalışmaların ardından Ankara, Adana, Bursa ve İzmir’de köy öğretmeni yetiştirmek üzere 40 günlük “Köy Eğitimcileri Yetiştirme Kursları” açılmıştır. Reşit Galip Bey’in direktifleriyle, Anadolu’nun öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere 1926’da açılan “Köy Yatı Mektepleri” üzerine çalışılarak okulların yeniden açılması kararlaştırılmıştır (Akyüz, 2012: 444-445; Başar, 2019:281; Cicioğlu, 1982:36-40).

⁵ 22 Mart 1926 tarih 789 sayılı kanunla kurulan Köy Muallim Mektepleri’nden istenilen sonuçların alınamaması nedeniyle Kayseri Zencidere’deki okulun 1932’de, Denizli’deki okulun 1933 yılında kapatıldığı Dilek (2016:99) tarafından ifade edilmiştir.

Öğretmen yetiştiren okulların öğretim programında 1931 senesi itibariyle Yurt Bilgisi, Fen Bilgisi ve Askerlik dersleri eklenmiş; programdan din dersleri kaldırılarak okulların haftalık ders saatlerinin 33-35 saat olması kararlaştırılmıştır. Öğretmen yetiştiren okulların öğretim programı genel ve mesleki bilgiler eğitimine dair dersleri içermekte olup, teorik dersler haftalık 23 saati bulurken; Jimnastik, Resim, El İşi, Müzik derslerine haftalık 5-10 saat ayrılmıştır (Akyüz, 2012:363-364).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde eğitim kurumlarına öğretmen yetiştirme meselesi kapsamlı olarak ilk defa Mustafa Necati (Uğural) Bey'in Maarif Vekilliği döneminde gündeme gelmiştir. Mustafa Necati Bey'in girişimleriyle Türkiye'deki öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere bir proje hazırlanmış, bu projeye on farklı bölgede kurulan öğretmen okullarında her yıl 3000 öğretmenin yetiştirilmesi ve bu okulların masraflarının da illerdeki yönetimler tarafından karşılanması tasarlanmıştır. Necati Bey'in görevde bulunduğu sürede bu okulların yalnızca dördü açılabilmiş, O'nun 1 Ocak 1929'da ölümünün ardından Maarif Vekâleti projeyi devam ettirememiştir (Akyüz, 2012:362). Bu dönemde Anadolu köylerindeki okulların öğretmen ihtiyacı İstanbul Maarif Emini Muzaffer Bey⁶ tarafından 25-30 bin olarak açıklanmıştır (Maarifte, 1930:1). Bu yıllarda Türkiye'de öğretmen yetiştirmede en önemli meselelerden biri okulların öğretmen ihtiyacının yanında, görevde bulunan öğretmenlerin maaşlarının zamanında ödenmesi olmuş; Cumhuriyet Gazetesi, 1930-1935 yılları arasında meseleye sütunlarında sıklıkla yer vermiştir. Gazete'nin "Halk Sütunu" köşesinde öğretmenlerin maaşlarını alamaması "acıklı" bir mağduriyet olarak dile getirilmiş, Hopa örneğini veren Gazete buradaki öğretmenlerin 4 aydan beri maaş alamadığını, içinde bulundukları müşkül durumu ifadeyle maaşı en önce öğretmenlerin alması gerektiğini belirtmiştir (Hopa'da Muallimler Maaş Alamıyorlarmış, 1930:4). 1930 yılında öğretmenlerin yaşadığı maddi sorunların artmasıyla ilkokul öğretmenlerine yapılan kira yardımlarının iki yıl süreyle uzatılması için 10 Haziran 1930 tarih 1707 sayılı kanun çıkarılarak (Düstur, 1930:1849) öğretmenlerin maddi sorunları çözülmek istenmiştir. Reşit Galip Bey'in Maarif Vekilliği sırasında ise 14 Ocak 1933 tarih 2097 sayılı "Vilayet hususi idarelerinden maaş alan memur ve muallimlerin tekaüt maaşları hakkında kanun" ile il özel idarelerinden maaş alan öğretmen ve memurlar için bir emekli sandığı kurulmuş, bu kanunla birlikte öğretmen ve memur çocuklarından yetim kalanlar da

⁶ Ali Muzaffer Göker (1888- 10 Haziran 1959).

maaşa bağlanarak; ilgili yıllarda öğretmenlerin yaşadığı maddi sorunların çözümüne yönelik önemli bir adım atılmıştır (Resmi Gazete, 1933:1).

1.10.5. 1930-1935 Yılları Arasında Türkiye’de Yükseköğretimin Durumu

1.10.5.1. Darülfünun’un Kapatılması ve İstanbul Üniversitesi’nin açılması (31 Temmuz 1933-1 Ağustos 1933)

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kurulması ve Türk eğitim politikalarının millileşme ve çağdaşlaşma prensiplerine bağlı olarak yeniden düzenlenmesiyle, Türk eğitiminin en yüksek kademesi olan yükseköğretimde gerçekleştirilecek yenilikler de tartışılmaya başlanmıştır. Bu yıllarda kamuoyunun İstanbul Darülfünun’undaki eğitime karşı artan eleştirileri nedeniyle kurumun işlevi ve bilimsel yeterliliği üzerine tartışmalar artmıştır (Ergün, 2021:132; Dölen, 2010:3). Darülfünun, bir yükseköğretim kurumu olarak bilimsel açıdan eleştirilirken, Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde başlayan inkılap hareketine katkıda bulunmaması hususunda da eleştirilmiştir. Kamuoyunda Darülfünun’un, inkılaplara pasif bir direniş gösterdiği ifade edilmiş, gerçekleştirilen çalışmaların bilimsellikten uzak olması ve üniversitenin özerkliğini, Darülfünun hocalarını korumak için kullanması üzerine sert eleştiriler gündeme gelmiştir (Çelik, 2014:295). 1930’lu yıllara gelindiğinde, Darülfünun divanından, kurumun ıslahı için bir proje istendiğine dair bilgiler dönemin basınına haber olarak yansımıştır. Nitekim Darülfünun divanınca kurumun ıslahı için hazırlanan rapor, Maarif Vekâleti tarafından yeterli bulunmayıp kabul edilmemiştir (Darülfünun Nasıl Islah Edilecek, 1930:3). Takip eden süreçte Hukuk Fakültesi’ndeki 30 kürsü 14’e, Fen Fakültesi’ndeki 21 kürsü 12’ye düşürülmüş; 16 Aralık 1930’da da Darülfünun divanında alınan kararla Fen, Edebiyat, Tıp, Hukuk ve İlahiyat Fakültelerindeki toplam müderris sayısı 146’dan 98’e indirilmiştir (Cumhuriyet Ansiklopedisi, 2002:144).

Kurumun kadrosunda yapılmaya başlanan yukarıda bahsi geçen değişikliklere rağmen Darülfünun, hükümetin kendinden beklediği desteği göstermediği gibi, eğitimin kalitesinin düşmesi, hocaların yetersizliği ve bu yıllardaki Türk Tarihi-Türk Dili çalışmalarına karşı ilgisiz kalması nedeniyle 1930’lu yıllar boyunca ıslah meselesi Türk eğitiminin en çok tartışılan meselelerinden biri olmuştur (Başgöz, 2016:200-201). Timur (1971:232), İstanbul Üniversitesi’nin inşasına giden bu süreç

üzerinde kamuoyundaki Darülfünun tartışmalarının her ne kadar etkisi olsa da, asıl itici gücün Albert Malche’a hazırlatılan rapor olduğunu ifade etmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi’nin Darülfünun’daki reforma dair kararlılığı, Parti’nin 1931 tarihli programının ikinci maddesinde de açıkça okunmaktadır:

Darülfünun ıslah ve tensik edilerek lazım olan dereceye yükseltilecektir. Yüksek mekteplerimiz kendilerinden beklenen neticeleri verebilecek mükemmeliyete getirilecektir. (Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi ve Programı, 1931:36).

Bu maddeyle Cumhuriyet Halk Partisi hükümeti için Türkiye Cumhuriyeti’nin eğitim politikası sorunu haline gelen Darülfünun’u ıslah etmek üzere 1931 senesinden itibaren harekete geçilmiş; inceleme yapması ve hükümete bir rapor sunması maksadıyla Prof. Dr. Albert Malche Türkiye’ye davet edilmiştir. 2 Nisan-9 Haziran 1932 tarihlerinde Darülfünun’u inceleyen Malche, 100 sayfalık bir rapor hazırlayarak Maarif Vekâleti’ne teslim etmiştir. Maarif Vekâleti’nin üzerinde uzun süre incelemelerde bulunduğu Malche Raporu’nda; kurumda bilimsel yayınların eksikliğiyle birlikte öğretim görevlilerinin ek işler yapmak zorunda olmasının bilimsel gelişimin önüne geçtiği, yurtdışından getirilen eğitimcilerin ders verdikleri kürsülerdeki öğrencilerin yabancı dil bilmemesinin ayrı bir sorun teşkil ettiği, kurumun idari ve bilimsel sorunlarının arasında ise; Darülfünun’un hem Maarif Vekâletine bağlılığı hem de özerk olması, hocaların akademik sınıflandırma şekli, Toplumbilimlerine gereken önemin verilmemesi ve kurumun bilimsel faaliyetlerini gerçekleştirecek bir alt yapı ve kadrosunun olmaması gibi temel sorunlar yer almaktadır (Başgöz, 2016:202-204; Cumhuriyet Ansiklopedisi, 2002:188-189).

Reşit Galip Bey’in Maarif Vekilliğine getirildiği 19 Eylül 1932 tarihine kadar üzerinde çalışılan Malche raporuyla Darülfünun reformu gerçekleştirilmiştir. Başbakan İsmet İnönü’nün meclise sunduğu “İstanbul darülfünunun ilgasına ve Maarif Vekâletince yeni bir Üniversite kurulmasına dair kanun” 31 Mayıs 1933 tarih 2252⁷ sayılı kanunla resmileşerek İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Kanunda Darülfünun ve ona bağlı kurumlardaki kadro ve teşkilatın 31 Temmuz 1933 tarihinden itibaren kaldırıldığı; Maarif Vekâleti 1 Ağustos 1933’ten itibaren İstanbul Üniversitesi’ni kurmaya memur olduğu yer almaktadır (Binbaşlıoğlu, 1999:164; Düstur, 1933:1229-1231; Tak, 2007:133; Turan, 2018:77). 1933’te yeni kurulan

⁷ Kanunda, hâlihazırda Darülfünun’da bulunan fakülteler hakkındaki düzenlemeler; Darülfünun müderris ve muallimlerinin akıbeti ve maaşlarıyla ilgili maddeler de yer almaktadır (Düstur, 1933:1229-1231).

üniversiteye bağlı olarak Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü⁸ açılmış (Karal Akgün, 2011:134), Üniversite Türk İnkılap Tarihi'yle ilgili kapsamlı bilgilendirme çalışmalarına başlamıştır. İnkılabın askeri kısmı Recep (Peker), Hukuk kısmı Mahmut Esat (Bozkurt), İktisadi kısmı Yusuf Kemal (Tengirşek), Dış Politika kısmı da 27 Ekim 1933 tarihinde Maarif Vekili olan Yusuf Hikmet (Bayur) Beyler tarafından anlatılmıştır (Bolat, 2017:54).

Üniversite reformunun ardından Maarif Vekâleti, üniversitenin kadrosuyla ilgili önemli düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Yurt dışından yabancı profesör ve hocaların getirilmesinin bir gelenek⁹ halini aldığı kuruma bu kez de Almanya'daki Nazi iktidarından kaçan Yahudi profesörlerin öğretim görevliliğinde bulunmasıyla ilgili çalışmalar başlamıştır. Prof. Malche da, Prof. Philipp Schwartz ve o dönem Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü yapan Cevat Dursunoğlu ile birlikte yurtdışından getirilecek hocaların belirlenmesinde görev almış; bazı yabancı profesörler kendi istekleriyle İstanbul Üniversitesi'nde hocalık yapmak üzere Türkiye'ye başvuruda bulunmuşlardır (Başar, 2019:278; Grothusen, 1981:548; Turan, 2018:78).

Klaus-Detlev Grothusen¹⁰, “1933 Yılından Sonra Alman Bilim Adamlarının Türkiye'ye Göçü” adlı konferansında Türkiye'nin yabancı uzman politikasıyla ilgili şu önemli anekdottan bahsetmektedir:

Atatürk'ün yaptığı işler arasında takdirle anılacak çok daha etkileyici ve Alman tarihi bakımından da daha önemli bir diğer husus: 1933 yılından sonra Türkiye'ye göç eden Alman bilim adamları konusudur. Atatürk'ün Türkiye'deki eğitim reformu uygulama çalışmalarının yüksek okulları da içine almasını öngören 2252 sayılı yasanın 31 Mayıs 1933'te kabul edilmesi. Hakiki manada ilk modern Türk üniversitesi olan bu okulun kurulmasında temel çalışma, Türk Hükümetinin 1931 yılında verdiği görev üzerine İsviçreli Prof. Albert Malche'nin takdim ettiği rapordur “Rapport sur l'Université d'Istanbul”. Bir Alman gözlemci, Atatürk'ün Türkiye'deki yüksek okullarda giriştiği bu reform hareketinin, 1933 yılında Almanya'dan kitle halinde göçe zorlanan Alman entelektüelleri için kalite, kantite yönünden ve özellikle tam zamanında gelen hayret verici ve büyük bir yardım teşkil ettiğini görecektir. Sonuçta III. Reich'in zulmünden kaçan göçmenler sayı olarak en çok ABD'ye gitmişler fakat kalite

⁸ Başgöz (2016:204), kurulan enstitüyü “Devrim Tarihi Enstitüsü” olarak adlandırmaktadır. İnkılap Tarihi Enstitüsü, 4 Mart 1934'te Yusuf Hikmet (Bayur) Bey'in verdiği ilk İnkılap Tarihi dersiyle öğretime başlamıştır (Turan, 2018:79). İnkılâp Tarihi Kürsüsü'nde Türk tarihçi ve politikacıları dersler vermiş; bu dersler, İstanbul Üniversitesi'nde verilmeye başladıkları tarihten itibaren Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanmıştır.

⁹ Birinci Dünya Savaşı yıllarından itibaren Alman ve Fransız bilim adamları Darülfünun'da hocalık yapmış; Almanya'dan gelen öğretim elemanlarının Mondros Mütarekesi maddeleri nedeniyle Türkiye'den ayrılmasının ardından, 1920'li yıllarla beraber Fransız hocalar Darülfünun'da hizmet vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasının ardından 1930'lu yılları takip eden süreçte de Fransız hocalar kuruma eğitim vermeye devam etmiştir (Dölen, 2010:131-132).

¹⁰ Alman tarihçi ve yazar (d:1928-ö:1994). Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün doğumunun 100.yılına özel verdiği konferans *Belleten*'de yayınlanmıştır.

olarak, yani gittikleri ülkede gördükleri iş ve önem bakımından Türkiye birinci sırayı işgal etmiştir. [...] 6 Haziran'da, daha sonra patolojik anatomi kürsüsüne davet edilen Frankfurtlu patalog Philipp Schwartz, Malche ile birlikte Ankara'da Milli Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip ile önemli görüşmeler yaptı. Dokuz saat süren görüşmelerin sonunda varılan hukuki sonuç- Yeni üniversitenin öğretim üyelerini belirleyen komple bir liste oldu. Bunun yanı sıra Philipp Schwartz vasıtasıyla bize intikal eden toplantının cereyanına ilişkin anılar belki de daha etkileyicidir: "Bakan ve 20 kadar mesai arkadaşı hazır bulunuyordu. Dr. Reşit Galip beni dostça karşıladı ve sonra derhal toplantıyı açtı. Başkanlığı yürüten bakanın sol tarafına Salih ve Rüştü Beyler oturuyordu. Uzun masanın etrafı reform komisyonunun üyeleri ve her kelimeyi yazmaya çalışan Bakanlık memurları ile çevrilmişti. Görüşmeler Fransızca yapılıyordu. [...] (Toplantı sonunda) Bakan ayağa kalkarak şunları söyledi: 'Bundan 500 yıl kadar önce biz İstanbul'u aldığımız zaman Bizanslı bilim adamları İstanbul'dan ayrılmaya karar verdiler. Onları tutmak mümkün değildi, çoğu İtalya'ya gittiler ve Rönesans'ı yarattılar. Biz bugün Avrupa'dan bunun karşılığını almaya karar verdik. Milletimizin daha bilgili olmasını ve yenilikleri öğrenmesini istiyoruz. Bilgilerinizi ve metodlarınızı bize getirin, gençlerimize ilerlemenin yolunu öğretin. Sizlere Şükranlarımızı ve takdirlerimizi bildiriyoruz.' Yazılı metni önce o imzaladı, sonra da ben... Veda edip ayrıldık. Zürih'e telgraf çektim: üç değil otuz kişi..." Sonuç olarak belirtmek gerekir, 1933 yılından sonra bir kısım Alman vatandaşının Türkiye'ye göç etmesi olayı, biz Almanlar için bir taraftan III. Reich'in esef verici tarihi hakkında daha fazla detaylı bilgilere sahip olmamıza imkân vermekte diğer taraftan da özellikle bu Atatürk'ün anma yılında Federal Almanya'nın tertiple ettiği '1924-1938 döneminde Alman- Türk ilişkileri' sergisi dolayısıyla Atatürk'e karşı olan şükran duygularının ifadesi için de bir vesile teşkil etmektedir (1981:538-550)

ifadeleriyle Grothusen (1981), Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün doğumunun yüzüncü yılında vermiş olduğu bu konferansla, Atatürk ve Reşit Galip'in reform hakkındaki kararlılığına etkileyici bir biçimde ışık tutarken yeni üniversitenin kurulmasının uluslararası camiadaki anlamı ve öneminden de açıkça bahsetmektedir.

Darülfünun'da yabancı hocalara açılan kadronun yanında, hocalara asistanlık yapacak Türk gençlerinin de kadroya alınması kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda yabancı hocaların eğitim vermelerine yardımcı olmak üzere Avrupa'da lisans-doktora eğitimi almış Türk gençleri üniversiteye alınmıştır. (Başar, 2019:278; Cumhuriyet Ansiklopedisi, 2002:210; Grothusen, 1981:548; Turan, 2018:78). 30 yeni yabancı öğretim görevlisinin kadrosu için karşılıklı imzalar atıldıktan sonra İstanbul Üniversite'nin kadrosu Darülfünun'dan kalan hocalar, yabancı profesörler ve onlara yardımcı olacak Türk gençlerinden oluşmak suretiyle güçlendirilmeye çalışılmıştır (Başar, 2019:279; Cumhuriyet Ansiklopedisi, 2002:211).

Üniversite reformu Reşit Galip Bey'in döneminde, üniversitenin açılışı da Yusuf Hikmet (Bayur) Bey'in Maarif Vekilliği döneminde gerçekleşmiş olup, 18 Kasım 1933'te açılan üniversite 624 kız, 2813 erkek öğrenciyle eğitim ve öğretime başlamıştır. Üniversite'nin bu yıllardaki öğretim kadrosunda 42 Alman ve 138 Türk öğretim üyesi ve asistan bulunmaktadır (Turan, 2018:79).

29 Mayıs 1934 tarih 2467 sayılı “İstanbul Üniversitesinin Muvazenei Umumiyyeye alınmasına dair kanun”la üniversitenin kadro ve maaşları genel bütçeye dâhil edilmiştir. Kanunla öğretim üyelerinin maaşları ve Darülfünun’un kapatılmasının ardından açıkta kalan öğretim üyelerinden görev süresi 30 seneyi bulanların Maarif Vekâletince yeniden görevlendirilmeleri; çalışamayacak durumda olan öğretmenlerin ise mecburi emekliliğe ayrılmaları kararlaştırılmıştır. Maarif Vekâletince başka bir öğretim kademesinde istihdam olunamayıp açıkta kalarak zorunlu emekliliğe tabi olmayanlar için ise “açık maaşı” verilmesi kanunda yer almıştır (Düstur, 1934:635-639). Aynı tarih 2470 sayılı kanunla açıkta kalan öğretmenlerin, Darülfünun’daki memuriyet derecesinden bir derece eksik kıdem ve maaşla ortaöğretim kurumlarına istihdam olunmaları sağlanmıştır (Düstur, 1934:642).

1.10.5.2.1930-1935 Yılları Arasında Yükseköğretime Dair Diğer Faaliyetler

1930-1935 yılları arasında Darülfünun reformu ve İstanbul Üniversitesi’nin kurulmasının ardından yükseköğretim kurumlarını Ankara’da da teşkilatlandırmak üzere hükümet harekete geçmiştir. Bu yıllarda yükseköğretimde gerçekleştirilen önemli faaliyetlerden biri Mülkiye Mektebi’nin adının Türkçeleşmesi ve okulun Ankara’ya nakli yasasının çıkarılmasıdır. 10 Haziran 1935 tarih 2777 sayılı kanunun ilk maddesinde “Mülkiye Mektebinin adı Siyasal Bilgiler Okulu’na çevrilmiştir” ifadeleri yer almıştır. Kanunda Siyasal Bilgiler Okulu’na alınacak öğrenci kadrosu ve onların masrafları, okuldan mezun olanların istihdamı ve okuldaki memuriyet kadrosu ile memurların maaşları da belirlenmiştir. Yeni adıyla Siyasal Bilgiler Okulu’nun Ankara’ya taşınması işlemleri 1936’da tamamlanmıştır (Cumhuriyet Ansiklopedisi, 2002:249).

1935 yılında yükseköğretimde gerçekleştirilen bir diğer önemli faaliyet, Türkiye Cumhuriyeti’nin başkenti Ankara’yı eğitimin ve kültürün merkezi haline getirmek maksadıyla Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin kurulması için atılan adımdır. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 9 Ocak 1936’da Ankara Halkevi’nde yapılan törene Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün iştirakiyle açılmıştır (İnan, 1957:11; Turan, 2018: 79-80). Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin açılmasına dair kanun Zeynel Abidin (Özmen) Bey’in vekilliği döneminde hazırlanmış ancak Saffet (Arıkan) Bey’in vekilliğinin ilk günlerinde, 14 Haziran 1935 tarihinde meclisten

geçmiştir (Başar, 2019:307; Sakaoğlu, 1992:77). Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, öğretim ve yönetim işleri bakımından Kültür Bakanlığı'na¹¹ bağlanmıştır.

1.10.6. Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşu (15 Nisan 1931)

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin modern¹² eğitiminin geliştirilme sürecindeki önemli eğitim ve kültür kurumlarından biri olan Türk Tarih Kurumu; Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk tarihinin kökenlerinin meydana çıkarılmasında gösterdiği hassasiyet ve yaptığı liderlik sayesinde gerçekleştirilmiştir. Milli tarih çalışmalarına hızla başlanarak Türk tarihçilerin tarih çalışmalarına davetiyle devam eden süreç (Kartal, 1980:99), Türk Ocakları'nın 23 Nisan 1930'daki VI. Kurultayında Afet İnan'ın, Türklerin Medeni Vasfı üzerine sunduğu bildirinin ardından başkanlığa bir önerge vermesiyle tarih çalışmalarının bilimsel ve sistematik olarak yürütülmesi çalışmalarıyla devam etmiştir. Afet İnan, verdiği önergede Türklerin tarih ve uygulamalarının incelenmesi için bir heyet kurulmasını istemiştir. Kabul edilen önergenin ardından Tarih Encümeni; 28 Nisan 1930'da, 16 kişiden oluşan bir komisyonla kurulmuştur. İlk toplantısını Türk Ocağı merkezinde 4 Haziran 1930'da gerçekleştiren komisyonun başkanlığına Mehmet Tevfik (Bıyıklıoğlu); İkinci başkanlığa Yusuf Akçura ile Samih Rifat (Yalnızgil) ve genel sekreterliğe Dr. Reşit Galip (Baydur) getirilmiştir (Cumhuriyet Ansiklopedisi, 2002:160-162; Metin, 2011:69; Turan, 2018:92).

Faaliyetlerini Türk Ocakları¹³ içinde yürüten bu yeni ve milli teşekkül, Türk Ocakları'nın 10 Nisan 1931'de kendini feshinin ardından, Cumhuriyet Halk Partisi ve Eğitim Bakanlığı bünyesine girmeden çalışmalarını yürütmüş; 12 Nisan 1931'de Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti adını alan kurul, 15 Nisan 1931'de İç İşleri Bakanlığı'na başvurarak dernek statüsü kazanmış; yeniden teşkilatlanmıştır (Metin, 2011:70; Turan, 2018:93-94).

¹¹ Maarif Vekaleti, 1923-27 Aralık 1935 tarihleri arasında Maarif Vekaleti adıyla, 28 Aralık 1935-21 Eylül 1941 tarihleri arasında Kültür Bakanlığı olarak geçmektedir (Cicioğlu, 1982:41).

¹² Başgöz (2016:173), Cumhuriyet'in 1930-1940 yılları arasındaki eğitim sürecini bu şekilde adlandırmaktadır.

¹³ 1912 yılında Milliyetçi bir kültür derneği olarak, Ziya Gökalp, Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Yusuf Akçura tarafından kurulan Türk Ocakları, II. Meşrutiyet'ten sonraki fikir ve kültür hayatını önemli ölçüde etkilemiş; çeşitli yerlerde şubeler açarak çok yönlü kültürel faaliyetlerde bulunmuştur; yayın organları ise Türk Yurdu Dergisi'dir. İlkeleri bakımından Cumhuriyet Halk Fırkası ile uyuşan Türk Ocakları, 10 Nisan 1931'de toplanan Türk Ocakları Olağanüstü Kurultayı'nda kendini fesih kararı almıştır (Cumhuriyet Ansiklopedisi, 2002:168-169). Feshetme kararının ardından tüzükte yapılan bir düzenlenmeyle 12 Nisan 1931'de Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti adını alarak ve 15 Nisan 1931'de İç İşleri Bakanlığına başvurarak dernek statüsü kazanmıştır. 1935 yılında adı Türk Tarihi Araştırma Kurumu olmuş; 3 Ekim 1935'te de Türk Tarih Kurumu adını almıştır (Metin, 2011:70).

İlk bilimsel kurultayını 1932’de yapan Cemiyet, ele aldığı Türk Tarih Tezi’yle, Türk tarihi ve Türkiye’deki milli tarih çalışmalarına yön verecek olan Türk Tarihinin Ana Hatları adlı eser, 1930’da basılmış, bu eserle ortaya konan gerçekler, Atatürk’ün direktifleriyle yeniden tartışmaya açılarak tekrar ele alınmış ve bizzat Atatürk tarafından düzeltmeler yapıp yabancı tarihçilerin incelemesine sunulmuştur. Sonunda Türk Tarihinin Ana Hatları adlı eserden ortaöğretim kurumları için 4 ciltlik tarih kitabı meydana getirilmiştir (Ergin, 1977:1794-1795; Karal, 1980:99-102; Metin, 2011:69; Turan, 2018:93-96).

1.10.7. Halkevleri’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (19 Şubat 1932)

Türk Ocakları’nın kendini feshini takip eden süreçte kurulan Halkevleri, 19 Şubat 1932 yılında açtığı Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eminönü, Eskişehir, Konya, Malatya, Samsun şubeleriyle Türk yurttaşına hizmete başlamıştır. Açıldıkları ilk senenin sonunda sayısı 34’ü bulan Halkevleri, 1938’li yıllara kadar açılan 209 şubesiyle, Türk toplumunun yıllarca eğitim ve kültür yuvası olmuş; ayrıca yurtdışında Londra’da da hizmet vermiştir (Avcı, 2019:5; Ergün, 2021:144; Çeçen, 2000:109). Kurumun tüzüğünü hazırlamak üzere Ziya Gevher (Etili) başkan olmak üzere, Dr. Sadi (İrmak), Şevket Süreyya (Aydemir), Tahsin (Banguoğlu), Hamit Zübeyir (Koşay), Hüseyin Namık (Orkun), Kemal Ömer (Çağlar), Namık (Katoğlu) ve Vildan Aşır (Savaşır) Beyler’in bulunduğu komisyon kurulmuş çalışmalara başlanmıştır (Turan, 2018:85-87).

Başvekil İsmet Paşa, Halkevleri’nin birinci yıldönümü kutlamalarında kurumların üstlendiği görevden şu şekilde bahsetmektedir:

Arkadaşlar, Halkevleri fikir olarak ve müessese olarak mes’uliyet mevkiinde bulunan siyasi partimizin, bütün özünü ve varlığını halkın geniş tabakalarına anlatması ve sevdirmesi için, mühim bir merkezdir. Her vesileden istifade ederek Halkevleri hiçbir siyasi kayıt aranmaksızın her vatandaş geniş mikyasta müstefit etmeğe çalışıyorlar. Bunda muvaffak olduğumuz nisbette Fırkamızın milli hayatı, kültür istikametinde o derece muvaffak olmuş olacaktır (Söylevler 1932-1942, 1942:12).

İsmet Paşa’nın Halkevleri hakkındaki söylevi ışığında; kurumun, Cumhuriyetin temel ilkelerinin ve inkılâpların benimsetilmesi, kültür politikasının milli eğitim ile bütünleştirilerek halka ulaştırılması ve aydın fikirli insanlar yetiştirilmesi için kurulduğu anlaşılmaktadır. Böylece kendine has bir yapıyla planlanan Halkevleri kültürel alanda önemli başarılar göstermiştir. Halkevleri’ndeki çalışma kolları, kuruldukları yörelerin ihtiyaçlarına göre çalışmış; okul, üniversite, tiyatro, halk

tiyatrosu, müzik evi, meslek okulu gibi işlev görmüştür (Avcı, 2019:5; Ergün, 2021:148-154; Metin, 2011:70; Sakaoğlu, 1992:51; Turan, 2018: 85-86).

Halkevleri, çalışmalarını yalnızca açıldığı merkez ve binalarda değil köyler ve halka açık meknları kullanarak yürütmüş; sağlık ve sosyal yardım konuları gibi çeşitli konularda konferanslar, tarihi eser ve dil derlemeleri, spor ve gezi faaliyetleri, tiyatro, sinema ve halk oyunları çalışmaları düzenlemiştir. Çeşitli kollardan oluşan Halkevleri; Dil ve Edebiyat Kolu dil araştırmaları, derlemeler; müze, köy incelemeleri; tarih çalışmaları; okuma-yazma kursları ve folklor faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Halkevleri Dil ve Edebiyat Kolu diğer kollar gibi radyoda sanat programları düzenlemiş, çay toplantıları ve balolar yoluyla bir araya gelen halkla sosyal hayatın içinde bütünleşmiştir (Ergün, 2021:156-158; Sakaoğlu, 1992:25).

Güzel San'atlar Kolu'nun görev ve faaliyetleri ise çeşitli sanat dallarında yetenekli yurttaşları teşvik etmek ve korumak; onların sanatsal anlayış ve zevklerini yükselterek güzel sanatlara olan ilgilerini artırmak olmuştur. Halkta milli marş ve şarkılara dair ilgi uyandırma, ezber ve koro çalışmaları yapılmıştır. Geleneksel sanatla birlikte şarkı, türkü derleme ve geliştirme işleri önemli bir yer tutmuştur (een, 2000:106; Ergün, 2021:158; Türkiye Ansiklopedisi, 1974:712).

Temsil Kolu'nun amacı ise milli tiyatro kültürünün oluşturulması ve çeşitli sahne sanatları üzerine çalışmalar yapmaktır. Bu amaçla yerli yazarların oyunları oynanmış, Kukla ve Karagöz gibi milli sahne sanatlarımız geliştirilmek istenmiştir. 1931'de tiyatro kursunu bitiren gençler memleketin farklı yerlerine dağılarak tiyatro çalışmaları yapmışlardır. İlk bölge tiyatrosu niteliği taşıyan bu değerli girişim sayesinde Halkevleri, kapatıldığı tarihe kadar, sayısı 478'i bulan temsil şubesiyle binlerce yurttaşa ulaşmıştır. Temsil şubesi yalnızca tiyatro değil sinema faaliyetleri de gerçekleştirmiştir (Ergün, 2021:158-159; Cumhuriyet Ansiklopedisi, 2002:198; een, 2000:106).

Cumhuriyet dönemiyle birlikte yurttaşların sağlığını korumak ve geliştirmek istenmiş, olası bir savaş halinde gençlerin din tutulması zorunluluğuyla Halkevleri'nde Spor Kolu açılmıştır. Sporunu geniş bir kitleye ulaştırarak halkın spora alışmasını sağlamak için kurulan şube, yörelerin özelliklerine göre çeşitli spor kulüpleri açmıştır (Okur, 2011:963; ztrk, 2011:1045).

Sosyal Yardım Kolu, yardıma muhtaç yurttaşlara çeşitli konularda yardım sağlamak üzere çalışmalar yürütmüştür. Hasta ve yardıma ihtiyacı olanlara doktor ve sağlık malzemeleri ulaştırılmıştır. Çalışkan gençlerin koruma altına alınması, dilencilik ve işsizlikle mücadele, halk sağlığı eğitimi, salgın hastalıklarla mücadele gibi konularda çalışmalar yürüten şube, açıldıkları yerlerdeki gezi ve eğlence etkinliklerini organize etmek gibi faaliyetlerde de bulunmuştur (Çeçen, 2000:107).

Halk Dershaneleri ve Kurslar Kolu, halkın okuma yazma eğitimi için oluşturulmuş, halkın ihtiyaç duyduğu konularda meslek ve sanat dersleri verilmiştir. Bu kolda öğretmenlik yapmak üzere Halkevi üyesi öğretmenler çalışmıştır. Mezun olan yurttaşlara törenle diploma da verilmiştir (Çeçen, 2000:107).

Kitaplık ve Yayın Kolu, memleketin her yerinde kütüphaneler kurulmasıyla ilgilenmiş, her Halkevi kendi dergisi veya o yörenin yerel gazetesi yoluyla eğitim ve kültür konularında halkı aydınlatmıştır. Ankara’da Ülkü dergisi başta olmak 51 dergi ile yurttaşlara yayın yapmış; başta eğitimciler olmak üzere araştırmacı ve yazarlar bu dergilere eğitim ve kültür konulu yazılarıyla katkı sağlamıştır. Kitaplık ve Yayın Kolu, Halkevleri’nde açılmayan bazı kolların faaliyetlerini üstlenmiştir (Ergün, 2021:160-161; Turan, 2018:87).

Köycülük Kolu, köy ve şehirlerdeki yurttaşları buluşturan ve kaynaştıran faaliyetler gerçekleştirmiş; köylerin sosyal, sağlık ve sanatsal konulardaki ihtiyaçlarını gidermeye yönelik çalışmalar yapmıştır. Bu amaçla Halkevleri, köylere geziler düzenlemiş ve bu yolla köy ve kentler arasında etkileşim yüksek tutulmuştur. Öte yandan Köycülük kolu, köylü yurttaşların şehirdeki işlerini halletmek, köylerde kitap dağıtmak, sağlık hizmeti sağlamakla birlikte tarım ve hayvancılıkla ilgili faaliyetleri de yürütmüştür (Çeçen, 2000:108; Ergün, 2021:160-161).

Müze ve Sergi Kolu¹⁴ ise; tüm yurtta açılan bir şube olmamasına karşın verimli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Müzeler kurarak çeşitli sanat eserlerini kültür mirasına kazandırmış; sergiler yoluyla tarihi eserleri, geleneksel sanat ürünlerini, el işlerini ve yerli malları sergilemiştir (Ergün, 2021:161). Tarih araştırmaları yapmak, tarihi kalıntıları bilgisiz ve art niyetli insanlardan korumak, yurttaşları tarih ve sanat kültürü üzerine eğitmek, bilime ve sanata kazandırılan eski eser ve kalıntıların yayınlar yoluyla tanıtılması gibi çalışmalar da gerçekleştirmiştir (Çeçen, 2000:108).

¹⁴ Çeçen (2000:108), Müze ve Sergi Kolu yerine “Tarih ve Müze Kolu” demektir.

Bu yayınlardan biri Remzi Oğuz Arık'ın 1947 senesinde hazırladığı “Halkevlerinde Müze, Tarih ve Folklor Çalışmaları Kılavuzu”¹⁵dur. Tarih araştırmaları üzerine önemli terimlerin açıklanıp ardından bu kolun amaçları ve nasıl çalıştığını tanımlayan eserin sonundaki albümde arkeolojik kalıntı ve sanat eserlerinin, eski Anadolu ve Osmanlı döneminden kalan etnografya eserlerinin fotoğraf ve açıklamaları yer almaktadır.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin üçüncü büyük parti kongresinde kurulmasına karar verilen Halkevleri Karar (1945:114)'a göre, yurttaşların her türlü ihtiyaçlarının görüldüğü yerlerdir. Yurttaşlar için planlanan sosyo-kültürel tüm faaliyetleri, eğitim ve eğitimciler yoluyla yine yurttaşlara götürmek üzere gerçekleştirilen Halkevleri, 1950'deki kapatılmalarına kadar Türkiye'de önemli işler gerçekleştirmiştir (Çelik, 2014:298; Turan, 2018:87).

1.10.8. Türk Dil Kurumu'nun Kuruluşu (12 Temmuz 1932)

2 Temmuz 1932 tarihinde Birinci Türk Tarih Kongresi'nde alınan “Türk dili çalışmalarının da Türk tarih çalışmaları gibi bilimsel olarak yürütülmesi” kararıyla 12 Temmuz 1932'de Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuştur. Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Samih Rıfat (Yalnızgil), Ruşen Eşref (Ünaydın), Celal Sahir (Erozan) ve Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) Beyler'in İçişleri Bakanlığı'na yaptıkları başvurunun ardından bağımsız bir cemiyet olarak kurulmuştur. Harf inkılâbı sırasında faaliyet gösteren Dil Komisyonu'nun, 1929'dan sonra milli dil çalışmalarına olan katkısı yeterli görülmeyerek bütçesi kesilmiş, 1931 yılında fesh edilmiştir. Türk dili çalışmalarının sistemli yürütülmesi arzusuyla Samih Rıfat'ın başkanlığında çalışmalarına başlayan yeni Cemiyet, ilk kurultayını 26 Eylül-6 Ekim 1932 tarihlerinde Dolmabahçe Sarayı'nda gerçekleştirilmiş; Türkçenin, çağdaş ve günün ihtiyaçlarını karşılayan bir dil haline getirilmesi, dildeki yabancı sözcüklerin atılması yoluyla ulusal bir dil haline getirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çeşitli çalışma kolları oluşturulmuştur: Sözlük ve terim çalışmalarını yürütecek olan kolun başkanlığına Ahmet Cevat (Emre), Söz derleme kolu başkanlığına Ragıp Hulusi (Özden), Lengüistik-filoloji kolu başkanlığına Hasan Âlî (Yücel) ve Yayın işleri başkanlığına İbrahim Necmi (Dilmen) Beyler getirilmiştir. Kurultay'ın sonunda 21 Kasım 1932'de Söz Derleme Talimatnamesi yayımlanmak suretiyle “Halk Ağzından

¹⁵ Eser, Türk Tarih Kurumu arşivinde bulunmaktadır. Bkz: Arık, R. O. (1947). *Halkevleri'nde müze, tarih ve folklor çalışmaları kılavuzu*. Ankara: Ulus Basımevi.

Sözler” adlı derleme çalışması başlatılmış, halka başvurularak bununla ilgili 130.000 fiş toplanmıştır. Nihayet bu çalışmaların sonunda bir “Derleme Sözlüğü” çıkarılmıştır. Dönemin gazetelerinde dil köşeleri oluşturularak eski kelimelerin yeni karşılıkları yayımlanmak suretiyle halk aydınlatılmıştır (Atabey ve Kartallıoğlu, 2011:78-79; Avcı, 2019:8-9; Başar, 2019:257-259; Cumhuriyet Ansiklopedisi, 2002:193-204; Ergün, 2021:122-125; Metin, 2011:70; Turan, 2018:104; Türk Dünyası Kültür Atlası, 2006:267-268).



2. BULGULAR VE TARTIŞMA

CUMHURİYET GAZETESİ'NE GÖRE EĞİTİM VE KÜLTÜR FAALİYETLERİNİN KAMUOYUNA YANSIMASI (1930-1935)

Basın, Eraslan (2018:134)'a göre politika, ekonomi, kültür ve daha başka birçok alanda haber ve bilgi vermek amacıyla, yorumlu veya yorumsuz, günlük veya belirli aralıklarla çıkarılan yayınları ifade eder. Kamuoyu oluşturma gücünü elinde tutan günümüz kitle iletişim araçlarının kullanımından önce, basılı yayın ürünleri, kamuoyu oluşturma ve halkları etkileme açısından önemli bir rol üstlenmiş; toplumsal ya da siyasi sorunların yoğun olduğu dönemlerde toplulukları kolayca etki altına alabilmişlerdir (Aykoç, 2018:1486; Bulut, 2018:67). Bu işleviyle basın, toplumlarda gerçekleşen önemli bir yeniliği karşıladığı gibi, çağdaşlaşmanın gerçekleşmesi için de zaruri bir basamağı teşkil etmekte; toplumların girdiği dönüşüm ve kültürel değişimlere dair olgu ve süreçleri, toplumlara bildirdiği gibi geleceğe de aktarmaktadır (Bulut, 2018:67-70). Basın kaynakları, bu aktarım sayesinde gerçekleştikleri toplumların; siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ve diğer yaşantıları hakkında bilgiler taşımaktadır (Hayta, 2018:623).

Basın ve yayın ürünlerinin öne çıkan temel özelliklerinden biri de gerçekleştikleri toplumlarda demokratik ortamın oluşumuna katkı sağlamaktır (Eraslan, 2018:134). Bu bağlamda basının ve hükümetlerin, var oldukları toplumlara ve dönemin şartlarına karşı sorumlulukları ortaya çıkmakta; basının, toplumu, devletin toplumsal işleyiş ve sosyal hayatı düzenlerken aldığı kararlar hakkında bilgilendirmesi, toplumun devleti denetlemesini sağlayarak şikâyetlerini yönetim kademelerine ulaştırması ve yine toplumun eğitimi için kültürel olanakları haber vermesiyle bir eğitim aracı niteliği taşıması gerekmektedir (Bulut, 2018:71-72). Basın bu yönüyle toplumların; eğitim ve kültür alanında gerçekleştirilen faaliyetlerden haberdar olmalarını, bu faaliyetleri anlamalarını ve yorumlayarak değerlendirmelerini kolaylaştıran en etkili araçtır.

Çalışmanın da temel kaynağını teşkil eden ulusal basının önde gelen gazetelerinden biri olan Cumhuriyet Gazetesi'nin, diğer alanlarda olduğu gibi eğitim ve kültür alanında da kamuoyunu bilgilendirmede etkin bir iletişim aracı olarak basındaki yeri dikkate değerdir. Cumhuriyet'in ilanından sonra Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından İstanbul'da kamuoyu oluşturmak amacıyla uzun bir gazetecilik

geçmişine sahip Yunus Nadi (Abalıoğlu) Bey'e kurdurulan Cumhuriyet Gazetesi, ilk sayısını 7 Mayıs 1924'te yayınlamış, Gazete Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte başlayan inkılâp hareketlerinin gelişim sürecini yakından takip etmiştir. Böylece Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin yarı resmi yayın organı haline gelmiştir. Türk milletinin her alanda çağdaş ihtiyaçlarının karşılanması için hızla girişilen inkılâp hareketleri hakkında kamuoyunu aydınlatmak üzere önemli görevler üstlenen Gazete, gösterdiği gayret ve sarf ettiği mesaiyle bunu büyük ölçüde başarmıştır. Cumhuriyet Gazetesi bünyesinde yer alan gazeteci, yazar, aydın ve politikacılarla inkılâpların ve hükümetlerin sesi olmuş, inkılâpçı fikirleriyle Türk toplumunu etkilerken eğitmeye devam etmiştir (Lee, 1991; Topuz, 1973:155).

2.1. Cumhuriyet Gazetesi'ne Yansıyan Yönüyle Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri

2.1.1. Eğitim ve Öğretime Dair Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Tavsiyeler

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla başlayan milli eğitimi tüm yurttaki gerçekleştirmeye çalışmaları, nüfusunun %80'inin köylerde yaşadığı Türkiye'de, Türk köylüsünün eğitilmesindeki önemi arttırmış, bu doğrultuda her Türk çocuğunun ilköğretim eğitimi alması zorunlu kılınarak, Türkiye'deki eğitimsizlik ve okulsuzluk sorunuyla mücadeleye temelden başlanmıştır. 1930'lu yıllara gelindiğinde Türk köylüsünün eğitilmesi işinin tüm yurttaki kalkınmanın ilk koşulu olduğu bir hükümet politikası olarak benimsenmiş; bu politikada genel kanaat toplumun bilgisizlik sorunu çözülmeden inkılâpların tüm yurttaki başarıyla gerçekleştirilemeyeceği olmuştur. Türk toplumu için bilgisizlikle mücadelenin taşıdığı önem yanında; dünyada ve ülkede yaşanan ekonomik problemler, Türkiye'de köylerin kuruldukları coğrafi bölgelerdeki farklılıklar, dağınık yerleşmeler ve köylere ulaşımında yaşanan sorunlar, köy eğitimi için planlanan çeşitli faaliyetlerin sonuçsuz kalmasında ana etkenler olmuştur (Cicicoğlu, 1982:36-37).

Cicicoğlu (1982:36)'nın vurguladığı üzere Türkiye'de ilk eğitimin durumunu köydeki eğitimin gelişimi üzerinden takip etme anlayışından hareketle, Türkiye'de ilköğretimin durumuna en çok dikkat çeken yazarlardan Yunus Nadi Bey, aynı yaklaşımla konuyu ele almıştır. Cumhuriyet Gazetesi'nde sıklıkla tartışılan konulardan biri olan köylerdeki eğitimi ve ilköğretimin sorunlarına makalelerinde

yer veren Nadi Bey, 11 Temmuz 1930 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi’nde yayınlandığı yazısına göre şehir ve köylerdeki ilköğretimin aynı eğitim programına sahip olması, nüfusunun büyük bir kısmı köylerde yaşamakta olan Türkiye için eğitimde büyük bir sorun yaratmaktadır. Okullarda verilen okuma yazma ve diğer bilgilerin köydeki çocuklar ve köy halkı için yeterli olmadığını, köy okullarının programına köycülük ile ilgili uygulamalı derslerin eklenmek suretiyle yeniden düzenlenerek birer ziraat enstitüsü halini alması gerektiğini ifade etmiştir. Köy okullarının bu sistemde yeniden düzenlenmesinin ardından, okullara ait arazilerin çalışma sahası olarak öğretmenlerle öğrencilerin kullanımına sunulup derslerin içeriklerinin yörelerin özelliklerine göre düzenlenmesiyle, ilk eğitimden alınacak yüksek verime dikkat çekmiştir. Yunus Nadi Bey, bu sistemin vakit kaybetmeden denenmesini tavsiye etmektedir (Köylerde İlk Tahsil Nasıl Olmalıdır, 1932:1).

Ali Süreyya Bey¹⁶, 19 Şubat 1933 tarihinde yayınladığı “Köy Terbiyesi” başlıklı makalesinde, gerçekleştirilen büyük inkılâpların ardından, köylü halkın eğitilmesi için gerekli adımları atarak “köylüyü uyandırmanın” önemine vurgu yapmış; köylü halkın eğitimi mümkün oldukça inkılâplardan bir netice alınabileceğini ifade etmiştir. Yazısının devamında, köylü halkın eğitimi için şimdiye kadar gerçekleştirilen eğitim politikalarının yetersizliğine değinen Ali Süreyya Bey, Türk köyünü tanıyan ve ona değer veren Maarif Vekili Reşit Galip Bey’den umutlu olduğunu dile getirmiş, Köy Yatı Mektepleri’nin yeniden canlandırılmasıyla köylü halkın eğitim ihtiyacının karşılanacağını belirtmiştir. Reşit Galip Bey’in köye dair ihtiyaçları bilmesiyle Köy Yatı Mektepleri’nin temel yapısının gerçekçi ve modern bir tarzda kurulacağını ifade eden Ali Süreyya Bey, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin en önemli meselesi olan köylü halkın eğitimi ve kalkınmasının, vekâletçe uygulamaya geçirilecek faaliyetlerle önemli ölçüde sağlanacağını altını çizmiştir (1933:1).

Yunus Nadi Bey’in, yine köylü halkın eğitiminin memleket kalkınmasında taşıdığı önemi vurguladığı “Türkiyemizde Köy ve Köylü” başlıklı yazısı, gazetenin 4 Kasım 1933 tarihli sayısında yayınlanmış, yazıda Cumhuriyet’in on yılı boyunca Anadolu köylerinin kalkınması için neler yapıldığı anlatmak suretiyle, hükümetin ilerleyen süreçte köylerin kalkınması için nasıl bir yol izlemesi gerektiğine dair önerilerde bulunmuştur. Yunus Nadi Bey yazısının devamında, “Biz köyün ve

¹⁶ Ali Süreyya Bey için bkz: İbrahim Süreyya Yiğit (d: 1880- ö:4 Kasım 1952).

köylünün düzeltilmesi ve yükseltilmesi işini köy mektebile köy mektep hocası temeli üstüne oturtuyoruz ama bizim istediğimiz gibi bir köy mektebinin ve bizim istediğimiz gibi köy mektep hocasının. Bizce bu büyük işin manivelası oradadır.” sözleriyle köylerin sosyal ve ekonomik kalkınmalarının ancak köy okulları ve köy öğretmenleriyle mümkün olacağının altını çizmiş, bu hususta kaleme aldığı önerilerin önemine de dikkat çekmiştir (1933:1).

Yunus Nadi Bey, gazetenin 13 Kasım 1933 tarihli sayısında da köylü halkı eğitmenin önemi üzerinde durarak, bunun en faydalı şekilde nasıl gerçekleştirilebileceği hakkında görüşlerini beyan etmiştir. Köydeki temel eğitimin okuma yazma ile başlamak suretiyle, Yurt Bilgisi, Coğrafya ve Tarih gibi derslerde hayata dair bilgilerin de verildiğini, ancak zamanla bu eğitimin yetersiz kalarak köylü yurttaşların eğitiminden verimli neticeler alınamadığını belirten Yunus Nadi Bey, köy eğitiminde köklü yenilikler yapılması, özellikle köy hayatına ve zirai kalkınmaya yönelik bir eğitimin verilmesi gerektiğinin, bu eğitimle yetişen köylünün, yaşadığı bölgelerde tarımsal üretime katkıda bulunarak memleket kalkınmasının en önemli adımında rol alacağının altını çizmiştir. Yunus Nadi Bey, yazısını sonlandırırken Türk köylüsünün kalkınmasının ancak iyi yetiştirilmiş köy öğretmenleriyle ve programı ıslah edilmiş köy okullarıyla gerçekleştirebileceğini vurgulamıştır (1933:1).

Yunus Nadi Bey, köy okulları ve köy muallimlerinin sorunlarının yanında ilköğretim öğretmenlerinin maaşlarını alamamalarına dikkat çektiği 4 Ocak 1934 tarihli makalesinde eğitime dair önemli tavsiye ve tespitlerde bulunmuştur. İl özel idareleri tarafından öğretmenlere verilemeyen maaşların, memleketteki ilk tahsil daha da kötü şartlara doğru gitmesin diye genel bütçeye alınması gerektiğini belirtmiştir. Nitekim temel eğitimde görülen program sorunlarına da değinen Nadi Bey, ilk eğitimini tamamlamış her gencin yüksek tahsil görmeden hayata atıldığını belirterek tahsil süresince özellikle iş eğitimi gibi konularda eğitim programı içeriklerinin yeterli olmadığını ifade etmiştir. O’na göre Cumhuriyet eğitimi daha çok yeni ve takviyelere açık olmakla birlikte eğitimin, köylerdeki hayatı düzeltmeye gücü yetecek derecede ıslah edilmesi gerekmektedir. Yunus Nadi Bey, makalesinde özetle ilk eğitimin hala halledilememiş bir mesele olduğuna dikkat çekmiştir (İlk Tedrisat ve Onun Hocaları, 1934:1).

Yunus Nadi Bey'in öğretmenlerin maaşlarını alamamaları konusunda kaleme aldığı 5 Ocak 1934 tarihli makalesinde yetkililerin dikkatini sorunun önemine çekerek "Köy maarifin kendisi!" sözleriyle memleketteki eğitimsizlik sorununun büyüklüğüne işaret etmiş, eğitim müfredatının köy ve köylünün ihtiyaçlarına göre düzenlenmesinin önemini vurgulayarak hükümeti bu konuda radikal bir karar almaya davet etmiştir (Köy Mektepleri Nasıl Olmalıdır, 1934:1).

İlk tedrisat muallimlerinin maaşlarının verilememesi ve köy mekteplerinin kapanmasının yanında Türk eğitiminde tartışılması ve ıslah olunması gereken en mühim konunun eğitim şekli olduğunu 6 Ocak 1934 tarihinde yayınlanan makalesinde ifade eden Yunus Nadi Bey, köy okullarının şehir ve kasabalardaki okullarla aynı programa sahip olması nedeniyle köylü vatandaş için okulların bir anlam ifade etmediğini hatta eğitimin "lüks" olduğunu vurgulamıştır. Köylerin özellikleri dikkate alınmadan gerçekleştirilmiş bir eğitim programının, bulunduğu yerin şartlarına uymadığı gibi bir de devlet bütçesi için büyük masraflar yarattığını ifade etmiştir. Yunus Nadi Bey'e göre köy okullarının müfredatı, kuruldukları yerin sosyal yapı ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmeli, iş eğitimi üzerine olmalı ve mümkün oldukça masrafı azaltılmalıdır. Köy okulları için ideal bir eğitim usulüne de makalesinde yer veren Yunus Nadi Bey, ileride açılacak olan Köy Eğitimci ve Çavuş Eğitimci Kursları'yla Köy Enstitüleri'nin nasıl olması gerektiğine dair görüşlerin ilk örneğini vermiştir:

Kaza merkezinde 100 dönümlük arazi üzerine kurulan mektep. Bu mektep hem yatılı hem de ziraat eğitimine uygun araç ve imkânlarla, ahıra, kümese sahip. Bu mektepte okuyan talebe mektebin içinde kurulduğu arazi üzerinde her çeşit zirai faaliyeti gerçekleştirecek. Altı sene olarak planlanan bu eğitimi tamamlayan talebelerden köylerinde hocalık yapmak isteyenlere iki sene daha ziraat esaslı bir eğitim verilecek. Bu sayede köy çocukları, kendi köylerini eğitmek ve kaldırmak üzere ilk okul hocalığı yapmaya gideceklerdir (Köy Maarifini Nasıl Yapabiliriz, 1934:1).

Yunus Nadi Bey, tasarladığı bu köy okullarının masraflı olmadığını, hatta köyde üretimi canlandıracak kurumlar olacağını yazısında ifade etmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi yazarlarından Ali Süreyya Bey 12 Mart 1934 tarihli yazısında Yunus Nadi Bey gibi Türk vatanının muasır medeniyet seviyesine ulaşabilmesi, hatta bu hedefin üzerine çıkabilmesi için tüm memleketin bir uyanış yaşaması gerektiğini bununla da kalınmayarak Türk toplumundan bu hedefe ulaşmayı kendine amaç edinen çalışkan bir nesil çıkmasının yurdun kalkınması açısından taşıdığı öneme vurgu yapmıştır. İlk tahsil meselesine bir inkılâp hareketi

kadar ciddiyetle eğilen Ali Süreyya Bey, yazısının devamında köy çocuklarının ilk tahsil görmekten mahrum kaldığına, okul çağındaki çocukların büyük bir kısmının okula gidemediğine ve il özel idarelerinin köy okullarına ayırdığı bütçenin de yeterli olmadığına dikkat çekmiştir. İlk tahsil meselesinin karşılaştığı bu güçlükler sebebiyle Ali Süreyya Bey, konunun Cumhuriyet Halk Fırkası'nda görüşülmek üzere ele alınmasını durumun önemine atfederek yazısında şu sözlerle yer vermiştir:

Divanın ve gerek Fırka Grubunun bu kadar ehemmiyetle üzerinde durdukları ve duracakları meselenin en büyük dikkat ve alakaya layık bir mevzu olduğuna şüphe yoktur. Filhakika ilk tahsil meselesi esaslı bir şekilde halle muhtaç büyük meselelerimizden biridir... İnkılabımızın en mühim şiarlarından biri halkçılıktır...Türk inkılabının esaslı vazife ve hedeflerinden birinin ekseriyeti köyde oturan halk yığınınyı uyandırmak olacağı şüphesizdir. (İlk Tahsil ve Fırka, 1934:1-5).

Cumhuriyet Gazetesi yazarlarından Feridun Osman (Özhan) Bey'in de köy okulları ve ilk tahsille ilgili önemli bir makalesi göze çarpmaktadır. Yazar bu konuda 11 Nisan 1934 tarihli makalesinde, açılan köy okullarından ancak yarısından azının başarıya ulaşabildiğini, üç senelik köy okullarının muallimlerin yetersizliği ve başka sebepler nedeniyle köy çocuklarında bir anı gibi kaldığını ifade etmiştir. Köye eğitimi ulaştırmanın ehemmiyetinden bahsederken de bu idealin yalnızca memleketin okullaşmasıyla ilgili olmadığını, meselenin Türk toplumunun ruhunu Cumhuriyetçilik ve Milliyetçilik idealiyle yeniden inşa etme süreci olduğunu vurgulamıştır. Nitekim köylere açılan okullar bu değerli idealler göz önünde alındığında ancak dörtte bir oranında beklenen sonuçları verdiğini yazan Feridun Osman Bey, okul inşa etmenin Cumhuriyet ideallerini Türk toplumuna ulaştırmakta yeterli olmadığını belirterek meselenin önemine şu sözlerle dikkat çekmiştir:

Bina yapmakla meselenin halledildiğini sanmak, toprağa bir yaş kazık sokup üç sene sonra araba ile meyva yüklemeğe gelmekten bittabi farksızdır. Köy mekteplerinde kültür ve inkılâp terbiyesinin rolü hatta Üniversitedekinden daha köklü ve geniş olsa gerekir. Fakat maalesef o teşkilatın pek çok yerlerinde ehil eleman yoktur. Köy mektep hocalarının mühim bir kısmı ilk mektep veya imam ve hatip mektepleri mezunlarıdır (Köy Mektepleri ve Tayyare Alamyân Padişahlar, 1934:3).

Feridun Osman Bey, bu sözleriyle kısa süren köy okullarındaki eğitimin de “irfan yoksunluğu” içinde bulunan öğretmenlere emanet edildiğinden yakınmış, köylere okul inşa etmenin yanında Cumhuriyet idealinin taşıyıcısı olacak öğretmenlerin iyi yetiştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Feridun Osman Bey, köy okullarının sorunlarına değindiği bir diğer 12 Mayıs 1934 tarihli makalesinde köyde istihdam edilmek üzere Anadolu'nun çeşitli yerlerine

gönderilen öğretmenlerin, inkılâpları ve kültürel yenilikleri yaymadaki yeterliliklerini tartışarak, öğretmenleri ilgili konuda eksik bulmuştur. Bu öğretmenlerin neden hala köylerde öğretmenlik yaptığını da tartışan Feridun Osman Bey, öğretmen yetiştirmenin bütçe ve zaman gerektirdiğinin altını çizmiş, mevcut sistemdeki üç yıllık köy okullarının amacına biraz da “dostlar alışverişte görsün” şeklinde yorum getirerek; mühim olanın okul binası yapmak değil, üç yıllık eğitim gören köy çocuklarının bu eğitimi başarıyla tamamlayıp inkılâpları anlayan bir nesil olarak yetişmesi gerektiğine dikkat çekmiştir (Gene Köy Mektepleri, 1934:4).

Feridun Osman Bey’in köydeki eğitim üzerine kaleme aldığı makaleler gibi aynı konunun önemine değinen Kazım Nami (Duru) Bey, Feridun Vecdi takma ismiyle 19 Mayıs 1934’te kaleme aldığı makalesinde, Cumhuriyet Halk Fırkası’nın köy eğitimi üzerine hâlihazırda çalışırken, gazetelerin de bu konuyu gündeme getirip, kamuoyundan meseleye dair fikir istemesi gerektiğini belirtmiş, Cumhuriyet Gazetesi’nin Feridun Osman Bey’in makaleleri yoluyla köydeki eğitimin sorunlarına dikkat çekmesini takdir etmiş; köydeki eğitimle ilgili kendisi de bir yorumda bulunmuştur. Anadolu’nun çeşitli yerlerinde dağınık olarak bulunan köylerin birleştirilmesiyle köy nüfusunun belirli alanlarda toplanmasının bütçeyi de rahatlatacağına ve köy okullarının devlete olan maliyetinin azalacağını belirten Feridun Vecdi Bey, beş senelik zorunlu eğitimin yeterli olmadığına, bu süre yeterli görülecekse de ilk tahsil muallimlerinin daha iyi yetiştirilmesi gerektiğine, altı senelik muallim mekteplerinin süresinin yetersizliğine ve öğretmenlerin daha fazla kültürlü yetiştirilmesinin memlekete olacak faydasına işaret etmiştir (İlk Tahsil Meselesi, 1934:3).

Cumhuriyet Gazetesi’nde isimsiz yayınlanan bir 26 Mayıs 1934 tarihli makalede köy eğitimi konusunda gerçekleştirilen bütün faaliyetlere karşın köylerdeki bilgisizliğin önüne geçilememesine dikkat çekildiği görülmektedir. Köydeki eğitimin köylü vatandaşların tüm hayatını değiştirerek Türk toplumunu kuvvetlendirecek bir yapı ve içeriğe sahip olması gerektiği; ancak mevcut eğitim programlarıyla ve köy okullarındaki tek öğretmenle bilgisizlik sorununun önüne geçilemeyeceğine vurgu yapan makalede yazar, toplumdaki bilgisizlikle mücadelede bir an önce harekete geçilmesi ve 10 yıllık bir maarif seferberliği başlatılması gerektiğine işaret ederek, bu seferberliğin nasıl olması gerektiğini ifade etmiştir. Yazıda, köy okullarının yatılı olması, beş sınıflı ve ellışer mevcutlu olan bu okullardan her sene 200 adet, 10

senede ise 10.000 adet okul açılması, açılan bu okullara köyün ihtiyaçları düşünülerek üretim yapması için arazi verilmesi, tesisat, müze, spor sahaları, konferans salonu gibi okula bağlı yapıların inşasının da köylüye ait olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Okulların programının ise kuruldukları köylerin ihtiyaçlarına göre ameli ve nazari olması, öğrencilerin hem okuyup hem de ziraat, hayvancılık, inşaat, tesisat, arıcılık, tütüncülük, ağaç dikimi ve köyde ihtiyaç duyulan diğer zirai alanlarda çalışmalarıyla okulların birer enstitü vazifesi görecekleri belirtilmiştir. Ders programının da gençlerin köy hayatında işlerine yarayacak bilgileri içerdiği gibi, dünya tarihi, Türk ve Türklük tarihi, coğrafya, devlet teşkilatı, hesap, sağlık, idman, tedavi, hayvan bakımı, fenni ve medeni bilgilere yer vermesi; programda köy kızları için çocuk bakımı, yemek, dikiş gibi derslerin eklenmesi tavsiye edilmiş olup; bu okullarda yetişen en zeki ve çalışkan öğrencilerin iki yıl daha eğitim alarak köylerde istihdam edilebileceği belirtilmiştir (Köylü Çocuklarını Nasıl Okutabiliriz, 1934:5).

Aynı isimsiz yazarın 6 Haziran 1934 tarihli ikinci makalesinde köy eğitim seferberliğinin diğer adımlarından şöyle bahsedilmiştir:

Onun içindir ki köylü bu tedbirleri ve gayelerimizi onlara ciddiyetle anlattığımız ve işbaşına getirdiğimiz gün herşeyi istediğimiz gibi yapmış olacaktır. Türk köylüsü o zaman hakikaten efendimizdir. Türklüğe ve Türk köylüsüne bunu yapmakla ve başarmakla en büyük hizmetimizi yapmış, en büyük borcumuzu ödemiş olacağız. Bu muvaffakiyet, Türk tarihini ve varlığını kurtaran, Gazi Mustafa Kemal'e, kurtardığı varlığın en büyük mükafatı olacaktır (1934:7).

Feridun Osman Bey ise, köy okullarıyla ilgili yazdığı 9 Haziran 1934 tarihli makalede, köyler için uygun görülen eğitim sistemini sert bir dille eleştirmiştir:

Orta, lise, yüksek tahsil imkânlarının yüzde doksan beş kapalı olan köylerimizde vaktile üç senelik okutmayı kafi görmekle ne gaye güdülmüştür, bilmem... Köy mektepleri bir alay çocuğu, üç sene, bir arada tutup gene cehlin hudutsuzluğuna salıveren müesseselerdir. Bir müddet cam kavanozlarda beslenip sonra gene büyük sulara ulaştırılan renkli balıklar gibi!... (Bizde Köy Maarifi Milli Müdafaa Meselesidir, 1934:6).

Feridun Osman Bey, makalesine devamla Feridun Vecdi Bey'in bu meseleyle ilgilenmesinden duyduğu memnuniyeti ifadeyle konuya ne kadar dikkat çekilirse yetkililerin o kadar hızlı harekete geçeceğini, nitekim meselenin memleketin iktisat programı kadar önemli olduğunu belirtmiştir. Okulların beşer seneye çıkarılması gerektiğini, insanın tüm hayatı boyunca kullanacağı bilgilerin üç senede verilmesinin mümkün olmadığını yineleyen Feridun Osman Bey, "Hâlâ irfana kulak tıkayan bu

memleketin köylerinde ise insanı boşu boşuna dünyaya getirmezler.” sözüyle vatan çocuklarının Anadolu’da dünyaya geldikleri andan itibaren yapılacak işleri olduğunu, “tavukları kümese koymaktan darı tarlasında kuş kovalamaya kadar” bir hayat mücadelesinin içine doğduklarına işaretle önemli bir tespitte bulunmuştur. Yazar, memlekete okul yapmaktansa öğrencileri okullara teşvik etmenin daha önemli bir mesele olduğuna yazısında dikkat çekmiştir (Bizde Köy Maarifi Milli Müdafaa Meselesidir, 1934:6).

Cumhuriyet Gazetesi, kadrosundaki çeşitli yazar ve aydınlarla 1930-1935 yılları arasında Türk eğitime dair önemli görüş ve değerlendirmelerde bulunmuş, nüfusun %80’ini köylünün oluşturduğu ülkede kamuoyunun dikkatini en temel meselelerden biri olan köylü halkın eğitilmesi konusuna çekerek bunu bir milli müdafaa meselesi addetmiştir. Cumhuriyet hükümetlerinin eğitimi tüm topluma yaymada büyük önem taşıyan köyü eğitime çalışmalarına fikirleriyle destek veren yazarların, maarif yetkililerini harekete geçirme konusunda sarf ettikleri mesai dikkate değerdir. Köy eğitiminin her aşamasına dair çeşitli görüşlerin kaleme alındığı yazılarda, uzun yıllar eğitim olanakları ve okullaşmaya dair sorunların yaşandığı Anadolu’da eğitimin nasıl daha iyi olabileceği sorusu üzerinden çözüm odaklı önerilerde bulunulmuştur. Köydeki eğitim için en ideal sisteme dair görüşlerin yer aldığı yazılarda, köy hayatına ve zirai yaşama uygun bir iş eğitime, köylü çocukların okullarda eğitim görürken toprağı da ekip biçerek üretime katılıp köylerini kalkındırmalarına ve köy hayatında işe yarayacak çeşitli bilgilerle birlikte eğitim sisteminde kültürel eğitimin önem ve yerine dikkat çekilmiştir. 1933 yılıyla birlikte hız kazanan köycülük faaliyetlerine dair gazete, yazar ve aydınlarıyla kamuoyunu bilgilendirdiği gibi yetkilileri de bu hususta harekete geçirerek önemli bir misyonu üstlenmiştir. Özellikle Köy Eğitim Kursları, Çavuş Eğitim Okulları ve Türkiye’nin dört bir yanında açılacak olan Köy Enstitüleri sisteminin ilk örneklerine dair görüşlerin yer aldığı yazılar, Türk eğitim ve kültür hayatının gelişimi sürecinde büyük önem taşımaktadır.

2.1.2. Eğitim ve Öğretime Dair Cumhuriyet Gazetesi’nde Yer Alan Eleştiriler

Cumhuriyet Gazetesi aydın ve yazarları, eğitim ve öğretime dair tavsiyelerde bulundukları gibi eğitim sisteminin eksik ve hatalı yönlerine eleştirel bir bakış açısı getirerek kamuoyu ve yetkililerin dikkatlerini çeken bir rol üstlenmişlerdir.

Mustafa Nermi Bey, kaleme aldığı 25 Ocak 1930 tarihli makalesinde toplumun anadile hâkimiyetinin öneminden bahsederek, Türk eğitim sistemi içinde hâlihazırdaki Türkçe eğitiminin yeterli olmadığına yönelik bir eleştiride bulunmuştur. Öğrencilerin anadiline kendilerinden beklenildiği düzeyde yetkin olmamalarından yakınan Mustafa Nermi Bey, “Liseyi bitirmiş bir gencin, bu bir zarurettir, ana dilini iyi bilmesi mutlaka lazımdır. Mekteplerimizde Türkçe dersinin verdiği neticeler neden istediğimiz gibi olmuyor?” ifadeleriyle okullarda verilen Türkçe eğitiminde yaşanan başarısızlığı tartışmıştır. Yazısında, anadil eğitimindeki bu aksaklıkların çeşitli nedenlerine de dikkat çeken Mustafa Nermi Bey, anadil öğretiminin yapıldığı derslerin azlığını dile getirirken toplumda “Türkçe” ifadesinden anlaşılanın hala ne olduğuna karar verilemediğini belirtmiştir. Dilde sadeleşme çalışmalarının devam ettiği ve Türk dilinin kökenlerine dair araştırmaların başladığı bu dönemde, dilin bir toplum için taşıdığı anlam ve önemin hala kavranamadığını vurgulayan Mustafa Nermi Bey, anadil derslerinin gramer eğitimi, şairlik yahut edebiyat tarihi eğitimi gibi çeşitli şekillerde anlaşıldığını, toplumdaki farklı görüş biçimlerine göre okullardaki dil eğitiminden beklenenlerin değiştiğini ifade etmiştir. Gençlerin “mekteplerdeki” Türkçe eğitiminin ardından şair veya edebiyat tarihçisi olarak yetişmelerini bekleyen görüş sahiplerine seslenen Mustafa Nermi Bey, anadil derslerinin böyle tek yönlü bir amacı olamayacağına dikkat çekerek, Türk okullarında anadil eğitimi konusunda bir görüş birliği sağlanamamasını eleştirmiştir. Mustafa Nermi Bey’e göre, eğer okullarda anadil eğitiminin başarıya ulaşması isteniyorsa öncelikle toplum tarafından, Türkçenin ne olduğunun kavranması gerekmektedir:

Biz Türkçeyi kendi başına bir şey olarak kavramaya çalışmalıyız. Okkalı lakırdılarla, ağır ve ağıdalı nazariyeleri ile kendi keyfimizi değil, Türkçe adını verdiğimiz terbiye hadisesini gözden uzak tutmamalıyız... Mektep, Türkçe dersinde, gence öz dilinin bütün ifade kudretlerini göstermeye mecburdur. Türkçe gencin elinde her mevzuu kavrayabilen bir vasıta haline gelmelidir (Mekteplerimizde Türkçe Dersi,1930:2).

sözleriyle Mustafa Nermi Bey, Maarif yetkililerini Türk dili eğitimi hakkında milli ve bilimsel düşünmeye davet etmiş, dilde sadeleşme çalışmaları ışığında okullardaki Türkçe eğitiminde milli bir yol tutmanın önemini yinelemiştir.

Dil ve tarih başta olmak üzere eğitim ve kültür hayatının her alanında millileşme çalışmalarının yürütüldüğü sırada, okullardaki derslerin içerikleri de Cumhuriyet Gazetesi yazar ve aydınları tarafından tartışma konusu olmuştur. Bu

tartışmalardan biri okullardaki Edebiyat derslerinin içeriğiyle alakalı olmuş, Kazım Nami Bey, 16 Ekim 1930 tarihli bir yazısında okullarda “eski edebiyatın” öğretilmesi hususunu eleştirerek, Edebiyat’ın klasik edebiyat yerine halk edebiyatından beslenmesi ve bu dersin içeriğinin yeniden hazırlanması gerektiğine dikkat çekmiştir. Divan ve Tanzimat edebiyatının Türk hayat görüşüne uygun olmadığına işaret eden Kazım Nami Bey, bu iki edebi dönemin Türk toplumunun duygularını, isteklerini ve hayatını yansıtmakta yetersiz kaldığını, Harf İnkılâbı ve dilde sadeleşme çalışmalarıyla buna bir nokta konulması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca halkın duygularının öz Türkçe ile ifade edilmek suretiyle yeni bir Türk Edebiyatı tarihi yazılmasının önemine dikkat çeken Kazım Nami Bey, Türk eğitim ve kültür hayatında yaşanan değişikliklere uyum sağlandığı takdirde Türk Edebiyatı’nın millileşerek topluma hitap edebileceğini belirtmiştir:

Yeni lisan cereyanından beri, Divan edebiyatının da, tanzimat edebiyatının da, Türk milletinin bedii duygularını ifade eden bir edebiyat olmadığı anlaşılmıştır. Yeni lisan, asıl halk diline ve halkın bedii duygularının halkça ifadesine dönmüştür. Türk’ün bir edebiyat tarihi olacaksa, onu halkın edebi mahsullerinden çıkarmak cihetine gidilmelidir. Halk edebiyatının tarihi bir tetkiki meydana gelirse, ondan klasik bir Türk edebiyatı tarihi tertip olunabilir. Edebiyatın ne olduğunu bilmedikçe, ferdiyetçi olan Osmanlı münevver zümresinin edebiyatını milli diye tavsif ederiz. Edebiyat, ancak müşterek heyecanlar tevlit eden belli eserlerle mevcut olur. Bugün edebiyatsız gibi durmamız, Osmanlının edebi mazisine arka çevirmemizden değil, kafi derecede irfan kudretinden mahrum oluşumuzdandır... İlimsiz edebiyat olmaz. Divan edebiyatı bize bu ilmi verebilir mi? Asla!” (Edebiyat Kongresi, 1930:4).

Yunus Nadi Bey, Türk eğitim sistemindeki gidişat ve aksaklıklarla ilgili değerlendirmelerini 2 Şubat 1931 tarihli makalesinde, “Umumi eğitimin şu anki hali göz önüne alındığında Esat Bey’in ilk eğitimi zorunlu hale getirerek tüm Türk çocuklarının okullara alınma hedefi gerçeklikten uzak bir hedeftir.” sözleriyle eğitimde hedeflenenlerin günün şartlarıyla örtüşmediğini ancak bir plan safhasında kalacağını ifade etmiştir. Yunus Nadi Bey yazısının devamında Maarif Vekili Esat Bey’in birkaç sanayi darülfünunu açmak hususundaki tasavvurlarını, “İstanbul Darülfünunuyla ilgili ıslahat tartışmalarının sürdüğü günlerde eldeki imkânlarla yeni bir üniversite kurmanın güçlüğü de açık bir şekilde ortada durmaktadır.” sözleriyle eleştirmiş ve Maarif Vekâleti tarafından gerçekleştirilmesi düşünülen eğitim faaliyetlerini, hâlihazırdaki koşullar etrafında, kendisinin de vurguladığı gibi kamuoyunun tartışmasına açmıştır (Maarif Programı Etrafında, 1931:1).

Yunus Nadi Bey’in eleştirisine maruz kalan Maarif Vekili Esat Bey, Parti Grubu’nda verdiği beyanatta eğitime dair temel hedeflerini yeniden açıklamış,

beyanat Cumhuriyet Gazetesi'nin 11 Şubat 1931 tarihli sayısında yer almıştır. Esat Bey, maarifte takip edilecek yolun Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Türk eğitimi için çizmiş olduğu yoldan geçtiğini vurgulamış; okullardaki eğitimle, öğretim faaliyetlerinin yanında millet bilincine sahip, topluma faydalı nesiller yetiştirmenin amaçlandığını şu sözlerle ifade etmiştir:

Gazi Hz. Türk milleti için Maarifte takip edilecek yolun cehaleti izale olduğunu söylemişlerdir. Maarifte terbiyenin, talim kadar, belki daha ziyade ehemmiyeti bulunduğunu ve milliyet aşkının vicdanlarda yanan bir ateş haline getirilmesi ümde olduğunu söyleyen Gazi Hz.dir. Mekteplerde öğrenilen malumatın, Türk gencini hayata, kendisi ve cemiyet için faydalı unsur olarak çıkarması lazım geldiğini de Gazi Hz. en kuvvetli mantıkları ile bir düstur halinde ortaya koymuşlardır. Hayatta ve hayatın her şubesinde muvaffak olmak gayedir (Fırka Gurupunda İctima, 1931:1-4).

İsmet Paşa'nın 1931 yılında yeni hükümeti kurmasıyla hükümetin Maarif işlerinde takip edeceği yol, Cumhuriyet Gazetesi sütunlarında yer bulmuş; Gazetenin 10 Mayıs 1931 tarihli sayısında Maarif siyasetinde izlenecek politikaya İsmet Paşa'nın nutku etrafında yer verilmiştir. Cumhuriyet Gazetesi yazarlarından Yunus Nadi Bey'in üzerinde tartıştığı Maarif politikası, İsmet Paşa tarafından önemli başlıklar etrafında özetlenmiş olup ele alınan temel konular ve hükümetin eğitime dair hedefleri şöyle ifade edilmiştir:

Maarif siyasetinin temel taşı cehlin izalesidir. Maarifimizde hergüne nisbeten fazla çocuk ve vatandaş okutulacak bir program takip olunacaktır. Kuvvetli Cumhuriyetçi, milliyetçi ve laik vatandaş yetiştirmek tahsilin ilk derecesi için mecburi ihtimam noktasıdır. Terbiye ve tedriste takip edilen usul için maddi hayatta muvaffak olmağı temin eden bir cihaz haline getirmek olacaktır. Şehirlerde, köylerde veya köyler mıntıkasında vaziyet ve ihtiyaca göre gündüzlük ve yatı ilk mektepleri arttırılacaktır. Köy mekteplerinde ziraat fikirleri verilecektir. Liseler takviye ve ikmal edilecektir. Darülfünun ıslah ve tensik edilerek, lazım olan dereceye yükseltilecektir. Yüksek mektepler kendilerinden beklenen neticeleri verebilecek mükemmeliyete getirilecektir. Spor işleri: Fırka Türk vatandaşlarının vücude getirmiş oldukları ve getirecekleri bütün spor teşekküllerini milletin kuvvetli ve iradeli bir teessüs halinde tutulması noktasından fevkalade mühim addetmekte ve bu teşekkülleri idame ve himaye eylemeğı vazife bilmektedir. Programın içtimai hayat kısmında çocukların hayatı ile fırkanın sureti mahsusada alakadar olacağı, doğum evlerinin arttırılacağı, amele mıntikalarında kadın işçilerin çalıştıkları esnada, çocuklarına bakacak müesseseler yaptırılmasına devam olunacağı tasrih edilmiştir (İsmet Paşa Yeni Hükümetin Neler Yapacağını Vüzuhla Anlattı, 1931:1-4).

Böylece yeni hükümetin eğitim hedefleri ve planlarına dair faaliyetler Maarif Vekili Esat Bey 'in aşağıdaki nutkunda da açıkça anlaşılmaktadır:

Hükümetin maarif siyasetindeki ana hatlar, bizim ihtiyaçlarımızın, mevlüdu bulunan şeylerdir. Terbiye ve tedrisatımızın en bariz seciyesi yeni nesle bir kültür vermek ve her Türk gencini vatan için fedakar bir milliyetçi olarak yetiştirmektir... Maarif programımızın temel taşı cehlin izalesidir. Bütün millete okuma, yazma öğretmek, ilk tahsilin mecburi olmasını bir hakikat haline getirmek ve ihtisasa ehemmiyet vermek azmindeyiz. Yüksek tahsil görenlerin adedini çoğaltmak vazifemizdir. Bu meyanda birkaç sanayi Darülfünunu açmak

tasavvurlarımız meyanındadır... Mekteplerimiz genç Türk nesline en canlı bir Cumhuriyet ve milliyet terbiyesi vermektedir. Ve bu terbiyenin mecburi tahsili tevsi suretile bütün Türk gençliğine temsili hedefimizdir (Maarif Vekili Esat B. Siyasetinin Esaslarını İzah Ediyor, 1931:1-3).

Abidin Daver Bey, Cumhuriyet Gazetesi'nin, "Hem Nalına Hem Mıhına" adlı sütununda kaleme aldığı 16 Ağustos 1931 tarihli yazısında okul kitaplarındaki eksik ve yanlış bilgilerle ilgili tespitte bulunmuş; okulda okutulan ve Türk halkını eğitmeyi, onları Türk inkılâbının birer neferi yapmayı düstur edinen kitaplarda Cumhuriyet'in ilan edildiği tarihin dahi yanlış yazıldığına şöyle dikkat çekmiştir:

Mekteplerde Türkçe hocası olduğum için mektep kitapları ile biraz aşinalığım vardır. Bu kitapların pek çoğunda milli mücahedemize ve inkılabımıza ait tarihlerin hemen hemen hepsi yanlıştır. Hatta bir kıraat kitabında, Cumhuriyetin ilanı tarihi, 30 teşrinievvel 1923 diye yanlış olarak senelerce basıldı durdu. Mektep kitaplarının yeniden basıldığı bu mevsimde, kitap sahip ve tabilerine bir kolaylık olmak üzere, son senelerin mühim vak'alarının tarihlerini dercediyorum. Ümit ederim ki bundan sonra, kitap yazan ve basanlar; muallimleri, ders esnasında tarih tashihi mecburiyetinden kurtarırlar (Bazı Mühim Tarihler, 1931:3).

Edebiyat derslerinde verilen eğitimle ilgili dikkat çeken başka bir makale de Yusuf Ziya (Ortaç) Bey tarafından 1 Ekim 1932 tarihinde kaleme alınmış, bu makalede Türk edebiyat tarihinin yeni baştan yazılması gerektiğine ve bunun zamanının geldiğine şöyle dikkat çekilmiştir:

Liselerdeki çocuklarımıza, divan edebiyatının Baki'lerinden, Nef'i'lerinden, Fuzuli'lerinden evvel, halk edebiyatının Karacaoğlan'larını, Dertli'lerini, Aşık Ömür'lerini, Seyrani'lerini, Gufrani'lerini tanıtmalıyız... Artık, Gazi Türkiye'sinde Osmanlı maarifinin programile Türk edebiyatı tarihi okutulamaz. (Mekteplerde Edebiyat Tarihi, 1932:3).

Yusuf Ziya Bey, aynı yazının devamında Türk Edebiyatını toplumun milli hafızasına uygun olarak kaleme alma zamanının geldiğine işaret ederek bu değerli adımın Maarif Vekili Reşit Galip Bey'e nasip olması temennisinde bulunmuştur (Mekteplerde Edebiyat Tarihi, 1932:3).

Cumhuriyet Gazetesi'nde 1932'den beri üzerinde önemle durulan Türk Edebiyatı derslerinin içeriğiyle ilgili çalışmalara Maarif Vekâleti ancak 1934'lü yıllarda başlamıştır. Bu konuda Cumhuriyet Gazetesi, 30 Aralık 1934 tarihli haberinde Edebiyat dersleri için yeni programlar yapmak üzere Kültür Bakanlığı'nda¹⁷ çalışan komisyonun, edebiyat derslerinde divan edebiyatının öğretim usulünü değiştirme konusu görüştüğünü, Divan ve Tanzimat edebiyatına dair bilgilerin derslerde kısaca yer almasını kararlaştırdığını belirtmiştir (Edebiyat Derslerinde Tadilat, 1934:2). Diğer yandan 1935 senesinde kaldırılmasına karar

¹⁷ Gazete, Maarif Vekâleti için "Kültür Bakanlığı" ifadesi kullanmaktadır.

verilen eski edebiyat dersleri Cumhuriyet Gazetesi'nin 10 Şubat 1935 tarihli haberinde, "Liselerin edebiyat dersleri programında gösterilmekte olan divan edebiyatı faslının kaldırılması hakkında tetkikat yapan heyet, divan edebiyatı yerine garp edebiyatı faslı konulmasına muvafık olduğu neticesine varmaktadır" şeklinde yer almış olup Edebiyat dersi programına Divan Edebiyatı yerine Batı Edebiyatı'nın eklendiği belirtilmiştir (Divan Edebiyatı Dersleri Kaldırılıyor, 1935:4).

Feridun Vecdi Bey, 10 Temmuz 1934'te kaleme aldığı makalede okullardaki eğitimi birçok yönden eleştirmiş, maarifin durumuna dair dikkat çeken değerlendirmelerde bulunmuştur. Yazar, eğitimde uzun bir zamandır yaşanan kararsızlıkların, eğitime gereken şeklin verilmesi amacıyla girişilen sonuçsuz faaliyetler neticesinde meydana geldiğini ifade etmiş, öğrencilerin 1933-1934 öğretim senesindeki son imtihanlarda başarısızlığa uğramasıyla okullara ve maarif sistemine dair bütün ümitlerin boşa çıktığını belirtmiştir. Cumhuriyet Gazetesi'nde yazarlar tarafından etraflıca tartışıldığı görülen ilk tahsil meselesinin de değinildiği makalede, tüm memleketi alakadar eden temel eğitim ve ona dair sorunların halledilmek üzere Parti Grubu'nda görüşülmesini yeterli görmeyerek eğitim sistemindeki sorunların çok yönlü olduğuna dikkat çeken Feridun Vecdi Bey, sorunları çözülen bir ilk ve orta eğitimin, üniversite eğitiminin de düzelmesine imkân vereceğini belirtmiştir. "Biz İnkılâpçı Türkiyede Maarifin de baştanbaşa inkılâba uygun bir müessese haline geçmesini diliyoruz" (Maarifimizin Hali,1934:3) sözleriyle makalesine devam eden Feridun Vecdi Bey, Türk eğitim sisteminin sorunlarının çözümüne dair kamuoyunun dikkatini en temel nokta olan inkılâplara çekerek Maarif yetkililerini bu doğrultuda çalışmaya davet etmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi yazarları, eğitim ve öğretim faaliyetlerine yönelik çeşitli konularda eleştirilerini beyan etmiş, özellikle dil ve tarihte millileşme inkılabının sürdürüldüğü günlerde Türkçe ve Edebiyat derslerinin içerik ve işlenişinin yeterli olmadığına dikkat çekmişlerdir. Hükümetin, eğitim ve öğretim faaliyetlerine yönelik kararlarını da yakından takip eden yazarlar, eğitim sistemindeki kararsızlıklara da değinerek bu hususta eleştirilerini kaleme almışlardır.

2.1.3. Öğretmen Sorunlarına Dair Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşler

Cumhuriyet Gazetesi yazar ve aydınları, Türk öğretmenlerinin sorunlarına da sütunlarında sıklıkla yer vermiştir. Özellikle öğretmenlerin sorunlarını ve şikâyetlerini içeren mektuplar, gazeteye haber olarak yansımış, bu konu hakkında kamuoyu bilgilendirildiği gibi harekete geçmek üzere hükümet ve yetkililer de göreve çağırılmıştır. Öğretmenlerin sorunlarının başında maaşlarını tam ve zamanında alamadıkları ve bu nedenle yaşadıkları zorluklar haber, makale ve mektup gibi türlerle Cumhuriyet Gazetesi'nde yer almıştır. Buna bir örnek olarak 10 Temmuz 1930 tarihli bir haberde gazete, beş aydan beri Artvin'deki öğretmenlerin maaşlarını alamadığını belirterek bu vahim durum hakkında yetkililerden açıklama beklentisini şu sözlerle dile getirilmiştir:

Memleketin Şark köşelerinde çalışan bu feragatkar insanlar için peşin maaş bir rüyadan ibarettir. İki üç maaş tedahülde kalmadan burada maaş almış bir arkadaş yoktu ve göremedik. Beş ay gibi, maaşsız geçen uzun bir zamanın tevlit edeceği zaruret ve sefalet malumunuzdur. Biz artık bu hususta ne söyleyeceğimizi bilmiyoruz. Kısaca bu muallimler yemezler, içmezler mi ve insafın o yerde namı yok mu? diye alakadar olanlardan, Soruyoruz! (Bunlar Yemezler, İçmezler Mi, 1930:1).

Maarif Vekâleti'ne bu konuyla ilgili olarak özellikle yurdun çeşitli yerlerindeki genç öğretmenlerden mektupların gelmeye devam etmesi ve kamuoyunda meselenin tartışılmasıyla yöneticilerin dikkatini çeken bu haberler üzerine dönemin Maarif Vekili Esat Bey'in il yönetimlerine gönderdiği tamim, gazetenin 15 Temmuz 1931 tarihli sayısında yer almış olup, Esat Bey yerel yöneticilerden genç öğretmenlerin yaşam şartlarını zorlaştıracak uygulamalardan kaçınmalarını ve öğretmenlere destek olmalarını şu sözlerle belirtmiştir:

Halen Türkiye'de resmi ilk mekteplerde vazife başında 13 bin muallim vardır. Yedi binden ziyadesi muallim mektebi mezunu olan bu muallimler inkılap ve teceddüt ruhu ile işba edilerek itina ile yetiştirilmiş gayretli gençlerdir. İlk tedrisat sahasında sizden istediğim ve büyük yardım ilk tedrisat memur ve muallimlerinin ruhlarındaki müsavat ve adalet fikir ve hislerini her hangi bir surette sarsacak en küçük bir hadisenin bile vukuuna kat'iyen imkan verdirmeniz ve muallimlerin nafi mesaisinde kendilerine müzaharette bulunmanızdır... Genç neslin terbiyesini kendilerine tevdi ettiği bu on üç bin ilk mektep muallimi Türk milletine ati hazırlıyan bu sessiz, ihtirassız çalışkan gençlik kütlesi karşısında bize düşen en büyük vazife onları ruhen yıpratmaktan, ümitsizliğe düşürmekten, bedbin etmekten, ideal kuvvetlerini zafa uğratmaktan sakınmak olmalıdır. Bu da ancak her muallimin her yerde her zaman adalet ve müsavat dairesinde muamele gördüğüne kanaat hâsıl etmesini ve bu kanaatin zayıflamasına sebep olacak vesilelerden uzak bulundurulmasını temin etmekle olabilir (Muallimler Adalet ve Müsavat Göstermelidir, 1931:2).

Maarif Vekili Esat Bey'in tamiminin ardından öğretmenlerin maaş konusunda yaşadıkları sıkıntıların kesilmediği, öğretmenlerin yurdun çeşitli yerlerinden meseleyle ilgili yazdıkları mektupların gazetenin sütunlarında yer almaya devam ettiği görülmektedir. Bu mektuplardan biri, Konya'daki öğretmenlerden gelmiş, gazetenin 31 Ağustos 1931 tarihli sayısında şu ifadeyle yer almıştır:

Biz Konya muallimleri üç aydır maaştan mahrumuz. Muhterem meslektaşlarımızın haklı şikâyetlerini tekrar ederek başınızı fazla ağrıtmak istemiyoruz. Yalnız bizim de şikâyetimizi gazetenizin bir köşesine yazmanızı rica ediyoruz (Üç Ay Maaş Almayan Muallimler Ne Yerler Ne İçerler, 1931:2).

İlgili mektubun yer verildiği “Soruyoruz” sütununda, yukarıdaki mektup aynen nakledilerek öğretmenlerin içinde bulunduğu mağduriyet ifade edilmiş, Maarif Vekâleti'nin ve kamuoyunun dikkati konunun önemine çekilmek suretiyle maaşını alamayan öğretmenlerin durumundan, “Üç ay maaş almayan muallimler acaba ne yerler, ne içerler diye; Soruyoruz!” sözleriyle yakınılmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi'nde maaşlarını alamayan öğretmenlerin şikâyetlerine dair mektuplar 1931 yılında da gelmeye devam etmiş, bu konuda Konya vilayetine bağlı Karaman'daki öğretmenlerin üç aydan beri maaş alamadıklarına dair şikâyetlerine 4 Eylül 1931 tarihli haberde yer verilmiştir. “Doğru Değil Mi?” sütununda yer verilen mektubun ardından, parasını alamayan ve geçinemeyen öğretmenlerin görevlerini hakkıyla yerine getiremeyeceklerine dikkat çekilerek, öğretmenlerin yaşadığı maaş probleminin ilerleyen süreçte mesleği etkileyeceğine ve okullara öğretmen bulmakta güçlük çekileceğine vurgu yapılmıştır. Yazının devamında, Cumhuriyet Gazetesi'nde daha önce meseleyle ilgili yer alan haberlerde olduğu gibi Maarif Vekâleti, maaş probleminin en hızlı şekilde müdahale etmeye davet edilmiştir (Maarif Vekâletinin Derhal Müdahale Etmesi Lazım Bir Vaziyet, 1931:2).

Bu konuda Yunus Nadi Bey de “İlk mektep Muallimlerinin Maaşları” adlı, 12 Eylül 1931 tarihinde kaleme aldığı başyazıda, maaşını alamayan Konya öğretmenlerinin gazeteye gönderdikleri mektuplardan bahsederek bunlardan bir sonuç alınamadığına işaret etmiştir. Yetkililerin, öğretmenlerin gönderdikleri bu mektuplar karşısında sessiz kalarak herhangi bir eyleme geçmemelerini eleştiren Yunus Nadi Bey, “Bizim artık modern olduğumu söylediğimiz ve her halde öyle olmasını istediğimiz yeni idare şeklimize uymaz.” sözleriyle Maarif Vekâleti'ni eleştirerek şu önemli ifadelerde bulunmuştur:

İlk mektep muallimlerinin maaşları neden her vakit muntazaman verilemiyor diyeceksiniz. Sebebi bu muallimlerin maaşlarının devlet bütçesine değil, hususi

vilayet bütçelerine dahil bulunmasıdır... Burada ilk tedrisatın devlet idaresine mi alınması, yoksa hususi idarelere mi bırakılması mes'elesi mevzuu bahsölur. Bu gidişle be mes'eleye tekrar avdet olunacak demektir... Maarif Vekâletimizin ehemmiyetle nazari dikkatini celbederiz. Mes'elenin yer yer ve zaman zaman devletin müdahalesini icap ettirecek mahiyetler aldığı meydandadır (1931:1).

Maaş alamayan öğretmenlerden gelen mektuplardan biri de Kars öğretmenlerine ait olup, bu öğretmenler de aylardan beri maaş alamadıklarını, vilayetlerdeki yöneticilerin öğretmen maaşlarının gelmediği yönünde açıklamalarda bulunduklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler maaşlarını alma konusunda il yönetimleriyle yaşadıkları bu durumu, “yer yer ve zaman zaman biz muallimleri kemiren bu dert mesleği hırpalayan bir çıban haline gelmiştir” sözleriyle ifade ederek sorunun geldiği son noktaya dikkat çekmişlerdir. Haberin yer verildiği sütunda Maarif Vekâleti'ne daha önce yapılan çağrı yinelenmiş, bu konuyla ciddi bir şekilde ilgilenilmesi gereği üzerinde durulmuştur (Kars Muallimleri Niçin Maaş Alamıyor, 1931:5).

Öğretmen maaşlarının verilmemesiyle ilgili Abidin Daver Bey de gazetenin 21 Haziran 1932 tarihli sayısında bir köy öğretmenin mektubuna “Hem Nalına Hem Mihına” adlı sütununda yer vererek, öğretmenin maaşını zamanında ve tam alamadığından yakındığını, maaşları ödenmeyen öğretmenlerin vatandaş tarafından ciddiye alınmadığını, bu yüzden öğretmenlik mesleğinin bir alay konusu olması nedeniyle yaşadığı utanç ve üzüntüyü dile getirdiği, hükümetin bu konuda harekete geçerek maaşların özel idarelerden alınıp genel bütçeye eklenmek suretiyle sorunun çözülmesini istediği belirtilmiştir. Öğretmenin mektubunun sonunda, maaşlarını alamayan öğretmenlerin içinde bulundukları sorunlardan bahsetmenin spor anketleri, balo haberleri gibi haberlerden daha önemli olduğuna dikkat çektiğini belirten yazar, kendisi de öğretmenin bu görüşünü desteklemiştir (Köy Mualliminin Derdi, 1932:3).

Öğretmenlerin bu yıllarda yaşadıkları maddi sorunların kamuoyunda sıklıkla gündeme gelmesiyle, 1933 yılında Maarif Vekâleti tarafından harekete geçilerek, il özel idarelerinden maaş alan öğretmenler ve onların çocukları için bir emekli sandığı kurulmuş, 14 Ocak 1933 tarih 2097 sayılı kanunla öğretmenlerin maddi sorunlarına bir çözüm bulunmak istenmiştir. Bu kanunun öğretmenler üzerindeki büyük bir yükü hafifleteceğine dikkat çeken Yunus Nadi Bey, 10 Şubat 1933 tarihli “Talim ve Terbiyede Nazariye ve İş” başlıklı yazısında, “senelerdir hasreti çekilen bir ihtiyaca cevap verildiğini” dile getirerek, hayatlarını Türk neslini yetiştirmeye adanmış

öğretmenlerin bu sorununu çözmede daha fazla gecikilemeyeceğini ve bu şerefli işin Reşit Galip Bey’e düştüğünü belirtmiştir (1933:1).

Bununla birlikte Cumhuriyet Gazetesi’ne maaşlarını alamayan öğretmenlerden mektuplar gelmeye devam etmiş, gazetenin 28 Ekim 1933 tarihli sayısında “Doğru Değil mi?” sütununda “Gene muallimlerin derdi” başlığıyla mektuba aynen yer verilmiştir. Yazının devamında, maaşlarını alamayan ve maddi sorunlar yaşayan öğretmenlerin durumlarını kamuoyuna sunmaktan başka bir şey yapılamadığı, konunun önemine dikkat çekildikçe yetkililerin meseleyi aldırılmamakta ısrar ettikleri vurgulanmış, “Gayretimiz boş sütun doldurmaktan ibaret kalıyor. Doğru değil mi?” sözleriyle yazıya son verilmiştir (1933:2).

Cumhuriyet Gazetesi, öğretmenlerin, maaşlarını alamamalarıyla ilgili kaleme aldıkları mektupları sütunlarında yayınlarak bu soruna kamuoyunun dikkatini çekmek suretiyle meselenin çözümü için hükümeti gerekli kararları almaya davet etmiştir.

2.1.4. Milli Müziğe Dair Cumhuriyet Gazetesi’nde Yer Alan Görüşler

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kurulmasıyla kültürün çeşitli alanlarında başlayan çağdaşlaşma hareketi, Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün konuya verdiği ehemmiyetle kültürün ayrılmaz bir parçası olan sanat ve sanat eğitiminde de vücut bulmuştur. Milli kültür varlıklarının, çağdaş seviyeye çıkarılma hedefi yalnızca bilim dallarında sınırlı kalmayarak sanatın kollarından biri olan müzikte de, Türk eğitim ve kültür sisteminin yeniden yapılanmasını gerekli kılmıştır (Şıvgın, 2007: 234-235; Uçan, 2007: 558).

Osmanlı Devleti’nde başlayan Türk müziğinde modernleşme hareketleri, Cumhuriyet döneminde Tevhidi Tedrisat Kanunu’nun kabulüyle birlikte müzik eğitimi ders programında yer almaya başlamış, 1 Eylül 1924’te okullara müzik öğretmeni yetiştirilmesi için Ankara’da Musiki Muallim Mektebi açılmıştır (Uçan, 2007:566; Akbulut, 2007:612).

Türk müziğinin 1930’lu yıllardaki durumuna gelindiğinde ise, Türk toplumunun müziğe dair eğitimini ve müzik zevkini yükseltmeye yönelik çalışmalara devam edilmiştir. 1932 yılında Halkevleri’nin kurulmasıyla birlikte, halk müziği çalışmaları vatandaşların katılımı olmak suretiyle devam etmiş, Halkevleri’nin Güzel Sanatlar Şubesi aracılığıyla halk türküleri ve deyişler derlenmiş, Türk toplumunun

müzik zevkini yükseltme maksadıyla koro, bando, orkestra çalışmaları yapılmıştır. Bu şubelerin esas amaçlarından biri de Türkiye’de yöresel ezgileri batı tekniği kullanarak yeniden icra edecek sanatçıları yetiştirmektir (Toksoy, 2007:51). Halkevleri, derleme çalışmalarını plaklar aracılığıyla kayıt altına alarak bir müzik literatürünün oluşumuna katkı sağlarken; radyo, plak ve sanatçılar aracılığıyla yurttaşlara müzik dinletileri de gerçekleştirmiştir. Riyaseti Cumhur Musiki Heyeti’nin adı 1933’te yapılan değişiklikle Cumhurbaşkanlığı Filarmonik Orkestrası olarak Maarif Vekâletine bağlanmıştır. 1934 senesinde ise Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin üç büyük musiki eseri yazılmış, ilk Türk Operası olan “Özsoy”, İran Şahı’na sergilenmek üzere Mustafa Kemal Atatürk’ün direktifiyle bestelenmiştir. Özsoy Operası’nın ardından sanatçı Adnan Saygun¹⁸, Taşbebek ve Bay Önder’i kaleme almıştır. 1934 yılında ise Milli Musiki Temsil Akademisi kurulmuş, aynı sene içinde Türk müziğini ve Türk yurttaşlarının müzik zevkini inceleyerek rapor vermesi için Paul Hindemith Türkiye’ye gelerek incelemelerde bulunmuştur (Akbulut, 2007:612).

1930-1935 yılları Türkiye’de müzik ve müzik eğitiminin gelişimine dair önemli adımlar atılmış, gazetedeki yazar ve aydınlar, hükümetin milli müziğe dair 1930-1935 yılları arasındaki faaliyetlerini takiben konuyu sıklıkla ele almış, özellikle “Milli Müzik Nasıl Olmalı?” sorusuna yanıt aranan anketlerle dönemin aydınlarının fikirleri kamuoyuna aktarılmıştır. Dil ve tarihte başlayan millileşme hareketlerinin musikiyi de kapsamasını talep eden aydınlar, sanatta da milli kökleri bulmanın önemini vurgulayarak milli müziğin Şark tınılarından uzaklaşmasını ve Avrupa enstrümanlarına göre düzenlenerek kendi milli tarzını bulmasını talep etmişlerdir. Bu taleplerle birlikte Cumhuriyet Gazetesi’nde röportajlara başlayan Peyami Safa, Falih Rıfkı Bey’le 25 Aralık 1934’te bir röportaj yapmış ve O’nun Türk müziği hakkındaki fikirlerine şöyle yer vermiştir: “Türk çocuklarına yalnız garp musikisi öğretilcektir. Türk musikisi garp musiki alemi içinde Rus musikisi, Alman musikisi gibi kendine haslığını onlar gibi yaratan bir musiki olacaktır.” Falih Rıfkı Bey, garp müziği vasıtasıyla kendi özünü bulacak olan Türk musikisinin, kaynağını halk ezgilerinden,

¹⁸ Ahmet Adnan Saygun, 1928 senesinde Türkiye Cumhuriyeti’nin Avrupa’ya müzik eğitimi için gönderdiği öğrenciler arasındadır. Saygun, Paris’teki müzik eğitimini 1931’de tamamlamış olarak yurda döndüğünde Ankara Musiki Muallim Mektebi’nde öğretmenlik yapmaya başlamıştır. Sonraki süreçte Devletin çeşitli müzik kurumlarında öğretmenlik, müfettişlik, danışmanlık ve şeflik yapmıştır. “Türk Beşleri”nden biri olan Saygun, besteleriyle Türk müziğine değerli eserler bırakmıştır (Şarman, 2021:89-90).

halk şiir ve masallarından alarak kendini inşa edeceğini, bunun üzerine kurulan temelin ise müziğin milli heyecanları diri tutan bir sanat dalı olmasından kaynaklandığını ifadeyle cenaze marşına benzettiği alaturka musikinin ıslah edilemez olduğunu, bu nedenle Türk musikisinin temelden var edilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Röportajın sonunda Falih Rıfkı Bey, “Alaturka Türk değil, bir şark beynelminelidir” sözleriyle Türk müziğinin özünü alaturkadan alamayacağını belirtmiştir (Musikimiz Hangi Yola Girmeli, 1932:6).

Eğitimle birlikte sanatın her dalına önem verilen ve Türk kültürünün inşasına çalışılan bu dönemde hükümetin milli müziğe dair çalışmaları da gazeteden takip edilebilmektedir. Milli müzik tartışmalarıyla birlikte milli bir tiyatro okulu ve opera kurmanın gerekliliği de gündeme gelmiş, kökenlerini halk hikâyelerinden ve halk ezgilerinden almak üzere Türk toplum hayatına hitap eden eski ve yeni eserlerin toplanarak derlenmesi ve kurulması planlanan milli operada bu milli eserlerin icra edilmesi gündeme gelmiştir (Maarif Vekilinin Tetkikleri Bir Temsil Akademisi Bir de Opera Yapılacak, 1934:1-4). Nitekim bu konuda harekete geçen Maarif Vekaleti, “Milli Musiki ve Temsil Akademisi”nin kurulması kanunu bütçe görüşmelerinden geçirerek Ankara’da Eğitim Bakanlığı’na bağlı bir akademi kurulması için harekete geçmiş; okulun amacının, milli müziği modern tarzda işleyerek kurallarını ortaya koymak, sahne sanatçıları ve müzik öğretmenleri yetiştirmek olduğunu belirtmiştir (Temsil ve Musiki Akademisi Kanun Layihası Meclis Ruznamesine Alındı, 1934:3).

Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın önderliğinde milli müzikle ilgili yürütülen çalışmalara Maarif Vekâleti tarafından hız verilmiş, bununla ilgili haber gazetenin 7 Kasım 1934 tarihli sayısına şu şekilde yansımıştır:

Gazi Hz.nin Büyük Millet Meclisi’nin ikinciteşrinde yapılan açılışında söyledikleri büyük nutukta alaturka musikiye dair işaretleri üzerine Maarif Vekaleti milli Türk musikisi hakkında tedbir almağa başlamıştır. Ankaradan verilen bir haberlere göre Vekalet, İstanbul’a bir musiki bilgini göndererek İstanbul Konservatuvarında bu yoldaki çalışmayı artırmağa karar vermiştir. Anadoludaki halk türkülerinin gözden geçirilerek garp tekniğine göre hazırlanarak radyolarda yayınlanması için çalışmalar başlamıştır. Bu konuda çalışmak üzere Avrupa’dan uzman getirilmesine de karar verilmiştir (Milli Musikiye Yeni Bir Yön Veriliyor, 1934:2).

Türk müziğini inşa etme sürecinde Maarif Vekâleti’nin çalışmaları devam ederken, Cumhuriyet Gazetesi’ndeki yazarların, memleketteki müziğin durumuna dair değerlendirmelerde bulundukları görülmektedir. Hem Nalına Hem Mıhına Sütununda “Musikiye dair” başlıklı 17 Kasım 1934 tarihinde kaleme aldığı makalede

konuya kulak terbiyesi açısından yaklaşan Abidin Daver, milli musikinın garp teknikleriyle yapılacak yorumunun önce halka benimsetilmesi, bunların okullar ve radyolar yoluyla yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Daver’e göre, Avrupai müziğe alışabilmek için öncelikle toplumun anlayabileceği klasik eserlerin çalınması, halkı aydınlatmakta bir araç olarak kullanılmalıdır. O müzikte bu anlayışı kabul eden toplumda, garp teknikleriyle yetiştirilen musikişinaslar sayesinde milli Türk musikisinin inşası ve bu müziğin yurda yayılmasının zor olmayacağını belirtmiştir (1934:3). Daver’in bu görüşlerinin, yetkililerin milli müzikle ilgili aldıkları karar ve tedbirlerle aynı doğrultuda olduğu görülmektedir. Halkın sanatsal zevkinin terbiyesi mümkün olmadan, Batılı enstrümanlarla Batılı tarzda icra edilen Halk şiirleri ve bestelerinin milli müziğe katkısının olmayacağı Daver’in dikkat çeken görüşleri arasındadır.

Cumhuriyet Gazetesi 28 Kasım 1934 tarihli sayısında “Teklif Ediyoruz” başlığı altında hükümetin musiki çalışmalarına destek vermek amacıyla musiki yayma teşkilatı yapılmasını konu alan bir yazı kaleme almış; bu konuda yapılması gerekenleri sütununda listeleyerek öncelikle okullarda müzik programlarının değiştirilmesi gerektiği, çocukların koro halinde dünya müziğine ait eserleri radyolarda söylemesi ve halkın bu sayede bıktırılmadan “garp” müziğini benimsemesine çalışılmasıyla memlekette bir müzik zevkinin kurulacağı ifade edilmiştir. Yazının devamında çalışmalarını sürdüren Ankara musiki komisyonuna, milli musiki çalışmalarında radyonun kullanılması ve radyo aracılığıyla garp müziği derslerinin halka açık yapılması hususunda önerilerde bulunulmuştur (Teklif Ediyoruz,1934:5). Gazetede yer alan bu teklifler, dönemin Konservatuar müdürü Yusuf Ziya (Demircioğlu)¹⁹ Bey tarafından isabetli bulunarak takdir edilmiş, O’nun bu yöndeki haberi gazetenin 29 Kasım 1934 tarihli sayısında yayınlanmıştır (Musiki Yayımı, 1934:1-3).

Yunus Nadi Bey konuyla ilgili olarak, 29 Kasım 1934 tarihinde kaleme aldığı makalede Avrupa müziğine geçmenin milletçe bir yükselmeye işaret olacağını ifade etmiş, evrensel müzik için takip edilmesi gereken yola dair gazetede yayımlanan önerilerin geçerliliğinde ısrar ederek şu önemli tespitte bulunmuştur: “Musiki bağırarak söylenmekle değil susarak dinlemekle öğretilir ve öğrenilebilir.” Yunus

¹⁹ Yusuf Ziya Demircioğlu hakkında detaylı bir çalışma için bkz: Hança, B. B. (2011). Muğla’nın halkbilimine kazandırdığı bir değer: Yusuf Ziya Demircioğlu. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 27. (s.1-13).

Nadi Bey, milli musikiye giden yolu inşa edecek olan dünya müziğinin halkta bir zevk haline getirilmesinde radyonun kullanımına işaret ederek, “az söyleyip çok dinlemenin” altını çizmiştir. Gazetenin bu meseleye dair önerilerinde olduğu gibi Yunus Nadi Bey de, bir müzik öğretmenin radyo başında ders vermesinin ve ardından çocuklardan oluşturulmuş bir koro ile değerli dünya müziklerinin okunmasının, halkın müzik zevkini eğitmekteki en etkili yol olacağını vurgulamıştır (Evrensel Musikiyi Yaymak İçin Gösterdiğimiz Yol, 1934:1).

Feridun Osman Özhan da konuyla ilgili olarak 29 Kasım 1934 tarihinde “Öz Türkçe” sütununda yer alan “Doğrama Fasulyesi İstemiyoruz” başlıklı makalesinde, “yarının Türkleri için doğrama fasulyesi değil, musiki istiyoruz” diyerek Türk çocuklarının “sahici” müzikle yetişmesinin, milli müzikten beklenenleri karşılamadaki önemini belirtmiştir (1934:1-2).

Milli musiki çalışmalarının hızla devam ettiği günlerde Süheyla Saime Muhittin²⁰ 9 Ocak 1935 tarihinde kaleme aldığı makalede milli musiki eğitimine nasıl yön verilmesi gerektiğini anlatmıştır. Kendisi de musiki muallimi olan Süheyla Hanım, okullarda verilecek olan müzik eğitiminde öncelikli olarak yapılması gerekenin, müzik derslerinin de diğer dersler arasına alınarak genel eğitime dâhil edilmesi olduğunu ifade etmiştir. Eğitimini Amerika’da tamamlayan Süheyla Hanım, Amerika’nın müzik eğitiminden örnekler vererek, eğitimin orada küçük yaşlarda başladığını ve Amerikan çocuklarının okuma yazma öğrenmeden önce nota öğrendiklerini ifade etmiştir. Amerika’daki okulların müzik kitaplarının içeriğini de izah eden Saime Hanım, müziğin kökenlerine, müzik aletlerinin tarihçesine ve büyük sanatçıların hayatlarına yer verildiğinden bahsetmiştir. Yazının devamında, eski masal ve çocuk hikâyelerinin okullarda öğretilmek üzere bestelendiğini, müzik öğretiminde radyoların kullanıldığını, çocuk operalarının oynandığını ve tatil zamanlarında müzik kamplarının kurulduğunu ifade etmiştir. Saime Hanım bu sistemin Türkiye’deki müzik çalışmalarına uyarlanmasının önemini ifade ederek, bu detaylı sistemin her aşamasını uygulamanın çok güç ancak küçük bir versiyonunu okullarda hayata geçirmenin mümkün olabileceğini belirtmiştir. Süheyla Hanım’a

²⁰ Süheyla Saime Muhittin Hanım hakkında yeterli bilgi bulunmamakta olup, kendisine ait bir tanıtım kartı “Moda Müzayede” adlı internet müzayede sitesinde bulunmaktadır. Kartın tanıtım bülteninde, “Yemen Valisi Mareşal Feyzi’nin torunu General Muhittin’in kızı Amerika’daki ilk Türk Musiki Muallimi Süheyla Saime Muhiddin” ifadeleri yer almaktadır. Bkz: <https://www.modamuzayede.com/urun/361681/efemera-muzik-tarihi-yemen-valisi-maresal-feyzi-nin-torunu-general-muhittin-in-k> (Erişim: 18.02.2023).

göre Türk müziği ancak böyle kökten bir tadilatın ardından yerleştirilecek sistemle kurulabilir ve müzik derslerini alan Türk çocukları milli terbiye ile yetişerek Türk kültürünü ve karakterini taşıyan bir müziğin doğuşunu gerçekleştirebilir. Yine O'na göre gerçekleştirilecek bu sistemle yetiştirilen Türk sanatçıları, Türk müziğini Batı müziklerinin seviyesine çıkarabilir (Müziksel Terbiyemiz Nasıl Olmalıdır, 1935, s.7).

Cumhuriyet Gazetesi yazarları, hükümetin Türk müziğine milli bir şekil vermek için harekete geçtiği günlerde, konuyu sütunlarından sıklıkla işlemiş, Türk müziğinin gidişatını ve alması gereken şekli belirlemeye yönelik anketler açmıştır. Yazarlar, özellikle halka müzik eğitiminin nasıl verilmesi ve okullardaki müzik öğretiminin nasıl yapılması gerektiği üzerine yazılar kaleme alarak, Türk halkının müzik eğitimine yön verecek fikirler beyan etmişlerdir.

2.1.5. Beden Terbiyesi ve Spor Faaliyetlerine Dair Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşler

Osmanlı Devleti'nin son yıllarından Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulduğu yıllara varana kadar, toplumun beden terbiyesi hususunda; savaş koşulları, salgın hastalıklar ve yetersiz beslenme nedeniyle bozulan halk sağlığını düzeltmeye ve geliştirmeye yönelik adımlar atılmıştır. Özellikle savaş tehlikesinin baş göstermesiyle toplumun ve bilhassa gençlerin bu savaflara bedenlen hazır olmasına çalışılmış; ahlaki değerlerin toplum içinde zedelendiğine inanıldığı yıllarda beden terbiyesi ve spor faaliyetleriyle birlikte ahlaki bir eğitim çalışması da yürütülmüştür (Akın, 2005:57).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasının ardından eğitim ve kültürün çeşitli alanlarında olduğu gibi gençlerin bedensel terbiyesi ve spor hayatına dair de izlenecek yol çizilmek suretiyle çeşitli politikalar oluşturulmuştur. Akın (2005:58)'ın belirtmekte olduğu üzere, bu yıllarda beden terbiyesi politikalarının kökeninde “fiziki kültür hareketleri” yatmakta olup, spor faaliyetleri toplumda bedeni terbiye etme düşüncesi merkeze alınarak gerçekleştirilmiştir. Beden terbiyesinin yanında ahlaki gelişimin ve toplumsal değerlerin taşıdığı önemle birlikte spor faaliyetleri, bireysel bir mücadele ve rekabete indirgenmeyerek sağlıklı beden ve ruh ideali ön plana çıkarılmıştır. Toplumun mücadele etmek zorunda olduğu savaş, ekonomik sorunlar ve besinsizlik nedeniyle zarar gören sağlığın düzeltilmesi için çalışmalar

gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla Türkiye Cumhuriyeti Devleti, eğitim, kültür ve diğer alanlarında olduğu gibi beden terbiyesine önem vermiş ve bu alanda öğrenim görmek üzere yurt dışına öğrenciler göndermiştir. 1930’lu yıllarda, Selim Sırrı (Tarcan)²¹ Bey’in öncülüğünde okullarda İsveç Jimnastik usulleri yerleştirilmiş, Türk toplumunu ahlaki yönden zedeleyerek rekabeti arttıracak beden faaliyetleri ve spor türleri yetkililer tarafından olumsuz bulunup bu yıllarda Maarif Vekâleti öğrencilerin spor kulüplerine kaydolmalarını yasaklanmıştır. Bu faaliyetler ışığında dönemin beden terbiyesi anlayışının temelinde, beden ve fikren sağlıklı nesiller yetiştirmekle birlikte ahlaki bozulmanın önüne geçerek toplum için sorumluluk almak olmuştur (Akın, 2005:59-62).

Maarif Vekâleti’nin öğrencilerin spor kulüplerine katılmalarını yasaklamasının ardından gazetede durumla ilgili çeşitli haber ve eleştirilerin kaleme alındığı görülmektedir. Cumhuriyet Gazetesi’nde tartışmalara neden olan Maarif Vekâleti’nin karar ve açıklamaları²², 8 Temmuz 1930 tarihinde “Var Kıyas Et?” sütununda da yer bulmuş; gençlerin spora önem vererek derslerini aksattığını iddia edenleri hedef alan yazıda konuya şöyle yaklaşılmıştır:

Gençlerimizin ifratla üzerine düştüğünü söylediğimiz spor hayatımızın, diğer Avrupa memleketlerine nazaran pek çok geride, hatta bir hiçten ibaret bulunduğu inkar edilemez apaçık bir hakikat olduğuna göre, ihmal edildiğinde ısrar edilen ilim ve tahsil hayatımızı artık, var kıyas et! (İddia Doğru İse!,1930:1).

Yukarıdaki yazıda da belirtildiği üzere Maarif Vekili ve onun gibi gençlerin spor faaliyetlerini desteklemeyenler sert bir dille eleştirilmiştir.

Abidin Daver Bey’in konuyla ilgili olarak 4 Ağustos 1930’da kaleme aldığı gazetenin başyazısında ülkedeki spor faaliyetlerinin hâlihazırda durumu tartışılarak diğer ülkelere kıyasla Türkiye’nin sporda oldukça geride kaldığı, Türk sporunun plansız ve teşkilatsız olduğu ve beden terbiyesi konusunda kulüplerin, okulların ve askeri teşkilatın, eğitimde ayrı yollar izlese bile ortak bir hedefte buluşması gerektiği belirtilmiştir. Beden terbiyesi ve spor faaliyetlerinde istenilen seviyeye gelinebilmesi için Almanya’dan uzmanların getirilmesini öneren Abidin Daver Bey, yazısının

²¹ Selim Sırrı Tarcan, Osmanlı Devleti yıllarında, 1909 senesinde İsveç’e Beden Eğitimi alanında uzmanlaşması için gönderilmiş, İsveç Kraliyet Askeri Beden Eğitimi ve Jimnastik Akademisi’nde misafir subay olarak Jimnastik eğitimi alıp 1910 yılında eğitimini tamamlayarak yurda dönmüştür (Çapan, 2023; Gençay, Acet, Kılınç, 2002:1).

²² “Orta mektep ve liselerde tahsilde bulunan talebe badema hususi spor kulüplerine intisap edemeyecektir. Mekteplerde ayrı spor yurtları teşkil edilecek, mektep müdürleri bu yurtların tabii reisleri olacaktır. Bu yurtlara mektep talebesile muallimler ve müdürler girebileceklerdir. Talebe mektepten mezun olduktan sonra yurttan alakası kesilecek, o vakit hariçteki spor kulüplerine intisap edebilecekler” (Mektepliler Spor Klüplerine Dahil Olmıyacaklar,1930:2).

devamında sporun temel felsefesine değinerek onun bir boş zaman eğlencesi değil, Türk gençlerine kuvvet ve sağlık getirecek en önemli bir vazifelerden biri olduğunu dile getirmiştir. Hükümeti bu hususta gerekli adımları atmaya ve memleketteki beden terbiyesi faaliyetlerini desteklemeye çağıran Abidin Bey, “Paşam, Türk sporunu elinden tutunuz ve ayağa kaldırınız!” sözleriyle yazsını sonlandırmıştır (Başvekil Pş. Hz.ne Paşam Türk Sporunun Elinden Tutunuz, 1930:1).

Abidin Daver bu hususta kaleme aldığı 20 Ekim 1930 tarihli bir diğer makalesinde, Türk sporunun geldiği son noktayı, 1930 senesinde Atina’da gerçekleştirilen olimpiyatlardan yola çıkarak yorumlamıştır. Türk sporcularının olimpiyata katılan Balkan ülkeleri arasında sondan birinci olması üzerine, Türk sporunun “ne hazin bir halde olduğuna” dikkatleri çekmiş, Türkiye’de spor adına bir faaliyetin kalmadığını ve yetkililerin Türk sporunu en baştan organize etmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Sporun bir milletin sıhhati ve hayatı olduğunu belirten yazar, Türk halkının spora ve beden terbiyesine muhtaç olduğunun altını çizerek, “Türk gibi kuvvetli” sözünün artık hakikat olmadığını söylemiştir. Spor ve beden terbiyesinin ülke savunmasında ne kadar önem taşıdığını belirten Daver, ülke savunmasında ihtiyaç duyulan silahların Avrupa’dan alınabileceğini ancak o silahı kullanacak gençlerin yalnızca memlekette yetiştirilebileceğini vurgulamıştır. Daver, Türk sporunun başından inşa edilmesi gerekliliğini izaha çalışırken hastalıkla savaşmak örneğini vermiş, devlet yetkililerinin görevinin hastaları iyileştirmek olduğu kadar hasta olmayan yurttaşları güçlü kuvvetli kılmak olduğunun altını çizmiştir. Yine yazısının devamında Başbakan İsmet Paşa’dan Türk sporuyla ilgilenmesini rica etmiştir (Başvekil Paşa Hazretlerine Ölüm Halinde Bulunan Türk Spora Can Vermenizi Rica Ediyoruz, 1930:1).

Gazetenin 3 Aralık 1930 tarihli sayısında Hem Nalına Hem Mıhına sütununda Abidin Daver, Maarif Vekili’nin açıklamalarıyla öğrencilerin spor kulüplerine devamının men edilmesi kararının düzeltilmesi gerektiğini şu sözlerle vurgulamaktadır:

Halbuki, bizde sporu en çok mektep talebesi yapar ve bu spor heves ve merakı, gençleri bir çok fenalıklardan, muzir iptilalardan korur. Liselerdeki reşit gençleri bile, bir spor klübüne kaydolmaktan meneden karar kaldırılmasaydı, Türkiye’de spor, birkaç sene sonra, tamamen sönecek ve ölecekti. Çünkü mekteplerde, klüplerdeki gibi spor yapmanın kat’iyyen imkanı yoktu. Bu imkansızlık, mektepler, açıldı açılalı hemen hemen spor namına hiçbir şey yapılmamış olması ile de sabittir... Maarif Vekili Beyefendi, bu memnuniyeti

refetmekle Türk sporunun halaskarı olmuşlardır. Kendilerine gençlik ve sporculuk namına teşekkür ederiz. (İki Haber!,1930:3).

Maarif Vekâleti'nce alınan bu karara karşı yapılan eleştirilerin ardından Vekalet, öğrencilerin iyi bir beden terbiyesi eğitimi almaları hususunda gerekenlerin yapıldığını “Gençlerin iyi bir tarzda beden terbiyesi görmeleri ve spor ihtiyaçlarını tatmin eylemeleri için Maarif Vekaleti lazım gelen tedbirleri almıştır, ve alacaktır” sözleriyle ifade ederken, bütün eleştirilere rağmen öğrencilerin spor kulüplerinden men edilmesi durumunun ortadan kalkmadığı gazetenin 7 Aralık 1930 tarihli sayısında belirtmiştir (Mektep Talebeleri Spor Kulüplerine Giremezler!, 1930:3)

Gazetenin 9 Nisan 1932 tarihli sayısında Selim Sırrı Bey, “Spor Niçin Yapılır?” başlığı altında yazdığı makalede sporun yalnızca bedenle ilgili olmayıp zihni terbiyeyi ve vücut ile fikirler arasındaki ahengi sağladığını ifade etmiştir. Bu makalesiyle Selim Sırrı Bey, gençlere spor ve beden terbiyesi faaliyetlerinin temel felsefesini ve manasını kavratmak olduğunun altını çizmiştir (1932:3). Dönemin büyük sporcularından biri olan Selim Sırrı Bey, beden terbiyesi ve spor faaliyetlerinin Türk toplumu ve Cumhuriyet gençliği için öneminden bahsettiği bir diğer 12 Nisan 1932 tarihinde kaleme aldığı “Jimnastik Nedir?” başlıklı makalesinde gençleri spora teşvik etmeye çalışmış; mükemmel sporcunun vasıflarına yer vermiş, Türk sporcusu için milletin haysiyetinin her şeyden üstte olduğunu, sporun insanlık onurunu yükseltmek için yapıldığını ve bir kültür unsuru olduğunu ifade etmiştir (1932:3).

Türk sporundaki sorunların üzerinde ciddiyetle duran yazar ve aydınlar, spor işlerinin nasıl çözüleceği hususunda anket oluşturmak suretiyle bu konuda çeşitli isimlerin fikirlerine başvurmuştur. Bu amaçla Ahmet İhsan (Tokgöz) Bey, yazarlarla röportajlar gerçekleştirmiş, meselenin çözümüyle ilgili fikir sahiplerinin görüşlerini şu şekilde özetlemiştir:

Memlekette sporu teşvik için, Avrupa'da ve hatta buradaki ecnebi mekteplerde olduğu gibi, spora mekteplerden başlamak lazımdır. Askeri mekteplerde olduğu gibi bilhassa liselerde spor muallimlikleri ihdas edilerek sporun muhtelif şubelerine lazım gelen ehemmiyet verilmelidir. Bu mekteplerin spor meydanlarında bir muallim nezareti altında yetişmiş oyuncular, bilahare kulüplere alınarak inkişaflarının arttırılmasına gayret edilmelidir. Bunun için de mekteplilerin sivil kulüplere intisap edebilmeleri temin edilmelidir (Spor İşlerimiz Nasıl Düzelebilir, 1932:1-4).

1932 senesine gelindiğinde Maarif Vekâleti'nin Türk sporuna yön vermedeki kararlılığı Yüksek Beden Terbiyesi Mektebi'nin kurulmasına giden süreci başlatmıştır. Cumhuriyet Gazetesi'nin memnuniyetle karşıladığı 27 Ağustos 1932

tarıhli haberde, yüz elli bin lira bütçeyle Ankara'da açılmasına karar verilen okul, şu satırılarla yer almıştır:

Bu hususta yaptığımız tahkikattan şunları öğrendik: Okulun eğitim süresi üç yıldır. Mektebin tedrisatı ve teşkilatına Selim Sırrı Bey memur edilmiştir. Muallim mektepleri mezunlarından en az bir sene çalışmış olanların sınavla alınacağı okula lise mezunları sadece sınava girerek okula kabulleri yapılacak ve iki sene eğitim göreceklerdir. 25 yaşından büyük olanlar alınmayacaktır. Bu kıymetli müessese için Maarif Vekilini tebrik ederiz (Yüksek Beden Terbiyesi Mektebi, 1932:2).

Ankara'da açılan Yüksek Beden Terbiyesi Enstitüsü'nün ardından Maarif Vekâleti, beden terbiyesine dair çalışmalara devam etmiş, spora dair işlerin çözüme kavuşturulması amacıyla kurulan komisyonun çalışmaları sonucunda Türk beden terbiyesi ve spor faaliyetleriyle ilgili önemli kararlar alınmıştır. Abidin Daver, gazetenin 28 Kasım 1934 tarihli sayısında bu kararları şu sözlerle açıklamıştır:

Ankaradan gelen bir haberde deniliyor ki Maarif Vekaletinde toplanan beden terbiyesi müdürlüğü komisyonu işini bitirmiş, mühim kararlar vermiştir. Bir beden terbiyesi müdürlüğü kurulması, beden terbiyesile imtihanlarının sıklaştırılması, imtihanda kazanamayanların sınıfta bırakılmaları mekteplilerin spor kulüplerine girmelerine müsaade edilmesi, mektepliler ve mektepler arasındaki spor kulüplerine girmelerine müsaade edilmesi, mektepliler ve mektepler arasındaki spor temaslarının genişletilmesi bu kararlar arasındadır (Beden Terbiyesi, 1934:3-4).

Abidin Daver, Vekâleti'nin yukarıda belirtilen kararlarını açıkladıktan sonra, ülkede mevcut olan beden terbiyesinin okullarda ancak teneffüslerde yapıldığını, öğretmenlerin görevlerinden fırsat bulabildikleri müddetçe öğrencilerin spor faaliyetleriyle ilgilendiklerini ancak Maarif Vekâleti'nin aldığı bu yeni kararla beden terbiyesinin sistemli bir şekilde yürütüleceğini ifade etmiştir (Beden Terbiyesi, 1934:3-4).

Cumhuriyet Gazetesi yazarları, hükümetin bu yıllardaki beden terbiyesi ve spor politikalarını yakından takip etmiş, Türk sporunun alması gereken şekle dair önemli görüş ve önerilerde bulunmuşlardır. Özellikle gençleri, beden terbiyesi ve spor faaliyetlerine teşvik etmek için kaleme alınan yazılarla, sporun temel felsefesi, beden terbiyesi ve spor faaliyetlerinin eğitimdeki yeri vurgulanmak üzere kamuoyunun dikkati çekilmiştir.

2.1.6. Halka Yönelik Eğitimde Halkevleri'ne Dair Görüşler

Türk fikir ve siyaset hayatında aktif kaldıkları süre boyunca, esas amaçları milli bilinci geliştirecek faaliyetler yapmak olan Türk Ocakları, kuruldukları dönemden kapatıldığı yıllara kadar halk eğitiminin önemli kurumlarından biri olmak

suretiyle, bu önemli görevi, kendilerinin yerine kurulacak olan Halkevleri de, çeşitli şube ve faaliyetleriyle yerine getirmiş, bu iki kurum Türk toplumunun eğitimi ve kültürel kalkınmasının temel taşları olarak işlev görmüştür.

Halkevleri'nin halk eğitimindeki başarılarının köklerinde Türk Ocakları'ndan aldığı birikim olup, öncelikle Türk Ocakları'nın tarihsel sürecine ve faaliyet sahasına bakmak gerekmektedir. Genel kabul tarihi 25 Mart 1912 olarak belirlenen Türk Ocakları'nın kökeni II. Meşrutiyet'in ilanına kadar uzanmaktadır. Ziya Gökalp, Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Yusuf Akçura gibi dönemin aydın ve yazarları tarafından kurulan Türk Ocakları, çeşitli yerlerde şubeler açarak çok yönlü kültürel faaliyetlerde bulunmuş; Türkler arasında milli bilincin güçlendirilmesi, milli kültürün ortaya çıkarılarak bilimsel, sosyal ve ekonomik gelişimin sağlanması için yürütülen sistemli çalışmalarla konferanslar, sohbetler, müsamereler, konserler ve serbest dersler düzenlemiş, bu yönüyle Türk Ocakları bir halk üniversitesi gibi çalışmıştır. Bu etkinliklerde işlenen konuların hemen hemen tamamını Türklüğe ait meselelerin teşkil etmesi millî ruhun yeniden uyandırılmasının etkili bir kaynağı olmuş, özellikle yurttaşların milli bilinç meselesinde aydınlatılması amacıyla faaliyetlerde bulunmuştur. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkenin önemli kesimlerinin işgal edilmesiyle başlayan Milli Mücadele dönemiyle birlikte, aydınları ve gençleri kendi bünyesinde toplayarak hızla örgütlenen Türk Ocakları, halkın aydınlatılmasında büyük bir görev ve sorumluluk üstlenmiş, Türk Yurdu Dergisi'yle bu görevi yayın hayatına taşımıştır. Halk eğitiminde özellikle tarih, edebiyat, kültür, iktisat, eğitim, spor, sağlık, medeniyet ve demokrasi gibi konulara yönelik düzenlenen konferansların yanı sıra yabancı dil, daktilo, muhasebe, ticaret, biçki-dikiş ve okuma-yazma gibi alanlarda da, ocak bünyesinde eğitim verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulması ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde girilen büyük inkılâpları yayma ve halka benimsetme konusunda da mesai yapan Türk Ocakları; Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Laiklik ve çağdaşlaşma konusunda, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün fikirleri ve temel felsefesine yaklaşmıştır. Bu ilkeleri bakımından Cumhuriyet Halk Fırkası ile uyuşan Türk Ocakları, 10 Nisan 1931'de toplanan Türk Ocakları Olağanüstü Kurultayı'nda kendini fesih kararı almıştır (Cumhuriyet Ansiklopedisi, 2002: 168-169; Karaer, 1992:12-15; Sarımay, 2023).

Türk Ocakları'nın kapatılması konusunun Cumhuriyet Halk Partisi içinde gündeme gelmesiyle, Cumhuriyet Gazetesi 20 Mart 1931 tarihli "Türk Ocakları infisah ediyor" başlıklı haberinde meseleye, "Ankara'dan verilen bir habere göre Türkocaklarının H. Fırkasına ilhakı fikri tahakkuk etmiştir. Ocaklar kurultayı 23 Nisanda fevkalade bir içtima akdedecektir. Hamdullah Suphi Bey'in, Ocağın tarihi vazifesini ifa ettiği fikrinde olduğu söyleniyor." ifadeleriyle yer verilmiş, haberin devamında, Türk Ocakları'nın milli vazifeleri yerine getirmede artık hiçbir rolü kalmadığı, Türk Ocakları'na bağlı şubelerin de mesai tarzını değiştirerek başka bir hale getirileceği belirtilmiştir. Türk Ocakları'nın yönetimi ve kendisine ait varlıkların nasıl bir şekilde idare edileceğine dair bilgiler de haberin devamında şu sözlerle yer almıştır:

Ocakların lağvinden sonra bütün Ocak binalarının halk evleri ittihaz edilmesi, bundan sonraki faaliyet için Fırka heyetinden ayrılan hars heyetinin bir program hazırlaması, bu işlere mukaddeme olarak Fırka Merkezi umumisinin Ocaklar merkez heyeti binasına taşınması, Ocak matbaasının Fırka neşriyat encümeni emrine verilmesi muhtemeldir. Bu suretle Fırka matbaasıyla bir çok kitap basarak halka tevzi etmek imkanını bulacak, neşriyat encümeni ile Hars encümeni beraber çalışacaktır (1931:1)

Yine gazetenin 21 Mart 1931 tarihli haberinde Türk Ocakları'nın son kurultayını yaparak kapatılması meselesi işlenmiş; kurumun kapatılmasının ardından Halk Partisi içinde yapılacaklara dair detaylar da haberde şu şekilde nakledilmiştir:

Kurultay da Türk Ocaklarının ilgasile Halk Fırkası teşkilatına inkılap ettirilmesi esasları görüşülerek bu karar kurultayın tasdikına iktiran ettirilecektir. Yeni teşkilat için icap eden talimatname Ankara'da hazırlanmaktadır. Aynı zamanda kurultayın mesai programı da ihzar edilmektedir. Bu teşkilatın teessüsünden sonra bütün ocak binalarında halkın fikri, içtimai ve iktisadi bir surette yükselmesi için icap eden tedbirler ittihaz olunacaktır. Türk Ocağının teessüsüne müsadif olan 26 martta verilmesi mukarrer olan müsamerenin tedbir edilip edilmemesi dün Ankara'dan sorulmuştur (Kurultaya hazırlık Ocaklar Kongresi Nisanda toplanıyor, 1931:2).

Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 22 Mart 1931'de Ruşen Eşref Bey'e Türk Ocakları'nın durumuyla ilgili verdiği beyanat, Cumhuriyet Gazetesi'nin 25 Mart 1931 tarihli sayısında aynen yayınlanmıştır:

Milletlerin tarihinde bazı devirler vardır ki muayyen maksatlara erebilmek için maddi ve manevi ne kadar kuvvet varsa hepsini bir araya toplamak ve aynı istikamette sevk etmek lazımdır. Yakın senelerde milletimiz böyle bir toplanma ve birleşme hareketinin verdiği mühim neticeleri idrak etmiştir. Memleketin ve inkılabın içerden ve dışardan gelebilecek tehlikelere karşı masuniyeti için bütün milliyetçi ve Cumhuriyetçi kuvvetlerin bir yerde toplanması lazımdır. Teessüsü tarihinden beri ilmi sahada halkçılık ve milliyetçilik akidelerini neşir ve tamime sadakatle ve imanla çalışan ve bu yolda memnuniyete mucip hizmetleri sepketmiş olan Türk Ocaklarının aynı esasları, siyasi ve tatbiki sahada tahakkuk ettiren fırkamları ve bütün manasile yekvücut olarak çalışmalarını münasip gördüm. Bu kararım ise, milli müessese hakkında duyduğum itimat ve emniyetin

ifadesidir. Aynı cinsten olan kuvvetler müsterek gaye yolunda birleşmelidirler (Gazi Hz.nin beyanatları Türkocakları H.Fırkası ile niçin birleşiyor, 1931:1).

Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın beyanının aynen nakledilmesinin ardından ilgili haberin devamında, "Ocakların Fırkaya iltihakı, Ocaklılar tarafından memnuniyetle telakki edilmiştir. Kurultay kararının ittifakla olacağı tahmin ediliyor" (1931:1) ifadeleri yer almıştır.

Yunus Nadi Bey, Türk Ocakları'nın durumuyla ilgili meseleye dair 28 Mart 1931 tarihinde "Türk Ocağı: Türk Birliği!" başlıklı makaleyi kaleme alarak, Türk Ocakları'nın tarihsel sürecine ve nasıl milli bir ihtiyaçtan doğduğuna dair açıklamalarda bulunmuştur. "Türk milleti milli hudutları içinde milli hukukuna sahip tamamen milli bir heyet olduktan sonra bir kısım vatandaşların ayrı teşekküllerle milli hars arıyacak yerde bütün vatandaşların milli kuvveti milli birlikte temin etmeğe çalışmaları pek tabiidir." sözleriyle başladığı makalesinde Yunus Nadi Bey, Osmanlı Devleti zamanında, "milli vicdandan doğma bir ihtiyaç" olarak kurulan Ocakların, imparatorluk yıllarında çeşitli ırk mensupları arasında kendine bir ocak arayan Türk gençlerinin artık bir vatana sahip olduğunu belirtmiş; yazısının devamında bu kurumların Türk gençlerini bir araya getirme görevini yerine getirdiğini ve bir vatana sahip olan Türk neslinin, günün şartlarında memleket meselelerinde rol almak üzere Cumhuriyet Halk Partisi'ne geçmeleri zamanının geldiğine dikkat çekerek bunun yapılacak en doğru iş olduğunu vurgulamıştır (1931:1-2).

Türk Ocakları'nın 10 Nisan'daki son kurultayının ardından, gazetenin 11 Nisan 1931 tarihli sayısının manşetine, "Türkocakları H.Fırkasına İltihak Etti" sözleriyle yansımış, "Dünkü Tarihi Celse Ocakların İnkılap Fırkasına iltihakı kararı nasıl verildi" başlığıyla yer alan haberde, son kurultayı başkan sıfatında açan Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey'in raporundaki şu ifadelerine yer verilmiştir:

Gazi Hz. son zamanlarda tahsilde olan gençlere, cemiyetlere, gençliğin tedrisine her zamankinden fazla ehemmiyet verdiler... Çok ileri fikirleri (inkılâpları), muhafazakârlıkla tanınmış bir muhitte yerleştirebilmek için bütün inkılap kuvvetlerinin tanzim ve tevhit edilmesi lüzumu Büyük reisimizin ve İnkılap ricalinin zihinlerinde gitgide büyüyordu. Onun içindir ki Gazi Hz.son zamanlarda; tesis buyurdıkları Fırkanın kadrolarını milletperver, halkçı ve Cumhuriyetçi genç zümrelerle büyültmeği arzu buyurdular. Bu hareketin kısa bir ifadesi inkılâp fırkasının safları içinde milliyetperver, Cumhuriyetçi gençliğe yer, vazife ve mes'uliyet vermektir (1931:1-4).

Türk Ocakları'nın feshinin ardından, Halkevleri'nin kurulmasına dair çalışmaların hükümet içinde başlamasıyla, Cumhuriyet Gazetesi bu çalışmaları

yakından takip etmiştir. Gazetenin 20 Aralık 1931 tarihli sayısında yer alan “Halk Evleri Bir komisyon mesai esaslarını tesbit ediyor” başlıklı haberde, Ankara Halkevi’nin açılacağı kamuoyuna duyurulmuş, hem Halkevleri’nin mesaisine dair esasların hem de açılış töreninin programını hazırlamak üzere, Aydın Vekili Reşit Galip Bey başkanlığındaki bir komisyonun çalışmalara başladığı ifade edilmiştir (1931:1).

Ali Süreyya Bey, 3 Ocak 1932 tarihinde kaleme aldığı “Fırka ve Gençlik” başlıklı makalesinde, Halk Partisi’nin Halkevleri’ni açmasıyla Türk gençlerini, inkılap için harekete geçmeye davet ederek, “Fırka her vatandaşı davasına inandırmağa mecburdur. Kütle içinde her vatandaş yalnız imanlı bir fert değil, aynı zamanda yeni Türkiye’nin kuruluşu hesabına şuurlu bir disiplin altında çalışabilecek müsbet bir kıymet olmalıdır.” sözleriyle Halkevleri’nin Türk nesillerini yetiştirmedeki görev ve sorumluluklarına dikkat çekmiştir. Makalesinin devamında Halkevleri’nin bu önemli görev ve sorumluluklarını detaylıca açıklayan Ali Süreyya Bey, yapılacak işin önemini şu sözlerle ifade etmiştir:

Halkevleri Fırkanın cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi ve laik olan prensiplerini hakim kılacak vatandaşlar yetişmesi, milli seciyenin tarihteki yüksek derecelere çıkarılması, milli kültürün ve ilmi hareket ve faaliyetlerin kuvvetlendirilmesi hususunda çalışacak mefkureci insanlar için toplayıcı ve birleştirici yurttardır. Bu suretle Halkevleri gençliği inkılabın telakkilerine göre yetiştirecek, genç dimağları inkılap istandardına tabi tutacak ve bu yetişmiş, şuurlu gençlik vasıtasile halk tabakalarının derinliklerine nüfuz ederek kütleyi inkılap davaları etrafında seferber edecektir... Burada körükörüne itaat yerine şuurlu bir disiplin mevzuu bahistir... Halkevleri gençlere tercih edecekleri kültür faaliyetlerine inkişaf zemini vermekle inkılap davalarının kütle içinde neşir ve tamiminden başka bir çok içtimai mes’elelerin en doğru tarz hallerini de arayıp bulmağa yardım edecektir... Diğer taraftan alelumum kültür ilim ve san’atlarının memleketimizdeki intişarı da genişlemiş bulunacaktır. Bu meyanda milli edebiyatın, Türk dilinin ve Türk tarihinin, güzel san’atların vilayetlerden merkezi teşkilata, merkezi teşkilattan vilayetlere doğru mütemadi deveran halinde bulunacak müteakabil fikir cereyanları sayesinde çok şeyler kazanacağı muhakkaktır... Görülüyor ki Fırka, yeni Türkiye’yi bina etmek için insan malzemesini hazırlamak gibi büyük ve esaslı bir teşebbüse girişmiş bulunuyor (1932:5).

Gazetenin 11 Ocak 1932 tarihli sayısında “Halkevleri” talimatnamesi yayınlanarak, bu yaygın eğitim kurumlarının çalışma esas ve planları kamuoyuna ilan edilmiştir. İlgili talimatnamenin ilk maddesinde yer alan, “Halkevi, kalplerinde memleket sevgisini mukaddes ve ileri yürüten yüksek bir heyecan halinde duyanlar için toplanma ve çalışma yeridir. Bu itibarla halkevinin kapıları Fırkaya kayıtlı olan ve olmıyan bütün vatandaşlara açıktır. Ancak Halkevi idare heyetile şube idare komitelerine aza olabilmek için H.Fırkasına mensup olmak lazımdır.” ifadelerinin

ardından, talimatnamenin diğer maddelerinde yer alan Halkevleri'nin çalışma usulüne şu şekilde yer verilmiştir:

Halkevlerinin açılma kararı ve mesaisinin umumi sevk ve idaresi Fırka umumi idare heyetine, evlerin tesis, teşkil, tanzim ve murakabesi halkevlerinin talimatnamesi ahkâmına göre vilayet idare heyetlerine aittir. Ankara Halkevinin Reisi umumi idare heyeti tarafından tasdik olunur. Ankara Halkevi doğrudan doğruya katibi umumi ile muhabere eder ve raporlarını buraya gönderir. Muhtelif ihtisas, istidat ve arzulara göre her vatandaşın tercih edeceği bir faaliyet sahası bulabilmesi için halkevleri müteaddit şubelerden terekkep edecek tarzda teşkil olunur. Bu şubeler şunlardır: 1- Dil, edebiyat, tarih şubesi 2- Güzel san'atlar şubesi 3- Temsil şubesi 4-Spor şubesi 5-İçtimai yardım şubesi 6-Halk dersaneleri ve kurslar şubesi 7-Kütüpane ve neşriyat şubesi 8-Köycüler şubesi 9-Müze ve sergi şubesi. Halkevlerinin açılması geciktiği takdirde, halkevleri mesai şubelerine tekabül eden milli ve mahalli teşekküllerin faaliyetleri Fırka idare heyeti tarafından himaye ve teşvik olunur. Halkevleri binaları C.H.Fırkası idare heyetleri tarafından temin, tanzim ve teftiş olunur. Halkevleri salonları fırkamızın prensiplerine muhalif olmıyan veya başka siyasi fırkalara mensup bulunmıyan bütün milli cemiyetlerin toplanmaları için açıktır. Halkevlerinde bilardo, salon tenisi ve diğer salon jimnastikleri için yer tahsis olunur. Müskirat ve başka oyunlara müsaade edilmez. Halkevlerinde radyo ve sinemalardan istifade tarzı merkezce ayrıca tanzim ve tesbit edilerek bildirilecektir. Halkevlerinde en az ayda bir defa bütün halka mahsus muntazam programlı umumi müsamereler tertip edilir. Konferans, musahabe ve musiki akşamları bundan ayırdır (1932:3).

Gazetenin 12 Şubat 1932 tarihli haberinde, İstanbul Halkevi'nin 19 Şubat 1932'de açılacağı, "Halkevleri açılıyor Gelecek hafta Cuma günü bütün şehirlerdeki şubelerin küşat resmi yapılacak Türk gençliği artık evin açıldı oraya git ve gir!" sözleriyle ilan edilmiş, haberin devamında Halkevleri'nin açılacak olan diğer Ankara, İzmir, Samsun, Eskişehir, Malatya, Diyarbakır, Afyon, Balıkesir, Konya ve diğer bazı illerde de şubelerinin açılacağı ifade edilmiştir. Haberin devamında, Halkevleri'nin kayıt defterlerinin açıldığı ve kaydolma şartları arasında Halk Partisi üyeliği aranmadığı da belirtilerek, talimatname yeniden yayınlanmıştır (1932:1-4).

Halkevleri açılmadan önce, kurumla ilgili kamuoyunu bilgilendirmek ve özellikle gençlerin dikkatini konuya çekmek üzere mesai yapan gazete, 18 Şubat 1932 tarihli "Gençlik!" başlıklı yazısında, gençlere hitaben Halkevleri'nin açılacağını, Türk kültürünün her alanında ilerleyerek yükselmesi için açılan bu şubelerin, Türk medeniyetini çağdaş seviyeye çıkarma yolunda çalışacak her yurttaşın evi olacağı vurgulanmış, toplumun her kesimine uygun tasarlanan Halkevleri'nin faaliyet göstereceği alanlardan da şöyle bahsedilmiştir:

Türk'ün tarihini aydın, dilini temiz ve pürüzsüz, edebiyatını özlü ve uyanık, musikisini derin ve canlı, vücudünü kuvvetli ve dayanıklı yapmak için, Türk halkının hasret çektiği irfan nurunu herkese en büyük kolaylıkla yaymak, muhtaç olduğu içtimai yardımı her ferde ayrı ayrı vermek için, Türk köylüsünün ufkuna medeniyetin ışığını ve gönlüne münevver gençliğin kardeş sevgisini götürmek için çalışmak, uğraşmak isteyenlerin büyük karargâhı Halkevi'dir (1932:1).

Halkevleri'nin açılışı, 19 Şubat 1932 tarihli gazetede, “Gençlerin, münevverlerin evi Halkevleri bugün büyük merasimle açılıyor” başlığıyla yer almış, kamuoyu açılış töreninden haberdar edilerek; gazetenin 20 Şubat 1932 tarihli sayısının manşetine, “Halk Dün Kendi Evlerini Açtı İlk merhalede düşmanı, ikincisinde Sevr'i, üçüncüsünde tassubu yıkan ve dördüncü merhalede Cumhuriyeti kuran Gazi nesli, dün kendi evini açtı” ifadeleriyle yansımıştır. Gazetenin aynı tarihli sayısında Yunus Nadi Bey de açılışın ardından kaleme aldığı “Halkevleri Açılırken” adlı başyazısında, açılış törenine dair izlenimlerini aktararak buradaki coşkudan duyduğu heyecanı, “Hayat yürüyor ve yükselerek yürüyor. Bugün Halkevi'nde bize yaşatılan çok yüksek ve heyecanlı saatlerin hulasası budur.” sözleriyle paylaşmış, ayrıca Ankara Halkevi'yle aynı gün açılan diğer şubelerin olduğunu da belirtmiştir (1932:1-2).

Yunus Nadi Bey, 24 Şubat 1932 tarihinde yayınladığı “Yepyeni bir hareket: Halkevleri” adlı başyazısında Halkevleri'nin öncelikle tarihçesine değinerek kapanan Türk Ocakları'nın yeni bir şekil almasıyla kurulduğunu, Cumhuriyet Halk Partisi'nin zamanın ve yurttaşların ihtiyacını gözeterik tasarladığı bu kurumun Türk milleti için taşıdığı anlam ve önemi ifadeyle, Halkevleri'nin faaliyet alanlarını açıklamıştır. Halkevleri'nin memlekette üstleneceği sorumluluğu tarif etmek için de, farklı ülkelerdeki yaygın eğitim kurumlarına ve bunların başarılarına dikkat çeken Yunus Nadi Bey, ülke içindeki ihtiyaçlar düşünüldüğünde bu kurumların açılması için geç bile kalındığının altını çizmiş, “Halkevi senin kendi evindir, oraya tereddütsüz git ve koş koş, sevgi ile, heyecanla!...” sözleriyle yazısına son vermiştir (1932:1).

Hasan Cemil Bey de Halkevleri'nin kuruluşu münasebetiyle Gazi Mustafa Kemal Paşa ve kültür politikası hakkında fikirlerini ifade ettiği, 25 Şubat 1932 tarihinde yayınladığı “Kültür Siyasetimiz” başlıklı makalesine, “Gazi'nin kültür planları, uzun bir silsilenin dalgaları gibi, birer birer tatbik sahasına geçiyor. Bu, o büyük devlet banisinin Türk milletinde tahakkuk ettirmek istediği derin ruh inkılâbıdır ki, bir güneş manzumesi gibi, nurunu hudutlarımızın içine ve dışına durmadan saçıyor.” sözleriyle başlamış, Halkevleri'nin kuruluşuyla Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitim ve kültüre dair görüşlerini şu ifadelerle değerlendirmiştir:

Bu, onun ve Fırkasının kültür siyasetidir: Tedris ve terbiyede vahdet, kanunlarda medenileşme, harf ve dil inkılabı, tarih inkılabı, bugün memleketin bir çok merkezlerinde Halkevlerinin açılması dairesi genişletilen kültür inkılabı, ve müsait anını bekliyen diğer tasavvurlar... Gazi'nin milli kültür siyasetinin bugüne kadar tecelli eden ana hatları bunlardır. Ve bunlar onun,

bütün milletler tarihinde eşi bulunmakta güçlük çekilen büyük üslupta deha hamleleridir... Devletin en mühim kudret vasıtası fikirdir. Çünkü fikir silahı bütün silahların en keskinidir. Devletlerin ve milletlerin askeri ve iktisadi silahlarla olduğu kadar, fikir silahlarıyla de yenildiğine gene büyük harpte şahit olduk. Asri zihniyet şudur ki milletlere fikirler hakim olmalıdır. İşte bunu yapacak milli kültür siyasetidir. Devlet birliği bununla temin edilir ve milli birliği bu sayede tahakkuk ettirilir... C.H.F. Halkevlerini işte bu maksatla açtı (1932:1).

Hasan Cemil Bey, yazısının devamında, devletin bir kültür fikrine sahip olmasının taşıdığı öneme dikkat çekmiş, devleti sağlam fikir ve kültür temelleri üzerine inşa etmenin milleti zafere ulaştıracak en önemli unsur olduğunun altını çizmiştir. Halk Partisi'nin de temeldeki kültür fikrinin "Milli terbiye fikri" olduğunu ifade eden Hasan Cemil Bey, tüm yurttaki bu milli terbiye idealini zafere ulaştırmak amacıyla Halkevleri'nin kurulduğunu ve bu sayede yurdun her yerinde kültürün çeşitli sahalarında görev alacak olan gençlerin yetiştirilmesine hızla başlanacağını ifade ederek, Halkevleri'yle Türkiye'nin ruhen yeniden doğacağını, bunun da genç, cesur ve inkılapçı Türk nesliyle olacağını belirtmiştir (1932:1).

Yunus Nadi Bey, yurdun çeşitli yerlerinde Halkevleri'nin açılmaya devam etmesiyle, 28 Haziran 1932 tarihli "Halkevlerinin adedi artıyor" başlıklı yazısında Halkevleri'nin Türkiye'nin kültürel kalkınmasındaki rolünü vurgulayarak, şubelerin her görüşten insana açık olduğunu, Halkevleri'nin yurttaşlar için gerçekten de bir "ev" işlevi gördüğünü belirtmiş; diğer inkılâplarda olduğu gibi bu önemli eğitim ve kültür kurumunun da Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde gerçekleşerek büyük işler yürüttüğünü ifade etmiştir. Yunus Nadi Bey, yazısında Halkevleri'nin önemini şu sözlerle vurgulamıştır:

Halkevleri memlekette milli hayatın yeni şekline cereyan vermek vazifesini kendi üstlerine alan müesseselerdir... Halkevi Türk halkının öz yuvasıdır. Siyasi fikirler farkı olmaksızın orada bütün vatandaşlar milli vahdetin sıcak kucağını bulacaklar ve her mülâhazanın üstünde olan vatan ve millet mefkûreleriyle karşı karşıya saf ve samimi bir camia aşkının coşkun nehirleri gibi çağlıyacaklardır. Halkevlerine girerken daima etrafında abideler dolu bir dehlizden hürmetle geçtiğimizi hatırlamamaklığımızın imkânı yoktur. Adeta gözlerimizle görür gibi olduğumuz abideler şunlardır: Milli hâkimiyet, Büyük Millet Meclisi, Cumhuriyet, İnkılâplarımız, mukaddes milliyetçiliğimiz ve nihayet bunların hepsinin üstünde nurani bir pervaz ile parlıyan Büyük Şefimiz Gazi... Bu dünyada ferdin selamet ve saadeti camianın kuvvetine bağlıdır ve milli camiaı kuvvetlendiren amil ise irfan ile müeyyet milli mefkûreden ibarettir de onun için (1932:1).

Cumhuriyet Gazetesi'nin 14 Şubat 1933 tarihli sayısında "Halkevleri'nin İlk yıldönümü" başlıklı haberde, kamuoyu 19 Şubat'ta gerçekleştirilecek olan kutlamalardan haberdar edilerek, "İçtimai hayatımızdaki bu büyük hadisenin doğurduğu faydaları burada uzun boylu tafsile lüzum yoktur. Gençliğe ve bütün

zümrelere tesanüt temini gibi en birinci plandaki rolünden başka neşir, sanat, irfan ve temaşa hayatımızın kuvvetlendirilmesi, vatandaşlara yardım gibi hizmetlerse her zaman takdirle karşılanmağa değer.” sözleriyle Halkevleri’nin kısa zamanda başardığı işlere değinilerek bunlar takdir edilmiştir (1932:2).

24 Şubat 1933’te “Bugün Halkevlerinin İlkıylı Tes’it Edilecek” manşetinin yer aldığı sayıda ise, yıl dönümü kutlamaları sırasında yeni Halkevleri’nin daha açılacağı ve yurdun 24 şehrinde kutlamalar yapılacağı ifade edilerek, kutlama programı ve nutuk söyleyecek isimlere yer verilmiş, kutlama programının nasıl olacağı da kamuoyuna duyurulmuştur (1932:1-2).

Gazetenin aynı tarihli sayısında “Halkevleri ve Milli kültür” başlıklı bir yazı kaleme alan Yunus Nadi Bey de, Halkevleri’nin bir yıl içindeki büyük başarılarını, “Halkevleri aldı yürüdü... İşin asıl hoş a giden tarafı ise Halkevlerinin sūs olsun diye açılmış ve açılmakta birer nūmayiş eseri olmayıp her tarafta hakikaten hedeflerine koşan coşkun milli hareketler manzarasını şimdiden göstermeğe başlamış bulunmalarıdır. Halkevleri memleket dâhilinde büyük bir eksikliği tamamlıyor: Milli kültür inkışafı!” sözleriyle vurgulamıştır. Şimdiye kadar memlekette vūcut bulan bağımsızlık hareketlerinin ve ardından gerçekleştirilen büyük inkılâpların hepsinin çok güzel olduğunu belirten Yunus Nadi Bey, yurttaşların tüm bunların anlamını kavrayarak yükselmesinin ancak milli bir topluluk haline gelmesiyle mümkün olacağını ve bu “esaslı zihniyet mücadelesinin” de Halkevleri aracılığıyla yürütüleceğini, milli kültürü canlandıran bu şubelerin faaliyetlerini aşk ve heyecanla selamladığını ifade etmiştir (1933:1).

Halkevleri’nin kuruluşunun birinci yıl dönümü dolayısıyla yapılan kutlamalar, gazetenin 25 Şubat 1933 tarihli sayısında “Halkevlerinin Yıl Dönümü ve Halkın Büyük Tezahurâtı” başlığıyla yer almış, kutlamalar sırasında Halkevleri’nde söylenen nutuklar nakledilerek, coşkuyla kutlamalara katılan yurttaşların bu nutukları İstanbul ve Ankara’dan hoparlörler vasıtasıyla dinlediği belirtilmiştir (1933:1-3).

Peyami Safa Bey de gazetenin aynı tarihli sayısında “Bana Kalırsa” sütununda kaleme aldığı “Halkevlerinin Yıldönümü” başlıklı yazısında, Halkevleri’nin Türk eğitimi ve kültür hayatındaki konumu ve başarılarıyla, Osmanlı tipinin ölmekte ve Türk tipinin doğmakta olduğunu, Halkevleri’nin de görevinin yeni Türk tipindeki “hasta adam hücrelerini” temizlemekle birlikte, yurttaşları Osmanlı zihniyeti ve

Osmanlı zevkinden arındırmak olduğunu belirtmiştir. Peyami Safa yazısını, “Demokrat adam, namuslu adam, zevk sahibi adam örneklerine ihtiyacımız var. Bunun için Halkevlerini çevirip döndürenler arasında, siyasi hayattan ve siyasi iştahlardan uzak yaşamış, idealist, faziletkâr ve sanatkâr ruhlar bulunmalıdır. Yani her evin başında en azından bir tek Reşit Galip.” sözleriyle sonlandırmıştır (1933:3).

Yusuf Ziya Bey, 26 Şubat 1933 tarihli, “Günün Akisleri” sütunundaki “Halkevi” başlıklı yazısına, “Halkevi... İşte Manasını taşıyan bir isim...” sözleriyle başlamış, “Gazi neslinin” ancak Halkevleri’nde yetişebileceğinin altını çizerek, yıl dönümü kutlamalarına dair izlenimlerine yer vermiştir. Yurttaşların hoparlörden duyulan İsmet Paşa’nın nutkunu, sokaklarda, balkon camlarında heyecanla dinlemesine değinen Yusuf Ziya Bey, Halkevleri’nin bu kadar kısa zamanda inkılâp hareketini böylesine coşkulu bir hale getirmesi karşısında yaşadığı gururu ve iftiharını dile getirmiş, yazısını şu önerisiyle sonlandırmıştır: “İstanbulun temiz bağlarında eski mali esaretimizin timsali gibi yükselen Düyunu umumiye binası, acaba bir milli kurtuluş ve uyanış yuvası, bir Halkevi olamaz mı?” (1933:3).

Cumhuriyet Gazetesi’nde, Halkevleri’nin 1934 senesindeki kutlamalarına dair süreç de haber olarak yansımış, 23 Şubat 1934 tarihli sayıda “Halkevlerinin yıldönümü İsmet Pş.bugün mühim bir nutuk söyleyecek” başlığı altında nutuklara ve tören programına yer verilmiştir (1934:1-6). 24 Şubat 1934 tarihli gazetede de “Memleketin 80 yerinden Halkevlerinin kurtuluşu tesit edildi” başlığıyla yer alarak bugüne özel söylenen nutuklardan parçalar yayınlanmıştır (1934:1-4).

Yunus Nadi Bey, “Cumhuriyet Halk Fırkası ve Halkevleri” adlı, 11 Temmuz 1934’te kaleme aldığı makalesinde, Halkevleri’nin yurttaki taşıdığı önemden ve Halk Partisi’nin Halkevleri’yle yurdun her yerine ulaşabilmesinden bahsetmiş, İsmet Paşa’nın da bu konuda dile getirdiği ifadelerden alıntı yaparak, Parti’nin siyasi sınırları içinden çıktığının altını çizmiş; yurttaşa ulaşma adına gerçekleştirilen her faaliyetle “şuurlu bir millet azmine ve milli birliğe” doğru gidildiğini vurgulamıştır (1934:1-2).

Halkevleri’nin üçüncü yıl kutlamaları ise gazetenin 22 Şubat 1935 tarihli sayısında “Halkevleri Bayramı” başlığıyla yayınlanarak 23 Halkevi’nin daha açılacağı bildirilmiştir. Haberde, Halkevleri’nin çeşitli sahalarda gerçekleştirdiği faaliyetlerden minnetle bahsedilmiş, bayramın büyük bir sevgi bağıyla kutlanmasının

bir “izzeti nefis” meselesi olduğu ifade edilerek kutlama programına yer verilmiştir (1935:1-6). 23 Şubat 1935 tarihli haberde ise, “103 Halkevinde dün bayram yapıldı” başlığıyla söylenen nutuklara yer verilerek bunların radyoda da yayınlandığı belirtilmiştir (1935:1,5-6).

Yunus Nadi Bey de, 24 Şubat 1935 tarihinde kaleme aldığı, “Halkevlerimiz 3 yaşına bastı, sayıları 103 oldu” başlıklı yazısına, Halkevlerinin, ulusal varlığın en önemli eserleri, bir aile ocağı olduğu bahsiyle başlamış; diğer ulusal varlıklarımızda olduğu gibi Halkevleri’ne de önderlik eden Gazi Mustafa Kemal Atatürk’e ve nutuklarından dolayı İsmet Paşa’ya teşekkürlerini sunmuş, yazısının devamında Halkevleri’nin siyasi bir kuruluş değil, kadın-erkek bütün yurttaşların aile ocağı olduğunu ve bu kültür yuvasında milli faydanın her şeyden üstün tutulduğunu vurgulamıştır (1935:1).

1912 yılında büyük milliyetçi ideallerle kurulan Türk Ocakları, yurttan hizmet verdikleri yıllar boyunca halkta milli bilinci uyandırma, halka okuma yazma ve öğretme, çeşitli hayati bilgilerin kazandırılması amacıyla kurslar açma, yine yurdun entelektüel kalkınması için konferanslar ve sohbetler düzenlenme gibi halk eğitimi konusunda çok önemli faaliyetlerde bulunmuş, kendinden sonra kurularak çeşitli şube ve kollarıyla yurdun en ücra köşelerinde faaliyet gösteren Halkevleri’nin temelini teşkil etmiştir. 1931 senesiyle birlikte çeşitli ülkelerin halk eğitimi faaliyetleri incelenerek, Türkiye Cumhuriyeti’ne has bir dokuyla tasarlanan Halkevleri, Cumhuriyet Gazetesi yazarları tarafından çeşitli yönleriyle sütunlarda işlenmiş, kurumların amacıyla paralel olduğu üzere, yurdun eğitim ve kültürle birlikte, sağlık, ekonomik ve diğer toplumsal meselelerde kalkınmasında taşıdığı önem vurgulanmıştır. Yazar ve aydınlar, Halkevleri’nin kurulduğu tarihten başlamak üzere, her yıl Halkevleri’nin yeni yaşını büyük bir övünçle kutlamış, faaliyet sahaları ve halk eğitiminde ulaştıkları başarı, kamuoyuna sevinçle duyurulmuştur.

2.2. Cumhuriyet Gazetesi’ne Yansıyan Yönüyle Darülfünun Meselesi

Türk eğitiminin en önemli kurumlarından olan İstanbul Darülfünun’u, Cumhuriyet Dönemi’nden önce de yazar ve aydınların üzerinde uzun tartışmalara girdiği bir konu olup kurumda verilen eğitime dair meseleler kamuoyunu uzun yıllar meşgul etmiştir.

Darülfünun'a dair tartışmalar Cumhuriyet'in ilanından çok daha öncelere dayanırken, eğitim ve kültürel hayatın her alanında başlayan inkılâp hareketleriyle Darülfünun meselesi de ağır eleştiri konusu olmuş ve basın yoluyla kamuoyuna yansımıştır. Bu eleştirilerden en önemlisi inkılâpların hayata geçirilmesi sürecinde bu okulun üzerine düşen sorumluluğu layıkıyla yerine getirememiş olması ve Türk yazar, aydın ve politikacıları tarafından şiddetle eleştirilmesidir (Dölen, 2010; Şarman, 2021). 1930'lu yıllarda Darülfünun'a dair en temel eleştiri, Cumhuriyet inkılâplarının gereklerine uymayıp eğitim ve kültür meselelerinde millileşme politikasını desteklemediği ve Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil edemeyen bir kuruluş olduğu üzerinedir. Cumhuriyet Gazetesi'nde çeşitli yönleriyle tartışılan Darülfünun meselesi; okulun ıslah sürecini hızlandırarak yeni üniversitenin kurulmasında takip edilecek yolu şekillendirmiş; yazarlar, Darülfünun'daki eğitimin durumuna dair çeşitli görüşlerde bulunurken Türk eğitim sistemini çok yönlü bir şekilde ele alıp Maarif Vekâleti'nin dikkatlerini diğer eğitim kademelerinin sorunlarına da çekmişlerdir.

2.2.1. Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşlere Göre Darülfünun'a Dair Eleştiriler ve Islah Meselesi

Kamuoyunda Darülfünun'a dair eleştirilerde, ıslah çalışmalarının vakit kaybedilmeden başlaması gerektiği gazetenin yazar ve aydınları tarafından her fırsatta vurgulanmıştır. Buna örnek olarak, Darülfünun meselesi hakkında yıllarca çok önemli tespitlerde bulunan Kazım Nami Bey, bu tartışmalar içerisinde yabancı üniversitelerin nasıl meydana geldiği konusunu da ele almış olup, 23 Ekim 1930 tarihli bir makalesinde “Her vakit, her rejim, yalnız siyasi bir varlık olmaktan ibaret kalmıyor; idare ettiği cemiyetin şekli hakkında da bazı akideler taşıyor. Ve bu akidelerin yer tutması, cemiyetin kendi idealine uygun bir vaziyet alması için ilimden istifade etmeğe çalışıyor...” ifadelerinde bulunarak okulun Cumhuriyet dönemi için üstlenmesi gereken role atıfta bulunmuş, yazısının devamına Kazan Darülfünunu'nun nasıl kurulduğunu ve geçirdiği süreçleri anlatmıştır. Kazan Darülfünunu açılmadan önce Moskova Darülfünunu'na getirilip Alman hocalar tarafından yetiştirilen hocalardan Kazan Darülfünunu'nda faydalanıldığını belirterek, “Rusya bile Alman irfanından azami istifadeyi temin etmiş bulunuyor... İlmin vatanı yoktur. Her millet, kendinden bilgili olan milletin ilminden istifade etmek mevki ve mecburiyetindedir.” ifadeleriyle memleketteki yüksek kurumların rejimle olan ilişkisine de dikkat çekerek

Darülfünun'un inkılâplarla kurması gerektiği ilişkiye de işaret etmiş, ardından ıslah için yabancı hocaların ülkeye davetinin gerekli olduğunu belirtmiştir (Bir Darülfünun Nasıl Teşkil Eder, 1930:3).

Darülfünun meselesine dair en çok görüş beyan eden yazarlardan biri olan Kazım Nami Bey, Darülfünun hocalarının durumunun tartışmaya açılmasıyla, gazetenin 7 Kasım 1930 tarihli sayısında “Bizde Darülfünun” başlıklı bir makale kaleme alarak, Darülfünun'daki eğitim seviyesi ve hocaların ilmi yetkinliğinin, Avrupa'nın en yetkin olmayan kurum ve hocalarının durumuna bile denk olmamakla birlikte, hocaların lisans ve doktoralarının geçerliğinin şüpheli olduğu hususuna dikkat çekmiştir. Hocaların orijinal bir eser üretemediğinden, laboratuvarlarda yeni hiçbir çalışma olmadığından ve öğrencilere basmakalıp bilgilerin öğretildiğinden dert yanan Kazım Nami Bey, Darülfünun hocalarının profesörlüğü birer basamak olarak kullandıklarına, Avrupa üniversitelerinde hocaların yalnızca “yüksek ilmi teorilerle” ilgilendiklerine vurgu yaparak, “Türk milleti rüşünü isbat etti ve istiklalini eline aldı. Darülfünun böyle mi ya?” (Bizde Darülfünun 1930:4) sözleriyle makalesine son vermiştir.

Gazetenin 19 Kasım 1930 tarihli sayısında Mazhar Osman (Usman) Bey tarafından ortaya atılan Darülfünun'da hoca olmadığı iddiası ise Darülfünun hakkında başka bir tartışmanın ortaya çıkmasına neden olmuş; okulun Tıp fakültesi hocalarından Dr. Fahrettin Kerim (Gökay) Bey konu hakkındaki “Darülfünunda hoca olup olmadığını memleket ve dünya efkârı umumiyesi bilir. Ben bu hususta Mazhar Osman Bey'le münakaşaya taraftar değilim. Devlet kendi müesseselerinin ilim adamlarının mesaisini takip eder.” sözlerinin üzerine Mazhar Osman Bey, Darülfünun hocalarının bilim üretmek yerine başka işlerde çalıştıklarını ve kurum dışında doktorluk yaptıklarını “...Bizim gibi ömürlerini kabinelerde hususi hekimlik yapmakla geçinenler ne kendisini yetiştirebilirler ve ne de adam yetiştirebilirler.” cümleleriyle ifade etmiştir. Bu tartışmaların yanında Darülfünun Emmini Muammer Raşit (Seviğ) Bey ise Darülfünun'u eleştiren yazıların sansüre uygun olacağından bahsetmiş (Hoca Yok Mu, 1930:2), nitekim konunun taşıdığı önemden dolayı gazete böyle bir faaliyet gerçekleştirmemiştir. Mazhar Osman Bey'in dikkat çektiği bu husus, Darülfünun'un ıslah raporunu hazırlayan Albert Malche tarafından da teyit edilmiş, Darülfünun hocalarının başka işler yapmak yerine kurumda bilim üretmeleri gerektiğine vurgu yapmıştır.

Kazım Nami Bey, 21 Kasım 1930 tarihli bir diğerk makalesinde Darülfünun'un ilim sevgisi ile çalışması gerektiğini ve müderrisliğin "bir firma gibi" istismar edilemeyeceğini belirterek, Darülfünun'daki eğitimin tarihçesine dair örneklere yer vermiştir. Kazım Nami Bey, bir zamanlar Tıp Fakültesi'nde Alman ve Fransız hocaların verdiği eğitimle yetişen "müderrislerin" Avrupai metot ve eğitimden duydukları minnete de değinmiştir –ki Kazım Nami Bey bu hocaları Darülfünun'un sayılı ilim adamları içinde görmektedir. Ayrıca Hukuk ve Fen Fakülteleri'ndeki hoca eksikliğine dikkat çekerek; fakültelerde verilen bilgilerin Avrupa'dan olduğu gibi alınmak suretiyle "zihne tıkıldığını" ve ilim namına hiçbir şey yaratılamadığını ve fakültelerin ıslahının artık bir ihtiyaç haline geldiğini ifade etmiştir. O'na göre eğitimin ve ilmin yetersiz olduğu bu kurum, ilim sevdalıları bir Türk gençliği yerine memur veya öğretmen olmak isteyen nesiller yetiştirmektedir. Kazım Nami Bey, makalesinin devamında ıslahın nasıl yapılması gerektiğine de birkaç maddeyle şu şekilde yer vermiştir:

Avrupa'dan hakiki profesörler getirilerek bu profesörlere uygun çalışma ortamı ve bütçenin ayrılması; Edebiyat, Fen, Hukuk ve Tıp şubelerine yalnızca ilim yapması için Avrupalı profesörlerin getirilmesi, halihazırda Darülfünunda çalışmakta olan hoca kadrosunda tasfiye yapılması; Tasfiye olmayan hocaların eğitim verdikleri alan ve kürsüye ait orijinal eser yazmaları, Liselerden mezun olan öğrencilerin Almanca, Fransızca veya İngilizceden en az birine hakim olması. (Darülfünunumuz Nasıl Olmalı, 1930:4).

Abdülfeyyaz Tevfik (Yergök) Bey 22 Kasım 1930 tarihli yazısında Darülfünun'la ilgili tartışmalarda dikkatleri başka bir yöne çekmiş, Darülfünun hakkında ilk olarak şu önemli eleştirilerde bulunmuştur:

Vaktile bir darülfünun yapmak hevesi uyandığı vakit böyle bir müesseseyi vücade getirmek için ihzârı lazım gelen esasatı kale almadan şu bina darülfünun olsun demiş, kapısına da bir yıldızlı levha asarak keyfimize bakmışız! Bir padişah iradesi, bir Nazır emri ile açılan veya açıldı zannedilen darülfünunun bugünkü beğenilmeyen seviyesini bulabildiğine bile şaşılır (Darülfünunun İç Yüzü İlmi Seviye Noksanını Buraya Talebe Veren Liseler Teşkilatında Aramalıdır, 1930:2).

Abdülfeyyaz Tevfik Bey, yazısının devamında Darülfünun'daki eğitimin aksaklık ve sorunlarının nedenini, Darülfünun hocalarının bilimsel yetersizliklerinde bulmadığını belirterek, asıl sorumluların Darülfünun'a gelecek öğrenciyi eğitime hazırlamayan, öğrencilerin "cehalet ve gaflet" içinde bırakıldığı eğitim kurumlarının suçlu olduğunu iddia etmiştir. Darülfünun'un asıl amacına ulaşabilmesi için öncelikle liselerin ıslah edilmesi gerektiğine dikkat çeken Abdülfeyyaz Tevfik Bey, liselerin programlarını, "Şimdiki lise programları hayat için fazla ilmi, ilim için ise fazla zayıftır." sözleriyle eleştirmiş, liselerin eğitim yapmaktaki amacının gençleri

Darülfünun'a hazırlamaksa eğer; sayılarında azaltmaya gidilerek Darülfünun'da eğitimine devam etmek isteyen, maddi durumu buna uygun olan öğrencilerin eğitime devam etmesini ve lise programlarının da buna göre düzenlenmesini istemiştir. "Hayata erken karışmaya mecbur olan" gençlerin ise sosyal hayatta faydası dokunacak bilgilerle yetiştirilmesi gerektiğini izah eden yazar, bu yolla Türk gençlerinin hem Darülfünun'a hem de mesleki okullara hazırlanabileceğine dikkat çekmiştir (Darülfünunun İç Yüzü İlmi Seviye Noksanını, Buraya Talebe Veren Liseler Teşkilatında Aramalıdır, 1930:2).

Abdülfeyyaz Tefvîk Bey, Darülfünun'a dair kaleme aldığı 20 Aralık 1930 tarihli makalesinde okulun durumu hakkındaki, "Darülfünun'un hakiki mefhumunu henüz bulamadığını, ilim yapar bir ocak haline girmediğini kimse inkar edemez." sözleriyle, meseleye makalelerinde yer veren diğer birçok yazarla aynı fikirde olduğunu belirtmektedir. Darülfünun'un ıslahında izlenmesi gereken yolu da ifade eden Tefvîk Bey, ıslahat için iyi bir bütçeye ihtiyaç duyulurken, Darülfünun'daki tüm hocaların tasfiye edilmesi gerektiğini savunan yazarlara katılmadığını ifade etmektedir. Tefvîk Bey'e göre işini hakkıyla yapan Türk profesörleri de bulunmakta olduğu gibi kurumun ihtiyacı olan ıslahat, dünyadaki başlıca medeni eğitim sistemlerinin ülkedeki şartlar gözetilerek eğitim kademelerine adapte edilmesiyle gerçekleştirileceği yönündedir (Darülfünun Islahatı, 1930:3). Abdülfeyyaz Tefvîk Bey, yazısının devamında Darülfünun'un ıslahatı konusunda Kazım Nami Bey ile hem fikir olduğunu belirterek şu ifadelerle de yer vermiştir:

Darülfünun'un hakiki mefhumunu henüz bulamadığını, ilim yapar bir ocak haline girmediğini kimse inkar edemez. O halde ıslah mes'elesinin esasında benim Kazım Nami Beyle değil kimse ile ihtilafım yok demektir. Yalnız aramızda münakaşaya zemin olacak bir şey kalırsa o da ıslahın icra tarzından ibarettir (Darülfünun Islahatı, 1930:3).

Kazım Nami Bey, 21 Aralık 1930 tarihinde kaleme aldığı makalede, Hükümet'in Darülfünun'un ıslahı işine vakit kaybetmeden girişmesi gerektiğini; meselenin Cumhuriyet'in ve halkın şerefini korumak ve onu yükseltmekle ilgili olduğunu ifade etmiştir. Kazım Nami Bey tarafından, okulun kendini ıslahı da mümkün olmamakla birlikte çağdaş ülkelerde ilim alanında atılan adımların Türkiye'de de takip edilmesi gerekli görülmüştür. O, yazısının devamında, büyük Türk bilim adamlarını geçmişten örnek göstererek Darülfünun'da ıslahın gerekliliğini baltalayanlara cevaben "hep mezar taşlarıyla mi övünceceğiz?" sözleriyle

ıslahın bir vazife olduğunu, bu vazifenin de acilen yerine getirilmesi gerektiğini Maarif Vekili Esat Bey'e arz ederek makalesini sonlandırmıştır (Susmalı M1,1930:3).

Abdülfeyyaz Tevfik Bey, Kazım Nami Bey'in Darülfünun hakkındaki eleştirilerini sert bularak 31 Ocak 1931 tarihinde kaleme aldığı makalede kendisine yanıt verme gereği duymuştur. Tevfik Bey'e göre Darülfünun'un hala gerçek bir üniversite kimliği kazanamadığı apaçık ortada durmakta olup en hızlı şekilde kurumun ıslahına başlanması gerekmektedir. O, Darülfünun'un ıslahı meselesinde, Avrupa'dan uzmanların getirilmesiyle işe başlanarak Darülfünun'daki klasik eğitimin kaldırılması ve devamında Darülfünun'a alınacak gençlerin eğitim seviyelerinin yükseltilmesine çalışılması gerektiğini savunmuştur. Liselerde öğretim programının tadili ve öğrenim süresinin uzatılmasının bir ihtiyaç olduğuna da değinen Tevfik Bey; Darülfünun'a kaydolacak gençlerin ilmi manada donanımlı yetiştirilmelerini, meslek hayatına atılmak isteyen gençlerin ise teknik eğitim görmeleri gerektiğini, ıslahatın ancak bu sayede başarıya ulaşacağını ifade etmiştir (Darülfünun Mes'elesi Münasebetile Kazım Nami Beye Açık Mektup, 1931:3).

Darülfünun meselesinin gazete sütunlarında yeniden canlanmasıyla 11 Şubat 1931 tarihli isimsiz bir makalede ıslahat konusuyla ilgili dikkat çeken önemli yorumlarda bulunulmuştur. "Darülfünun Hakkında" adlı makalede, Türkiye tarihinde büyük önemi bulunan Tanzimat devrindeki ıslahat işlerinin ilk safhalarından biri olan Darülfünunun meydana getirilmesi meselesinden bu yana alınan yol ifade edilerek Cumhuriyet dönemindeki vaziyeti tartışılmıştır. Makalede Cumhuriyet'in yedi yıllık sürecinde, Darülfünun'un ıslahat meselesini kurum içinde halledemediği, bu yedi senenin kurum ve Türk gençleri için çok büyük bir kayıp olduğu belirtilerek ıslahatın, Türk milletinin şerefi ve Cumhuriyet inkılâbının menfaati için vakit kaybetmeden gerçekleştirilmesinin mecburiyeti vurgulanmıştır (1931:3). İsimsiz makaleye cevaben Kazım Nami Bey de, 12 Şubat 1931 tarihli yazısında maarif sisteminin kökten değişiminin ancak Darülfünun'da yapılacak bir değişimle başlayarak kalıcı olacağını ifade etmiştir (Üstada Cevabım,1931:3).

Darülfünun meselesiyle ilgili yapılan tespitlerin ardından Darülfünun Emni Muammer Raşit Bey'in şu beyanatları 13 Şubat 1931'de gazetenin sütununda şöyle yer almıştır: "Önüme gelen Darülfünunun ıslahatından bahsetmemelidir. Islahat hakkındaki mütalealara gelince: ben kendi hesabıma ıslah iddialarından vazgeçilmesi lüzumuna kailim, bu nevi dedikoduların acı tesirlerini senelerden beri Darülfünun

çekmektedir” (Darülfünunda, 1931:2) sözleriyle Darülfünun kadrosunun, dışarıdan gelen eleştirilere karşı olumsuz tavrını ortaya koymuştur.

Kazım Nami Bey 6 Mart 1931 tarihinde kaleme aldığı yazısında kurumla ilgili tespitlerde bulunmuş, “Talebenin çıkacağı merdivenle kendilerinin çıkacağı merdiven arasında fark tesis eden müderrisler, tedris hayatından ne kadar uzaktır, biliyor musunuz?... Darülfünun ilim havasını yaratamamıştır; bu gidişle yaratması imkânını da görmüyorum.” ifadelerine yer vermiştir (Darülfünunda İlim Havası Var, 1931:5)

Darülfünun’un ıslahı tartışmalarının hız kesmeden devam ettiği günlerde Yunus Nadi Bey de katılmış, kurumun Türk eğitimindeki ve yükseköğretimdeki durumu ne vaziyette olursa olsun, yalnızca ıslahı meselesinden bahsedilebileceğini belirttiği 19 Eylül 1931 tarihli bir röportajda şu yorumlarda bulunmuştur:

Darülfünun’a Avrupa’lı hocalar da getirilecek midir?.. Eğer icap ediyorsa ve icap ettiği kadar... Darülfünun gibi en yüksek bir memleket mes’elesinde ortadaki noksanın tahlilinden kimsenin alınmasına mahal yoktur (Yunus Nadi Bey’e göre Darülfünun Münakaşasının Mahiyeti Nedir, 1931:1-2).

Yunus Nadi Bey röportajın devamında okulun ıslahı meselesi ve yurt dışından hocaların getirilmesi hususuna dikkat çekerek, okulun yeniden hakkıyla bilimsel bir eğitim yapabilmesi için yabancı uzman ve hocalardan gerektiği kadar faydalanılabileceğinin altını çizmiştir.

Darülfünun meselesinin tartışıldığı bu günlerde Darülfünun hocalarının maaşlarının yetersizliği hususu da gündem konusu olmuş, gazetenin 24 Eylül 1931 tarihli sayısında konuyla ilgili yayınlanan isimsiz bir makalede bu durum eleştirilmiştir. Yazara göre, Darülfünun’dan beklenen, ilmi faaliyetleri canlandırması ve kurumun hükümet tarafından kendisine ayrılan bütçenin hakkını vermesi; kurum içindeki tartışmaların yalnızca hocaların maaşlarıyla ilgili olması ve okulun bilimsel yeterliliğinden bahsedilmemesi bir eleştiri konusu olup, okula ayrılan bütçenin ilim ve fenle ilgili çalışmalara ait olduğu hatırlatılmıştır (Darülfünun Mes’elesi, 1931:3).

Hasan Cemil Bey, 26 Eylül 1931 tarihli “Darülfünun İdeali” adlı başyazısında bu konuyla ilgili dikkat çeken yorumlarda bulunmuştur. Hasan Cemil Bey, Darülfünun’la ilgili çıkan tartışmalara, Türkiye Cumhuriyeti hükümeti ve aydınlarının eğitim meselesine verdikleri önem doğrultusunda yaklaşarak yeni Türkiye’nin hedefinin milli tüm varlıklarını bilimle yükseltme arzusu olduğunu

vurgulamıştır. Okulun hâlihazırdaki durumu hakkında dikkate değer şu yorumda bulunan Hasan Cemil Bey, “Hepimiz tasdik ederiz ki, başka memleketlerin darülfünunları gibi Türk Darülfünunu da, tenkitten kurtulamaz ve ıslaha muhtaçtır.” (1931:1-2) sözleriyle Darülfünun’un mecbur olduğu reformu ifade etmiş; farklı kültürlerdeki üniversite eğitiminin “ilmi tahsil” ve “ilmi meslek” tahsili üzerine düzenlendiğinden bahis açmıştır. Hasan Cemil Bey’e göre Darülfünun’daki eğitim usulü gençlere yetmemekte ve gençler Darülfünun’da aldıkları eğitimin ardından hayatın her safhasına yetkin bir biçimde atılmak istemektedir. Hasan Cemil Bey, Darülfünun hakkındaki kamuoyunda yer alan tartışmaları Türk kültür hayatı açısından teselli ve ümit verici bir hareket olarak yorumlamış; Darülfünun’un kapatılarak yeniden açılmasını öneren aydın ve yazarları da eleştirerek, bu hareketin Darülfünun’daki mevcut sorunları ortadan kaldırmaya yetmeyeceğini ve yeni üniversitenin bir anda eksiksiz bir şekilde kurulamayacağını, bilakis aynı eksikliklerle eğitimin ve ilmin aksayacağını ifade etmiştir. Hasan Cemil Bey makalesini Alman filozof Goethe’nin, “Yapmak kolaydır, fakat düşünmek güçtür.” (Darülfünun İdeali, 1931:1-2) sözüyle noktalamıştır.

Kazım Nami Bey, 28 Eylül 1931 tarihli makalesinde Darülfünun’un ıslahı için Milletler Cemiyeti’nin “Beynelminel Fikri Kooperasyon Komitesi”ne başvurularak okuldaki eğitimin durumunu incelemek üzere ülkeye, Avrupalı profesör gelmesini talep etmiştir. Nitekim benzer uygulamayı gerçekleştiren Çin’in, nüfus çokluğuna ve hala içinde bulunduğu kanlı savaflara rağmen üniversitelerinde ıslahat gerçekleştirme ve Avrupa’nın biliminden faydalanma arzusuna dikkat çekmiş; benzer uygulamayı gerçekleştiren Mısır’ı da örnek göstermiştir. Sıra Türk Darülfünunu’na gelince Kazım Nami Bey, Avrupa’nın ilmine başvurmak yerine doktorasını yapmamış gençlerin üniversiteye hoca olarak alınmasını ve ülkeye ilim ve fen namına bir katkılarının olmamasını sert bir dille eleştirirken; kurumda yetişen öğrencilerin yetersizliğinden de bu hocaların sorumlu olduğunu ifade etmiştir. Kazım Nami Bey makalesini sonlandırırken, “Çinlilerin yaptığı gibi, her hangi bir Avrupa ilim heyetine darülfünun ıslahı için müracaat edilmesi” gerektiğini yinelemiştir (Darülfünuna Değil, Avrupa’ya Müracaat Etmeliyiz, 1931:3).

Darülfünun hakkındaki 15 Kasım 1931 tarihli bir başka isimsiz makalede, kurumun kendini ıslah edip edemeyeceği meselesi tartışılmıştır. Yazara göre yirmi seneden beri kurulmasına çalışılan Darülfünun ne istenilen hale getirilebilmiş ne de

Cumhuriyet inkılâplarının esaslarına göre bir şekil almıştır. Senelerdir kendini ıslah edemeyen hatta bunun için harekete geçmeyen kurumun, bundan sonra kendisini ıslah etmesi yazar tarafından pek mümkün görülmemektedir. Darülfünun'dan bilimsel bir eğitim beklendiği gibi inkılâplara yönelik bir coşku ve komünizmle faşizm gibi ideallerden uzak, özgür Türk gençleri yetiştirmesi de beklenmektedir. Nitekim kurum yazara göre, senelerdir harcanan bütçe ve verilen imkânlarla rağmen bu beklentileri yerine getirememiş; ıslahat meselesinde de “kendine yol gösteren bir kuvvete muhtaç” olduğunu göstermiştir (Darülfünuna dair, 1931:3).

Abdülfeyyaz Tevfik Bey 21 Kasım 1931'de yayınlanan “Darülfünun Niçin Yükseleniyor” başlıklı yazısında Darülfünun fakültelerinin tek tek incelenerek okuldaki eğitime dair sorunların ortaya çıkarılmasını önermiştir. Kurumun, taşıdığı ismin ve “nam”ın karşılığını verememesinin nedenlerini irdelemek gerektiğini ifade eden yazar, kurumun çabalara rağmen bilimsel bir yeterliliğe sahip olamamasını, temelde yatan sorunların tespit edilememesinden kaynaklandığı şeklinde ifade etmektedir. Tevfik Bey, “İlletin doğru teşhisinden evvel tatbikine kalkılan tedavilerin faydadan ziyade zarar getirdiklerini söylemeğe hacet var mıdır?” sözleriyle Darülfünun'un ıslahı meselesindeki bir başka önemli noktaya dikkat çekmiştir (1931:3). Tevfik Bey, bu konuda hem fikir olduğu bazı yazarlar gibi, Darülfünü'na Avrupa'dan ne kadar hoca ve profesör getirilirse getirilsin, eğitimi alabilecek yetkinlikte öğrenci olmadığı sürece ıslahatın başarıya ulaşamayacağını belirtmiştir. Bu konuda liselerin öğrenim süresinin azlığına dikkat çeken Tevfik Bey'e göre, kurumdaki en büyük noksanlık yüksek tahsil eğitimi almaya uygun öğrencinin yokluğudur. Hâlihazırdaki eğitim programının, liseleri Darülfünun'daki eğitime hazırlamaktan çok, ihtiyaç olduğu üzere hayata hazırlamaya yönelik olduğunu da belirterek, ilmi tahsil için öğrenci yetiştirecek okullara uygun bir program hazırlanıp eğitimin bu yönde verilmesi zarureti dikkat çekmiştir (1931:3).

Kazım Nami Bey 1 Aralık 1931 tarihli Darülfünun hakkındaki görüşlerini kaleme aldığı bir başka makalesinde de dikkatleri kurumdaki kitap ve kütüphane noksanlığına çekmiştir. Darülfünun gençlerinin derslerini çalışmak yerine not tutmakla zaman kaybetmelerini ve kütüphanede bulunan Almanca, Fransızca ve İngilizce kitapları okuyup anlayacak bir gençliğin olmayışını, Darülfünun'un yeterli bir ilim kurumu olmamasının sebepleri arasında göstermiştir (Gençliğe Sözüm, 1931:5).

Yunus Nadi Bey 27 Aralık 1931 tarihli makalesinde liselerden Darülfünun'a tam bir yetkinlikle gelmeyen öğrencileri konu almıştır. Nadi Bey'e göre Darülfünun'a ne kadar ıslahat gerekiyorsa, gençleri yükseköğretime hazırlayan kurumlarda da ıslahata o kadar ihtiyaç duyulmaktadır ancak Darülfünun'da yapılması gereken ıslahat, diğer eğitim kademelerindeki ıslahat çalışmalarından çok daha öncelik taşımaktadır. Bu önceliğin dayandığı nokta ise Yunus Nadi Bey tarafından şöyle ifade edilmiştir:

Memleketteki maarif seviyesini ve istikbalini yükseltecek olan kurum Darülfünundur ve liselerden her ne kadar iyi yetişmiş öğrenci çıkmamasının doğruluğu varsa da liselerin programları "mükemmeldir" Öte yandan bir milletin "asri" olma kaygısı var ise Darülfünuna ihtiyacı vardır (İlk mi, Orta mı, Yüksek mi, 1931:1).

Hükümet meseleyi büyük ölçüde halletmek üzere bu konuda önemli uzmanlardan İsviçreli profesör Albert Malche'ı davet etmiş, incelemelerinin ardından Darülfünun'daki eğitimin durumu üzerine rapor kaleme alan Malche, kurum içinde eğitim, bilimsel çalışmalar ve idari teşkilat gibi önemli konularda tespit ettiği eksikleri ve çözüm önerilerini Maarif Vekaleti'ne sunmuş, meclis konuyla ilgili gerekli kanunun hazırlanması için görüşmelere başlamıştır (Profesör Darülfünun İçin Ne İstiyor, 1933:1-2). Albert Malche'ın Darülfünun'daki işlerini bitirmesinin ardından 22 Haziran 1932'de Darülfünun'un üzerine düşen görevler hakkında isimsiz olarak yayınlanan bir makalede; Darülfünun'un, bilimi gelecek nesle aktarmada ve yeni nesli bilimsel bir anlayışla yetiştirmede, bilimsel eserler ortaya koymada, halk ile temas ederek toplumsal meselelere uzak ve yabancı kalmadan eğitimin topluma nüfuzuna çalışmada sorumlulukları olduğu belirtilmiştir. Üniversitenin bu sorumluluklarına binaen üniversite hocalarından beklenenler hususuna da şöyle değinilmiştir: Darülfünun hocaları uzmanı oldukları alana hâkim olmalı, uzmanlık alanlarının eğitimi de hakkıyla gerçekleştirmelidir. Darülfünun gibi ülkenin ilim yuvası olan bir kurumun hocaları bilimsel keşifler yapabilecek beceride olmalı ve hocalar belirli bir zümrenin değil, memleketin hocası olmalı, yurttaşlar hocalardan istifade edebilmelidir. Ayrıca yazıda, Darülfünun'un taşıdığı bu sorumluluklarla birlikte eğitimin toplumun her kesimine yayılması için verilen mücadelenin önemi yeniden vurgulanmıştır (M.Malş Gittikten Sonra Darülfünundan Beklediklerimiz, 1932:3).

Darülfünun'a dair incelemelerini biterek raporunu hazırlayan Albert Malche'in ardından, Ankara'da düzenlenen ilk tarih kongresine²³ katılan Darülfünun hocalarının, kongreye karşı ilgisizlikleri Ali Süreyya Bey tarafından 17 Temmuz 1932 tarihinde yayınlanan yazıda eleştirilmiştir. Hocaların, Türk tarihinin yazılması sürecindeki yoğun çalışma ve çabalardan haberdar olmalarına karşın, düzenlenen Tarih kongresinde Türk tarihiyle ilgili tezlerin savunulacağı bu büyük kurultaya bilimsel bir çalışma ile gelmemeleri ve tarihi tezlerini savunmamaları kınanmıştır. Ali Süreyya Bey yazısında, kamuoyunun kurumdan beklentisini kurultayda aktif bir rol oynaması ve bilimsel çalışmaları savunması olarak görülürken aksine Darülfünun hocalarının Türk tarihine ve milli reforma karşı ilgisiz kalmaları, kurultaya bilimsel bir çalışma ile katkıda bulunmamaları ve hocaların kongreden olumlu izlenimler bırakmadan ayrılmaları, bu kurumun tarih inkılâbına bir katkısının olamayacağı şeklinde değerlendirmiş; bu nedenle Ankara'da bir Tarih ve Coğrafya şubesinin açılmak suretiyle Ankara Üniversitesi'nin temellerinin atılması gerektiğini ifade etmiştir (İstanbul Darülfünunu ve Milli Türk Tarihi, 1932:5).

Tarih Kongresi'nin ardından gazetede Darülfünun hakkındaki olumsuz intibaların kaleme alınmaya devam ettiği görülmektedir. Falih Rıfkı Bey'in 23 Temmuz 1932'de yazdığı "Darülfünun" başlıklı makalede, Cumhuriyet'in 10.yılından sonra Darülfünun meselesiyle uğraşmaktan duyduğu üzüntüyü dile getirerek, kurumun, milli tarih çalışmaları ve inkılâplara karşı kayıtsızlığına dikkat çekmiştir. Falih Rıfkı Bey, "Darülfünunu yalnız ilim müessesesi bile olsa, müstesna inkılâp zamanlarında ilim müesseseliğinden fedakârlık ederek inkılâba hizmet etmekle, inkılâbı kafalarda ve ruhlarda yerleştirmek vazifesini en başa almakta mükelleftir" sözleriyle hükümetin inkılâpların yapılması esnasında Darülfünun'dan beklediği tavrı ortaya koyduğu gibi Darülfünun'un ıslahatının hükümetçe geciktirilemeyeceği düşüncesinin de altını çizmiştir (1932:3).

Yusuf Ziya Bey, 31 Temmuz 1932'de "Günün Akisleri" köşesinde ise kaleme aldığı yazıda Darülfünun'un son durumuyla ilgili bir anısını paylaşmıştır. Karşılaştığı bir Darülfünun müderrisinin Ahmet Haşim'i tanımaması üzerine hayrete kapılan Yusuf Ziya Bey, paylaştığı bu anekdotu, "Ne dersiniz: Darülfünunumuz ıslaha muhtaç mı?" sorusuyla sonlandırarak ıslahın Türk eğitimi için gerekliliğine vurgu yapmıştır (Darülfünunumuz Islaha Muhtaç Mı, 1932:3).

²³ Birinci Türk Tarih Kongresi 2 Temmuz 1932'de düzenlenmiştir.

Yunus Nadi Bey, Darülfünun’u ıslah çalışmalarının Maarif Vekâleti tarafından hızla devam ettirildiği günlerde, 5 Haziran 1933’te kaleme aldığı makalesinde Albert Malche’in çalışmalarının Darülfünun için taşıdığı önemi ifade ederek, kendisinin bu işte yetkin bir araştırmacı olduğunu belirtmiş, şu sözlerle Albert Malche’in liyakatini vurgulamıştır:

Memur ve mamur memleketinde zaten ilim işleriyle uğraşarak Maarif Nazırlığı payesine kadar çıkmış bir hocanın bizde görülecek işi tanziminde muvaffakiyetle çalışabileceğine kanaat getirilmemiş olsa idi beyhude yere böyle bir külfetin şimdi olduğu şekilde iktihamına geçilmezdi. Bilhassa böyle büyük işlerde yapıcı olarak başa geçirilen zatların ehliyet ve salahiyetleri asla şüphe ve münakaşa mevzuu olmamak lazımdır. Hükümetimiz esaslı malumata müntehi tahkik ve müşahadelerile bu kanaate sahip olduktan sonradır ki tatbikata geçilmiş bulunuyor. Artık itimatla tatbikatın derece derece tahakkukunu beklemekten başka yapılacak iş kalmaz. (Darülfünunumuzun Islahı Etrafında, 1933:1).

Yunus Nadi Bey yazısının devamında, Albert Malche’in Darülfünun hakkındaki çalışmalarının güvenilirliğini tartışma bahsinin kapatılması gerektiğini ve Albert Malche’in Darülfünun’da ders verip vermeyeceği konusunun kesinleşmediğini belirtmiştir. Darülfünun’da yabancı hocaların eğitim vermesi konusuna da dikkat çeken Yunus Nadi Bey, “Darülfünunumuzun şüphesiz kendi ilim adamlarımızın iştiraklerle Avrupalı bir ele ıslah ettirilmesini hakikaten hayırlı bir fal saydığımızı ilave edeceğiz.” ifadelerine yer vererek, “Bizim memlekette dışarıdan getirilen mütehassıslara karşı dudak bükülen devirlerin artık tamamen geçmiş sayılabileceğini farz ederiz. Cumhuriyet rejimi ile beraber tamamen Avrupalı yapılmış olan yeni Türkiye’nin zaten her hususta dâhil bulunduğu terakki yollarını çabucak kat edebilmesi için Avrupa’nın yalnız ilmine değil, usullerine de şiddetle muhtaç olduğumuza şüphe yoktur.” sözleriyle Türk eğitim sistemi içinde ihtiyaç olunanın yalnızca bilgi değil, bu bilgilerin nasıl üretildiği ve öğrenildiği meselesinde de yabancı uzmanların görüş ve raporlarının önemine dikkat çekmiştir (Darülfünunumuzun Islahı Etrafında, 1933:1). Nitekim, 14 Haziran’dan itibaren Darülfünun’a bağlı fakültelerin İstanbul içinde farklı binalara nakledildiğine dair haberin basına yansımalarının ardından, Yunus Nadi Bey’in dikkatleri çektiği yabancı uzmanlar meselesi, gazetenin 18 Haziran 1933 tarihli sayısında kurulacak olan yeni üniversiteye yabancı uzmanların getirileceği ve üniversitenin yeni kadrosuna dair hazırlıkların 15 Temmuz 1933’ten itibaren başlanacağı haberi kamuoyuna duyurulmuştur (Darülfünun Islahatı Üniversiteye Ecnebi Profesörler Getirilecek, 1933:1).

Mustafa Nermi Bey, 1 Temmuz 1933 tarihli “Gazi Türkiyesinde İnkılâp ve Üniversite” adlı, gazetenin başyazısında Maarif Vekili Reşit Galip Bey’in Darülfünun’un ıslahatı çalışmalarında sarf ettiği çabayı takdir ederek, Darülfünun’un nakli sırasında eleştirilerde bulunanlara Reşit Galip Bey’in verdiği, “Mustafa Kemal İnkılap sistemi milli hayat için faydalı ve makul olduğuna kanaat getirilen işlerin derhal ve hamlelerle yapılmasını öğretir, biz O’nun mektebindeyiz.” sözlerine atıfta bulunmuştur. Darülfünun’un ıslah çalışmalarını da değerlendiren Mustafa Nermi Bey, inkılâpların toplum hayatının her alanında başlarken üniversite reformunun Türkiye’nin 10.yılına bırakılmasını, “Üniversitemiz büsbütün boş ve kof değildi. Onun için Türk inkılâbı, bu işi birkaç yıl sonraya bıraktı. Fakat, biz, üniversitemizi taneli (Şark ülkelerinin) en yüksek bir varlığı halinde görmek istiyorduk... Artık bugün, bu büyük işe, bu büyük inkılabı başlanılmış bulunuyor, aynı yaratıcı inkılap sistemine sahip kalarak.” ifadeleriyle açıklamış; yeni kurulacak olan üniversitede açılması gündeme gelen İnkılap Enstitüsü’nün de haberini sevinçle karşıladığını belirtmiştir (1933:1).

Maarif Vekili Reşit Galip Bey’in, yeni üniversitenin kadrosunun belirlenerek Darülfünun’un kapatılması hususunu içeren bir mektubun yetkililere göndereceğine dair verdiği beyanat, gazetenin 30 Temmuz 1933 tarihli sayısında yayınlanmış, yine aynı sayıda kapatılma sürecine giren Darülfünun’a dair Kazım Nami Bey’in “Yeni Türk Üniversitesinin Eşiğinde” adlı başyazısı yer almıştır. Kazım Nami Bey, yazısında, “Her ne ise, Darülfünun da, birçok benzerleri gibi Osmanlıca tarihine karıştı, gitti. Yarın, Darülfünun yerine büsbütün yeni bir müessese kuruluyor. Araplar ölüleri hayrile anmalı derler; biz, ‘yıkıldı gitti cihandan dayansın ehli kubur’ diyemez miyiz?” ifadelerine yer vermiş, yazısının devamında iyi niyetlerle kurulan bu yüksek kurumun ilerlemek yerine yerinde saydığını hatta gerilediğini, yeni temellerle inşa edilen Türkiye Cumhuriyeti’nde bu denli ülküsüz bir kurumun ayakta kalamayacağının açıkça ortada olduğunu belirtmiştir. Kazım Nami Bey, Darülfünun’da yetişen liyakatli hocaların ise, kendi çabaları ile başarıya ulaştıklarını ve kuruma hiçbir şey borçlu olmadıklarının altını çizmiş, yazısının devamında yeni üniversitenin “hakiki bilgici ve inkılâpçı nesiller” yetiştiren bir kurum olacağını ifade etmiştir (1933:1).

Gazetenin 31 Temmuz 1933 tarihli sayısında “Darülfünun Bugün Lağvediliyor” ifadesi manşet olarak girilmiş, üniversite kadrosunun ilan edileceği

haberi “Aylardanberi beklenen gün! Üniversitenin Kadrosu Bugün Belli Olacak” başlığıyla yayınlanmıştır (1933:1). Kapatılan Darülfünun’un 151 hocasından 59’unun yeni üniversite kadrosuna girdiği de 1 Ağustos 1933 tarihli haberde yer almıştır (Yeni Üniversitenin Kadrosu, 1933:1-5).

Cumhuriyet Gazetesi’nde 1930 yılından başlayarak Darülfünun’un ıslahının gerçekleştirildiği 31 Temmuz 1933 tarihine kadar, yazar ve aydınların meseleyle ilgili görüşlerini kaleme aldıkları çeşitli yazı ve makalelerden anlaşılmakta olduğu üzere, kamuoyunun dikkatinin çekildiği en önemli nokta kurumun ıslahının Türk eğitim ve kültür hayatıyla birlikte Cumhuriyet idaresi için ne denli önemli bir anlam taşıdığı üzerinedir. Gazetenin yazar ve aydınları tarafından milli bir mesele olarak görülen Darülfünun meselesi, bilimsel faaliyetler ve verilen eğitimin kalitesi başta olmak üzere, inkılap hareketlerine vermekte çekinceler yaşadığı destek nedeniyle uzun yıllar eleştirilmiş, aydınlar ülkenin en önemli eğitim kurumu olan Darülfünun’un, millileşme çalışmalarının son hızla yürütüldüğü günlerde harekete geçmeyerek pasif bir tutum sergilemesini uzun yıllar dile getirerek, kurumun ıslahının ne denli önemli olduğunu ve Türk inkılabı için taşıdığı anlamı izaha çalışmışlardır. Gazete kadrosunun, Darülfünun meselesiyle ilgili bu ortak tavrı, yıllar içinde de değişmemiş, kurumun ıslahının gerekliliği yazarlar tarafından her fırsatta vurgulanmıştır. Kamuoyunu konuyla ilgili yıllardır harekete geçirmeye çalışan Cumhuriyet Gazetesi, Darülfünun’un kapatılarak İstanbul Üniversite’nin kurulması haberini gazetenin manşetlerine taşımış, sonraki yıllarda da ıslahın taşıdığı anlam üzerine kaleme alınan yazılar yayınlanmaya devam etmiştir.

2.2.2. İstanbul Üniversitesi’nin Kuruluşuna Dair Cumhuriyet Gazetesi’nde Yer Alan Görüşler

Darülfünun’un 31 Temmuz 1933’te kapatılmasının ardından İstanbul Üniversitesi’nin 1 Ağustos 1933’te kurulduğu gün, gazetenin manşetinde “İrfan hayatımızda bir inkılap: Üniversite açıldı” ifadelerine yer verilmiş; Maarif Vekili Reşit Galip Bey’in Darülfünun’un tarihi ve ıslahının gerekliliği üzerine verdiği beyanat nakledilmiştir. Darülfünun’un kendini ıslahı için her türlü maddi ve manevi imkânın sağlandığını, ancak kurumun 1923-1932 yılları arasında, Türk aydın ve politikacılarının beklediği gibi bir gelişim göstermeyip Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen diğer inkılâp hareketlerine de destek olmadığının altını çizen Galip

Bey, Darülfünun'un hükümetçe kapatılmasından önce kendi içine kapandığını ifade etmiş; beyanının devamında ıslahın taşıdığı önemi şu sözlerle izah etmiştir:

Türkiye gibi radikal bir inkılap memleketinde vatanın müstakbel zimamdarlarının terbiyesi hayattan bu kadar uzak kalan, inkılabın seyrinden bu kadar geride duran bir müesseseye artık daha uzun müddet tevdi edilemezdi. Esasen on yıldanberi İstanbul Darülfünunu kendisini ıslah için kendisine verilmiş olan ve her yıl tekrarlanan bol ve geniş fırsatlardan istifade etmedi. Geçen zaman ile geçirilen tecrübe kafi idi (Yeni Üniversitenin Kadrosu, 1933:1-5).

Reşit Galip Bey, kurumun kapatılması kararının nasıl verildiğini açıklarken de Albert Malche'in kaleme aldığı raporu inceleyen Maarif Vekâleti'nin tespit ettiği en önemli sorunları ve sebepleri belirtmiş ve kurumun kapatılma kararına dair ilanı kamuoyuna şöyle duyurmuştur:

Memlekete yapacağını yapmış, verebileceğini vermiş, hayatını tamamlamış olan İstanbul Darülfünunu, (bahsi geçen) sebeplerden dolayıdır ki Büyük Millet Meclisinin 2252 numaralı kanununun birinci maddesi hükmünce artık Türkiye hayatından çekilmiş ve bugünden itibaren tarihe karışan müesseseler zümresine iltihak etmiştir. Mülga Darülfünuna ait sözlerimi bitirmeden evvel bu müessesenin şimdiye kadar elinden gelebilen derecede hizmet etmiş olduğunu söylemek ve orada ellerinden gelebildiği kadar çalışmış olanları hürmetle anmak vazifemi de yapmalıyım... Yalnız ders okutan, ilmi, fenni araştırmalara ve çalışmalara hiç denecek derecede mevki veren bir Darülfünun ile hiçbir zaman Türklerin öz malı bir ilim yaratılamaz ve Türk milleti yabancılara ait ilmi telakkilerin haraçgüzarı olmaktan kurtarılamaz (Yeni Üniversitenin Kadrosu, 1933:5-6).

Reşit Galip Bey'in, ilan edilen bu karara dair son sözleri, "Mustafa Kemal Türkiyesi Gazi Şefinin elinden kıymetli bir armağan daha alıyor; İstanbul Darülfünunu kapanmış, İstanbul Üniversitesi açılmıştır. Yaşasın Üniversite." olmuştur (Yeni Üniversitenin Kadrosu, 1933:6).

Maarif Vekili Reşit Galip Bey'in İstanbul Üniversitesi'nin kuruluşunu ilan ettiği beyanın ardından, Yunus Nadi Bey, 2 Ağustos 1933'te kaleme aldığı "Yeni Bir Meşale İstanbul Üniversitesi" başlıklı yazısında, öncelikle Reşit Galip Bey'i tebrik etmiş, "Yapılan iş ancak bu kadar derin ve etraflı bir anlayışla kavranmış ve omuzlanmış olabilirdi. Hakikatte Türkiye orta çağ asırlarından yeni devre ancak bu yeni tesisle geçmekte bulunuyor denilebilir." sözlerini sarf ettikten sonra üniversitenin ıslahı konusundaki bu kararlı duruşu, Cumhuriyet'in istikrarı için çok önemli bir hareket olarak değerlendirmiştir. İstanbul Üniversitesi'nin kuruluşundaki anlamı, "Yaşasın Üniversite ve yaşasın Cumhuriyet" sözleriyle ifade eden Yunus Nadi Bey, yazısının devamında Osmanlı fikir dünyasının uzun yıllar yerinde sayan medreselerinin geri kalmışlığına ve bu haliyle toplumun da içinde bulunduğu acıklı duruma değinerek kurumun yıllar boyunca kendi içine kapanıp nasıl bilim

üretemediğinin ve “bir ölü gibi” olduğunun altını çizmiş, zamanla kendi sonunu hazırladığını belirtmiştir. Kurulan yeni üniversiteye dair dileklerine de yer veren Nadi Bey, “Üniversite araştırmacı ve bulucu hayatile genç ve inkılapçı Türkiyenin istikbaline meşale tutacak yepyeni bir müessese olarak kuruluyor... Onu dündenberi artık başlamış olan yepyeni hayatında en büyük ümitlerle ve bütün dikkatimizle takip edeceğiz.” diyerek yazısını noktalamıştır (1933:1).

Halil Nimetullah (Öztürk) Bey, 21 Ağustos 1933 tarihli yazısını İstanbul Üniversitesi’nin kuruluşuna ayırarak, ülkenin kurumdan çağdaş medeniyetler seviyesinde bir “pozitif ilim” beklentisinde olduğunu ifade etmiş; üniversitenin kurulması hadisesini, “inkılap güneşinin” yurdun her yanına yayılmasını bekleyen Türkün candan sevindiği bir olay olarak yorumlamıştır. Diğer yazar ve aydınlar gibi Halil Nimetullah Bey de, İstanbul Üniversitesi’nin kuruluşuna kadar geçen sürede uzun yıllar eğitim kurumu olan medreselerin zaman içinde geçirdiği dönüşümlere değinerek, bu kurumların yalnızca teolojik kurallardan oluşan ve dini düşünce yapısıyla şekillenmiş eğitimini “iskolastik (skolastik)” bir bataklık olarak değerlendirmiş; medreselerde verilen eğitimde milli bilincin karşısına bir “Arap ahlakı” çıkarıldığını belirtmiştir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte toplumsal hayatın temeline öz benliğin yani Türklüğün konulmasıyla gerçekleştirilen inkılâpların, dil, ahlak ve diğer kuruluşların pozitif ve gerçekçi bir çizgi kazandığına dikkat çeken Halil Nimetullah Bey, üniversitenin kurulmasıyla en yüksek ilmi araştırmalarda yabancı etkilerden uzaklaşılarak öze dönüşün gerçekleştirildiğinin, artık Türkiye’de bilimin teolojik ve metafizik etkilerin baskısı altında kalmadan çağdaş bir form kazanarak tüm yurda yayılacağına altını çizmiş, “Türk yurdu İstanbul Üniversitesi’nden muasır medeniyetin nur ve ziya kaynağı olan pozitif bilim bekliyor.” sözleriyle yazısını noktalamıştır (İstanbul Üniversitesi, 1933:3).

Alaettin Cemil (Topçubaşı) Bey, 23 Ağustos 1933 tarihli “İnkılap Enstitüsü ve Gençlik” adlı makalesinde, İstanbul Üniversitesi’nin kurulmasının ardından kuruma bağlı bir İnkılap Enstitüsü açılması kararını ele alarak, bunu ıslahat çalışmalarında gerçekleştirilen en önemli adımlardan biri olarak değerlendirmiş, hükümetin bu konuya verdiği öneme dikkat çekmiştir. Yazısının devamında, milli mücadelede yalnızca işgal güçlerini yurttan göndermekle yetinilemeyeceğini, bilakis Osmanlı Devleti’nin son yıllarından kalan “hasta adam” yakıştırmasının, toplum hayatının her alanında gerçekleştirilen inkılâplarla üstesinden gelinerek milli

müdafaa'nın sağlanabileceğini ifade eden Alaettin Cemil Bey, İnkılap Enstitüsü'nde yetişen gençlerin, yurdun çeşitli yerlerinde görev alarak “inkılap hocalığı” yapacağını ve inkılapların Türk toplumu tarafından idrak edilmesinde en etkili görevi göreceklerini belirtmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi Programı'nın enstitüde bir ders olarak okutulmasını tavsiyesinin yanı sıra, programın enstitü için bir “bel kemiği” olacağına da dikkat çekmiştir (1933:1-2).

İstanbul Üniversitesi'nin 18 Kasım 1933'te Maarif Vekili Hikmet Bey tarafından açılarak eğitime başlayacağı gün, Alaettin Cemil Bey “İstanbul Üniversitesi” başlıklı yazısını kaleme almış, Üniversite'nin yeni Türkiye'nin ihtiyaçlarını karşılayarak, çağdaş ve bilimsel bir eğitim vereceğini ve vatanperver nesilleri yetiştirecek bir müessese olacağını, yalnızca Türkiye'nin değil, birçok ülkenin savaştan sonra üniversitelerinin ıslah işine çok önem verdiklerini, Cumhuriyet idaresinin de bu ilim yuvası için çalışmalara başlamakta gecikemeyeceğini ifade etmiştir. Üniversitenin batı bilim ve metotlarına verdiği önem nedeniyle Türk gençlerinin düşüncede ve bilimde geniş araştırma olanaklarına sahip özgür bir ortamda eğitim göreceğini vurgulayan Alaettin Cemil Bey, Avrupa'dan getirilen yabancı hocaların Türk gençlerinin yabancı dil öğrenmesine olan faydasına dikkat çekerek; kurumun dünyaca bir üne kavuşması, başta Gazi Mustafa Kemal Paşa olmak üzere hükümetin, üniversitenin ıslahında harcadıkları mesaiye layık olunması için Türk gençlerinin çok çalışması gerektiğini belirtmiştir (1933:1).

Yunus Nadi Bey, 3 Ocak 1934 tarihli makalesinde Darülfünun ve çağdaşı olan medreselerin çağın gelişmelerini eğer takip etselerdi, Türkiye'de de Avrupa'nın yüksek eğitim kurumlarıyla yarışabilecek düzeyde ilim yuvaları olacağını fakat medreselerin, ilimle ilgilenmeyi bırakıp yalnızca din üzerine eğitim vermeleriyle bu güçlerini kaybettiklerinin, tarihsel süreç içinde de ilimden iyice koparak, Cumhuriyet döneminin eğitim ve kültür inkılâplarına karşı bir engel teşkil edecek vaziyete geldiğinin altını çizmiştir. Darülfünun'un bu şartların ardından kapatılmasının ve yeni üniversitenin kurulması devlet bütçesi için oldukça büyük bir kaynağın harcanmasına neden olduğunu belirten Yunus Nadi Bey, “memlekette ilim yeniden var edilmek isteniyorsa daha nice bütçeler ayrılmalıdır” diyerek nihayetinde kurum için devlet bütçesi haricinde üniversitenin kendine ait kaynakları da olması gerektiğine dikkat çekmiştir. Nadi Bey “Bir kere girdiğimiz çok ciddi yolu böylelikle

alabildiğine takviye etmiş bulunmalıyız” diyerek üniversite için sermayenin gerekliliğini vurgulamıştır (Üniversiteyi Nasıl Takviye edebiliriz, 1934:1). Yunus Nadi Bey’in Üniversite ile ilgili bütçe önerisine Albert Malche, 7 Ocak 1934’te gazeteye verdiği bir röportajında destek vermiştir (1934:1-3).

Yunus Nadi Bey, 6 Mart 1934 tarihli yazısında Darülfünun ıslahının ardından İstanbul Üniversitesi’nin kurulmasıyla, kurumda görevlerine başlayan yabancı profesörlerin çalışmalarının kıymetine değinerek onların Türk gençlerini çeşitli bilim dallarında yetiştirmeleriyle ne denli önemli bir iş yaptıklarını belirtmiştir. Yunus Nadi Bey, İstanbul Üniversitesi’nde eğitime başlayan profesörlerin, bu çalışmalarıyla üniversiteyi Balkanların en önemli eğitim kurumlarından biri olarak yükselteceklerini ve üniversiteyi parlak bir geleceğe taşıyacaklarını vurgulamıştır. Yunus Nadi Bey yeni üniversitenin kurulmasıyla birlikte bilimde ve eğitimde kat etmesi gereken yola dikkat çektiği yazısında, bu durumu Avrupa’daki üniversitelerin gelişimiyle değerlendirerek, yeni kurulan üniversite’nin eğitim seviyesini gerçekçi bir yaklaşımla ifade etmiş, Avrupa’daki eğitim kurumlarının medeniyet unsurlarında yakaladığı ileri seviyenin Türk gençlerinin azmiyle yakalanabileceğini ve bunun ancak süratli bir çalışma yoluyla gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir. Türk eğitim kurumlarına yabancı profesörlerin getirilmesi geleneğinin tarihçesine de ışık tutan Yunus Nadi Bey, Osmanlı Devleti’nden itibaren Avrupalı hocaların eğitim kurumlarındaki sorunları yerinde tespit etmek, hatta Osmanlı Devleti’nin askeri ve sivil eğitim kurumlarında öğretmenlik yapmak üzere getirilen bu yabancı uzmanlardan yeteri kadar istifade edilip edilmediği konusunu da sorgulamaya açmıştır (Üniversitemizin Mahiyeti ve Ehemmiyeti, 1934:1).

Hasan Cemil Bey 31 Aralık 1934’te kaleme aldığı “Türkiyenin Yeni Bir Kültür Ülkücülüğü” başlıklı yazısında üniversitenin Türkiye Cumhuriyeti için taşıdığı anlamı izaha çalışmıştır. Kurumu, yalnızca bir eğitim yuvası olarak görmeyen Cemil Bey, kurulan yeni okulun milli meselelere duyarsız kalmayarak canlanacağına dikkat çekmiştir. Yeni üniversiteden beklenen faaliyetlerin, yalnızca bir eğitim ve öğretim kurumu kimliği taşımayarak, araştırma ve bilimsel çalışmaların merkezi olmak, özellikle de tarih ve dille ilgili çalışmalara yön verecek araştırmaların yapılacağı canlı bir akademi vücuda getirmesi gerektiğini belirten Hasan Cemil Bey, üniversitenin milli kültür konusunda gerçekleştireceği bu çalışmaların, Türkiye Cumhuriyeti ve yetişen Türk nesli için taşıdığı önemi de

vurgulayarak, kültürün inşasında gerçekleştirilecek her akademik faaliyetin övgüyle anılacağını ifade etmiştir. Hasan Cemil Bey, yeni üniversiteyi Türk kültürçülüğünün büyük hamlelerinden biri sayarak, hükümetin kısa zamanda gerçekleştirdiği kültür kurumlarının, “Halk Fırkasının, Halkevlerinin, türlü ar ve bilgi kurumlarının, günlük, yedilik, ve aylık basınların, bütün yurdu kucaklıyan birer yeni kültür yuvası olduğunu söyliyelim” (1934:1) sözlerine vurgu yaparak yazısına son vermiştir.

Darülfünun’un kapatılması meselesinde görülmekte olduğu üzere, İstanbul Üniversitesi’nin kuruluşuyla ilgili tartışmaların da odağında olan Cumhuriyet Gazetesi, üniversitenin açılmasıyla birlikte milli kültür faaliyetlerini yakından takip etmiş, yıllar boyunca Darülfünun’un ıslahı için kamuoyu oluşturan yazarlar 1933’ten sonra İstanbul Üniversitesi’nin Türk inkılap, eğitim ve kültür hayatında taşıdığı öneme dair yazılar kaleme almıştır. Gazi Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Üniversite’nin kurulması sürecinde Maarif Vekili Reşit Galip Bey’in büyük emekle sarf ettiği mesaiyi de takdir eden yazarlar, kuruluş sürecinin ardından ülkede bilimsel üretimin gerçekleştirileceğine dair temennilerini de dile getirerek, Cumhuriyet’in 10.yılında ıslahına başlanan kurumdan Türk eğitimi ve bilimi adına umutla söz etmişlerdir. Yükseköğretim konusunda bu büyük adımı atan hükümetin yanında, yıllarca kamuoyunun dikkatlerini konunun önemine çeken yazarların da elde ettiği başarı, gazete sütunlarına yansımaktadır.

2.3. Cumhuriyet Gazetesi’ne Yansıyan Yönüyle Milli Tarihe Dair Düşünceler

Tanzimat yıllarına kadar Osmanlı Devleti’nde gelişen tarih anlayışının dini yönünü vurgulayan Enver Ziya Karal (1980:95), Tanzimat’ın ilanı ve Türk aydınlarının geçirdiği fıkırsel dönüşümlerin ardından, medreselerde Osmanlı tarihinin de okutulmaya başlandığını belirterek tarihsel süreç içinde gelişen milliyetçilik cereyanıyla birlikte Türk aydınlarının bir kısmının tarihçilikte milli anlayışa yöneldiğini, Osmanlı ve İslam tarihinin yanında, Türk tarihinin esas kaynaklarına dönüşün de başladığını belirtmiştir. Türkiye’nin bir ulus devlet olarak yeniden kurulmasının ardından Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde girilen öze dönüş faaliyetleriyle birlikte, milli tarihe dair çalışmalar da hızla başlamış, kütüphaneler derlenerek Türk tarihiyle ilgili çalışmaları olanlar araştırılmaya başlanmıştır (Karal, 1980:99). Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün bu husustaki önderliğine, Enver Ziya Bey gibi Afet Hanım (1984:280) da dikkat

çekerek, “O, aynı zamanda mensup olduğu milletin tarihini yazdırmak için, yeni metotlarla çalışacak tarihçileri bir kurum içinde, planlı bir çalışma programı etrafında toplamıştır” sözleriyle ifade etmiştir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün, Türk tarihine verdiği önem ve diğer uygarlıklar içinde Türk tarihinin yerine dair görüşlerine de dikkat çeken Afet İnan (1980:280), “Atatürk çok sevdiği ve bağrından çıktığı Türk milletinin tarihine böylece en büyük önemi verdi... Atatürk milletini halinde ve mazisinde hakiki çehresi ile tanımak ve tanıtmak istemiştir. Hiçbir zaman diğer kavim ve milletleri küçümsemek durumuna girmemiştir” ifadeleriyle, Mustafa Kemal Atatürk’ün tarih ve milli tarih hakkındaki temel felsefesini dile getirmiştir. Bu anlamda, bilimsel bir şekilde yürütölmek üzere çalışmalara girişilen milli tarih için, Türk Ocakları bünyesinde Tarih Encümeni çalışmalara başlamış, encümen 1931 yılında Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti olarak çalışmalarını sürdürmüştür. Bu yıllarda Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde başlayan tarih çalışmalarıyla, “Türk Tarihinin Ana Hatları” adlı eser yazılmış, bu eser Türk Tarih Tezi’ni kanıtlarıyla ortaya koymuştur (Şakiroğlu, 1988:840).

Bu yıllarda milli tarih ve dil çalışmalarında tarihi kökenleri meydana çıkarma ve bir milleti ayakta tutan bu iki önemli unsura milli bir yön çizme faaliyetlerinin kazandığı hızlı ivmeyle birlikte, Cumhuriyet Gazetesi’nde de medeniyetin ve Türk tarihinin kökenlerine dair makalelere yer verilmiş; aydın ve yazarlar, yurttan milli bilincin yerleşmesi amacıyla tarih yazıcılığının önemini vurguladıkları yazılar kaleme almışlardır. Buna örnek olarak medeniyetin kökenlerini neden belirlemek gerektiği ve bunun cemiyet hayatına etkisinde tarihin önemini ortaya koyan Yunus Nadi Bey, gazetenin 26 Ocak 1930 tarihli sayısında kaleme aldığı başyazıda, medeniyetin dayanak noktalarını neden belirlemek gerektiğini, bir toplumun yaşayış ve düşünüş şeklini ve toplumun anlayış tarzını kurallarla belirlemenin o “cemiyet” için neden önemli olduğunu ortaya koyarak, cemiyet hayatına hâkim olacak medeniyet anlayışına tabii olmanın gerekliliği üzerinde durmuş, toplumun anlayışta, düşünüşte, düzen ve yaşayışta bir köke bağlı olmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Türk İstiklal Mücadelesi ve zaferinin ardından toplum hayatının her alanında inkılâplar gören Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin de, asri olmaktadır kararlılığıyla bir medeni kökene bağlı olduğunu ifade eden Yunus Nadi Bey, Türk cemiyetinin kısa sürede gerçekleştirdiği inkılâplarla Asyalı bir anlayışa değil Avrupalı bir anlayışa sahip bulunduğunu, medeni menşenin de Avrupa olduğunu altını çizmiştir. Yunus

Nadi Bey, yazısının devamında Türklerin neden Avrupai menşede bulunmakta neden zorunlu olduğunu, “Fikirlerimizi ve ruhlarımızı tanzim edecek kanunlarda o (Avrupai) asılda yürüyeceğiz. Başka türlü (toplumsal) sistemimizde samimiyet, kurtuluş ve isabet bulunamaz da onun için.” (Medeniyetin Menşeleri, 1930:1) sözleriyle açıklamıştır.

13 Mayıs 1931 tarihli makalesinde Hasan Cemil Bey, Mustafa Kemal Atatürk’ün tarih anlayışını ve bu anlayışın Türk milleti için anlam ve önemini, milli tarihine kavuşacak nesillerin geçmişlerini öğrenerek yaşamalarının değerini ortaya koymuştur. Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün açtığı bu yolda ilerleyen Türk çocuklarının omuzlarında taşıdıkları milli tarih şuurunu, Türklük idealini yaratmadaki en önemli merhale olarak gören yazar, yazısının devamında gerçekleştirilen tarih çalışmalarının ve tarih eğitiminin milli hareketi besleyip kuvvetlendirdiğini, Tarih eğitiminin milli kökenlere inmekte ve dünyayı anlamakta açtığı ufuklara ve derin bilgiye de değinmek suretiyle, tarih çalışmalarının kökenlerine inildikçe Türklük bilincini yeniden uyandıracağını, Türk çocuklarının büyük Türk kahramanlarını tanıyacağını ve böylelikle bir toplumun millet olduğu bilincine varacağını coşkuyla ifade etmiştir. Hasan Cemil Bey, milli tarih çalışmalarının Türk toplumunu ulus zihniyetiyle yeniden inşa etme üzerindeki büyük etkisini şu satırlarıyla desteklemektedir:

En büyük Türk vatandaşı en küçük Türk vatandaşına, milli tarihimizde ve bütün beşeriyet tarihinde en büyük işleri gören kahramanları, Teomanları, Meteleri, Atıllaları hatırlatmakla, bize, millet için çalışan, milleti bulan, ve zamanlarına şekil veren bu büyük timsallerin bizim manevi enerjilerimiz olduğunu anlatmış oluyor. Ve anlatmış oluyor ki ırki mahiyetimizin menşeyini ve ilk şartlarını biz onlarda buluruz, ve milli ruhun bir vakitler ne kadar büyük ve zengin olduğunu onların tarihinden öğreniriz. Milli hayatın menşeyine karşı duyulan bu tebcil, ve milli varlığın köklerine karşı hissedilen bu sadakattir ki bir milleti büyük yapar, bilakis bir milletin kendi mahiyetinden düşmesi bütün tarihi felaketlerin sebebidir. Bunun içindir ki yeni Türk dünyasının büyük mimarı, en yüksek bir kudret ve en ilahi bir san’atla, eski dalaletlerin harabeleri üstüne istikbal binasını kurarken, bu yeni yaratmayı eski kökten talep ediyor. Çünkü kökü kopmuş bir millet, hayat fırtınasında kendi ruhunu bulamaz. <Maziye şekil veren aynı kuvvettir ki istikbali de yaratır.> Türk gençliği, aynı zamanda, ilk defa büyük rehberin açtığı bu tarihi kültür yolunda, siyasi terbiyeyi de alacak, ve böylece, Türk milletine, muhtaç olduğu siyasi rehberler de yetişecektir. Garbin büyük parlamento devletlerinde hala daimi tarihin en mühim işi budur: Tarihi terbiye vasıtasile milletin siyasileştirilmesi. Şüphesizdir ki tarih yüksek devlet san’atını gösteren siyasi bir hikmet ve marifet hazinesidir. Büyük siyasi müverrihler daima şu noktayı tasrih etmişlerdir ki devlet fikrinin kıymet ve manasını anlıyabilmek için, esaslı bir tarih terbiyesi ilk şarttır. Devletin ihtiyaçlarını anlayan, ve her şeyden önce zamanını, kuvvetini ve bilgisini, garazsız ve menfaatsiz, siyasi hizmete vakfetmek iradesine sahip bulunan böyle bir tabakadır ki milletin murakabe vazifesini ve devlet işlerine iştirakini temin eder (Gazi M. Kemal ve Türk Tarihi, 1931:1-4).

Milli tarih çalışmalarını ilginç bir noktada değerlendiren Hasan Cemil Bey, bir başka makalesinde Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın tarih görüşünü, Alman filozof Nietzsche'nin tarihe dair görüşleriyle ilişkilendirerek, 13 Eylül 1931 tarihli yazısında bu hususa şu sözlerle yer vermiştir:

Çoğumuz biliyoruz ki Büyük Türk inkılapçısı Gazi Mustafa Kemal Türk mektepleri için yeni bir tarih yazdırıyor ve bunun ruhunu ve esas fikirlerini kendisi veriyor. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti kitabın metnini, harita dairesi krokileri ve haritaları hazırladı. Maarif Vekaleti kitabı ders programlarına kabul etti. Devlet matbaası hummalı bir faaliyetle, formlar, haritalar ve resimler üzerinde geceli gündüzlü çalışıyor, önümüzdeki tedris devresinde orta mekteplerle liselerde bu kitap okunacak. Cemiyet aynı zamanda Türk tarihinin ana hatlarını gösteren daha geniş bir eser vücade getirmek ve bunun için büyük kültür lisanlarından malzeme toplamakla meşguldür. Bütün bu ilmi faaliyetler kuvvetini hep Gazi'den alıyor. Cemiyet bir vasıttan ibarettir, eser onundur; çünkü bütün ruh, bütün ilham onundur: Onun büyük tarihi hadiseleri derin bir nüfuz ile kavrayan, tarihi vukuun büyük deruni irtibatlarını bulan, maziye halin ve istikbalin ihtiyaçlarına göre mana veren büyük kuvvetidir. Yeni tarih, Türk milletinde mühim bir tarih inkılabının başlangıcı olacak, ve Türk nesilleri istikbal mes'uliyetlerine bu inkılapla hazırlanacaktır. Genç Türk inkılabına her cephede fetihlerini tamamlatan Büyük Reis, tarih işini kültür planlarının ön safına geçirdi... Milli bir tarihimiz olmadığı için, şimdiye kadar, tarihsiz bir millet gibi yaşadık, ve hakiki tarihimizden tegafül ettik. Bu cidden feci bir şeydir, ve daha ziyade eski gafil asırların kabahatidir. Milli şuurunu istirdat eden büyük Türk milleti buna tahammül edemezdi. Türk'ün asli tarihi bir büyüklüktür. Bu bütün millette şuur haline gelmelidir. İnsan için olduğu gibi, millet için de, kendini bilmek, hüviyetinin ve tarihinin şuuru içinde yaşamak, hayat ve bekanın ilk şartıdır. İşte Gazi'nin maksadı millette bu şuur uyandırmaktır. Niçe"ye göre "hayat menşei bilmeye muhtaçtır, ve, halini, istika bilini şuurla mazisine bağlamak mecburiyetindedir... eski tarih hayata böyle hizmet eder... Nihayet hayat tenkidi tarihe muhtaçtır. Genç Türk milleti böyle bir devri yaşıyor ve Gazi'si onu bu yola götürüyor (Tarih İnkılabı, 1931:1-4).

Yukarıda görüldüğü üzere Hasan Cemil Bey, Mustafa Kemal Atatürk'ün milli tarih anlayışı ve bu konuda yapılan çalışmalardaki öncülüğüne dikkat çekmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi yazarlarının ilgili yıllarda milli tarih çalışmalarına olan desteği, gazetenin sütunlarında açıkça görülmekte olduğu üzere, yazarlar özellikle medeniyetin köklerini araştırma ve bir milletin tarihini yazmanın, o milletin çağdaşlaşmasına olan etkisi üzerinde durmuş, toplum hayatının her alanında başlayan millileşme hareketinin tarih alanında da hızla yürütülmesine olan desteklerini açıkça ifade etmişlerdir. Bu anlamda yazarlar, millileşme çalışmalarının Türk toplumundaki büyük öncüsü Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü ve O'nun tarihe dair görüşlerini açıklamak suretiyle kamuoyunu bilgilendirme işini ciddiyle yerine getirmişlerdir.

2.3.1. Milli Tarih Yazıcılığıyla İlgili Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşler

Türk tarihi çalışmalarının başlaması ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin kuruluşuna kadar geçen süreçte, gazetede Türk tarihinin yazılmasını teşvik etmek üzere Darülfünun'da bir çalışmanın gerçekleştirilmediği dikkatleri çekmektedir. Türk inkılâplarını desteklemeyerek inkılâplar konusunda halkın aydınlatılmasında pasif bir duruş sergileyen Darülfünun'un, 1930'larda Türk tarihinin yazılmasıyla ilgili bir müsabaka açtığı, ancak Türkiye Cumhuriyeti tarihi veya diğer tarihi alanlarda müsabakaya gönderilen eserlerin yeterli olmadığı, yeni eserlerin gelebilmesi için yarışma süresinin uzatıldığı haber olarak gazeteye yansıdığı görülmektedir. Darülfünun'un tarih alanında eser yazımıyla ilgili açtığı yarışma, Cumhuriyet Gazetesi'nin 6 Temmuz 1930 tarihli sayısında şu satırlarla yer almıştır:

Darülfünun'un yazılmasını müsabakaya koyduğu Türkiye Cumhuriyeti tarihi henüz yazılmadı. Galiba bu mevzu üzerinde daha etraflı çalışılabilmesi için müsveddelerin Darülfünuna tevdi müddeti 1930 teşrinievveline kadar uzatılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti tarihi için tabii yalnız bir eser yazılacak değildir. Bu mevzu bilahare pek çok eserlerin bitip tükenmez bir menbâ ve bir hazinesi olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti tarihi için Darülfünunda açılacak kürsünün de pek büyük ehemmiyeti haiz olacağını şimdiden takdir ediyoruz. Ancak o gayenin çok geniş sahasına ilerlemek için ilk yazılacak eserlerin mazhar oldukları itina nisbetinde müstesna bir kıymeti haiz olacaklarını da keza şimdiden anlıyoruz. Onun içindir ki bu yolda çalışacakların himmetleri pek meşkur olacağını da kaydederek kendilerini bütün samimiyetimizle teşvika lüzum görürüz. Bazen bir tarihi yazmak yapmak kadar mühim olur. Bilhassa inkılap tarihlerini muvaffakiyetle teşrih ve tesbit edebilmiş olan eserler böyledir... Türkiye Cumhuriyeti tarihi daha dünkü vekayii ifadesini ihtiva edecek. Onu kısmen kendimiz biliyoruz. Elde ise işte epeyce müracaat olunacak menbalar da var. Acaba bu suretle Cumhuriyet tarihinin yazılması pek kolay bir iş olur mu? Biz bu suale şöyle cevap verebiliriz: - Eldeki müracaat menbaları itibarile Türkiye Cumhuriyeti tarihinin yazılması binnisbe kolaylaşmış olur. Yoksa iş haddi zatında kolay değildir, bilakis (Türkün Tarihi Müverrihi Bekliyor, 1930:1-3).

Cumhuriyet Gazetesi'nde bu yıllarda milli tarihin yazılması ve eserlerle ilgili bazı hususlara dikkat çekildiği görülmektedir. Bunlar, Türk tarihinin kökeninin çeşitli coğrafyalarda, özellikle Avrupa'da arandığı ve Avrupalı unsurların kökenlerinin Asya'ya dayandığını iddia eden eserlerle ilgilidir. Bu eserlerden biriyle ilgili Yunus Nadi Bey, 22 Temmuz 1930 tarihli başyazısında, "Fransız muharrir ve müverrihi Leon Kahon (Leon Cahun) tarafından altmış sene evvel verilen ve Asya'nın beşeriyetin beşiği olduğunu, garbi Avrupa'daki ilk insanların da oralara hep Asya'dan gelmiş olduğunu isbat eden mühim konferansı, Reisicumhur Gazi Hz.nin emirleriyle tercüme edilmiştir." Yunus Nadi Bey, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın

direktifleriyle Ruşen Eşref (Ünaydın) Bey'in çevirisini yaptığı bu eserin²⁴ neşrinin gazetede yayınının yapılmaya başlanacağını da kendisi ifade etmiştir (Tarih Nasıl Yazılır, 1930:1-4).

Yunus Nadi Bey, aynı tarihli yazısında Türk tarihinin kökenlerine inerek, milli şuurun eski Türkler zamanında arandığını, Türk tarihinde büyük kahramanlara yer vererek, örneğin Atilla'nın Türk tarihindeki yeri ve kahramanlığından, Atilla'nın bir efsane değil, Tuna boylarında hüküm süren bir Türk kahramanı olduğundan bahsederek, O'nun hükmünü Ren boylarından Seddiçin'e kadar yürüten bir kumandan olup iki Roma'yı mağlup ederek cihan imparatorluğunun planını kurmuş olduğundan bahsetmiştir. Yine aynı yazıda Türk tarihinin şanlı kökenlerinin Atilla'nın kahramanlıklarından çok daha eskide aranması gerektiğini, "Altay dağlarından doğan Türk'lüğün hakiki tarihini görmek için baştanbaşa bütün beşeriyet tarihini gözden geçirmeğe ihtiyaç bulunduğu anlaşılıyor. Mesela uzun asırlardan mürekkep bir koca bir devir esnasında Çin tarihini Türk tarihi diye okumak mümkündür. Hindistan'da hakiki medeniyet ve hâkimiyeti tesis ve idame edenlerse Türk'lerdir." sözleriyle ifade eden Yunus Nadi Bey, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen Türk tarihi araştırmalarının, daha da eskiye uzanarak geçmişe dair önemli tarihi vakaları tespit edeceğini de vurgulamıştır (Tarih Nasıl Yazılır, 1930:1-2).

Aka Gündüz Bey ise milli tarihin yazılması konusundaki hassasiyetini bir başka örnekle ortaya koymaktadır. Bu, yakın dönemin hafızalarda yer eden Dumlupınar örneği olup, "Milli ruh ve milli inkılap terbiyesi için en kısa zamanda en esaslı bir teşkilata başlamalı. Hatıralarımız eriyecek, hafızalarımız zayıflıyacak diye öyle korkuyorum ki." sözleriyle Türk milletinin bağımsızlığını simgeleyen bu savaşın, gelecek nesillere aktarımında tarih yazıcılığının ne kadar önem arz ettiğine vurgu yapmaktadır. Yazının devamında milli tarihi yazma konusunda hemen harekete geçilmesi gerektiğini ifade eden Aka Gündüz, aynı makalede Başkumandalık Meydan Muharebesi'ndeki tarihsel sürecin gençlere bir ders olarak verilmesi gerektiğini, muharebenin gerçekleştiği alanın kabartmalı bir haritasının yaptırılarak liselere teminini ve Türk gençlerine harita üzerinden yeni Türkiye

²⁴ "Origine Touranienne de l'idiome qui a précédé en France les langues Aryennes" orijinal adıyla Leon Cahun tarafından kaleme alınan makalenin çevirisi "Fransa'da Arî Dilleri Takaddüm Etmiş Olan Lehçenin Turanî Menşei" başlığıyla Ruşen Eşref Ünaydın tarafından yapılmış olup Afet İnan'ın makaleye dair notlarıyla birlikte, Cumhuriyet Gazetesi'nin 22 Temmuz 1930-25 Temmuz 1930 tarihli sayıları arasında yayınlanmıştır.

tarihinin ve milli mücadelenin öğretiminin yapılması hususunu içeren önerilerde bulunmuştur (Dumlupınar'dan Sonra, 1931:3).

Tarih yazıcılığına dair Cumhuriyet Gazetesi'nde görüşleri yer alan bir diğer isim, Kazım Nami Bey'dir. Konuyla ilgili kaleme aldığı 23 Temmuz 1934 tarihli yazısında Türk kültürünün kendi tarihini yazmada ne kadar geri kaldığını, yazılı ve basılı tarihi vesikaların milli değerleri ifadede yeterli olmadığı, birtakım ailelerin fertlerin haklarını korumak için arşivlerindeki kültürel varlıklarını gizlediği, kütüphanelerin korunamadığı ve bugün Türk tarihi araştırmalardan çekilen güçlüklerden bahsetmiştir. Kazım Nami Bey, halihazırda kabul edilen “basma yazı ve resimleri derleme kanununun” bu süreçten sonraki kültür varlıklarının derlenmesi ve bir koleksiyon oluşturulabilmesi için ne kadar önemli olduğuna dikkat çekerek, bu kanunun yayınlanmasında emeği geçen herkese teşekkür ederek yazısına son vermiştir (Çok Mühim Bir Kanun, 1934:3).

Cumhuriyet Gazetesi yazarları, tarih çalışmalarının başlamasıyla kamuoyunun dikkatini bir diğer önemli mesele olan tarih yazıcılığı ve Türk tarihinin yazımına çekmişlerdir. Meseleyle ilgili uluslararası bilimsel eserlere de sütunlarında yer veren yazarlar, tarih çalışmalarının Avrupa'da nasıl yürütüldüğü hususuna değinmiş, Türk tarihi araştırmalarında toplumun ne kadar geride kaldığını ve milli tarihin yazılması hususunu her fırsatta gündeme getirmişlerdir.

2.3.2. Türk Tarihinin Kökenleri Hakkında Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşler

Türk tarihinin kökenlerine dair gazetede yer alan makaleler arasında kelimelerin kökenlerine göre coğrafi ve tarihi çıkarımlarda bulunulduğu da görülmektedir. Dönemin Türk dili ve tarihi çalışmalarında etkin rol alan önemli isimlerinden biri olan Samih Rıfat Bey, “Tarih Yolunda” adlı makale serisinin 19 Ağustos 1931 tarihli yazısında Artemis kelimesinin kökenini Türkçede arayarak çeşitli yorumlarda bulunduğunu makalesi Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanmıştır. Milli tarihi yazma çalışmalarının yürütüldüğü günlerde Rıfat Bey, makaleleriyle toplumu bu konuda aydınlatırken; “Başımızda tarihi yeniden yapan ve yaratan bir kudret vardır.” diyerek Gazi Mustafa Kemal'in bir ulusu nasıl uyandırdığına da dikkatleri çekmiştir (Siyasi Zaferden Sonra, Tarihi Fetheden İlmin ve Hakikatin Zaferi Başlıyor, 1931:1).

Samih Rifat Bey, makale serisinin 5 Eylül 1931 tarihli bir diğer yazısında da Artemis kelimesi gibi “Turova” kelimesini inceleyerek bu sözcüğün de kökenini Türkçeye dayandırmıştır. Bu hususu, “Garp alimlerinin en basit bir şekilde izah edemedikleri isimler ve kelimelerden bir kısmı açık Türkçedir. An’aneler bunları teşrih ediyor... Turova’nın tarihinde baştan başa birkaç an’anenin hakim olduğunu görüyoruz. Türk natürizminin umumi esaslarını andıran bu itikatlar arasında atların mukaddes addedildiği eski bir Asya dininin izleri de vuzuh ile seçiliyor.” sözleriyle açıklayarak Truvalılara ait at efsanelerinin ve şiirlerinin kökenini Türk gelenekleri ve şamanlıkla ilişkilendirmiştir (Tarih Yolunda, 1931:1-4).

Öte yandan Türk tarihinin kökenlerini Avrupa’ya dayandırma ve kaynağını Batı’da bulma isteğinin yanında, Türklerin dünya medeniyetleri içinde en eski millet olduğunu, ilk medeniyeti kuracak kadar güçlü kökenlerinin bulunduğunu ispata çalışan tarihi makaleler de dikkat çekmektedir. Abdülfeyyaz Tevfik Bey, 30 Kasım 1930’da ilk medeniyeti inşa eden Türk milleti hakkında aşağıda, kaleme aldığı şu bilgilere yer vermiştir:

Edebi ilimler, dünyanın ilk medeniyetinin Türk’ler tarafından kurulduğunu hayli zamandan beri teyide çalışıyordu. Son zamanlarda Türkistan’da yapılan fenni taharriler de bu iddiayı teyit edecek pek kuvvetli vesikalar meydana çıkardı... Zamanımızın en mütekamil siması, Türk’ün en büyük adamı olan Gazi’nin şerefli kudumu, Arza, on binlerce seneden beri bağrında sakladığı bu büyük sırrı meydana çıkardı... Biz böyle şerefli bir ecdat kabilesinin asırlarca süren uykusundan sonra yeni uyanmış safhadayız. Damarlarımızda meknun irsi kudretlerin yeni gayretlere tevafuk ettikçe harikalar vücuda getireceğine iman edelim (Dünyanın en eski medeniyeti Büyük Türk medeniyetinin arzın ilk medeniyeti olduğu tahakkuk ediyor, 1930:4).

Abdülfeyyaz Tevfik Bey bu yazısında Türklerin kökenini en eski medeniyetlere dayandırarak, tarihte ne kadar eski ve köklü olduğunu ispatlamaya çalıştığı gibi, Türk medeniyetinin sonraki yüzyıllardaki durumuna da değinmiş, Eski Türk medeniyetlerinin Çin, Hint, eski Yunan kültürlerini “ahenkli bir surette ittihat ettirerek” refah içinde bir devir geçirdiklerini ifade etmiştir. Tevfik Bey, bir diğer Türk devrini, Avrupa’nın karanlık orta çağı yaşadığı ve Türk medeniyetine “İslam harsının delaletle teessüs ettiği” devir olarak tarif etmiştir (Dünyanın En Eski Medeniyeti Büyük Türk Medeniyetinin Arzın İlk Medeniyeti Olduğu Tahakkuk Ediyor, 1930:4).

Türk tarihinin kökenleriyle ilgili Cumhuriyet Gazetesi’nde yer alan makalelerden biri de Artin Cebeli Bey imzası taşımakta olup, gazetenin 14 Ocak 1933 tarihli sayısında yazar, “İlk nehir ve deniz medeniyetini Türk’ler kurdu!”

başlığı altında, Türk ırkının Akdeniz coğrafyasına ne zaman geldiğine dair bir tartışma sorusu açarak, Osmanlı Devleti döneminde yazılı eserlerin Türk tarihiyle ilgili bu sorulara cevapta yetersiz kaldığını ve bir nevi masallar anlattığını ifade etmiştir. Türk tarihinin prehistorik çağlara kadar uzandığını belirten Artin Bey, Hitit, Sümer gibi uygarlıkların kökenlerini Türklükten aldığını ve ilk nehir medeniyetlerini Türklerin kurduğunun altını çizerek, Türk ırkının doğumunun Osmanlı Beyliği ile başladığı tespitinin hatalı olduğunu vurgulamıştır. Medreselerde okutulan bu hatalı tarihle yetişen nesillerin, Fransız İhtilali’ni Türk tarihinden daha iyi bildiklerine dikkat çekerken, bu anlayışla yetişenlerin Cumhuriyet dönemi tarihi ve “Kemalist hareketin esasları” hakkında hemen hiç fikir sahibi olmadıklarını dile getirerek; Türk’ün tarihinin sanılandan çok daha eskiye dayanan kökleriyle ilk medeniyetleri var ettiğini, öte yandan Türklerin göç gibi olaylarla deniz medeniyetlerinden uzaklaşarak onlara yıllar içinde dil, kültür, karakter olarak yabancılaştığını belirtmiştir. Artin Cebeli Bey, Türk milletinin kökenlerine dair, “Türk ırkı milattan on bin yıl kadar evvel, Senaar’da yerleşti, Anadolu’yu istila etti. Bu ırktır ki medeniyet ışığını Atlantik’ten Büyük Okyanus’a kadar yaydı. Onun içtimai ahvalini kanunlarından görebiliriz. Hatta din müessisleri onun dini itikadının tesiri altında doğdular.” sözleriyle Türklerin tarih sahasındaki köklü geçmişini ortaya koyarak yazısını noktalamıştır (1933:4).

Gazetede ki yazarlar, Türk tarihiyle ilgili çalışmaların gündeme geldiği dönemde, özellikle Türk medeniyetinin kökenleri ve Türklüğün başlangıç noktası hakkındaki yazılarıyla, Tarih Cemiyeti ve dönemin tarihçilerinin milli tarihe dair bilimsel çıkarım ve çalışmalarına yer vererek, kamuoyunu bu konuda aydınlatmışlardır. Bu konu üzerinde yazılan makalelerle, özellikle Türk medeniyetinin kökeni Avrupa ve Akdeniz menşesine dayandırılmış ve kelimelerin etimolojik kökenleriyle adeta bir “arkeolojik kazı” gerçekleştirilerek tarihin yazılmamış dönemlerine ışık tutulmuştur.

2.3.3. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti ve Tarih Kurultayı’na Dair Cumhuriyet Gazetesi’nde Yer Alan Görüşler

Milli tarih çalışmalarının bilimsel bir şekilde yürütülmesi için 28 Nisan 1930’da “Tarih Encümeni” adıyla açılan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, Türk Ocakları’nın kendini feshinin ardından bağımsız bir dernek olarak kuruluşuna dair ilan gazetesinin 12 Mayıs 1931 tarihli haberinde, “Türk tarihi tetkik cemiyeti teşekkül

ederek tescili için beyannamesini hükümete tevdi etti. Cemiyetin murahhası mes'ulü Reşit Galip Bey'dir" sözleriyle yer almıştır (Türk Tarihi Cemiyeti, 1931:3).

Gazetenin 22 Mayıs 1931 tarihli haberinde, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin nasıl kurulduğu, Türk tarihi çalışmalarında yapılması planlanan işler, Cemiyet'in çalışma usulü ve yetkililer açıklanmıştır. Türk Ocakları'nın 1930'daki kurultayında, kuruma bağlı olarak Türk Tarihi Heyeti adıyla çalışmalarını yürütmesi kararı alınan heyetin, Türk Ocakları'nın faaliyetine son vermesi ve Türk tarihi çalışmalarının bilimsel olarak yürütülmesi gerekliliğiyle yeniden yapılanmış, kurumun hami başkanlığını Gazi Mustafa Kemal Paşa kabul etmiştir. Kurulan yeni cemiyetin, Türk tarihi hakkında gerçekleştirmeyi planladığı faaliyetler, gazeteye şu ifadelerle yansımıştır:

Türk tarihinin ana hatları etrafında iyi yıldan beri ileri götürülmekte olan tetkikat devam etmektedir. Tetkiklerin netice ve hülasalarını ihtiva edecek eser dört ay sonra bastırılacaktır. Türk tarihinin binlerce yıllık safhalarına ait vakayin mütealasını kolaylaştırmak için tertip edilmekte olan tarih atlası ile Türk edebiyat tarihine ait resimleri ve vesikaları ihtiva eden bir albüm kitaptan ayrı iki cilt halinde basılacaktır (Tarih Cemiyeti Nasıl Açılıyor, 1931:1-4).

Aynı haberde Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin 12 maddelik nizamnamesine yer verilerek, Cemiyet'in Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın himayesinde bulunduğu, kurumun onursal başkanlığında dönemin Maarif Vekilinin yer aldığı belirtilmiştir. Yine cemiyetin amacı, "Maksat Türk tarihini tetkik ve neticeleri neşretmek, bu yolda ilmi müzakerelerle tarihi menbaları araştırmak, icabeden vesaiki toplamak, taharriyat ve harfiyat yaptırmaktır." sözleriyle ifade edilerek, cemiyetin hangi milletten veya zümreden olursa olsun, herkesin üyeliğine açık olduğu; bilimsel ve mali yönetimin 5 kişilik bir kadrodan oluşmak suretiyle, gerçekleştirilen bilimsel faaliyetlerin 3 ayda bir toplantı yoluyla yüksek koruyucuya arz edileceği ifade edilmiştir. Gazete Cemiyet'in idari kadrosunda yer alan isimleri şöyle açıklamıştır: Başkan Tevfik (Bıyıklıoğlu) Bey, Başkan Vekili Yusuf Akçura Bey, Başkan Vekili Samih Rifat, Genel Sekreter Reşit Galip Bey ve Sayman Hasan Cemil Bey'dir (Tarih Cemiyeti Nasıl Açılıyor, 1931:1-4).

Gazetenin yine aynı tarihteki bir haberinde ise Türk Tarih Cemiyeti'nin hız kesmeden bilimsel çalışmalara başlayarak Avrupa'ya 4 öğrencinin, Türk tarihi alanında incelemeler yapmak üzere gönderileceği ve öğrencilerin 5-6 sene Avrupa'da çalışmalarını gerçekleştirerek, döndüklerinde birer tez kaleme alacakları ifade edilmiştir (Türk Tarihini Tetkik İçin Avrupa'ya Dört Talebe Gönderildi, 1931:4).

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin çalışmalarına başlamasıyla gazetede cemiyetin faaliyetleri ve yaptıkları işlerin önemine dair Yusuf Osman Bey 'in 16 Kasım 1931 tarihinde yayınlanan “Türk'ün Tarihi Yüz Asırlık Medeniyet” başlıklı makalesinde, öncelikle cemiyetin bünyesinde görev alan isimleri “güzide Türk âlimleri” olarak andıktan sonra, Türk ilmi ve medeniyeti için gerçekleştirilen tarih çalışmalarından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Tarih Cemiyeti'nce yazılan Türk tarihine dair eserin “tam bir huşu ile okunmasını milli bir borç” olarak gören Yusuf Osman Bey, bu eserden yalnızca öğrenci ve öğretmenlerin faydalanmasını değil, her okuryazar Türk insanının ezbere bilmesi gerektiğinin altını çizmiş, yazısının devamında eserden duyduğu sevinci şu sözlerle dile getirmiştir:

Bunun sahifelerini çevirdikçe, insan ne büyük bir haz duyuyor!... Bu eserin müellifi olan Türk alimlerine, millet ve memleket namına, en samimi ve hararetle şükran ve minnettarlık hislerimizi beyan etmeliyiz... Türk tarihini böyle mükemmel bir şekilde yazmak gibi uğurlu ve nurlu bir işte Büyük Gazi'mizin tesir ve irşadını görmemek kabil değildir. Bu hakikat, kitabın sonunda büyük bir iftiharla şöylece izah olunuyor: “Türk'ün tarihi azametinin mümtaz timsali Büyük reis, bu notların toplanması ve bir araya getirilmesi için çalışanları bu mesaiye sevkeden irşatları ve rehberlikleriyle şimdi hatırlattığımız hitabelerine şu cümleleri ilave buyurmuş oluyorlar: Ey Türk milleti!... Hafızasında binlerce ve binlerce yılın hatırasını taşıyan tarih, medeniyet safında layık olduğun mevkii sana parmağıle gösteriyor, araya yürü ve yüksel! Bu, senin için hem bir hak, hem de bir vazifedir!” (1931:1).

2 Temmuz 1932'de Tarih Kongresi'nin ilk toplantısını yapması üzerine Yunus Nadi Bey, gazetenin 3 Temmuz 1932 tarihli başyazısını Tarih Kongresi'ne ayırmıştır. Türk eğitim hayatının en büyük olaylarından biri olarak gördüğü Tarih Kongresi'nin, önemine değinen Nadi Bey, tarih çalışmalarının gerekliliğini iki temel sebebe dayandırarak, bunlardan birinin günün milletlerinin atalarının hayatlarını anlaması ihtiyacı, diğerinin ise Türklüğün tarih içindeki yerinin milli menfaatlerle ilgili olduğunu belirterek, bu noktada tarihe dair bilgi edinme arzusu hangi kaynaktan doğarsa doğsun, geleceği inşa etmek için tarihin ilminin yapılması gerektiğinin altını çizmiştir. Türk tarihi çalışmaları açısından kongrenin önemine dikkatleri çeken Yunus Nadi Bey, kongre hakkında “İşte dün Ankara'da açılan tarih kongresi önümüze güneş mikyaslarında nurlu ve kainat mikyaslarında geniş” sözlerini sarf etmiştir (Büyük Bir İçtima: Tarih kongresi, 1932:1-2).

Gazetenin yine 3 Temmuz 1932 tarihli haberinde ilk Tarih Kongresi, “İlk milli tarih kongresi bu sabah saat 9 da Halkevinde toplandı. Kongreye Yusuf Akçora Bey riyaset ediyordu. İçtima salonunda Darülfünun müderrislerinden, tarih muallimlerinden başka meb'uslardan sefirlerden, güzide münevverlerden mürekkep

mühim bir kalabalığın mevki almış olması kongrenin çok büyük bir alaka uyandırdığını gösteriyordu.” sözleriyle kamuoyuna duyurulmuştur (Kongreyi Maarif Vekili Esat B.Bir Nutukla Açtı, 1932:1-6).

Yunus Nadi Bey, Tarih Kongresi’nin devam ettiği günlerde 4 Temmuz 1932’de kaleme aldığı “Tarih Kongresi: Asya-Avrupa” başlıklı yazısında, Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın “emsalsiz başkumandanlığı” ile diğer kültür işlerinde olduğu gibi Türk tarihi alanına da rehberlik ettiğini, O’nun kültür ve eğitim işlerine atfettiği önemle, kaybedilmiş olan milli benliğin kazanılıp daha da kuvvetlendirileceğini vurgulamış, Gazi Mustafa Kemal Paşa’ya minnetlerini sunmuştur. Yazısının devamında, medeniyetin Avrupa’dan Asya’ya götürülmüş olduğunu ifade eden bir tarih anlayışının yanında, Türk tarihi alanında yapılan çalışmalar ile insanlığın izlerinin Altay yaylalarında bulunduğunu, Avrupa’nın halihazırda medeniyette kat etmiş olduğu yola rağmen insanlığın ilk olarak Akdeniz coğrafyasında başladığını belirtmiştir. Diğer Akdeniz ülkelerinin kökenlerini ve doğdukları coğrafyaları da kaleme alan Yunus Nadi Bey, Ankara’da gerçekleştirilen Tarih Kongresi’nde dünya ve Türk tarihine dair bu önemli meselelerin bilimsel esaslarla tartışıldığını, bu çalışmalarla insanlığın kökenini Asya veya Avrupa’da bulmaktansa bilimsel hakikatlerin ortaya çıkarılmasından ibaret olduğunu dile getirerek yazısını sonlandırmıştır (1932:1).

Yunus Nadi Bey, Tarih Kongresi’yle ilgili kaleme aldığı 5 Temmuz 1932 tarihli bir diğer yazısında Türk Tarih Cemiyeti’nin bu kongreyle, ilmi bir enstitü halini alarak Türk eğitim teşkilatı içinde de önemli bir konuma yükseldiğine dikkat çekmek suretiyle gerçekleştirilen çalışmaların önemini tekrar vurgulamıştır (Tarih Kongresinin Ameli Neticesi, 1932:1).

Cumhuriyet Gazetesi yazarları, Türk tarihiyle ilgili çalışmaların bilimsel ve sistematik olarak yürütülmesi amacıyla, başta Türk Ocakları’na bağlı olarak 28 Nisan 1930’da “Tarih Encümeni” adıyla kurulan, daha sonra Türk Ocakları’nın feshiyle 15 Nisan 1931’de bağımsız bir dernek haline gelen Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti’nin yeniden faaliyete geçtiği süreci sütunlarında detaylıca işleyerek, kurumun faaliyetleri ve gerçekleştirdiği işlerin Türk eğitim ve kültür hayatına olan büyük katkılarının altını çizmiş, kamuoyunun dikkatini Cemiyet’çe kaleme alınan tarih alanında yazılan eserlere çekmiştir. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti’nin, yeniden yapılanarak tarih araştırmalarına başladığı yılın ertesinde düzenlediği Birinci Türk Tarih Kongresi,

gazetede Türk eğitiminin en önemli olaylarından biri olarak anılmış, Kongre'nin tarih çalışmalarını sürdürdüğü günlerde, okurların ilgisi konu üzerinde canlı tutulmak suretiyle, tarih alanındaki tüm bu önemli adımların Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirildiği her fırsatta dile getirilmiştir.

2.4. Cumhuriyet Gazetesi'ne Yansıyan Yönüyle Milli Dile Dair Düşünceler

Tanzimat Dönemiyle birlikte dilde sadeleşme hareketleri, Osmanlı Devleti'nin eğitim kurumlarında okutulmak üzere Fransızcadan çevrilmesi düşünülen bilimsel eserlerin Osmanlıcaya uyarlanması esnasında aydınların tercüme faaliyetlerinde karşılaştığı zorluklarla başlamıştır. Uzun yıllar boyunca sanatın dili olarak hüküm süren Osmanlıca, devrin aydınlarının bilimsel eserleri çevirme faaliyetlerinde yetersiz kalmış, bu eserlerin yabancı dillerde okunmasına sebebiyet vermiştir. Bilim ve eğitimde Osmanlıcanın bilimsel tabirleri karşılamadaki eksikliği, aydınların, dilde sadeleşme çalışmalarını da beraberinde getirmiştir.

Sadeleşme çalışmalarının kökeni Tanzimat devrindeki sorunlara dayanırken, tarihin II. Meşrutiyet'i gösterdiği günlerde, milliyetçi akımların etkisinde kalan aydınların, dilde ve kültürde öze dönme arzuları, dilin Arap ve Farsi kelimelerin hâkimiyetinden arındırılmasına doğru evrilmiştir. Nihayet Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde başlayan eğitimde, kültürde, tarihte ve dilde Türk'ün özünü arama faaliyetleri, bir devlet politikası olarak Türk dili hakkındaki çeşitli kararların uygulanmasıyla devam etmiştir. Devletin yürütücü organlarının yazışmalarını ve gerekli devlet evraklarını Türk diliyle kaleme alması zarureti, dil çalışmalarını milli bir anlayışla gerçekleştirecek komisyonların kurulması bu süreçte devlet eliyle gerçekleştirilen belli başlı faaliyetlerdendir. Takip eden zaman diliminde dil çalışmalarını yürütmek üzere kurulan Dil Komisyonu, Latin Harfleri'nin kabulüne giden süreci inşa etme çalışmalarına başlamış, "Abece Raporu" bu çalışmaların başında gelmiştir. Türk dilini oluşturma amacıyla hız kesmeden sürdürülen faaliyetler, yurttan basın organlarının desteğiyle halka ulaştırılmış, Cumhuriyet Gazetesi inkılap hareketlerinin her alanında olduğu gibi dilde millileşme hareketi sırasında da kamuoyunu aydınlatan sütunlara bolca yer vererek, bu konunun da yakından takipçisi olmuştur (Turan, 2018:100-102; Pınarcı, 2012:44).

Dilde millileşme ve Türk dilinin kökenleri üzerine çalışmaların 1930'lu yıllarda hız kazanmasıyla, Cumhuriyet Gazetesi milli dil konusunda çeşitli görüşlere sütunlarında yer vermiştir. Yayınlanan makaleler arasında özellikle, Avrupa'daki Türk dili araştırmalarının kamuoyunun dikkatine sunulduğu görülüp buna örnek olarak, Alaettin Cemil Bey, gazetenin 19 Haziran 1930 tarihli başyazısını, Leipzig'de Fransızca olarak yayınlanan "Türk Dünyası ve Tarih Vazifesi" adlı kitabı incelemeye ayırmıştır. Basri Güntekin'in tüm dillerin kökeninin Türkçeye dayandığını kanıtlamak üzere yazmış olduğu bu eser²⁵, Alaettin Cemil Bey tarafından milli dil çalışmalarında anlamlı bir eser olarak dikkate değer bulunmuştur (Türk Dünyası, 1930:1).

Türk diliyle ilgili çalışmalarına gazetede yer verilen bir diğer isim de Leon Cahun'dur. O'nun "Origine Touranienne de l'idiome qui a précédé en France les langues Aryennes" adlı eseri, gazetenin 22 Temmuz 1930 tarihli sayısında tarihsel yönü Yunus Nadi Bey tarafından vurgulanıp tanıtılırken, Ruşen Eşref Bey ve Afet Hanım'ın notları eşliğindeki çevirisi, yine gazetenin 22 Temmuz-25 Temmuz 1930 tarihli sayılarında yayınlanarak; bu defa yazarın Türkçenin kökenlerinin Avrupa dillerine dayandığı, tüm medeniyetlerin kökeninin de Türk olduğu iddialarına yer veren bir yazı dizisi kaleme alınmıştır. Bu yazı dizisinin 22 Temmuz 1930 tarihli makalesinde, Cahun'un, Türk ırkının tüm dünyaya yayılarak bu tarihi kökenleriyle Türkiye'nin tarihinin ve Türk kimliğinin yeniden inşa edileceği ifadelerinin yanı sıra, Avrupa'da yaşamakta olan ve Türkçe konuşmayan toplulukların durumuna da değindiği, bu toplulukların Avrupa'ya göçlerinden önce Orta Asya'da yaşamış olabilecekleri ancak tarihin bu devresinin hala aydınlatılmadığı hususuna dikkat çektiği belirtilmiş, kelimelerin kökenlerine dair tespitleri 25 Temmuz 1930 tarihli gazete makalesinde şöyle aktarılmıştır:

Ve binlerce yıl evvel Fransa'da yaşamış olan o mağara insanları da tıpkı yüksek Asya'nın ilk Turanlı'ları gibi yukarı için Ako, aşağı için de Bai derlerdi. İşte lügatçeme kazandığım iki kelime... Bir tek dil ile iktifa etmekten de sakınacağız. Kelimemizi aynı zamanda Uygurda, Yakutta, Çağatay'da Ostiyak'ta, Mançurda, Japoncada, Macarca'da hatta Mongolca'da da bulacak olursak iyi bir yol üzerinde gitmekte olduğumuz ihtimali mevcut bulunacaktır... İmdi ben yeniden teşkil ve terkip ettiğim bu dilin bütün kelimelerini Fino-Japone

²⁵ Eser için bkz: "Basri Güntekin. Dukakinzade. Le Monde Turc et sa mission historique de la premiere humanite de langue turque jusqu'a nos jours. Leipzig 1929." İlgili esere ait künye, Cumhurbaşkanlığı tarafından 2006 yılında, Türkiye Cumhuriyeti'nin 83.yılına özel hazırlanan "Atatürk'ün Kitaplığı" adlı, eserde bulunmaktadır.

<http://www.beylikduzu.gov.tr/kurumlar/beylikduzu.gov.tr/ATAT%C3%9CRK%20K%C3%96%C5%94ES%C4%B0/kitap-terekesi.pdf> (Erişim: 22.2.2023).

kelimeler olduğunu; Avrupa'nın Ariden evvel dilinin veya dillerinin anahtarı Orta Asya'da olduğunu ve bizim şimdiki ırkımızın terkibine bu kadar kuvvetli bir nisbette girmiş...gerek maddi, gerek manevi tiplerine bugün dahi her memlekette her gün gözümüzün önünde tesadüf ettiğimiz bu ırkların menşei orada aramak lazım geldiğini daha şimdiden ikrar ve iddia edecek vaziyetteyim (Fransa'da Ari Dillere Tekadüm Etmiş Olan Lehçenin Turani Menşei, 1930:3).

Cumhuriyet Gazetesi'nde Türk dilinin kökenlerine dair araştırmalarla birlikte, milli dilin yeniden inşa edilmesi sürecinde önemli faaliyetlerden biri olan “söz derleme” işlerine de değinilmiş, hükümet eliyle yürütülen bu çalışmalara dair görüşler beyan edilmiştir. Bu konu hakkında Kazım Nami Bey, 24 Ocak 1933'te kaleme aldığı “Türkçeleşmiş Sözler” başlıklı yazıda Türkçenin yeniden yapılması ve derleme faaliyetlerine dair hâkim olan üç görüşe değinmiş; bu görüşlerden birincisi, dilde ihtiyaç olan sözlerin Arapça ve Farsçadan alınması gerektiğini savunanlar, ikincisi ise Şarkçıların tam tersine, kelimelerin Garbi dillerden alınmasını uygun bulanlar ve üçüncü olarak da dildeki tüm yabancı sözleri atıp öz Türkçeden derleme yapılmasını isteyenler olarak ifade etmiştir. Türk diline dair bahsi geçen bu görüşleri savunanlara karşı Kazım Nami Bey, “Türkçeleşmiş sözler, artık Türkçedir.” anlayışını doğru bulmuş; yine de ilerleyen süreçte dilde ihtiyaç duyulan kelimelerin öz Türkçeden alınarak lügate eklenmesi gerektiğinin altını çizmiştir (1933:3).

Yunus Nadi Bey de, dildeki millileşme hareketine dair 1 Şubat 1933'te kaleme aldığı “Dil İnkılâbına Dair Bir İki Deyiş” başlıklı yazısını Mehmet Fuat (Köprülü) Bey'e ithaf etmiş, Harf İnkılâbı'nın ardından dilde gerçekleştirilen ve milli kültürün en önemli safhasını oluşturan faaliyetlerin toplumun belirli kesimleri tarafından anlaşılamamasına, tanıdığı bir zatın, “Bir adım daha atarak herhangi bir garp dilini, mesela Fransızca'yı alsak muhakkak en büyük isabeti göstermiş bulunurduk.” sözlerine yer vererek dikkat çekmiştir. Yunus Nadi Bey yazısının devamında, Türk dilindeki bu büyük inkılâpların yabancı dillerin boyunduruğu altından kurtulmak maksadıyla yapıldığını, Arap ve Acem dillerinin Türk dili üzerinde yarattığı bu tahakküm nedeniyle dilin halka yayılamayarak aristokratlar arasında kaldığını ifadeyle; dil inkılâbı sırasında yeniden başka bir yabancı dili kabul etmenin düpedüz bir hezeyan olduğunu dile getirmiştir. Milli ve ortak bir kültürü yaratmak maksadıyla dil inkılâbının gerçekleştirildiğini vurgulayan Yunus Nadi Bey, Osmanlı dönemindeki edebi anlayışın ve eserlerin, Türk toplumunun kültürüyle olan uyumsuzluğunu dile getirerek yazısını noktalamıştır (1933:1).

Yine Yunus Nadi Bey, “Dil İnkılabına Dair Bir İki Deyiş” başlıklı yazısının ikinci kısmını da 2 Şubat 1933’te yayınlamış, bu yazısında ise dile yabancı kelimelerden geçerek zamanla şekil ve anlam değişikliğine uğrayan kelimeleri incelemiş; halk diline karışan bu kelimelerin en doğru kullanımının da halk tarafından yapıldığını belirtmiştir. Yazısının devamında Osmanlıca birkaç kelimeye ve bunların halk dilindeki karşılıklarına örnekler veren Yunus Nadi Bey, Osmanlıcanın tüm “yapaylığına” rağmen, bilinci, inancı ve yaşayışı doğaya uygun olan Türk halkının bu yapay kelimelere birer karşılık geliştirerek gündelik hayatında bunları kullandığını dile getirmiştir. Bu örnekler ışığında, Türk dilinde öze dönüş hareketinin ve dil inkılâbının, Türk halkının hâlihazırda yıllardan beri yapmakta olduğu işlerin son ve bilinçli bir şekli olduğunu vurgulayan Yunus Nadi Bey, Fuat (Köprülü) Bey’le sohbet edercesine kaleme aldığı bu yazısını, “Lütfen bizi ve efkârı umumiye-yi bu vâdide daha büyük bir salâhiyetle zatı fazılaneleri tenvir buyurmaz mısınız?” sözleriyle nazire yaparak noktalamıştır (1933:1).

Gazetenin 20 Şubat 1933 tarihli sayısında “Türk dili Türkçeye Doğru” başlıklı yazısıyla Yunus Nadi Bey, milli dil inkılâbına dair görüşlerini bir kez daha kamuoyuna sunarak, diğer bütün inkılâplara derinden nüfuz eden milli dil inkılâbının Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün en değerli armağanlarından biri olduğunu belirtmiş; bu uğurda gerçekleştirilen Harf İnkılâbı’nın, okuryazarlıkta sağladığı kolaylıkla bütün yurttaşların eğitimi için en gerekli hareket olduğunu ifade etmiştir. Yazısının devamında, bir dilin tüm kurallarının belirlenmesinde karşılaşılan güçlüklerle değinen Yunus Nadi Bey, milli dil inkılâbına rağmen hala yazılarında Osmanlıca kelimelere yer vermenin hüznünü taşıdığını, Türk dilinin hızla Türkçeleşmesinin bir zaruret olduğunu ifadeyle, Türk Dili Tetkik Cemiyeti ve Maarif Vekâleti’nin hâlihazırda yürüttüğü söz derleme faaliyetlerinden duyduğu memnuniyetle yazısına son verirken milli dil meselesinde şu önemli noktaların da altını çizmiştir:

Kültürsüz bir milletin hayat hakkı yoktur. Gazi’nin gördüğü müthiş hakikat esasen buradadır. Kültürsüz millet tabirimizin manası yok değildir. bir milletin kültürü ancak kendi dilinde teşekkül edebilir. Türk’ün milli dilinde hiç kültür yok değildir... Denilebilir ki Türk milleti şimdi kendi diline dönerek milli camia topluluğuna ve yükselişine doğru en esaslı ilk büyük adımını atmakta bulunuyor... Gazi inkılaplarından belki en büyüğünün tahakkuk sahasına girmek üzere bulunduğunu da anlatmış bulunuyoruz (1933:1).

Yunus Nadi Bey, 3 Mart 1933 tarihli yazısında da, “Bir topluluk bağı olarak kendi dili olmıyan budun (millet), her şeyden evvel henüz budun bile olamamış bir kalabalıktan başka bir şey sayılamaz, değil mi?” sözleriyle milli dili var etmenin, o

millet için ne denli büyük bir öneme sahip olduğuna dikkat çekerek, “İşte dilimizi düzeltmek için Başbuğumuzun elgösterişlerle (işaret) giriştiğimiz çalışmaların büyük temeli buradadır. Şimdi bizde ileri budunların örneklerine uygun, uyanık olduğu kadar pek, bir budun olmağa doğru yönelmiş bulunuyoruz.” sözleriyle yazısını sonlandırmış, milli dil çalışmalarıyla çağdaş bir millet olma yolunda önemli bir adım atıldığının altını çizen Yunus Nadi Bey, yazısında kullandığı öz Türkçe kelimelerle de kamuoyunu bu konuda aydınlatmaktan geri durmamıştır (Niçin Dilimizi Düzeltmeğe Çalışıyoruz, 1933:1).

Halil Nimetullah Bey, 10 Mart 1933 tarihli, “Türkçeye Doğru” sütununda kaleme aldığı “Türkçe mi üstün, Arapça mı?” başlıklı yazısında, eksiksiz ve kullanıma elverişli, kolay bir dilin tanımını ve kurallarını izah etmekle birlikte, Türkçenin Arapça karşısındaki üstünlüğünü örneklerle ifade etmeye çalışmıştır. Her iki dili de ek, sıfat gibi gramer unsurlarıyla inceleyen Halil Nimetullah Bey, Arapçanın önceden sanıldığı gibi üstün bir dil olmadığını, esas Türkçenin kullanıma elverişli yapısıyla temiz ve soylu bir dil olduğunun altını çizmiştir. Geçmişte Osmanlıcaya emek vermekten dolayı duyduğu üzüntüyü de dile getiren Halil Bey, “Artık güzel dilimizin bu üstünlüğünü görüp, şimdiye kadar nasıl yanlış bir yolla gittiğimizi derin derin düşünüp, geçmiş günlerimize engin engin acındıktan sonra bütün özümüzle, bütün gücümüzle yüzümüzü güzel, üstün Türkçemize hiç durmadan çevirmeliyiz.” sözleriyle yazısını noktalamıştır (1933:5).

Cumhuriyet Gazetesi, 1930’lu yıllarda milli dile dair çalışmaların diğer kültürel alanlarda olduğu gibi hız kazanmasıyla, meseleye çeşitli yönleriyle yer vermiş; yazar ve aydınlar, özellikle Türk dilinin kökenlerine dair bilimsel çalışmaların devam ettiği günlerde konuyla ilgili bilimsel eserlerle kamuoyunun dikkatini çekmeye çalışmıştır. Milli dile dair çeşitli görüşler de beyan eden yazarlar, bu konuda özellikle dilin neden milli olması gerektiği üzerinde durmuş, dilin toplulukları anlamlı bir bütün yapmadaki katkılarını vurgulamış, Türkçe ve Arap-Acem dilleri arasında bir mukayese yaparak, öz dilin üstünlüğü ve Türk toplumu için taşıdığı önem ifade edilmiştir.

2.4.1. Harf İnkılâbı Sürecine Dair Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşler

Toplum hayatının en temel varlığı dilde başlayan millileşme hareketiyle, Türkçenin üzerinde yüzyıllardan beri hüküm süren yabancı dillerin baskısını ortadan kaldırarak dili yeniden inşa etmek amacıyla, bu anlamda en önemli adım olarak alfabe değişikliği gündeme gelmiş, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde, tüm engellere rağmen 2 Kasım 1928'de Türk inkılabının en büyüklerinden biri olan Harf İnkılabı gerçekleştirilmiş; toplumdaki bilgisizliğin ortadan kaldırılması amacıyla okuma yazma seferberliği başlamıştır (İnan, 1984:269). Bu yıllarda halkın harfleri ve okumayı öğrenmesi için, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün direktifleriyle gazeteler de büyük bir sorumluluk almış, bir eğitim ve öğretim aracı olarak, sütunlarında yeni harflere ve kelimelere yer vermiş, yayınlarını yeni harflerle yaparak bu sürece önemli katkılarda bulunmuştur. Cumhuriyet Gazetesi de, bu hususta üzerine düşen görevi büyük bir sorumlulukla ele alan bir gazete olarak, Harf İnkılâbı, imla ve gramer gibi dilin temel meselelerine dair görüşlere sütunlarında yer vererek kamuoyunu aydınlatmıştır.

Yunus Nadi Bey, bu duruma örnek olarak dikkat çeken 31 Mayıs 1930 tarihinde yayınlanan makalesinde gazetenin Harf İnkılâbı'na olan desteğine yer vermiştir. Yeni harflerin, Dil Encümeni tarafından tespiti ve Harf İnkılâbı'na giden süreçte, 1928 yılından itibaren inkılâba yayınlarıyla destek veren Cumhuriyet Gazetesi'nin; 1930 yılında da bu desteğinin devam etmesi gereğine vurgu yapmıştır. Hükümetin yeni harfleri yayma ve halka okuma yazmayı öğretme çalışmalarını ciddiyetle yürütüldüğünün altı çizen Yunus Nadi Bey, İnkılâbın anlamı ve önemi göz önüne alındığında gerçekleştirilen faaliyetlerin yeterli olmadığını, "Hükümet bu uğurda fedakârlıklar ihtiyarından geri durmadı ise de bize öyle geliyor ki sarfolunan mesainin hiçbir zaman ortadaki inkılâp ile mütenasip olmamış olduğunu itiraf etmeğe mecburiyet vardır." sözleriyle ifade etmiştir. Yazısının devamında Yunus Nadi Bey, hükümetin ve Türk basınının, Harf İnkılâbı'nın yurttaşlar tarafından benimsenmesi amacıyla gerçekleştirilen faaliyetlerle sınırlı kalmayarak daha fazla çaba sarf etmesi gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

Harf inkılâbı gibi çok büyük bir teşebbüs malum olan şekil ve surette ortaya atıldıktan sonra onun bir an evvel ammeye mal olması için yapılacak mesai daha başka türlü olmak lazımdı itikadında musırız. Harf inkılabı gibi büyük bir işin esaslanması için sarfolunacak mesai ne bizim gösterdiğimiz kadar heyecan ile, ne de bizim ihtiyar ettiğimiz kadar fedakarlıkla kalamamak icap ederdi.

Mes'elenin büyüklüğü öyle idi ki ilk başladığımız günden bugünlere kadar hatta ve hatta daha bir hayli zaman sonrasına kadar başta hükümet olarak bütün milletçe eksilmiyen bir heyecan ile hep bu işin arkasından koşacaktık. Bizce hala yapılacak iş budur (Türk Matbuatı, 1930:1).

Gazetenin 24 Haziran 1930 tarihli sayısında Latin harflerinin, şekil itibariyle değiştirilerek yazılmasının eleştirildiği görülmektedir. Yazıda, Harf İnkılâbı'nın gerçekleştirilmesiyle kullanımına başlanan Latin Harfleri'nin, eski yazıyı yazmadaki ustalıklarıyla bilinen hattatların mesleğini de bitireceğinin umulduğu ifade edilirken, hattatların kendi işlerine son vermeyerek sanatlarına Latin Alfabeti'ni kullanarak devam etmeleri karşısında şaşkınlığın gizlenemediği belirtilmiş, sanatçıların Latin harflerini de, Arap alfabesine benzetmeye çalışarak kaleme almaları, "Latin harflerine de sarık giydirdiler!" sözleriyle eleştirilmiştir. Yazının devamında gazetelerde ve sokaklardaki tabelalarda kullanılan anlaşılmaz kısaltmalardan da şikâyet edilerek, "Daha yeni okuyan bir halka şifreli lisan kullanılmaz, zulümdür, günahdır." sözleriyle dil çalışmalarının titizlikle yürütüldüğü bu dönemde, dilin kullanımını anlam ve şekil itibariyle zorlaştıran uygulamalar sertçe eleştirilmiştir (Şifreler, 1930:3).

Yeni harflerin toplumda yayılması konusunda üzerine düşen görev ve desteğin önemini ifade eden Cumhuriyet Gazetesi'nin, 3 Eylül 1930 tarihli bir yazıda hükümetin Harf İnkılâbı'nı yayma politikasını yeterli görmemenin yanında, yeni harflerin kolaylığına dair yazılara da yer verdiği görülmektedir. Yazının devamında yurttaşlar için okullarda ve hayatın diğer alanlarında okuma yazma öğrenmenin ne kadar kolaylaştığına dikkat çekilerek yeni harflerin pratikliği şu şekilde vurgulanmıştır:

Yeni harflerin çok pratik olması yalnız mektepleri müstefit etmekle kalmadı, muhtelif mücrimlerin topladığı hapishaneler kadar girdi. Resimde Muş hapishanesinde derse çalışan mahkumları görüyoruz. Hapishane müdür vekili ser gardiyan Hüsnü Efendi hemen bütün mahpusları okutmağa muvaffak olmuştur. Her vazife sahibi aynı ihtimamı gösterirse tekmil memleketin okumuş olup çıkması uzak değildir (Yeni Harflerin Nuru, 1930:3).

Gazetenin 27 Ocak 1931 tarihli sayısında konuyla ilgili yer alan bir eleştiride de Harf İnkılâbı'nın eskisi gibi heyecanla yürütülmediği şikâyetinin yanı sıra, yeni harflerin öğretilmesinde hükümetin gerçekleştirdiği faaliyetlere değinilerek, ancak bugün bu çalışmaları kurumların yerine getirip getirmediği hususu tartışmaya açılmıştır. Yazının sonunda hükümet, yeniden bu faaliyetleri heyecanla yürütmeye şu sözlerle davet edilmiştir:

İlk ay ve senelerde inkılâbın yürümesi için çok gayret, heyecan ve şevkle çalışıldı. Nutuklar söylendi, konferanslar verildi, içtimalar yapıldı. Hükümet, bütçesinden mühim fedakârlıklar yaptı. Encümenler teşkil edildi. Her tarafta kurslar ve millet mektepleri açıldı. Halk bu harfleri öğrenmeğe teşvik ve icbar edildi... Fakat artık o eski tehâlükten, o harareten son zamanlarda eser kalmadı dersek mübalağa etmiş olmayız. Dil Encümeni ne âlemde, ne yapıyor, bilmiyoruz. İmlamız hala anarşi içinde... Memleketin her tarafında acaba Millet Mektepleri devam ediyor mu? ...Hâlbuki harf inkılâbı, büyük inkılâbımızın en kuvvetli bir mütemmimi ve desteğidir... Harf İnkılabı mücadelesine başlangıcında gösterdiğimiz aşk ile, heyecan ile, iman ve kuvvet ile devam etmek, ona ilk hızı vermek lazımdır ve bu en birinci vazifelerimizdendir; diyoruz. Değil mi? (Harf İnkılâbı Böyle Yürümez, 1931:2).

Cumhuriyet Gazetesi, Harf İnkılâbı'yla ilgili tartışmaların yanında İmla tartışmalarına da sütunlarında yer vermiştir. Gazete, Milli dil hareketinin başlamasıyla dilin kullanımında yapılan hataları sert bir şekilde eleştirerek, bu hataları anarşi olarak değerlendirmiştir. Bu eleştirilerden biri gazetenin 13 Aralık 1930 tarihli sayısında, “Ankara’daki resmi kurumların tabelalarındaki imla hatalarına dikkat çekilerek, “Dil encümeninin icrayı vazife eylediği Ankara’da bu kadar çok imla yanlışları yapılır, bunlar nazari dikkati celbetmez ve tashih edilmezse diğer yerlerdeki imla anarşisini artık, var kıyas et!” sözleriyle vurgulanarak, Dil Encümeni’nin çalışmalarının bu konuda yetersiz kaldığı, imla konusunda da genel bir kuralsızlık olduğunun altı çizilmiştir (İmlada Anarşi, 1930:3).

Cumhuriyet Gazetesi Harf İnkılâbı’nın ardından Latin Harfleri’nin kullanımına başlanmasıyla, ilgili yıllarda inkılâbın destekçisi olmuş, yazarlar tarafından basın bu sürece olan desteğinin neden gerekli olduğu vurgulanmak suretiyle, basının ihtiyaç olan durumlarda Harf İnkılâbı için daha fazla mesai sarf etmesi gerektiği ifade edilmiştir. Gazetede, yeni harflerin okuma ve yazmada sağladığı pratiklik ve yurttaşların yeni alfabeyi kolaylıkla öğrenebilecekleri yazarlar tarafından belirtilerek, Latin Harfleri’ni tüm yurtda yayma meselesinde hükümetten yeni ve kapsamlı faaliyetlerin beklendiği de dile getirilmiştir.

Gazetede Harf İnkılâbı’nın yukarıda belirtildiği üzere olumlu intibalarına dair yazıların kaleme alınmasının yanı sıra, yazılarını hala eski yazı ile kaleme alanlar, yeni alfabeyi şekil itibarıyla eski harflere benzeterek yazmaya çalışanlarla, dili kullanırken imla hataları yapanlar ve bu hataları göz ardı edenler sert bir dille eleştirilmiştir.

2.4.2. Dil Encümeni ve Faaliyetlerine Dair Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşler

Milli dil çalışmalarının yürütüldüğü yıllarda, Cumhuriyet Gazetesi'nin Dil Encümeni ve faaliyetlerini yeterli bulmadığı ve bu faaliyetleri çeşitli yönleriyle eleştirdiği görülmektedir. Abidin Daver Bey, bu meseleyi 14 Aralık 1930 tarihli gazetesinin “Hem Nalına Hem Mihnına” sütununa taşıyarak Dil Encümeni üyelerinden Yakup Kadri Bey'in, Hem encümen çalışmalarının neden yeterli olmadığı hem de encümene ayrılan bütçeden kesintiler yapılması hususunu tekrarlayarak, Dil encümeni için bir kütüphane tahsis edilmemesi meselesine de eleştirisine de atıfta bulunmuştur. Abidin Daver Bey, Yakup Kadri Bey'in sözlerine atfen devam ettiği yazısında, O'nun, bir dil için en önemli mesele olan gramer meselesi çözülmeden ve bir gramer yapılmadan dil meydana getirmek istendiğini, gramerde ve Latin harflerinin doğru kullanımı meselesinde adım atılmadan imlanın yapılmasını bir fark yaratmadığını ve gazetelerin de Latin harflerini şarkılaşdırarak kullandıkları için eleştirdiğini belirtmiştir (Tevekkeli Değil, 1930:3).

Encümende yaşanan tartışmalar, 17 Haziran 1931'de Dil Encümeni azalarından biri olan Reşat Nuri Bey'in gazetede yayınlanan bir röportajına yansımıştır. Reşat Nuri Bey, röportajda encümen içinde fikir ayrılıkları yaşayanlardan bahsederek, Türk dilinin yeniden inşası sürecinde farklı fikirlere sahip olan encümen üyeleri arasında birincisinin Türk kökenli kelimelerden yeni kelimeler türetmek isteyenler olduğu, ikincisinin kelimeleri Avrupalı kökenlerden alarak Türk diline adapte etmek isteyenler de bulunduğunu ve üçüncüsünün ise encümen içinde, senelerden beri Türkçede kullanılan ve Türkçeleşen kelimelerle gerçek bir Türkçe inşa etmek isteyenlerin de bulunduğuna dair – görüş ayrılıklarını dile getirmiştir (Dil Encümeni Nasıl Çalışıyor, Neler Yapıyor, 1931:1-2). Dil çalışmalarındaki bir başka tartışma konusuna, Osmanlıcanın bilimsel ve çağdaş terimleri karşılamadaki güçlüğüne dair açıklamalarda bulunan Reşat Nuri Bey, Encümen'in, Fransızca kelimeleri olduğu gibi dile geçirmek için çalışmadığını, Türkçede bulunan kelimeleri listeleyerek, var olmayan kelimeleri üretmek için çalıştığını, bunun için Larus (Larousse)'tan faydalandığını belirtmiş, bu konudaki fikir ayrılıklarına bir nokta koymuştur. Reşat Nuri Bey, “Dil Encümeni bazılarının zannettikleri gibi lügat yapmakla değil, lisan yapmakla mükelleftir... Öyle vaziyetler oluyor ki bunlar yazı yazarken, hatta düşünürken fikirlerini ifade edecek kelime bulamıyorlar. İşte encümen bu

yoksuzluğu izaleye çarpışacak.” (Dil Encümeni Nasıl Çalışıyor, Neler Yapıyor, 1931:1-2) sözleri, encümenin faaliyetlerine dair detaylı bir açıklamalarda bulunmuştur.

Reşat Nuri Bey gibi Dil Encümeni üyesi olan Talat Bey’in faaliyetlere dair değerlendirmeleri de 17 Temmuz 1931 tarihli sayısında takip edilmekte olup, Talat Bey, encümenin faaliyetlerini eleştirirken tartışmaların odağını farklı bir noktaya çekerek encümen kadrosuna üye alınırken alanda yetkin olmayan kişilerin alındığını ifade etmiştir. Talat Bey, dikkatleri çektiği bu sorunla birlikte, yetkin olmayan kişilerin encümenin çalışmalarını yavaşlattığını ve bir senede yapılacak işler için üç sene çaba sarf edildiğini ifade etmiştir. Faaliyete geçtiği günden bu yana encümenin istenilen verimin alınamadığını, aradan geçen süre zarfında ancak A harfinin yapıldığını ifade eden Talat Bey, yeni Türk dilinin lüğatinin bitirilmesi için hala daha uzun yıllara ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Nitekim Dil Encümeni’nin faaliyetlerindeki bu aksamaların ardından Meclis görüşmeleri sırasında Encümenin bütçesinin azaltılması teklif edilmiş olsa da oy çokluğuyla encümenin kaldırılması kabul edilmiştir (Dil Encümeni Mülga, 1931:1-5).

Cumhuriyet Gazetesi’ne Dil Encümeni’nin kendi içinde yaşadığı ikilikler de yansımıştır. Bu örneklerden biri, Dil Encümeni üyelerinden İshak Refet (İşitman) Bey’le Çankırı Milletvekili Talat (Ahmet Talat Onay) Bey arasında çıkan tartışma olup, gazetenin 21 Eylül 1931 tarihli sayısına “Talat B. kürsüye çıkarak Dil Encümeninin memlekete hiç bir faydası olmadığını encümen azasının bu işin ehli olmadığını, yeni bir encümen teşkil edilinceye kadar encümen tahsisatının tayını teklif etmiş ve bu teklif kabul edilmişti.” (Lisan Münakaşası, 1931:3) sözleriyle yansımıştır. Bu tartışmanın akabinde Dil Encümeni dağılırken gazetenin 28 Eylül 1931 tarihli sayısında Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün, Dil Encümeni hakkında olumlu değerlendirmelerde bulunması, encümenin yeniden teşkil edilerek dil alanında uzman isimlerle çalışmalarına devam edeceğinin habercisinin olduğu belirtilmiştir (Maarif Vekâleti Meclise Bir Proje Verecek, 1931:3). Diğer bir yandan encümenin faaliyetlerinin durdurulmasıyla, Yunus Nadi Bey 24 Ocak 1932’de “Türk Dili Yabancı Dili” adlı yazısında, “Dil Encümeninin kaldırılması tabii çok yanlış bir hareketti. Fakat bu encümenin çalışma tarzı da bizim pek beğendiğimiz bir şey değildi. Dil meselemiz etrafında bilgili, vicdanlı ve canlı hareketlere ihtiyacımız vardır...” sözlerine yer vererek, encümenin faaliyet alanına katkıda bulunmakta

yetersiz kaldığını ve milli dil meselesi gibi önemli bir meselede daha etkili çalışmalara ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır (1932:1).

Cumhuriyet Gazetesi, bünyesindeki yazar ve aydınların görüşleriyle Dil Encümeni'nin faaliyetlerine dair çeşitli tespit ve eleştirilerde bulunmuş, özellikle Dil Encümeni içinde dile dair görüş ayrılıkları gazetenin sütunlarına taşınarak, dille ilgili önemli işlerin ne durumda olduğu, faaliyetlerin aksama nedenleri gibi hususlara dikkat çekilerek kamuoyu aydınlatılmıştır.

2.4.3. Dilde Sadeleşmeye Dair Cumhuriyet Gazetesi'nde Yer Alan Görüşler

Yunus Nadi Bey, 30 Haziran 1930 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nin başyazısını dilde sadeleşme ve Harf İnkılâbı'na ayırmıştır. Harf İnkılâbı'yla birlikte kullanılmaya başlanan yeni harflerin dili sadeleştirmede büyük faydalarının olacağına dikkat çeken Nadi Bey, sadeleşme hareketlerinin harf inkılâbından çok daha eskiye dayandığını, yeni harflerle birlikte eski dilin ve eski anlayışın “vefat ettiğini” ifade etmiştir. Kendini dil bahsinde konuşma yetkinliğine sahip görmemesinin yanında bir gazeteci olarak bu konudaki sorumluluğunu da ifade eden Yunus Nadi Bey, alandaki yetkin zatlara dil meselesi ile ilgilenmeye davet etmiştir (Dilimizin Sadeleşmesi Hakkında, 1930:1).

Ali Ekrem (Bolayır) Bey ise dil tartışmalarında Yunus Nadi Bey'e eski lisanın öldüğü konusundaki yorumuna gazetenin 3 Temmuz 1930 tarihli sayısındaki şu yazısı ile cevap vermiştir:

Lisanı sadeleştirmenin manası, <halkın lisanını kabul etmek ve lisana getirilmiş olan sun'i ve gayritabii şeyleri onun sinelerinden söküp atmaktır> diyeceğiz. Sadeleştirmeye başka mana vermek kabil olmaz sanırım. Peki halkın lisanı hangisidir?... Bir halkın lisanı bir çok muhtelif eczadan teşekkül eder... Bir milletin efradında ne kadar sınıf varsa o kadar da bir lisan görülür... Halkın lisanı avamın söylediğidir dersek büyük bir hataya düşmüş oluruz... Lisanı sadeleştirmek için sınıflardan birinin mesela hamalların dillerini mi alacağız? <Anlaşılmamazlık> tevlidinden başka bir neticesi olmayacağı bedihi bulunan böyle bir sadelik teşebbüsü kimsenin hayal ve hatrından geçmez... Avam lisanı eksikler, hatalar, acip telaffuzlar, basılı bin türlü prüzlerle doludur. Bunları aynen kayıt edersek lisanımızı sadeleştirmeyiz, berbat bir derekeye düşürmüş oluruz. Şu halde halkın lisanını kabulden maksat avamı taklit değil, lisanın müşterek noktalarını ve halkın arasında münevver sınıfın söylediği ve yazdığı temiz ve doğru Türkçenin etvarı (sebanını ?) tatbik etmektir. Sadelik namına hiçbir kabalık, bayağılık, kifayetsizlik, kaidesizlik lisana getirilemez; getirilirse ammenin kabulüne mazhar olamayacağı bittecrübe sabittir... Bugün dillerde dolaşan halka inmek mutlak surette doğru değildir, bununla beraber <halkı yükseltmek>te lazım gelir, yoksa medeniyete tedenni denilmiş olur! Bundan sonra lisandan atılan gayritabii fakat lüzumlu sözlerin yerlerini doldurmak adeta muhaldir... Lüzumlu, faydalı, kuvvetli, güzel sözleri mücerret eski yahut

Arapça, Acemce oldukları için dilimizden çıkarmağa kalkışırsak biçare Türkçe ne kadar fakir kalır... Şu halde lisanımızdaki ecnebi lügatleri Türkçe'ye tercüme etmek emeli, ne kadar meşru olursa olsun, ancak gayet küçük bir mikyasta ve zaman zaman lüzum görüldükçe temin olunabilir. Yoksa böyle umumi surette işi başarmağa çalışmak pek beyhude bir tekellüftür ki neticesi hüsrân olur (Türkçe Nasıl Sadeleşir, 1930:1-4).

Ali Ekrem Bey, 7 Temmuz 1930 tarihinde kaleme aldığı bir başka yazısında, “Resmi lisanın eşkali değişse de ruh ve üslubu yaşıyacaktır. Onun ölmesi içtimaiyatın zevaline vabestedir. Değişiklik yolunda emri vakiler doğru değildir. Tekamil lisana tasarrufla olur. Tanzimatçılar, Servetifünun, ... Hercümerç ve nihayet...” sözleriyle Yunus Nadi'nin eski lisan öldü sözlerinin aksini ispata çalışarak, “Eski resmi lisanın yaşamakta olduğunu bütün şimdiki muharreratı resmiye gösteriyor. Yalnız tadilata uğramaktadır. Tadilatın cümlesine muvafık ta diyemiyiz.” sözlerine yer vermiştir. Ali Ekrem Bey, Avrupa devletlerini örnek vererek devam ettiği yazısında, onların resmi üsluplarını terk etmediklerini hatta resmi üsluplarında “muhafazakâr” davrandıklarını belirtmiş, dilde sadeleşme çalışmalarında eski dile bağlı kalınmamasından dolayı duyduğu memnuniyetsizliği ifadeyle; sonraki süreçte gerçekleştirilmesi gereken işin, lisanı zenginleştirmek olduğunu, bunun da dile yeni kelimeler ve şekiller getirilerek değil, dilde bir ahenk yaratılarak yapılması gerektiğine dikkat çekmiştir (1930:1-4).

Yine aynı konu üzerinde Ali Ekrem Bey, 11 Temmuz 1930'da kaleme aldığı “Lisan Sadeliğe Doğru Nasıl Gidecek” başlıklı bir diğer makalesinde, Türkçe kelimelerin karşılıklarının bulunması çalışmalarında Fransızcadan faydalanılmasını eleştirmiş, Arap ve Acem etkisinden kurtarılmak isterken “berbat olan Türk şivesinin” Türklüğünü yeniden kaybederek, Fransızca kökenli bir dile dönüştürüldüğünden şu sözleriyle şikâyet etmiştir:

Şu halde hani bizim Türklüğümüz? Hani bizim milli lisanı yazmak gaygımız? Bunca büyük üdebamızın yazdığı o mükemmel, o harikulade lisanı bozarak, tamamen yıkarak böyle Fransızca kırmaları bir Türkçe yazmak için mi –yeni tabir ile!- harekete geliyoruz? Doğrusu ya böyle bir <Faaliyete geçeli!> lisanımızı büyük bir medeniyet lisanı derecesine de ila ettik! (1930:1-3).

Dilin sadeleşmesi tartışmalarına Kazım Nami Bey de dahil olarak 31 Temmuz 1930 tarihli yazısında Ali Ekrem Bey'in fikirlerini eleştirerek meseleye dahil olmuştur. Ali Ekrem Bey'in iyi bir Osmanlıca eğitimi aldığını belirten Kazım Nami Bey, Osmanlı Türkçesi ile “asıl” Türkçe arasında farklar olduğuna dikkat çekerek Dil Encümeni'nin hazırladığı imlanın doğru olduğunu ve Ali Ekrem Bey'in fikirleriyle

Türkçeye imla konusunda daha zor bir şekil vermeye çalıştığı yönünde bir eleştiride bulunmuştur (Türkçe Nasıl Islah Edilir,1930:3).

Kazım Nami Bey, dil çalışmalarının hükümet ve maarif eliyle son hızla devam ettiği sıralarda kaleme aldığı 24 Aralık 1932 tarihli makalesinde, ilkokul kitaplarının diline dair birtakım problemlere dikkat çekmiştir. Okul kitaplarında eski edebiyat eserlerinden faydalanılmasını eleştiren yazar, Türk çocuklarına okuma kitabı olarak verilen eserlerin dilini ve içeriklerini, “yenilir yutulur şeyler değil” ifadeleriyle eleştirmektedir. Türk dilinin yeniden inşa edildiği bu süreçte, Türk neslinin dili ağır ve içeriği Türk’ün ruhuna dokunmakta yetersiz kalan bu eserleri okuyarak yetişmesinin, Türk dilinin yeniden inşasını mümkün kılamayacağını belirten Kazım Nami Bey, okuma kitabından bir metne, “Ölmiyecek milletin bu ebedi mekanı üzerinde baykuş feryadını bülbül sesi boğar, alil ihtiyarların son iniltilerini cenk havası içinde bir kasırğa gürültüsü koparan genç, Anadolu çocukları dindirir...” (Çok Düşünülecek İş, 1932:3) sözleriyle yer vererek okuma metnindeki bu yabancı kelimelere dikkat çekmiş ve dilde sadeleşme çalışmalarına rağmen eğitim kurumlarında eski dille kaleme alınmış kitaplara müdahale edilmesini istemiştir.

Cumhuriyet Gazetesi’nde, Türk dilinin sadeleşmesi meselesine dair çeşitli tartışmalar takip edilmiş, gazete özellikle dilin kullanımında geçmişteki anlayışını bırakamayan yazarlar ve Türk dilinin sadeleşerek özüne ulaşması gerektiğini, dilin ancak böyle milli bir unsur kazanacağını ifade eden yazarlar arasındaki görüş ayrılıklarına sahne olmuştur.

2.4.4. Türk Dili Tetkik Cemiyeti ve Dil Kurultayları’na Dair Cumhuriyet Gazetesi’nde Yer Alan Görüşler

Türk tarihi çalışmalarının başlamasının ardından Türk diline dair çalışmaların da bilimsel bir kurulla yürütülmesi amacıyla, 2-11 Temmuz 1932 tarihleri arasında düzenlenen Birinci Türk Tarih Kongresi’nde alınan kararlar doğrultusunda 12 Temmuz 1932’de kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti, ilk kurultayını aynı senenin 26 Eylül-5 Ekim tarihleri arasında gerçekleştirmiştir.

Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin kuruluşu Cumhuriyet Gazetesi’nin 14 Temmuz 1932 tarihli sayısında, “Türk dili Tetkik Cemiyeti, Gazi Hz.nin himayelerinde yeni bir cemiyet teşekkül etti” başlığıyla yer alarak, “Reisicumhur Hz.nin yüksek himayeleri altında Türk dili tetkik cemiyeti bugün teessüs etmiştir. Riyasete

Çanakkale meb'usu Samih Rıfat ve Katibi umumiliğe de Afyon meb'usu Ruşen Eşref Beyler intihap olunmuşlardır.” (1932:3) ifadeleriyle kamuoyuna ilan edilmiştir.

Yunus Nadi Bey, cemiyetin kuruluşunun ardından 20 Ağustos 1932’de kaleme aldığı “Büyük Gazi’nin bir eseri daha: Türk Dili Cemiyeti” başlıklı makalesinde, “Türk dilinin aslına ait araştırmalarile pek esaslı tarih tetkiklerini ikmal ve tevsik edecek olan cemiyetin ifa edeceği vazife pek büyüktür.” sözleriyle milli dil araştırmalarında cemiyetin üzerine düşen görevlere dikkat çekmiştir. Yazısının devamında Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün tarih ve dil çalışmalarındaki önderliğini, “Şef Türk milletinin kültürünü tesis ediyor... Gazi bir aralık milletin hayatına tari olan cehaletten dolayı bu bahiste nasılsa ortalığı kaplamış olan perdeyi kaldırıyor. Bu suretle ortaya çıkmakta olan büyük mazi Türk tarihinin dünü için şeref olduğu kadar yarını için de en kuvvetli teminat teşkil eder.” sözleriyle vurgulayan Yunus Nadi Bey, Gazi Mustafa Kemal Atatürk’e minnetlerini de dile getirmiştir (1932:1).

Cumhuriyet Gazetesi 4 Eylül 1932 tarihli sayısında Dolmabahçe Sarayı’nda Samih Rıfat Bey başkanlığında gerçekleşen 3 Eylül 1932 tarihindeki toplantısına yer vermiş (Dil Cemiyetinde İçtima, 1932:2); Yunus Nadi Bey de bu haberle ilgili, gazetenin aynı tarihli sayısında “Türk Dili İçin İlk Kurultay” başlığıyla bir yazı kaleme almıştır. Bu yazısında hükümetin milli dil inkılâbı meselesindeki kararlılığına,

Malumdur ki medeni tekamülün tecelli edeceği birinci saha dildir. Her hangi dil onu konuşan halkın seviyesini ifade eder... Bütün fertlerine ve bütün yurduna şamil hususi ve milli bünyeli bir tek dili olmıyan bir milletin siyasi hakimiyetinde behemehal noksan bulunacağı şüpheden azadedir. Hususile Cumhuriyet rejimile tamamen halk idaresi sistemine girdikten sonra Türk milletinin bir gün milli birlik bağlarının en kuvvetlilerinden biri olan kendi dilile meşgul olmaması imkanı yoktu (1932:1).

sözleriyle giriş yaparken Türk diliyle ilgili çalışmaların, bir icattan ibaret olmadığını, Türklerin dilinin Türkçe olduğunu ancak artık dilin bilimsel çalışmalar yoluyla kurallarının belirlenerek ona uygun bir şeklin verilmesi gerektiğini ifade etmiştir (1932:1).

Hasan Cemil Bey de 5 Eylül 1932 tarihli “Beynelminel Gazi Edebiyatı” başlıklı makalesinde, Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Türkçenin millileşmesi ve bilimsel olarak araştırılması çalışmalarına yaptığı ve millet için büyük önem arz eden öncülüğü, “Eğer rehber olmazsa iş yalnız tahassürden, ümitten, arzudan ve intizardan

ibaret kalır. Rehberdir ki bütün bunları fiile ve sevince kalbeder.” sözleriyle vurgulayarak, minnetlerini ifade etmiştir (1932:1-2).

Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin ilk kurultayını gerçekleştirecek olmasının gazeteye yansımalarının ardından, Peyami Safa Bey de 22 Eylül 1932 tarihli “Kurultayın Eşiğinde” başlıklı yazısında, Gazi Mustafa Kemal’in önderlik ettiği bu büyük inkılâpta Türk edebiyatçılarının ve eli kalem tutanların kongrede hazır bulunarak Türk dili ve edebiyatı için ellerinden geleni yapmaları gerektiğini ifade ederek, Türk edebiyatçı ve yazarlarının kurultaydaki rolünü vurgulamış, “Kurultayın eşiğinde onlara derim ki, bu, Türk edebiyatının en büyük günü olacaktır; çünkü bu, edebiyatımızın öz Türk olmağa başlayacağı gündür” sözleriyle Dil Kurultayı’nın Türk Edebiyatı için taşımakta olduğu anlama dikkat çekmiştir (1932:3).

Cumhuriyet Gazetesi, Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin 26 Eylül 1932’de gerçekleştirdiği ilk kurultayını, “Dil Kurultayı saat 2 de Dolmabahçe sarayında müzakerelerine başlayacak” başlığıyla duyurduğu habere şu şekilde yer vermiştir:

İçtima Samih Rifat Beyin nutku ile açılacak, reis intihabından sonra Maarif Vekili nutuk söyleyecektir. Bugün yeni inkılabın temeltaşı atılıyor. İlk Dil Kurultayı toplanacak, Türk dilinin ilmi, medeni ihtiyaçlara, müstakbel inkişaflarına göre tetkik ve tesbiti için hazırlanan ruzname dahilinde müzakereler icrasına başlayacaktır. Bu tarihi toplantıda diğer inkılaplarımız gibi dil inkılabının da rehberi olan Gazi Hz. ve memleket münervverlerinden mühim bir kısmı hazır bulunacaklardır (1932:1-6).

Gazetenin 27 Eylül 1932 tarihli sayısının manşeti, “Birinci Dil Kurultayı Büyük Merasimle Açıldı” ifadeleriyle yer bulmuş, “Kurultay’ın küşat merasimi” başlıklı haberde Türk Dil Kurultayı’nın ilk gününe dair izlenimlere, şu sözlerle yer verilmiştir:

Dolmabahçe sarayı dün tarihi bir gün yaşadı. Hayır, Dolmabahçe sarayı değil, bütün memleket tarihi bir gün yaşadı. İlk Dil Kurultayı Dolmabahçe sarayının büyük salonunda toplandı, müzakerelerine başladı. Bu salonda vaktile sırmalı ve sarıklı kul oğulları birikirler, mütereddi bir hanedanın tahtından uzanmış solgun perde saçaklarını öpmek için sıra beklerlerdi. Şimdi onların yerini âlimler, mütefekkirler, şairler, edipler, yüksek alımlarında milli hâkimiyetin mukaddes gururunu taşıyan en güzide memleket evlatları almışlardır. Bu inkılabı yaratan Büyük Adam, yirminci asrın en kıymetli çocuğu da aralarında bulunuyordu (1932:1).

Yazının devamında, Osmanlı Devleti’nin hüküm sürdüğü yıllarda, Türkçenin de diğer birçok şey gibi feda edildiği, Türk dilinin yabancı dillerin hâkimiyetine girmesine nasıl müsaade edildiğine dikkat çekilerek; artık Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde toplanan bilim adamları, yazarlar ve şairlerin Türk dilini

kurtarmak için bir araya geldikleri ifade edilerek Kurultay’da söylenen nutuklar da aynen nakledilmiştir (1932:1-5).

Yusuf Ziya Bey de gazetenin aynı tarihli sayısında “Günün Akisleri” sütununda kaleme aldığı “Dil Kurultayında” başlıklı yazısında, Dolmabahçe Sarayı’nın saltanat devrinde şahit olduğu manzaraları aktararak, günümüzde Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde Kurultay’ın yapıldığı salonun vekiller, yazarlar, öğretmenler, kadınlar ve erkeklerle dolduğuna dikkat çekmiştir. Kurultay boyunca, salonun içindeki teknik sorunlar nedeniyle nutukların iyi anlaşılmadığından yakınan Yusuf Ziya Bey, toplantıyla ilgili ilginç bir noktaya işaret ederek, “Belli ki, bu salon eski muayede salonu, böyle milli bir toplantı için değil, sade, dili tutuk saray kölelerinin sessizce saçak öpmeleri için yapılmış!” sözleriyle salonun şimdiki kullanımıyla önceki kullanım amacına bir gönderme yapmıştır (1932:3).

Yine Yusuf Ziya Bey, 30 Eylül 1932 tarihli “Dil Kurultayında” başlıklı yazısında, toplantılar süresince savunulan tezlere dair fikirlerini belirtmiş, özellikle Sami Rıfat ve Hasan Âli Beylerin çalışmalarına dikkat çekmiştir. Yazının devamında Yusuf Ziya Bey, Divan ve Halk Edebiyatları arasında yapılan karşılaştırmalar sırasında üyelerin coşkusunu ifade ederken, “Tanrıyı anlatan şu: ‘Yücelerden Yücesin. Kimse bilmez nicesin?’ Beyti okunduğu zaman kopan alkış yerine, Nef’i’den okunan mısralar ‘amin’ diye istihza ile karşılandı!” ifadelerine yer vermiş, bu örnekten yola çıkarak, Türk dilinin özüyle yeniden yazıya geçirilerek yurttan yayılmasında sanatçıların üzerine düşen göreve işaret etmiştir (1932:3).

Yusuf Ziya Bey, Birinci Türk Dil Kurultayı süresince kaleme aldığı 2 Ekim 1932 tarihli bir başka yazısında, Osmanlı Devleti yıllarında yazı dili ve ana dilinin birbirinden uzaklaşmasıyla Edebiyatın zaman içinde nasıl Saray’a özgü bir hal aldığını, halkın diliyle ve yaşantısıyla bir ilişkisi kalmadığını, Türk dilinden uzaklaşıldıkça Türk halkının devlet sevgisini kaybettiğini dile getirmiştir. Yusuf Ziya Bey, yazısının devamında kurultayın, geçmişte Türk dilinin aldığı bu yaraları sararak dili yeniden inşa etme konusundaki değerli mesaisini şu sözlerle tarife çalışmıştır:

Şimdi, bu harabeyi bir çiçek bahçesi yapmak için devletle milleti elele vermiş görüyoruz: Âlim, şair, meb’us, vekil, muallim, muharrir, köylü, kadın, erkek... Ve hepsinin başında Gazi! Türk milleti ve Türk devleti, Türk dilini yıkan sarayda Türk dilini yapıyorlar... Bu tesadüf, bir milli intikamdır! (1932:3).

Peyami Safa, Kurultay’ın devam ettiği 5 Ekim 1932 tarihli “Dile dair birkaç düşünce” başlıklı yazısında, dille ilgili aforizmaları kaleme alarak dilin, toplum ve inkılapla olan ilişkisine şu sözlerle vurgu yapmıştır:

Cemiyetin mihrakı olan fertler –yani güzideler- yeni bir söze hayat verebilirler. Dili değişmiyen bir inkılap sahtedir.

Şüphesiz dil fertlerin iradesile değişir, fakat bu irade cemiyetin iştihakından doğar (1932:3).

Yusuf Ziya Bey, 6 Ekim 1932 tarihli “Kurultayda son gün” başlıklı yazısında, Kurultay’ın sıkı çalışmalarının ardında Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün liderliği olduğunu vurgulayarak, O’nun sayesinde “Türk dilinin ilk kurtuluş gününün Dolmabahçe’de açılan kurultayın ilk günü” ve O’nun “yılları günlere sığdıran bir başarıcı” olduğunu ifade etmiş; kurultay boyunca tezlerini coşkuyla savunan Samih Rıfat, Reşit Galip ve Ruşen Eşref Beyler gibi isimlerin de Gazi Paşa’dan güç aldıklarını belirterek, minnetlerini dile getirmiştir (1932:3).

Kemalettin Kâmi (Kamu) Bey, 10 Ekim 1932 tarihli “Dil Kurultayı” başlıklı yazısında, Birinci Dil Kurultayı’nda tartışılan meselelerin esasen 35 yıl öncesine dayanmak suretiyle Genç Kalemder etrafında toplanan Türkçüler arasında konuşulan dil konuları olduğunu, bununla birlikte halledilemeyen ve “kördüğüm” gibi olan dil meselesinin yeniden canlandığını, nitekim dile dair işlerin de siyasi çalkantılar ve dönüşümlerle birlikte şekil aldığını ifade etmiştir. Özellikle Osmanlı’dan bu yana Türk diline dair yönelimlerin tarihine değinen Kemalettin Bey, Dil Kurultayı’nın toplanmasıyla birlikte öze dönüş inkılâplarından birinin daha yerine getirilmesi üzere Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin sorumlu kıldığını belirtmiştir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğine değinmeyi de ihmal etmeyen Kemalettin Bey, “Bizim gibi yazanlar Gazi gibi yapanların arasındadır ve daima arkasından gideceklerdir.” Sözleriyle yazısını noktalamıştır (1932:5).

Cumhuriyet Gazetesi Birinci Türk Dil Kurultayı’nın düzenlendiği tarihten bir yıl sonra, 26 Eylül 1933 tarihli sayısında “Türk dili bayramı” başlığıyla, Türk Dili Tetkik Cemiyeti kâtipliği tarafından hazırlanan bir yıllık faaliyetlere yer vermiştir. Türk dilinin kökenlerine dair bilimsel araştırmalar, kelimelerin Türkçe karşılıklarını tespitle birlikte sözlük çalışmaları, halk dilinde kullanılan kelimeleri ortaya çıkarmak için yapılan söz derleme işleri bu faaliyetler arasında olup; gelecek yıllarda yapılması planlanan faaliyetlere de yer verilmiştir. Cemiyetin Osmanlıcadan Türkçeye karşılıklar kılavuzunu yayınlayacağı, Divanı Lügatit Türk çevirisiyle çeşitli tercüme

ve sözlük faaliyetleri üzerinde çalışmaların devam ettirilerek bunların da yayına hazırlanacağı planlanan faaliyetler arasındadır. Kâtiplik yazısını, başta cemiyetin kurulmasını sağlayan ve kurumun koruyucu başkanı olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere, desteklerinden dolayı hükümete, Türk milletine, Türk basınına, uzman ve öğretmenlere derinden teşekkürlerini sunmuş, cemiyetin çeşitli işlerinde görev alan üyelerin Dil Bayramı'nı tebrik etmiştir (1933:3).

İkinci Türk Dili Kurultayı'nın 18-23 Ağustos 1934 tarihinde toplanması üzerine, kurultayın ilk günü gazetenin 18 Ağustos 1934 tarihindeki manşetine, "İkinci Dil Kurultayı bugün 2 de Dolmabahçede açılıyor Kurultay Gazi Hz.nin huzuru ve Maarif Vekilinin nutku ile başlıyor" sözleriyle yansımış; kurultayda oluşturulan komisyonlar hakkında bilgi verilerek ilk güne dair izlenimler kamuoyuyla paylaşılmıştır (1934:1).

İkinci Türk Dili Kurultayı'nın çalışmaları ve önemi hakkında, yine birçok yazı yayınlanmış; bu yazılardan biri Feridun Osman Bey tarafından, gazetenin 18 Ağustos 1934 tarihli "Günün Meselesi" sütununda "Dil Kurultayı" başlığıyla kaleme alınmıştır. Yazar kurultayla ilgili düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

Bugün İkinci Dil Kurultayı açılıyor. Bugün öz dilin el ağzından üremiş paslarından, sırnaşık yabancı deyimlerinden nasıl temizleneceğine, büyük Turan kökünden ayrılma diğer millet bölümlerinin dillerinde yaşıyan bize uygun sözlere dair tezler dinliyeceğiz. Aynı zamanda Dil Cemiyetinin ilk Kurultayındanberi iki yıl süren çalışmasından alınmış neticeleri öğreneceğiz... köylü ve münevver dilleri arasında, bizdeki kadar derin bir uçurum bulunan başka bir millet bulunacağını zannetmiyorum... Bu uçurumu daralttık, fakat henüz ortadan kaldırmış değiliz. Dil Cemiyeti umduğumuz şeyleri vermeğe başlıyor... Yavaş yavaş siyah bulutlardan sıyrılan mavi bir semaya çıkıyor gibiyiz... Güveniyoruz: Başımızda inkılaplar başbuğu, çalışan bütün millet... İkinci Dil Kurultayını bu heyecanla selamlıyoruz." (Dil Kurultayı, 1934:3).

Yunus Nadi Bey gazetenin 19 Ağustos 1934 tarihli "Türk Dilinin İkinci Kurultayı" başlıklı yazısında, kurultayın açılması ve tarih-dil faaliyetlerine verilen önemi başlı başına bir kültür hareketi olarak görmüş, Gazi Mustafa Kemal'in önderliğinde girilen yolun, iki sene sonunda ehemmiyetli sonuçlar verdiğini, Türklüğün manevi benliğinin temellerinin atıldığını ifade etmiştir. Yunus Nadi Bey, Türk diliyle ilgili çalışmaların Türk akademisi ve bilimine olduğu kadar, Türk toplumunun milli yaşantısına olan katkısının da gerçek bir inkılâp hareketi olduğunu vurgulamıştır (Türk Dilinin ikinci Kurultayı, 1934:1-2).

Ercüment Ekrem (Talu) Bey de, 20 Ağustos 1934 tarihinde "Bugün de Bu" sütununda Dil Kurultayı münasebiyle kaleme aldığı "Dilimiz" başlıklı yazısında,

Türk dilinin geçmişteki durumuna dair değerlendirmelerde bulunmuş, “Türk toplumu, yabancı kelimelerin tesiriyle ‘ağız var, dili yok’ bir millet haline gelmiştir.” sözlerinin ardından, Türk toplumunun kendi milli vatanını kuran Türk ulusunun inkılaplar ve milli dile dair çalışmalarla kendi dilinde de birliği sağlayıp yurttaşlar arasında bu zamana kadar meydana gelen farkı ortadan kaldıracığını ifade etmiştir. Ercüment Ekrem Bey, kurultayın çalışmalarından duyduğu beklentiye, “Cemiyet şimdiki kurultayda bize dilimizi taptaze, pürüzsüz, dikensiz, armağan ediverecek. Cumhuriyetin bize kazandırdığı binbir nimet içerisinde, öz dilimize kavuşmuş olmamız, ötekilerden aşağı değerde değildir.” (1934:3) sözleriyle vurgu yaparak yazısını sonlandırmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi’nin 4 Eylül 1934 tarihli “İkinci Dil Bayramı” başlıklı haberinde, 26 Eylül gününün Dil Bayramı olarak kutlaması kararının alınmasıyla, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Dil Bayramı’nın coşkuyla kutlanması, dil faaliyetleri, hatta milli dil mücadelesi üzerine gazetelerden yazılar kaleme almalarını istemiştir (İkinci Dil bayramı, 1934:1-3).

Bu konuyla ilgili olarak gazetenin 8 Eylül 1934 tarihli sayısında “Dilini kaybeden millet mahvolmuş demektir!” başlığıyla, Bir Alman gazetesi olan ve Adolf Hitler’in propagandasını üstlenen “Völkischer Beobachter”ın 23 Ağustos 1934 tarihinde İkinci Dil Kurultayı izlenimlerine dair yazısına aynen yer verilmiştir. Yazıda Alman Gazetesi’nin, İkinci Dil Kurultayı’nın 18 Ağustos’ta Dolmabahçe Sarayı’nda büyük merasimle açıldığı, Türkiye Reisi Cumhuru Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün de toplantılarına katıldığı ve bu büyük kurultay münasebetiyle Türk Devleti’nin büyük rehberinin eserine sempati ve takdirlerini belirttiği ifade edilerek, Alman Gazetesi’nin Türk diliyle ilgili çalışmalara dair düşüncelerine şu sözlerle yer verilmiştir:

Fakat dil ıslahatının ehemmiyeti bu kadarla da kalmıyor. Bu ıslahat halkın siyasi ve içtimai vaziyetini takviye için en mühim bir istinatgah teşkil edecektir. Eskişinin anlaşılamazlığının tamamile aksine olarak kolay bir lisanın mevcudiyeti gazete ve mecmuaların en ücra köylere kadar gidip okunmasına, bu suretle Ankara, İstanbul ve Anadolu arasındaki kültür münasebetinin kuvvetlenmesine sebebiyet verecektir... <Türkiye Türktür!> fikri muzaffer oldu. Evet Türkiye Türktür. Bunun içindir ki artık minarelerde arapça ezan yerine türkçe ezan okunuyor... Büyük Şef bugün bütün dünyaya Türk dilinin yenileştiğini ve zenginleştiğini ve buna ait kültür tetkikatının ilerlemekte olduğunu gösterdi. Bugün Türkiyede yegane varılmak istenen gaye şudur: Türkiyenin hür toprakları üzerinde yaşayan Türk halkının harsi ve içtimai birliğini temin etmek. Bu hususta atılan adımlardan biri de dil inkılabıdır (Dilini Kaybeden Millet Mahvolmuş Demektir, 1934:5).

Yunus Nadi Bey, yine aynı konu üzerinde kaleme aldığı 26 Eylül 1934 tarihli bir makalesinde, Türk dili ve tarihi çalışmalarının Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde başlayarak ve bu iki büyük adımın devleti kurmak ve medeniyeti yapmak manasında olduğunu, “Devlet teşkil eden millet, medeniyet kurmuş bir varlık demektir, ve o herşeyden evvel kendi diline maliktir... İşte bu yeni inkılap merhalesinde kendi varlığımıza ve hakiki milli kültürümüze dönen büyük bir uyanma hareketile irkiliyoruz ve ayaklanıyoruz” sözleriyle ifade etmiştir. Yunus Nadi Bey, milli dil ve tarihi tetkikte gerçekleştirilen bu faaliyetlerin Türk inkılâbının asıl devresini teşkil ettiğini belirterek, Türk'ün öz benliğini bularak kendi diline sahip olmasını, milli bir bütünlüğe kavuşmak olarak değerlendirmiştir (Milli Kültüre Dönüş Hareketi: Dil Bayramı, 1934:1-3). O günün Cumhuriyet Gazetesi'ndeki ayrıca, “Türk müsün? Dilini Türkleştir, Budun yapısının Harcı dildir” (Milli kültüre Dönüş hareketi: Dil Bayramı, 1934:2-3) şeklindeki uyarılar da dikkati çekmektedir.

İkinci Dil Kurultayı'nın ardından, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde başlayan milli dil çalışmaları minnetle anılırken, dilde ve tarihte olduğu gibi toplumsal hayatın pek çok alanında öze dönüşün etkisiyle öz Türkçe kelimeler kullanılması yönünde, Cumhuriyet Gazetesi birçok yazı yayınlanmıştır. Buna örnek olarak Ercüment Ekrem Bey, 26 Eylül 1934 tarihli “Dilin Bayramı” başlıklı yazısında, “Bugün Türk ilinde bayram var. Güzel ve temiz dilimizin bayramı. Ulu Başbuğ, Yüce Gazinin, Türk ulusunun başına buyrukluğunu kurtardıktan sonra, ona bağışladığı sayısız günüçlerden belki en edgüsü önce ücük, ardınca da dil dönenmesi olmuştur.” sözlerine yer vererek, yazarın kullandığı söz karşılıkları da, “Söz karşılıkları: Harf-ücük, başına buyrukluk- istiklal, nimet-günüç, edgü-hayırlı.” şeklinde açıklanmıştır (Dilin Bayramı, 1934:5).

Cumhuriyet Gazetesi, “Özdille”, “ÖzTürkçe” gibi sütunlarla, öz Türkçe kelimeler kullanılarak kaleme alınmış şiir, öykü, makale gibi yazılara da yer vermiştir. “Özdille” sütununda yayınlanan “Tan Yerinde” başlıklı bir şiir, gazetenin 26 Eylül 1934 tarihli sayısında şöyle yer almıştır:

Önce titrek ışıklar, tan yerlerinde kanar,
Sonra bir gün sağnağı gökler üstünde yanar,
Bir sunak ılık içer yerden açılan gözler,
Tutuşan kıvılcımlar sönen Ülkeri gözler,
Döner her kara bulut bir altın kümesine,
Parlak göklerin artık karanlıklar nesine,

Keskin bakışlı güneş neredeyse görünecek,
Yalçın kayalı dağlar allara bürünecek,
Sevgilerin kaynağı, ay aydınlı bir gece,
Gündüzlerin önünde bir karışık bilmece.

Sunak- Kadeh, Aydın-Mehtap. Hayrettin İlhan (Özdille şiir Tan Yerinde, 1934:5).

Gazetenin yine 26 Eylül 1934 tarihinde Halil Nimetullah Bey tarafından kaleme alınan “Ülküye Doğru Türkçe Yaşamak” adlı makalesinde dil çalışmaları ve dil bayramını içtenlikle kutlamış, yazar Türkçe düşünmenin, Türkçe yaşamının değerini izaha çalışarak; Öz Türkçe kelimelerin tespit edilip kullanılmaya başlanmasıyla yaşadığı derin sevinci ifade etmiştir. Halil Nimetullah Bey, duyguları ve düşünceleri Türkçe hissedip Türkçe yaşamakla Türk varlığı ve medeniyetinin ilerleyerek yükseleceğini, böylelikle Türkün manevi varlığının, Türk medeniyetinin yükselmesinin önündeki en büyük engel olan Osmanlıcılık ve onun derinlerinde yatmakta olan Araplıktan arındıkça yükseleceğini ve Türklüğünü yaşamış olacağını belirtmiştir. Dilde yapılması gereken şeyin ilk olarak bu yabancı tesirlerin ortadan kaldırılması olduğunu yazan Halil Nimetullah Bey, Türkçe kelimelerin kullanılması ve milli kültürün özünün ancak böyle inşa edilebileceğini vurgulayarak (Ülküye Doğru Türkçe Yaşamak, 1934, s.5-6), kültürün millileşmesindeki önemli noktalara temas etmek suretiyle yazısında öz Türkçe kelimelere de yer vermiştir.

Cumhuriyet Gazetesi’nin 26 Eylül 1934 tarihli bir başka yazısında, Dil bayramının kutlandığı, ardından Arapça ve Farsçanın zorluğu nedeniyle halka yayılamayan bilimin dilde öze dönüş çalışmalarıyla umumileştiği ifade edilmiştir. Konuyla ilgili Cumhuriyet Gazetesi’nin temel görüşlerinden biri olan “dilde birlik-milli birlik” bir ülkü olarak ifade edilmiş, dilde birliğin sağlanmasıyla milli varlığın bütünlüğünü koruyacağı tekrar vurgulanmıştır. Yazının devamında, dilde ve kültürde birliği sağlama ülküsüyle, Türk gençlerine belirli sorumluluklar yüklenmiş, gençler, öz dili kullanmaları ve onu yüceltmeleri konusunda teşvik edilmiş, okurlara bir nasihat olarak öz Türkçenin ancak kullanıldıkça var olacağı ve tüm yurda yayılacağı, “Onu ne kadar kullanırsak o kadar parlıyacak, o parladıkça biz yükseleceğiz.” Sözleriyle Türk milleti için taşıdığı anlam bir kez daha vurgulanmıştır (Dil Bayramımız Bugün Millet Özdiline Kavuştuğu Mutlu Günün Şenliğini Yapacak, 1934:1-6).

Yine “Öz Türkçe” sütununda “A.İ.” imzasıyla yer alan 9 Kasım 1934 tarihli bir yazıda, Eski Türklerin kullandıkları öz dilin değerine dikkat çekilerek, dilde millileşme konusunda aydınların yüzünü eski Türklere döndüğü ve bu dil politikasının anlamını şu sözlerle açıklanmıştır:

Eskiden Türklerin, yaşadıkları çağlara göre düşüncelerini, duygularını pek güzel anlatabilecekleri sözleri vardı. Öyle olmasaydı Orhon dikilitaşlarındaki o cana dokunan yazılar yazılır mıydı? Türk dilsiz, kültürsüz olarak yaşamamıştı. Dokuz yüz, bin yıldan beri dilimize girmiş olan arapça ve farsça, bizim sözlerimizin yerini tutmuş, sonra da biz onları unutmuşuz. Şimdi tarama ile bunlar, aranıp bulunuyor.” Makalede gazete ve dergilere düşen göreve değinilerek, yazıların yabancı sözcükler atılarak yazılmasıyla işe başlanacağı ve bunun zor olmadığı ifade edilmiştir. Okurların bu yolla alıştırılabileceğini ve yazarların bu sayede Dil Cemiyetinin faaliyetlerini kolaylaştıracağı vurgulanmıştır (İlk Yol, 1934:5).

Cumhuriyet Gazetesi’nde yer alan Öz Türkçe yazıların yanında, Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün, öz Türkçe yazılan metinlerin gazetelerin ilk sayfalarına basılması emrini 19 Kasım 1934’te vermesi üzerine, Cumhuriyet Gazetesi’nde Öz Türkçe yazıların yayımlandığı sütun gazetenin başyazısı olarak yayımlanmaya başlanmıştır (Öz Türkçe, 1934:1).

Milli dil üzerine çalışmalara devam ederek, Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin karşılıklar kılavuzunu hazır hale getirmesi, gazetenin 25 Şubat 1935 tarihli “Dil Kılavuzu Beş bin kelimenin Türkçe karşılığı bulundu” başlıklı haberine yansımıştır (1935:3). Gazete, Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin dil kılavuzunu yayınlamasının ardından, 27 Mart 1935’te Öz Türkçe eser müsabakası açarak, yazıları beğenilen 200 yazara ödül verileceğini belirtmiş (Öz Türkçe kelimeleri en iyi kullanma denemesi, 1935:1), öz Türkçe kelimelerin kullanılması için gazetede teşvik edici bir yol izlenmiştir.

Gazetenin milli dil çalışmaları ve kurultaylara dair desteği süregelirken, kamuoyunun dikkatini çekmek amacıyla 6 Mart 1935’te “Profesörler Türkçe Öğreniyorlar” başlığıyla yayınladığı bir haberde, İstanbul Üniversitesi profesörlerinden alanlarıyla ilgili eğitim kitaplarını Türkçe olarak kaleme almaları, bu hocaların eğitimini de Türkçe olarak yapmaları şartına bağlanmış, “Profesörlerin birçokları Türkçeyi iyi konuşmak için çalışmalarına devam etmektedirler. Beş sene zarfında derslerini Türkçe veremiyen profesörlerin mukaveleleri feshedilecektir.” (Profesörler Türkçe öğreniyorlar, 1935:3) sözleriyle İstanbul Üniversitesi’ndeki yabancı hocaların da dil konusunda üzerine düşen sorumluluklarına dikkat çekilmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi, öz Türkçe ile ilgili çalışmaları yayınlanmaya devam etmiş, 29 Mayıs 1935 tarihli sayısında, “Dil Üzerinde Çalışmalar” sütununda, Türk Dil Kurumu’nun yayınladığı Kılavuz’dan seçilen kelimelerin anlam ve kökenleri üzerinde durularak, “Her gün 5 Kelime” listesinde kelimelerin öz Türkçe karşılıkları ve cümle içinde kullanımlarına örnekler verilmiş, bu sütunda yayınlanmak üzere halkın göndereceği yazılarda Osmanlıca kelimelerin kullanılmaması hususuna vurgu yapılmıştır (1935:7).

Cumhuriyet Gazetesi, Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin kuruluşundan başlayarak, düzenlenen kurultaylara kadar, milli dile dair bilimsel çalışmalara her süreçte destek vermiş, aydın ve yazarlar konuya dair görüşlerini gazetenin çeşitli sütunlarına taşımışlardır. Özellikle Türk Dili Kurultayları’nın ardından alınan kararlarla birlikte, milli dilde öze dönüş hareketine, “Öz Türkçe” gibi sütunlarda öz dille yazılmış yazılarla destek veren gazete, kamuoyunu bu konuda canlandırmak amacıyla çeşitli yazı müsabakaları açmış, öz Türkçe kelimelerle kaleme alınan yazıların katıldığı bu müsabakaların neticesinde kazananlara ödülleri vererek halk arasında milli dil çalışmalarını teşvik etmiştir.

3. SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasının ardından, 1924 senesinde yayın hayatına başlayan Cumhuriyet Gazetesi, Mustafa Kemal Atatürk'ün direktifleriyle Yunus Nadi Abalıoğlu tarafından İstanbul'da kurulan siyasi bir gazete olup; adını Türkiye'nin rejim şekli olan "Cumhuriyet" gibi anlamlı bir sözcükten almış, yayın tarihinden itibaren, yapılan inkılaplar hakkında kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla önemli bir milli görevi üstlenmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi, Türk inkılâplarının sesi ve sözcüsü olarak, Türk milli kültür ve eğitiminin temel kurumlarının doğuşuna şahitlik etmiş; bu kurumların çeşitli dönüşüm ve yeniden yapılanması sırasında halkın haber ve bilgi ihtiyacını karşılayarak kamuoyunu aydınlattığı gibi, bu alanda ele aldığı konuları çeşitli yönleriyle tartışan yazılara yer vererek hükümet politikalarını yönlendirmeye çalışmıştır.

Çalışmanın "Giriş" bölümünde, araştırmanın konusu, gerekçesi, amacı, problemleri, çalışmanın kapsam ve sınırlılıkları ve çalışmada kullanılan kaynakların özetleri yer almıştır. Giriş bölümünde kuramsal çerçevenin sınırlandırılmasının ardından araştırmanın tarih aralığını kapsayan 1930-1935 yılları arasındaki eğitim ve kültür faaliyetlerine dair açıklamalar yapılarak; hükümetin eğitim politikaları çerçevesinde eğitim alanında yapılan çalışmalar, milli kültür kurumlarının doğuş süreci ve eğitim kademelerinde gerçekleştirilen çeşitli karar ve faaliyetler hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde, eğitim ve kültür faaliyetleriyle ilgili birinci elden kaynaklar taranarak genel bir çerçeve oluşturulmuş; eğitim ve kültür inkılapları üzerine yazılmış kaynaklar kullanılmak suretiyle bu yıllardaki faaliyetlerin genel bir tanımı yapılmıştır. Yine bu bölümde milli kültür faaliyetleri içerisinde yer alan milli tarih ve milli dil çalışmaları, Türk Tarih ve Türk Dil Kurumu'nun kurulması, Türk Ocakları'nın kapatılarak Halkevleri'nin faaliyete geçmesi ve Darülfünun ıslahatıyla birlikte İstanbul Üniversitesi'nin kuruluşu yer almış olup; Türk eğitim ve öğretimine dair gerçekleştirilen diğer faaliyetler de eğitim kademeleri içinde sınıflandırılarak genel hatlarıyla ortaya konulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümü olan "Bulgular" kısmında ise; Cumhuriyet Gazetesi'nin 1930-1935 yılları arasındaki nüshaları taranarak, bu dönemde eğitim ve kültür faaliyetleriyle ilgili haber, köşe yazıları ve makalelere yer verilmiş; yazar ve

aydınların meseleye dair önemli tespit ve görüşleri ortaya konulmuştur. Eldeki verileri sınırlandırma zorluğundan dolayı, gazetelerde tespit edilen eğitim ve kültür faaliyetlerine dair makale ve yazılar, eğitim ve kültüre dair çeşitli temalar altında gruptandırılmış, veriler kronolojik bir sırayla işlenerek, tarih yöntembilimine uygun bir hale getirilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında, Cumhuriyet Gazetesi aydın ve yazarlarının, Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve hükümetlerin de uzun yıllar gündeminde kalan eğitim ve kültür meselelerini, çeşitli tarihlerde çeşitli yönleriyle kaleme alarak, ilgili konulara dair bir sorumluluk üstlendiği ortaya konulmuş, eğitim ve kültür faaliyetlerinde kamuoyunu bilgilendirerek yönlendirme gücü olan bu isimlerin, düşünce, görüş ve yorumları eşliğinde katkıları belirtilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın yine Bulgular bölümünde elde edilen verilere dayanarak Cumhuriyet Gazetesi'nde çeşitli yönleriyle ele alınan meselelerden birinin eğitim ve öğretim faaliyetleri olduğu, yazar ve aydınların eğitime dair çeşitli tavsiye ve eleştirilerde bulunduğu, yazarların özellikle eğitimin tüm yurttta gerçekleştirilmek suretiyle bilgisizlik sorununun önüne geçilmesi hususunda, öncelikle köylü yurttaşların eğitime yönelik görüşleri ortaya konulmuştur. Türkiye'nin coğrafi ve sosyolojik şartlarını değerlendirerek, konuyla ilgili realist yorumlarda bulunan yazarlar, nüfusunun %80'inin köylerde ikamet ettiği bir ülkede eğitimin köylerin şartları düşünülerek yeniden planlanmasını veya köydeki eğitimin kendi imkanları göz önüne alınarak ıslah edilmesi gerektiği hususuna dikkat çekmişlerdir. Gazetede aydın ve yazarların, konuya dair fikirleri ortak olmakla birlikte, inkılapların tüm yurttta yerleşmesinin ve ülke kalkınmasının ön koşulu olarak köylere ulaşma mevzusuna ciddiyetle işaret etmeleri, günümüzde bile hala geçerliliğini koruyan, oldukça gerçekçi ve idealist bir bakış açısı olarak karşımızda durmakla birlikte; yazarların, köydeki eğitimin nasıl planlanacağına dair görüş ve tavsiyeleri de önem arz etmektedir. Bu görüşler, Türkiye'nin ilerleyen yıllarında en önemli eğitim ve kültür kurumlarından biri olan Köy Enstitüleri'nin ilk örneklerini teşkil etmiş, 1933 yılında Reşit Galip Baydur'la birlikte canlanan köye dönüş politikalarını da şekillendirmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi aydın ve yazarlarının eğitim ve öğretim meselesine yönelik dikkat çeken eleştirileri arasında ise, eğitim sistemi ve dersler meselesinde fikirlerini beyan ettikleri görülmektedir. Özellikle Türkçe ve Edebiyat derslerinin, milli dilde öze dönüş çalışmalarının bilimsel olarak başladığı günlerde, içerik ve

işleniş bakımından günün şartlarına uygun olmadığı, eksik ve hatalı yönlerinin bulunduğu dair yorumlar kaleme alınmış, hükümet ve Maarif Vekaleti'nin dikkatleri ilgili konuya çekilmeye çalışılarak, Türk eğitim ve öğretim sisteminin aksayan yönlerine işaret edilmiş, zaman zaman da eğitim kademelerinde ihtiyaç olunan ıslah meselesi gündeme getirilmiştir.

Eğitim ve öğretime yönelik meseleler içinde öğretmenlerin sorun ve ihtiyaçlarına da yer veren gazete; haber ve yazarlarının yorumuyla onların sesi olmuş, özellikle içinde bulundukları durumu yetkililere iletmek ve bu mağduriyete sebep olan ilgili kurum ve kişilerin sert bir dille eleştirilip göreve çağırılması gibi bir sorumluluğu da yerine getirmişlerdir. Meseleyi ciddiyetle ele alan Cumhuriyet Gazetesi, kamuoyunu bilgilendirdiği gibi öğretmenlerin sorunlarının çözümüne yönelik faaliyet ve kanunlara da sevinçle yer vermiştir. Bu sorunlar ele alınırken o sırada dünyanın içinde bulunduğu ekonomik bunalımın Türkiye'yi de derinden etkilemesi nedeniyle bu hususta atılan adımların yeterli olmadığına da dikkat çekilmiştir.

Aydın ve yazarlar, ilgili yıllarda Türkiye'deki müzik ve beden terbiyesi faaliyetlerini de yazılarına konu edinmiştir. 1930'lu yıllarda kültürel hayatın her alanında başlayan millileşme çalışmalarının müzik alanında da kendini göstermesiyle, müziğe de milli bir şekil verilmek istenmiştir. Cumhuriyet Gazetesi de bu sürece çeşitli makale, yazı ve röportajlarıyla katkıda bulunmuş, hükümet ve Maarif Vekâleti eliyle gerçekleştirilen milli müzik çalışmalarına ve milli müzik eğitimine dair haberlere yer vererek kamuoyunu aydınlatmıştır. Gazetenin yazar ve aydınları yalnızca milli müziğin nasıl olması gerektiği sorusu üzerinde durmamış, halkın müzik eğitiminin nasıl yapılması, çocuklara aile ocağında ve okullarda müzik eğitiminin nasıl yapılması gerektiğine dair önerilerde de bulunmuşlardır.

Milli müzik gibi beden terbiyesi ve spor faaliyetleriyle ilgili çeşitli görüşlerin de ön plana çıktığı Cumhuriyet Gazetesi, özellikle Türk sporunun nasıl olması gerektiğine dair yazılara sütunlarında yer vermiş, sporun eğitim yönünün vurgulandığı makale ve yazılarda, sporun temel felsefesi ve Türk gençleri için taşıdığı öneme dikkat çekilmiştir. Bu anlamda zihin ve beden eğitiminin paralelliğine işaret edilen yazılarla birlikte, ülkede beden eğitimi hususunda gerçekleştirilen en önemli kurumlardan biri olan Yüksek Beden Terbiyesi Mektebi'nin açılması önemli

bir adım olarak kabul edilmiş, spor faaliyetlerinin Maarif eliyle artık daha sistemli gerçekleştirileceğine dair olumlu intibalara yer verilmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi aydın ve yazarları, bu yıllarda ve ilerleyen süreçte halk eğitiminde Türk Ocağı'ndan sonra önemli bir kurum olan Halkevleri hakkında da görüşlerini beyan etmiş; bu görüşler olumlu intibalarla kaleme alınmıştır. Gazete, Halkevleri'nin kuruluşundan önce halk eğitimi konusunda önemli vazifeler üstlenen Türk Ocakları'nın kapatılarak Cumhuriyet Halk Partisi'ne dahil edilme sürecini yakından takip etmiş, bu eğitim ve kültür yuvalarının görevini devam ettirecek olan Halkevleri'nin kuruluşunun ardından bünyesinde bulunan şubelerdeki faaliyetlere dair neredeyse her gün haber yapmış, özellikle kurumun yıl dönümlerinde Halkevleri'nin başardığı işlere uzun uzun yer verilerek kamuoyu aydınlatılmış, her Türk vatandaş Halkevleri'ne kaydolmaya ve buralardaki eğitim ve kültür hareketine katılmaya teşvik edilmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi'ni bu yıllarda en çok meşgul eden meselelerden biri de Darülfünun ıslahatı olmuş; yazar, aydın ve politikacıların kurumun ihtiyacı olan ıslahı uzun yıllardan beri vurgulamasına rağmen, 1932 senesine kadar harekete geçilmemiş, gazetenin kadrosundaki önemli isimler bu yıla kadar ıslahın gerekliliğine dair çeşitli yazılar kaleme almışlardır. Bu yazılar, hükümetin Darülfünun'un ıslah edilmesinde artık icraata geçmesi yolunda yönlendirici olurken, yazarlar ıslahın nasıl yapılması gerektiğine dair de önerilerde bulunmuş, kurumun hâlihazırda bilimsel ve idari tüm aksamaları dile getirilerek, Cumhuriyet idaresine yakışır bir akademik eğitimin gerçekleştirilmesinde dikkat çekici bir baskı unsuru oluşturulmuştur. 1933 yılında kurumun ıslahının gerçekleştirilerek İstanbul Üniversitesi'nin kurulduğu günlerde dahi konuyu gündeminden düşürmeyen gazetenin aydın ve yazarları, yeni üniversitenin Türkiye için taşıdığı anlam ve öneme dair yazılar kaleme alarak bu meseleye önderliği için Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e ve mesailerini için Reşit Galip Baydur'a teşekkürlerini ifade etmişlerdir. Yeni üniversitenin kurulmasında, hükümetin olduğu kadar, dönemin aydın ve yazarlarının görüşlerini ortaya koyan yazıların da büyük bir etkisi olduğu görülmektedir.

Gazete, bu yıllarda Türkiye'de milli tarih çalışmalarının Gazi Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde bilimsel olarak yürütölmeye başlanmasıyla, milli tarihi çeşitli yönleriyle sütunlarında işleyerek, bu husustaki milli kültür politikalarına destek vermiştir. Gazetenin aydın ve yazarları, özellikle Türk tarihinin kökenlerine dair

kaleme alınan bilimsel araştırmalara kamuoyunun dikkatini çekmeye çalışmış, gerekli gördükleri noktada tarih çalışmalarının Avrupa'daki yansımalarına da yer vermişlerdir. Türk medeniyetinin kökenlerine dair araştırmalar hızla devam ederken, aydın ve yazarlar konuyla ilgili önemli makaleler kaleme alarak bu dönemin milli tarih çalışmalarının da hangi çizgide ilerlediğine ışık tutmuşlardır. Bu süreçte milli tarih çalışmalarının bilimsel bir kurulla yürütülmesi arzusuyla, Türk kültür hayatının en önemli kurumlarından biri olan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti kurulmuş ve yazarlar kurumun çalışmaları hakkında kamuoyunu bilgilendirerek, bu yüksek kurumca milli kültürün milli varlıklar arasında taşıdığı anlam ve öneme vurgu yapmak suretiyle Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün bu faaliyetlerdeki önderliği takdirle anılmıştır.

Milli tarih çalışmalarının bilimsel olarak yürütölmeye başlandığı günlerde, milli dil çalışmalarına yönelik de önemli adımlar atılmış, Cumhuriyet Gazetesi yazarları bu konuyu da dikkat çekici görüş ve eleştirileriyle sütunlarında işlemişlerdir. Dilde millileşme hareketine, özellikle dilin neden milli olması gerektiği gibi önemli bir soru etrafında geliştirdikleri fikirleriyle katkıda bulunan aydın ve yazarlar, Türk dilinin üstünlüğünü her süreçte vurgulamış; Harf İnkılabı, Dil Encümeni faaliyetleri ve dilde sadeleşme meselelerine de önemle eğilerek, çeşitli tartışmalar, haber ve yazılar kaleme almışlardır. Tarih gibi dilde de öze dönüşün gerekliliğini savunan yazarlar, Türk dili çalışmalarının da bilimsel olarak yürütölmesi için açılan Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin Türk dili çalışmalarındaki yeri ve önemine vurgu yaparak cemiyetin faaliyetlerini yakından takip etmek suretiyle, gazetede yer verilen Türk dili sütunlarında dilin tarihsel gelişimi hakkında yazdıkları yazılarla kamuoyunu aydınlatma görevini başarıyla yerine getirmişlerdir.

Cumhuriyet Gazetesi, 1930-1935 dönemi eğitim ve kültür faaliyetlerini, haber ve bünyesinde yer alan aydın ve yazarların düşünce ve görüşlerine yer vermek suretiyle, gerek idari mekanizmayı yönlendirmede gerekse kamuoyunu bilgilendirmede bir dördüncü kuvvet olarak üzerine düşen görev ve sorumluluğu yerine getirmiştir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, H. (2007). “Anadolu aydınlanmasında Atatürk’ün müzik devrimi”. N. Güngör (ed). *Cumhuriyet’in ilk yıllarından günümüze dil, kültür, eğitim*. (s.611-622). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Akkutay, Ü. (2011). “Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin gelişimi”. C. Öztürk ve İ. Fındıkçı (ed). *Prof. Dr. Yahya Akyüz’e armağan Türk eğitim tarihi araştırmaları, eğitim ve kültür yazıları*. (s.147-156). Ankara: Pegem Akademi.
- Akyüz, Y. (1982). *Türk eğitim tarihi*. An127kara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Akyüz, Y. (2014). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akyüz, Y. (2012). *Türkiye’de öğretmenlerin toplumsal değişimdeki etkileri (1839-1950)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Atabey, İ., Kartallıoğlu, Y. (2011). Türk Dil Kurumu. *Türk Yurdu*, 31(286). (s.78-83). Ankara: Türk Ocakları Basın, Yayın ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi.
- Avcı, C. (2019). Cumhuriyet’in ilk yıllarında eğitim ve kültür kurumları (1923-1938 yılları arası). *Kesit Akademi Dergisi*, 5(20). (s.1-10). Erişim: 22 Ocak 2023, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kesitakademi/issue/59818/863721>
- Aykoç, E. (2018). “1950-1960 döneminde Milliyet Gazetesi’nde düzenlenen kampanyalar”. M. Uğur (ed). *Türk basın tarihi (3 Cilt)*. (s.1483-1524). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Başar, E. (2019). *Milli eğitim bakanlarının eğitim faaliyetleri (1920-1960)*. Ankara: Pegem.
- Başgöz, İ. (2016). *Türkiye’nin eğitim çıkmazı ve Atatürk*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Becerikli, S. (2023). İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu 1924-1978. *Atatürk Ansiklopedisi*. Erişim: 18 Şubat 2023, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/istanbul-yukse-ogretmen-okulu-1924-1978/>
- Berkes, N. (2020). *Türkiye’de çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (1999). *Cumhuriyet dönemi eğitim bilimleri tarihi*. Ankara: Tekışık Yayıncılık.
- Bolat, M. (2017). Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü’nün kuruluşu ve misyonu. *Atatürk Yolu Dergisi*, 16(61). (s.47-77). Erişim: 30 Ocak 2023, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/675308>
- Bulut, F. (2018). “Toplumsal değişim ve siyaset üzerinde basının etkisi”. M. Uğur (ed). *Türk basın tarihi (3 Cilt)*. (s.67-86). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Cicioğlu, H. (1982). *Türkiye Cumhuriyeti’nde ilk ve ortaöğretim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1930-1935). İstanbul: Cağaloğlu Matbaası.
- Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği (1942). *Söylevler (1932-1942)*. Ankara: Recep Ulusoglu Basımevi.
- Cumhuriyet Halk Partisi Nizamnamesi ve Programı (1931). Ankara Başvekalet Matbaası.
- Çapan, M., Ş. (2023). Selim Sırrı Tarcan (1874-1957). *Atatürk Ansiklopedisi*. Erişim: 18 Şubat 2023, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/selim-sirri-tarcan-1874-1957/>
- Çeçen, A. (2000). *Halkevleri*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.

- Çelik, A. (2014). Eğitim alanında yapılan inkılapların sosyal ve kültürel değişime etkisi. *Turkish Studies*, 9(4). 287-301. Erişim: 29 Ocak 2023, <https://turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=6830>
- Demir, H. A. (2021). *Cumhuriyet dönemi eğitim reformları (1925-1935): Mustafa Paşa örneği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Kapadokya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Nevşehir.
- Dilek, H. (2016). 1927 Köy Muallim Mektepleri ile Köy Okulları müfredat programının analizi ve yurttaşlık bilgisi. *Sosyal Bilimler Dergisi* 6(11). (s.92-110). Erişim: 2 Şubat 2023, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/227155>
- Duman, T. (2014). Mesleki ve teknik eğitime öğretmen yetiştiren Yükseköğretim kurumlarının kuruluşu, gelişimi ve kapatılmaları. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi* 1(1). (s.65-92). Erişim: 29 Ocak 2023, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/etad/issue/26382/277990>
- Düstur. Ankara: Başvekalet Matbaası.
- Eraslan, Z. (2018). “Tarihçi ve basın”. M. Uğur (ed). *Türk basın tarihi (3 Cilt)*. (s.129-146). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Ergin, O. (1977) *Türkiye maarif tarihi*. İstanbul: Eser Matbaası.
- Ergün, M. (2021). *Atatürk devri Türk eğitimi*. Ankara: Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Gençay, Ö., A., Acet, M., Kılınç, F. (2002). Selim Sırrı Tarcan’ın cimnasitk ve spor anlayışı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1. (s.1-20). Erişim: 18 Şubat 2023, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/55239#:~:text=1896%2D1908%20y%C4%B1llar%C4%B1%20aras%C4%B1nda%20subay,Akademisi'nde%20Cimnastik%20e%C4%9Fitimi%20alm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r.>
- Grothusen, K. D. (1981). 1933 yılından sonra Alman bilim adamlarının Türkiye’ye göçü. *Belleten*. XLV/2 (178-180). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Hayta, N. (2018). “Tasvir-i Efkar Gazetesi ve yenileşme hareketlerindeki rolü”. M. Uğur (ed). *Türk basın tarihi (3 Cilt)*. (s.623-636). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- İnan, A. (1984). *Atatürk hakkında hatıralar ve belgeler*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnan, A. (1957). Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin kuruluş hazırlıkları üzerine. *Tarih Araştırmaları Dergisi* 0(1). (s.1-16). Erişim: 30 Ocak 2023, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/783217>
- Kantarcıoğlu, S. (1987). *Türkiye Cumhuriyeti hükümet programlarında kültür*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri.
- Karaer, İ. (1992). *Türk Ocakları (1912-1931)*. Ankara: Türk Yurdu Neşriyatı.
- Karal, E. Z. (1945). *Türkiye Cumhuriyeti tarihi (1918-1944)*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Karal, E. Z. (1980). *Atatürk ve devrim (1935-1978)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Karal Akgün, S. (2011). “Türkiye’nin ulus devlet olma aşamasında eğitimde yenilikler”. C. Öztürk ve İ. Fındıkçı (ed). *Prof. Dr. Yahya Akyüz’e armağan Türk eğitim tarihi araştırmaları, eğitim ve kültür yazıları*. (s.119-135). Ankara: Pegem Akademi.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.

- Kartal, S. (2019). Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim ideolojisi ve "Andımız" metni. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 6(12). (s.25-31). Erişim: 2 Şubat 2023, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/51619/669125>
- Kaya, A. E. E. (2010). Cumhuriyet Gazetesi'nin kuruluşundan günümüze kısa tarihi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 0(39). (s.75-91). Erişim: 22 Ocak 2023, <https://search.trdizi.gov.tr/yayin/detay/121533/cumhuriyet-gazetesinin-kurulusundan-gunumuze-kisa-tarihi>
- Lee, N. A. (1991). *Cumhuriyet Gazetesi'nde edebiyat, tarih, kültür ve sanatla ilgili yazıların sistematik bibliyografyası*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul.
- Maarif Vekilliği (1939). *Türkiye'de tahsilin bugünkü durumu ve ana meseleleri hakkında rapor*. İstanbul: Maarif Matbaası.
- Metin, C. (2011). Düünden bugüne Türk Tarih Kurumu. *Türk Yurdu*, 31(286). (s.65-77). Ankara: Türk Ocakları Basın, Yayın ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi.
- Okur, M. (2011). "Atatürk dönemi eğitim öğretim faaliyetlerinde Halkevleri". C. Öztürk ve İ. Fındıkçı (ed). *Prof. Dr. Yahya Akyüz'e armağan Türk eğitim tarihi araştırmaları, eğitim ve kültür yazıları*. (s.951-967). Ankara: Pegem Akademi.
- Özdemir, M. Ç., Bastık, H. (2020). Orta Muallim Mektebi'nden Gazi Terbiye Enstitüsü'ne. *Öğretmen Eğitimi ve Öğretim* 1(1). (s.1-13). Erişim: 29 Ocak 2023, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1107500>
- Öztürk, K. (1968). *Türkiye Cumhuriyetleri hükümetleri ve programları*. İstanbul: Ak Yayınları.
- Öztürk, F. (2011). "Türk eğitim tarihinde eğitim ve askerlik ilişkisi". C. Öztürk ve İ. Fındıkçı (ed). *Prof. Dr. Yahya Akyüz'e armağan Türk eğitim tarihi araştırmaları, eğitim ve kültür yazıları*. (s.1033-1045). Ankara: Pegem Akademi.
- Pınarcı, G. A. (2012). *Türkçe Gazete ve Cumhuriyet Gazetesi'nin yeni harfleri öğretme çalışmaları*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara.
- Sakaoğlu, N. (1992). *Cumhuriyet dönemi eğitim tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sarınay, Y. (2023). Türk Ocakları. *Atatürk Ansiklopedisi*. Erişim: 21 Şubat 2023, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turk-ocaklari/>
- Şakiroğlu, M. H. (1988). Atatürk döneminde başlatılan tarih çalışmaları ve halk bilgisi alanındaki gelişmeler. *Erdem* 5(12). (s.813-877). Erişim: 22 Şubat 2023, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erdem/issue/44540/552545>
- Şarman K. (2021). *Türk Promethe'ler*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Şıvgın, H. (2007). "Atatürk'ün eğitim ve kültür politikaları". N. Güngör (ed). *Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze dil, kültür, eğitim*. (s.229-235). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Tak, İ. (2007). Atatürk dönemi eğitim politikasının Cumhuriyetçi karakteri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1. (s.120-135). Erişim: 29 Ocak 2023, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/801768>
- Timur, T. (1971). *Türk devrimi ve sonrası (1919-1946)*. Ankara: Doğan Yayınları.
- Toksoy, N. (2007). *Bir kültürel kalkınma modeli olarak Halkevleri*. Ankara: Orion Yayınları.
- Topuz, H. (1973). *100 soruda Türk basın tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Turan, Ş. (2018). *Türk devrim tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Uçan, A. (2007). “Atatürk ve müzik eğitimi”. N. Güngör (ed). *Cumhuriyet’in ilk yıllarından günümüze dil, kültür, eğitim*. (s.543-602). Ankara: Gazi Üniversitesi.

Vilayet Hususi İdarelerinden Maaş Alan Memur ve Muallimlerin Tekaüt Maaşları Hakkında Kanun. (1933, 23 Kanunusani). *Resmi Gazete* (sayı:2311). Erişim: 22 Şubat 2023, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2311.pdf>

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Gazete Haber ve Makaleleri

Abalıoğlu, Y., N. (1932, 3 Temmuz). Büyük bir içtima: tarih kongresi. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1932, 20 Ağustos). Büyük Gazinin bir eseri daha: Türk dili cemiyeti. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1934, 11 Temmuz). Cumhuriyet Halk Fırkası ve Halkevleri. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1933, 18 Haziran). Darülfünun ıslahatı üniversiteye ecnebi profesörler getirilecek. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1933, 5 Haziran). Darülfünunumuzun ıslahı etrafında. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1930, 30 Haziran). Dilimizin sadeleşmesi hakkında. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1933, 1 Şubat). Dil inkılabına dair bir iki deyiş. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1933, 2 Şubat). Dil inkılabına dair bir iki deyiş II. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1934, 29 Kasım). Evrensel musikiyi yaymak için gösterdiğimiz yol. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1932, 20 Şubat). Halkevleri açılırken. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1932, 28 Haziran). Halkevlerinin adedi artıyor. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1935, 24 Şubat). Halkevlerimiz 3 yaşına bastı, sayıları 103 oldu. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y. N. (1931, 12 Eylül). İlk mektep muallimlerinin maaşları. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1931, 27 Aralık). İlk mi, orta mı, yüksek mi. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y. N. (1934, 4 Ocak). İlk tedrisat ve onun hocaları. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y. N. (1933, 13 Kasım). Köyde mektep ve onun hocası. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y. N. (1934, 6 Ocak). Köy maarifini nasıl yapabiliriz. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y. N. (1934, 5 Ocak). Köy mektepleri nasıl olmalıdır. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y. N. (1931, 2 Şubat). Maarif programı. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1930, 26 Ocak). Medeniyetin menşeleri. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1934, 26 Eylül). Milli kültüre dönüş hareketi. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1933, 3 Mart). Niçin dilimizi düzeltmeğe çalışıyoruz. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1932, 5 Temmuz). Tarih kongresinin ameli neticesi. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1932, 4 Temmuz). Tarih kongresi: Asya-Avrupa. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1930, 22 Temmuz). Tarih nasıl yazılır. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y. N. (1933, 10 Şubat). Talim ve terbiyede nazariye ve iş. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1932, 4 Eylül). Türk dili için ilk kurultay. *Cumhuriyet*.

Abalıoğlu, Y., N. (1934, 19 Ağustos). Türk dilinin ikinci kurultayı. *Cumhuriyet*.

- Abalıoğlu, Y., N. (1933, 20 Şubat). Türk dili Türkçeye doğru. *Cumhuriyet*.
- Abalıoğlu, Y., N. (1932, 24 Ocak). Türk dili yabancı dili. *Cumhuriyet*.
- Abalıoğlu, Y., N. (1930, 31 Mayıs). Türk matbuatı. *Cumhuriyet*.
- Abalıoğlu, Y., N. (1931, 28 Mart). Türk Ocağı: Türk birliği. *Cumhuriyet*.
- Abalıoğlu, Y., N. (1934, 6 Mart). Üniversitenin mahiyeti ve ehemmiyeti. *Cumhuriyet*.
- Abalıoğlu, Y., N. (1934, 3 Ocak). Üniversiteyi nasıl takviye edebiliriz. *Cumhuriyet*.
- Abalıoğlu, Y., N. (1932, 24 Şubat). Yepyeni bir hareket: Halkevleri. *Cumhuriyet*.
- Abalıoğlu, Y., N. (1933, 2 Ağustos). Yeni bir meşale İstanbul Üniversitesi. *Cumhuriyet*.
- Atay, F., R. (1932, 23 Temmuz). Darülfünun. *Cumhuriyet*.
- A.İ. (1934, 9 Kasım). İlk yol. *Cumhuriyet*.
- Bolayır, A., E. (1930, 7 Temmuz). Lisan sadeliğe doğru nasıl gidecek. *Cumhuriyet*.
- Bolayır, A., E. (1930, 11 Temmuz). Lisan sadeliğe doğru nasıl gidecek. *Cumhuriyet*.
- Bolayır, A., E. (1930, 3 Temmuz). Türkçe nasıl sadeleşir. *Cumhuriyet*.
- Bugün Halkevlerinin ilk yılı tes'it edilecek. (1933, 24 Şubat). *Cumhuriyet*.
- Bunlar yemezler mi içmezler mi (1930, 10 Temmuz). *Cumhuriyet*.
- Cebeli, A. (1933, 14 Ocak). İlk nehir ve deniz medeniyetini Türkler kurdu. *Cumhuriyet*.
- Çambel, H., C. (1932, 5 Eylül). Beynelminel Gazi edebiyatı. *Cumhuriyet*.
- Çambel, H., C. (1931, 26 Eylül). Darülfünun ideali. *Cumhuriyet*.
- Çambel, H., C. (1931, 13 Mayıs). Gazi M. Kemal ve Türk tarihi. *Cumhuriyet*.
- Çambel, H., C. (1932, 25 Şubat). Kültür siyasetimiz. *Cumhuriyet*.
- Çambel, H., C. (1931). Tarih inkılâbı. *Cumhuriyet*.
- Çambel, H., C. (1934, 31 Aralık). Türkiye'nin yeni bir kültür ülkücülüğü. *Cumhuriyet*.
- Darülfünuna dair. (1931, 15 Kasım). *Cumhuriyet*.
- Darülfünun bugün lağvediliyor. (1933, 31 Temmuz). *Cumhuriyet*.
- Darülfünunda. (1931, 13 Şubat). *Cumhuriyet*.
- Darülfünun hakkında. (1931, 11 Şubat). *Cumhuriyet*.
- Darülfünun mes'elesi. (1931, 24 Eylül). *Cumhuriyet*.
- Daver, A. (1930, 20 Ekim). Başvekil paşa hazretlerine ölüm halinde bulunan Türk sporuna can vermenizi rica ediyoruz. *Cumhuriyet*.
- Daver, A. (1930, 4 Ağustos). Başvekil pş. hz.ne Türk sporunun elinden tutunuz. *Cumhuriyet*.
- Daver, A. (1931, 16 Ağustos). Bazı mühim tarihler. *Cumhuriyet*.
- Daver, A. (1930, 3 Aralık). İki haber. *Cumhuriyet*.
- Daver, A. (1932, 21 Haziran). Köy mualliminin derdi. *Cumhuriyet*.
- Daver, A. (1934, 17 Kasım). Musikiye dair. *Cumhuriyet*.
- Daver, A. (1934). Tam gazeteci. *Cumhuriyet*.
- Daver, A. (1934). Beden terbiyesi. *Cumhuriyet*.
- Daver, A. (1930, 14 Aralık). Tevekkeli değil. *Cumhuriyet*.

Dil bayramımız bugün millet özdiine kavuştuğu mutlu günün şenliğini yapacak. (1934, 26 Eylül). *Cumhuriyet*.

Dil cemiyyetinde içtima. (1932, 4 Eylül). *Cumhuriyet*.

Dil encümeni mülga. (1931, 17 Temmuz). *Cumhuriyet*.

Dil encümeni nasıl çalışıyor, neler yapıyor. (1931, 17 Haziran). *Cumhuriyet*.

Dilini kaybeden millet mahvolmuş demektir. (1934, 8 Eylül). *Cumhuriyet*.

Dil kılavuzu beş bin kelimenin Türkçeleştiği bulundu. (1935, 25 Şubat). *Cumhuriyet*.

Dil kurultayı saat 2de Dolmabahçe Sarayında müzakerelerine başlayacak. (1932, 26 Eylül). *Cumhuriyet*.

Dil üzerinde çalışmalar. (1935, 29 Mayıs). *Cumhuriyet*.

Divan edebiyatı dersler. (1935, 10 Şubat). *Cumhuriyet*.

Duru, K., N. (1930, 23 Ekim). Bir Darülfünun nasıl teşkil eder. *Cumhuriyet*.

Duru, K., N. (1930, 7 Kasım). Bizde Darülfünun. *Cumhuriyet*.

Duru, K., N. (1932, 24 Aralık). Çok düşünülecek iş. *Cumhuriyet*.

Duru, K., N. (1934, 23 Temmuz). Çok mühim bir kanun. *Cumhuriyet*.

Duru, K., N. (1931, 28 Eylül). Darülfünuna değil, Avrupa'ya müracaat etmeliyiz. *Cumhuriyet*.

Duru, K., N. (1931, 6 Mart). Darülfünunda ilim havası var. *Cumhuriyet*.

Duru, K., N. (1930, 21 Kasım). Darülfünunumuz nasıl olmalı. *Cumhuriyet*.

Duru, K., N. (1930, 16 Ekim). Edebiyat kongresi. *Cumhuriyet*.

Duru, K., N. (1931, 1 Aralık). Gençliğe sözüm. *Cumhuriyet*.

Duru, K., N. (1930, 21 Aralık). Susmalı mı. *Cumhuriyet*.

Duru, K., N. (1933, 24 Ocak). Türkçeleşmiş sözler. *Cumhuriyet*.

Duru, K., N. (1930, 31 Temmuz). Türkçe nasıl ıslah edilir. *Cumhuriyet*.

Duru, K., N. (1931, 12 Şubat). Üstada cevabım. *Cumhuriyet*.

Duru, K., N. (1933, 30 Temmuz). Yeni Türk üniversitelerinin eşiğinde. *Cumhuriyet*.

Edebiyat derslerinde tadilat. (1934, 30 Aralık). *Cumhuriyet*.

Fırka gurupunda içtima. (1931, 11 Şubat). *Cumhuriyet*.

Gazi hz.nin beyanatları Türk Ocakları H.Fırkası ile niçin birleşiyor. (1931, 25 Mart). *Cumhuriyet*.

Gençlerin münevverlerin evi Halkevleri bugün büyük merasimle açılıyor. (1932, 19 Şubat). *Cumhuriyet*.

Gençlik. (1932, 18 Şubat). *Cumhuriyet*.

Gene muallimlerinin derdi. (1933, 28 Ekim). *Cumhuriyet*.

Gündüz, A. (1934). Dumlupınar'dan sonra. *Cumhuriyet*.

Halk dün kendi evlerini açtı. (1932, 20 Şubat). *Cumhuriyet*.

Halkevleri. (1932, 11 Ocak). *Cumhuriyet*.

Halkevleri açılıyor. (1932, 12 Şubat). *Cumhuriyet*.

Halkevleri bayramı. (1935, 22 Şubat). *Cumhuriyet*.

Halkevleri bir komisyon mesai esaslarını tesbit ediyor. (1931, 20 Aralık). *Cumhuriyet*.

Halkevlerinin ilk yıldönümü. (1933, 14 Şubat). *Cumhuriyet*.

Halkevlerinin yıldönümü İsmet pş.bugün mühim bir nutuk söyleyecek. (1934, 23 Şubat). *Cumhuriyet*.

Halkevlerinin yıl dönümü ve halkın büyük tezahurâtı. (1933, 25 Şubat). *Cumhuriyet*.

Halkevleri ve milli kültür. (1933, 24 Şubat). *Cumhuriyet*.

Harf inkılâbı böyle yürümez. (1931, 27 Ocak). *Cumhuriyet*.

Hopa'da muallimler maaş alamıyorlarmış. (1930). *Cumhuriyet*.

İddia doğru ise. (1930, 8 Temmuz). *Cumhuriyet*.

İkinci dil bayramı. (1934, 4 Eylül). *Cumhuriyet*.

İkinci dil kurultayı bugün 2de Dolmabahçede açılıyor kurultay Gazi Hz.nin huzuru ve maarif vekilinin nutku ile başlıyor. (1934, 18 Ağustos). *Cumhuriyet*.

İmlada anarşi. (1930, 13 Aralık). *Cumhuriyet*.

İrfan hayatımızda bir inkılap: üniversite açıldı. (1933, 31 Temmuz). *Cumhuriyet*.

İsmet Paşa yeni hükümetin neler yapacağını vüzhla anlattı. (1931, 10 Mayıs). *Cumhuriyet*.

Kamu, K., K. (1932, 10 Ekim). Dil kurultayı. *Cumhuriyet*.

Kongreyi maarif vekili Esat B. bir nutukla açtı. (1932, 3 Temmuz). *Cumhuriyet*.

Köy çocuklarını nasıl okutabiliriz. (1934, 26 Mayıs). *Cumhuriyet*.

Köy çocuklarını nasıl okutabiliriz II (1934, 6 Haziran). *Cumhuriyet*.

Kurultaya hazırlık Ocaklar kongresi nisanda toplanıyor. (1931, 21 Mart). *Cumhuriyet*.

Kurultayın küşat merasimi. (1932, 27 Eylül). *Cumhuriyet*.

Lisan münakaşası. (1931, 21 Eylül). *Cumhuriyet*.

Maarif vekaleti meclise bir proje verecek. (1931, 28 Eylül). *Cumhuriyet*.

Maarif vekili Esat b. siyasetinin esaslarını izah ediyor. (1931, 1 Şubat). *Cumhuriyet*.

Maarif vekilinin derhal müdahale etmesi lazım bir vaziyet. (1931, 4 Eylül). *Cumhuriyet*.

Maarif vekilinin tetkikleri bir temsil akademisi ve birde opera yapılacak. (1934, 27 Ocak). *Cumhuriyet*.

Mektep talebeleri spor kulüplerine giremezler. (1930, 7 Aralık). *Cumhuriyet*.

Memleketin 80 yerinden Halkevlerinin kurtuluşu tesit edildi. (1934, 24 Şubat). *Cumhuriyet*.

Milli musikiye yeni bir yön veriliyor. (1934, 7 Kasım). *Cumhuriyet*.

Muallimler adalet ve müsavat göstermelidir. (1931, 15 Temmuz). *Cumhuriyet*.

Muhittin, S., S. (1935, 9 Ocak). Müziksel terbiyemiz nasıl olmalıdır. *Cumhuriyet*.

Musiki yayımı. (1934, 29 Kasım). *Cumhuriyet*.

M.Malş gittikten sonra Darülfünundan beklediklerimiz. (1932, 22 Haziran). *Cumhuriyet*.

Nermi, M. (1933, 1 Temmuz). Gazi Türkiyesinde inkılap ve üniversite. *Cumhuriyet*.

Nermi, M. (1930, 25 Ocak). Mekteplerimizde Türkçe dersi. *Cumhuriyet*.

Ortaç, Y., Z. (1932, 31 Temmuz). Darülfünunumuz ıslaha muhtaç mı. *Cumhuriyet*.

Ortaç, Y., Z. (1932, 27 Eylül). Dil kurultayında. *Cumhuriyet*.

- Ortaç, Y., Z. (1932, 30 Eylül). Dil kurultayında. *Cumhuriyet*.
- Ortaç, Y., Z. (1933, 26 Şubat). Halkevi. *Cumhuriyet*.
- Ortaç, Y., Z. (1932, 1 Ekim). Mekteplerde edebiyat tarihi. *Cumhuriyet*.
- Ortaç, Y., Z. (1932, 2 Ekim). Milli intikam. *Cumhuriyet*.
- Ortaç, Y., Z. (1932, 6 Ekim). Kurultayda son gün. *Cumhuriyet*.
- Osman, Y. (1931, 16 Kasım). Türkün tarihi yüz asırlık medeniyet. *Cumhuriyet*.
- Özhan, F., O. (1934, 9 Haziran). Bizde köy maarifi milli müdafaa meselesidir. *Cumhuriyet*.
- Özhan, F., O. (1934, 18 Ağustos). Dil kurultayı. *Cumhuriyet*.
- Özhan, F., O. (1934, 29 Kasım). Doğrama fasulyesi istemiyoruz. *Cumhuriyet*.
- Özhan, F., O. (1934, 12 Mayıs). Gene köy mektepleri. *Cumhuriyet*.
- Özhan, F., O. (1934, 11 Nisan). Köy mektepleri ve tayyare alamıyan padişahlar. *Cumhuriyet*.
- Öz Türkçe. (1934, 19 Kasım). *Cumhuriyet*.
- Öz Türkçe kelimeleri en iyi kullanma denemesi. (1935, 27 Mart). *Cumhuriyet*.
- Öztürk, H., N. (1933, 21 Ağustos). İstanbul Üniversitesi. *Cumhuriyet*.
- Öztürk, H., N. (1933, 10 Mart). Türkçe mi üstün Arapça mı. *Cumhuriyet*.
- Öztürk, H., N. (1934, 26 Eylül). Ülküye doğru Türkçe yaşamak. *Cumhuriyet*.
- Profesör Darülfünun için ne istiyor. (1933, 21 Ocak). *Cumhuriyet*.
- Profesörler Türkçe öğreniyor. (1935, 6 Mart). *Cumhuriyet*.
- Safa, P. (1933, 25 Şubat). Halkevlerinin yıl dönümü. *Cumhuriyet*.
- Safa, P. (1932, 22 Eylül). Kurultayın eşiğinde. *Cumhuriyet*.
- Safa, P. (1932, 5 Ekim). Dile dair birkaç düşünce. *Cumhuriyet*.
- Süreyya, A. (1932, 3 Ocak). Fırka ve gençlik. *Cumhuriyet*.
- Süreyya, A. (1934, 12 Mart). İlk tahsilât ve fırka. *Cumhuriyet*.
- Süreyya, A. (1932, 17 Temmuz). İstanbul Darülfünunu ve milli Türk tarihi. *Cumhuriyet*.
- Süreyya, A. (1933, 19 Şubat). Köy terbiyesi. *Cumhuriyet*.
- Şifreler. (1930, 24 Haziran). *Cumhuriyet*.
- Talu, E., E. (1934, 20 Ağustos). Dilimiz. *Cumhuriyet*.
- Talu, E., E. (1934, 26 Eylül). Dilin bayramı. *Cumhuriyet*.
- Tan yerinde. (1934, 26 Eylül). *Cumhuriyet*.
- Tarcan, S. S. (1932, 12 Nisan). Jimnastik nedir. *Cumhuriyet*.
- Tarcan, S. S. (1932, 9 Nisan). Spor niçin yapılır. *Cumhuriyet*.
- Tarih cemiyeti nasıl açılıyor. (1931, 22 Mayıs). *Cumhuriyet*.
- Tarihi bir hakikat Fransız lehçesinin menşei turanidir. (1930, 22 Temmuz). *Cumhuriyet*.
- Teklif ediyoruz. (1934, 28 Kasım). *Cumhuriyet*.
- Temsil ve musiki akademisi kanun layihası meclis ruznamesi alındı. (1934, 19 Haziran). *Cumhuriyet*.
- Tokgöz, A., İ. (1932, 2 Haziran). Spor işlerimiz nasıl düzeltilebilir. *Cumhuriyet*.
- Topçubaşı, A., C. (1933, 23 Ağustos). İnkılâp enstitüsü ve gençlik. *Cumhuriyet*.

Topçubaşı, A., C. (1933, 18 Kasım). İstanbul Üniversitesi. *Cumhuriyet*.

Topçubaşı, A., C. (1930, 19 Haziran). Türk dünyası. *Cumhuriyet*.

Türk dili bayramı. (1932, 26 Eylül). *Cumhuriyet*.

Türk dili tetkik cemiyeti, Gazi Hz.nin himayelerinde yeni bir cemiyet teşekkül etti. (1932, 14 Temmuz). *Cumhuriyet*.

Türk Ocakları H.Fırkasına iltihak etti. (1931, 11 Nisan). *Cumhuriyet*.

Türk Ocakları infisah ediyor. (1931, 20 Mart). *Cumhuriyet*.

Türk tarihi cemiyeti. (1931, 12 Mayıs). *Cumhuriyet*.

Türkün tarihi müverrihini bekliyor. (1930, 6 Temmuz). *Cumhuriyet*.

Türk tarihini tetkik için Avrupa'ya dört talebe gönderildi. (1931, 22 Mayıs). *Cumhuriyet*.

Usman, M., O. (1930, 19 Kasım). Hoca yok mu. *Cumhuriyet*.

Üç ay maaş almıyan muallimler ne yerler ne içerler. (1931, 31 Ağustos). *Cumhuriyet*.

Üniversitenin kadrosu ali tasdika iktiran etti. (1933, 30 Temmuz). *Cumhuriyet*.

Vecdi, F. (1934, 19 Mayıs). İlk tahsil meselesi. *Cumhuriyet*.

Vecdi, F. (1934, 10 Temmuz). Maarifimizin hali. *Cumhuriyet*.

Yalnızgil, S., R. (1931, 19 Ağustos). Tarih yolunda. *Cumhuriyet*.

Yalnızgil, S., R. (1931, 5 Eylül). Tarih yolunda. *Cumhuriyet*.

Yeni harflerin nuru. (1930, 3 Eylül). *Cumhuriyet*.

Yeni üniversitenin kadrosu. (1933, 1 Ağustos). *Cumhuriyet*.

Yergök, A., T. (1930, 20 Aralık). Darülfünun ıslahatı. *Cumhuriyet*.

Yergök, A., T. (1930, 22 Kasım). Darülfünunun iç yüzü ilmi seviye noksanını buraya talebe veren liseler teşkilatında aramalıdır. *Cumhuriyet*.

Yergök, A., T. (1931, 31 Ocak). Darülfünun mes'eleleri münasebetile Kazım Nami Beye açık mektup. *Cumhuriyet*.

Yergök, A., T. (1931, 21 Kasım). Darülfünun niçin yükselmiyor. *Cumhuriyet*.

Yergök, A., T. (1930, 30 Kasım). Dünyanın en eski medeniyeti büyük Türk medeniyetinin arzın ilk medeniyeti olduğu tahakkuk ediyor. *Cumhuriyet*.

Yunus Nadi Beye göre Darülfünun münakaşasının mahiyeti nedir. (1931, 19 Eylül). *Cumhuriyet*.

Yüksek beden terbiyesi mektebi. (1932, 27 Ağustos). *Cumhuriyet*.

ÖZ GEÇMİŞ

Hayrunnisa ASLAN, Malatya Kubilay Lisesi’ni bitirdikten sonra Malatya İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü’nden 2018 senesinde mezun oldu. 2019 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans programına girdi. Temel ilgi alanları, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, Cumhuriyet Dönemi Ulusal Basını’dır. (27.02.2023).

İletişim Bilgileri

ORCID ID : 0000-0003-0056-7472

Yayınlar:

1. Basına Akseden Yönüyle İkinci Maarif Şurası (15-21 Şubat 1943) ve Alınan Kararlara Dair Değerlendirmeler (İlgili çalışma Çukurova Üniversitesi’nde VIII. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu’nda (7-9 Eylül, Adana) bildiri olarak sunulmuştur.

